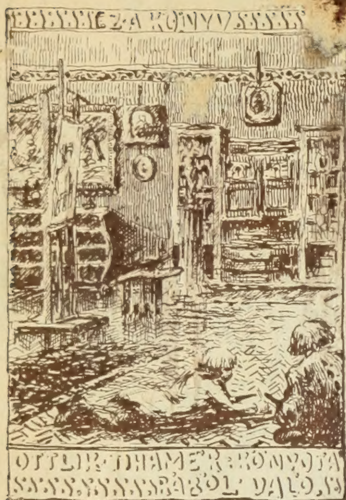

MAGYAR
REMEKIRÓK

EZ A KÖNYV
OTTLIK DHAMÉR KÖNYVTÁ
RÁBÓL VALÓ

LIBRARY
JUN 28 1966
UNIVERSITY OF TORONTO

MAGYAR REMEKIRÓK

A MAGYAR IRODALOM FŐMŰVEI

Sajtó alá rendezik

Alexander Bernát
Angyal Dávid
Badics Ferencz
Bánóczi József
Bayer József
Beöthy Zsolt
Berzeviczy Albert
Endrődi Sándor
Erdélyi Pál
Erődi Béla
Ferenczi Zoltán
Fraknói Vilmos
Gyulai Pál
Heinrich Gusztáv
Koroda Pál
Kossuth Ferencz
Kozma Andor
Lévay József
Négyesy László
Rákosi Jenő
Riedl Frigyes
Széchy Károly
Váczy János
Vadnay Károly
Voinovich Géza
Wlassics Gyula
Zoltvány Irén

13. KÖTET

KISFALUDY KÁROLY MUNKÁI

II.

BUDAPEST
FRANKLIN-TÁRSULAT
magyar irod. intézet és könyvnyomda
1907

KISFALUDY KÁROLY

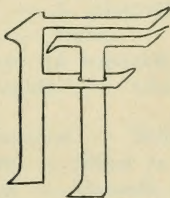
MUNKÁI

Sajtó alá rendezte és bevezetéssel ellátta

HEINRICH GUSZTÁV

II. kötet

Vigjátékok. Tihamér. Elbeszélések

BUDAPEST

FRANKLIN-TÁRSULAT

magyar irod. intézet és könyvnyomda

1907

Franklin-Társulat nyomdája.

BEVEZETÉS.

II.

A KÖLTŐ MUNKÁI.

Kisfaludy Károly korszakos költői munkásságának java része mindössze egy rövid évtizedre esik. De ezen rövid idő alatt oly termékeny és sokoldalú munkásságot fejtett ki, hogy korára gyakorolt nagy hatása, egyéniségének varázsát nem is tekintve, könnyen érthető. Egyes kisebb költeményeit vagy prózai apróságait nem tekintve, munkái a következő sorrendben jelentek meg:

1819: A Tatárok Magyarországban. — Ilka vagy Nándorfehérvár bevétele.

1820: Stibor Vajda. — Szécsi Mária vagy Murányvár ostromlása. — A kérők. — Kemény Simon. — Barátság és nagylelküség. — A pártütők. — Mikor pattant, nem hittem volna. — Irene.

1821: Első költeménye «A legszebb gyöngy».

1822: Nelzor és Amida. — «Az élet korai» — *Aurora*. (1822—1831.)

1823: Barátság és szerelem. — Tollagi Jónás viszontagságai. — A vérpohár. — Pálma és cziprusz. — Szilágyi Mihály szabadulása. — Gnomák és epigrammok.

1824; Mit csinál a gólya? — Viszontlátás. — Sulyosdi Simon.

1825: Sok baj semmiért. — Mohács. — Tihamér.

1826: A fehér köpenyeg. — Mátyás diák. — Erzsébet.

1827: A vígjáték. — Elte. — A betegek. — Tollagi Jónás mint házas. — A leányőrző.

1828: Kénytelen jószivűség. — Hűség próbája. — Szeget szeggel. — Csalódások. — Záh nemzetség.

1829 : Áltudósok. — Eprészleány. — Budai harczjáték. — Nem mehet ki a szobából, — Népdalok. — Régi szokás megmarad. — Pontyi szerelme. — Hős Feresi.

1830 : Népregék, Népdalok. — Három egyszerre.

Egyes költeményei régibb időből is származhatnak (Olasz földön írt már 1805-ben egy «Hadi éneket), de ezeket is, a mennyiben fennmaradtak, csak későbbi alakjukban bírjuk ; «A gyilkos» cz. drámáját is már 1808-ban tervezte, de sohasem fejezte be ; «Zách Klára» cz. szomorújátéka 1811-ből való, a «Tatárok» szintén készen volt már ebben az esztendőben. Halála után, számos kisebb költeményen és néhány prózai apróságon kívül, megjelentek még (nagyrészt csak töredékek) :

Drámák : A gyilkos (1808). — Zách Klára. — Első Ulászló. — Csák Máté. — Brutus ford. — A korcsházi vásár. — Konstantinápoly veszedelme.

Prózai művek : Keleti közmondások. — Vallomások. — Vándor és sphinx, — Ordai ház. — Tollagi Jónás III. — Jegyzőkönyv.

E sokoldalú és gazdag munkásságnak vannak bizonyos egységes jellemző vonásai. Első rorban a romantika, még pedig a korabeli német romantika jellege. Kisfaludy távol áll az antik szellemtől. A gymnasiumból korán kikopott és igazi classicus nevelésben sohasem részesült : sokoldalú, legjobb kartársaitól is készséggel elismert müveltsége a modern, első sorban a nemzeti életben gyökerezik. Világlátott ember volt, értett nyelveket, sokat olvasott és egészséges szemmel tekintett a körülötte pezsgő való életbe, melyből eszméit és alakjait vette. Romantikus iránya erősen nemzeti és ez megóvta őt attól, hogy túlságosan németes legyen, a mivé olvasmányainál és æsthetikai műveltségénél fogva könnyen lehetett volna. A másik jellemző vonása : nagy termékenység, melylyel nem párosult megfelelő eredetiség és önállóság. Harmincz

éves volt, midőn föllépett, és negyven, midőn a kegyetlen halál kiragadta a tollat fáradhatatlan kezéből. Férfikora küszöbén vált meg tőlünk; könnyen elgondolható és pályája emelkedő irányát tekintve, bizton állítható, hogy további fejlődésében önállóbb egyediség és nagyobb művész lett volna. Harmadik jellemző vonása, hogy legnagyobb tehetséget a komikum, a humor terén mutat; víg dolgozatai, úgy a lyrában, mint a drámában és szépprózában, legsikerültebb munkái, melyeknek ma is van æsthetikai értékük. Ezek mellett néhány kiváló komoly műve, főleg elégiái és drámái, inkább csak történeti értéküek, de a maguk korának legjobb alkotásai közé tartoznak. Elsőrangú vígjátékírónak és humoristának született, a ki azonban, mire minden irodalomban van példa, a többre becsült tragikus költő babérjára vágyakozott, melyet «Irené»-jében megközelített és, utolsó töredékéből («Csák Máté») itélve, bizonyára el is ért volna, ha tovább él.

Kisfaludy csak költő volt, de mint ilyen nagyon sokoldalú: alig van költői műfaj, melyben részben igen sikerült kisérletet ne tett volna. Élete vége felé nagyon vonzotta a kritikus pályája: a korabeli irodalomnak gyatra termékeit óhajtotta volna megbirálni; de a nemzet idegenkedése a kritikától mégis visszariasztotta: féltette népszerűségét, úgy hogy a kritikusnak gyönyörűségeit és szenvedéseit készséggel engedte át Bajzának. Majd a politikának Széchenyi István föllépése óta előtérbe nyomulása vonta őt is a publiczisztikai pályára, de mielőtt e téren csak megindíthatta volna működését, kiesett a toll lázas kezéből.

Ha tehát Kisfaludyról, az íróról szólunk, csak a költőről kell szólnunk, a ki úgy a lyra, mint az epika és

dráma terén nagyjelentőségű munkásságot fejtett ki és első sorban mint drámaköltő volt nagy és kedvező hatással korára és írótársaira.

A *lyra* nem erős oldala Kisfaludynak: főleg e téren kevés az eredetisége és önállósága. Nem volt igazi lyrai tehetség, egyfelől nem voltak erősebb szenvedélyei és magasztos gondolatai, legalább lyrájában nem; másfelől hiányzott a költői képzelete, hogy az élményi elemet idealizálja. Azonkívül nyelve gyenge és erőltetett, a formaérzéke kezdetleges, noha már művészi alakokkal is megpróbálkozik, pl. a szonettel és ottava rimával, sőt ügyesen is használja őket. Mégis: mint lyrikus maradt legtovább életben és egyes sikerültebb költeményei még ma is népszerűek, sőt egyes dalai valóságos népdalok lettek. Ezt első sorban nemzeti irányának köszönheti, mely lyrájának éltető lelke. azután rendkívül szeretetre méltó egyéniségének, mely nem szállt roskadt testével együtt sírba, hanem minden sorából meghatóan szól szívünkhöz.

Mint lyrikus is igen sokoldalú volt. Írt mű- és népdalokat, elégiákat és epigrammokat, humoros és parodiás verseket, balladákat s románczokat, és idevonhatjuk a költői elbeszéléseit is. Ifjúkori költeményeiben (első ismert versét Olaszországban írta 1805-ben) bátyjának, Sándornak befolyása alatt áll; tőle tanulja a verselést, a nyelvet, sőt még azon a hazafias hangon, mely e pár költői kisérletben megcsendül, a «Himfy» költőjének szónoki hangja ismerszik föl. Utóbb, főképen a pesti írókkal való ismeretsége következtében, lyrája más irányban fejlődik, erősebben érvényesül Kazinczy, de különösen Kölcsey hatása: az előbbi inkább a művészi nyelv és alak dolgában hatott reá, az utóbbi, a ki nála nagyobb

lyrikus volt, elégikus hangjával és nemzeti bánatával. A Kazinczy módján írt szonetteiben ép olyan keresett az érzelem és mesterkélt a nyelv, mint mintaképének alkotásaiban: szépen hangzanak, de valójában üresek. Kölcsey hatása alatt kiemelkedik ebből az irányból, de igazi önállóságot csak humoros és komikus költeményeiben találunk, melyek a hivatott vígjátékírót elárulják.

Legsikerültebbek összes költeményei közül az *elégiák*, melyek részben kiváló alkotások: «Az élet korai», «Honvágy», de különösen «Mohács», «Erzsébet» és «Visegrád» lyránk gyöngyei közé tartoznak. Kölcsey borongó költeményei vonzották, a melyeket «az újabb kor legillatosabb virágainak» tart, de saját csöndes melancholiája is szinte ráutalta az elégiára. Lyrai és epikus elemek, részletező leírás és színes festés, érzelemmel összeolvadva, művészi változatban teszik főleg disztichonokban írt elégiáinak belső alakját, tartalmukat pedig a nagy múlt emlékezetéből fakadt fájdalma, melyet a jövőbe vetett hit és remény enyhít. A nemzet érzés- és eszmevilága, Kölcsey nehány költeményén kívül, sehol sem talál e korszakban igazabb és mélyebb kifejezést, mint e halhatatlan versekben. Már dalai kevésbbé nemzetiek, még népdalai sem, melyeknek megírására főleg Bajza és Zádor ösztönözték. A szorosabb értelemben vett dalai, a *műdalok*, szintén Kölcsey hatását tüntetik föl, de Kisfaludynak nem lévén olyan mélyen érző kedélye, nem annyira érzéséből, mint inkább reflexióiból merít, ezért e nemű alkotásai («Volna szárnyam, elrepülnék», «Lakja zárva kedvesemnek») erőltetettek, hidegek. *Népdalai* közül egy-kettő ma is él, a «Rákosi szántó» vagy «Szülőföldem» valóságos népdalok lettek, de nem azért, mintha a magyar népdalnak hang-

ját vagy stíljét eltalálták volna, hanem első sorban a kifejezett érzések és a kifejezés egyszerűsége miatt. Egyebekben, mint műdalai is, nagyon németesek, a legjobb esetben Goethe iskolájából, de többnyire a német romantikusok világából valók. Hatásukat még erősen csorbítja az erőltetett nyelv és a sokszor nagyon kifogásos verselés. Van azonban egy nagy érdemük: a költő az eddig kevés ízléssel művelt népdalt közelebb hozza a műköltészethez és így előkészíti a későbbieknek, Czuczornak és Vörösmartynak útját. Ellenben, humoros erejének megfelelően, eredetiek és igen sikerültek humoros dalai («Vigasztaló dal», «Pipadal»), melyek olyan magyarosak és természetesek, hogy náluk csak Petőfi írt később jelesebbeket. Német hatás alatt támadtak *balladái* is, melyekben Bürger, Goethe és Schiller befolyása félreismerhetetlen. E befolyást Kisfaludyra az eredetieken kívül Kölcsey is közvetítette, a ki a németektől vette az alakot és stílt, de nemzeti tárgyakat dolgozott föl. Kisfaludynál jobban érvényesül a ballada drámai eleme (pl. «Zuárd»), mint Kölcseynél, nincsenek elnyújtva és nem olyan szentimentálisak, a nemzeti tartalom tekintetében azonban hű tanítványa, sőt mondai tárgyak («Karácsonyéj») földolgozásával még gazdagítja Kölcsey anyagát. Bár az érzelgősséget ő sem tudja elkerülni («Magányos sír»), egyik-másik balladája a jól megválasztott tragikus tárgy és a helyes szilárd compositio révén («Az álmatlan király») a műfaj korai termékei között a legkiválóbbak sorába tartozik. *Költői elbeszélésciben* is, melyek tulajdonképen már az epika körébe tartoznak, főleg Goethét utánozza, még pedig egyes darabokban («Eprészleány») meglepő sikerrel. És Goethe meg Schiller mintájára («Xenien») írja epigramm-

jait, szintén a korabeli irodalomnak kinövései ellen (önmagát sem kimélve), különösen találóan támadva az ossianistákat, kiket prózai paródiákban («Pontyi szerelme», «Andor és Juczi») is jókedvű humorral tesz nevetségessé.

Ime, a lyra terén csak közepes sikerrel működött költőnk, lyrai költeményeinek értéke jóformán csak történeti. Nem áll korának színvonala alatt, sőt elégiáiban és epigrammjaiban, valamint egyes humoros darabjában meg is haladja e színvonalat, de könnyen érthető, hogy későbbi nagy lyrikusaink, Vörösmarty és Petőfi, Arany és Tompa, minden tekintetben túlszárnyalták. Megvolt Kisfaludyban a lyrikus költő lelke, de nem volt elég tehetsége és művészete hozzá, ezért nem alkothatott tökéletest és maradandót, csak elégiáiban és humoros, gúnyos darabjaiban, a hol egyéniségének kiváló vonásai érvényesülhettek.

Sokkal kiválóbb és valóban korszakalkotó Kisfaludy mint drámaíró. Ő az első tehetséges és hivatott drámaíró irodalmunkban, a ki előzőit és kortársait (Katona «Bánkbán»-ját nem számítva) minden tekintetben túlszárnyalta. Ezek ugyanis vagy franczia formájú könyvdrámákat írtak (mint Bessenyei), vagy német darabokat fordítottak, illetve magyarosítottak (mint Dugonics és még a fiatal Katona József is), mindnyájan az élet és a színpad kellő ismerete nélkül. Kisfaludy ezekkel szemben megalapította az eredeti magyar drámát, megteremtette az eredeti magyar vígjátékot; az ő műve a magyar színi nyelv és stíl, mely ugyan még kelleténél szónokiabb, de jóval müveltebb, mint eddig volt, és főleg vígjátékaiban természetes és fordulatos. Főgyengéje, hogy különösen első drámáiban kellő æsthetikai tanúltság híján van és hogy pillanatnyi sikerein felbuzdúlva, mindig túlságosan

gyorsan és felületesen dolgozott, úgy hogy terveinek megalapítására és kidolgozására soha elég gondot nem fordíthatott.

Első kezdetleges kisérleteit («A gyilkos», «Zách Klára») mellőzve, mindjárt föllépése évében, 1819-ben, három komoly és két víg drámával hódította meg a színpadot. Első szomorújátékai: a *Tatárok Magyarországban* (mely előzőleg április 18-án Székesfehérvárt adatott) május 3-án, *Ilka vagy Nándorfehérvár bevétele* junius 16-án és *Stibor vajda* szeptember 7-én kerültek színre, rendkívüli sikert arattak és nyomban a közönség kedveltjévé és az irodalom büszkeségévé avatták szerzőjüket. Pedig mind a három darab igen kifogásos alkotás, mit a folyton tanuló Kisfaludy maga is csakhamar belátott. Első két darabjában a múlt dicsőségét hirdette az elsatnyult és elnemzetietlenedett kortársaknak. Főczélunk (mondja az első előadáson elmondott prolog), «hogy honi múzsánk a hazafit fölébreszsze és fentebb érzésre bírja; ha azt elérhetjük, hogy minden jó magyar ezen képekben magát feltalálja, akkor ez a tárgy, mely bennünket lelkesít, elérte végső czélját, érdemét, jutalmát». A *Tatárok* a költőnek egyik első kisérlete: már 1811-ben írta; de jelentékeny színi eseménynyé csak 1819-ben lett, midőn a pesti fényes német szinházban adatott, mely alkalommal e deszkákon először hangzott föl magyar szó. Mindenkép gyenge darab; cselekvénye valószínűtlen, indokolása lehetetlen, jellemei nemes, de lapos typusok; csupa szónoki páthosz és vitézkedő nagyhangúság, «sok haza-puffogatás» és «bundás indulatok», mit a költő maga később egy xenionban kigúnyolt; de technikája már elárulja a hivatott drámaírót. A magyar legyőzetik a csatatéren, de még

elbukva is tiszteletre és részvétre készti a győztes ellenséget: ez a darab alapgondolata, mely hazafias hévvel megtestesítve nem téveszthette hatását a naivul fogékony közönségre. A nemzeti tárgy és szellem mellett hatottak a dráma érzelgős elemei is: a szerelmesek egyesülése egy harmadik szerelmes holtteste fölött, Bebek határtalan királyhűsége, a magyar szűz, a ki «nem retteg az áldozattól, ha a haza és dicsőség kívánja». A darab mintája a német lovagdráma, a Kotzebue-féle is, mely termékeinek nagy tömegével nem áll magasabb színvonalon és nem is dicsekedhetik nagyobb történeti hűséggel, mint Kisfaludy első művei. A négy nap alatt készült *Ilka*, a költő első darabjának irányzatban, tárgyban és jellemzésben valóságos ikertestvére, sőt lényeges elemekben egyszerű ismétlése, csupán nyelv és stíl tekintetében mutat némi haladást, mit szabad jambusai is bizonyítanak. Cselekvénye még kevesebb és gyengébb, mint a «Tatároké»; hőse egy vitéz leány, a ki hazájáért feláldozza magát, de végül boldoggá lesz szerelmese keblén. A tragikusan induló helyzetből így nem fejlődhetik tragikus cselekmény, de drámai bonyodalomnak és jellemrajznak sincs semmi nyoma, noha a költő ügyes technikája itt is figyelmet érdemel.

Nagyobb haladást mutat a 16 nap alatt megírt *Stibor vajda*, melyen már Shakespeare («Lear király») és Schiller («Ármány és szerelem») hatása félreismerhetetlen, ha ez a hatás egyelőre inkább csak külsőségekben mutatkozik is. A zsarnok vajda és emberi érzésű fia állanak egymással szemben; de ez ellentétből nem fejlik drámai konfliktus, mely erélyes cselekményt szülne, végül pedig egy kígyó oldja meg mint deus ex machina a csomót, illető-

leg szolgáltat költői igazságot. Míg azonban az előbbi művei csak drámai képek, dramatizált történetek, ez már tragédia, ha a gyöngébb fajtából is. Lovagdráma ez is, e fajtának az unalomig elcsépelt elemeivel: hősei az álruhás lovag, a természet ölén felnőtt ideális szűz, az embertelen várúr és hozzá méltó felesége, az udvari bolond stb., sőt még a hangulatkeltő rémséges külsőségek sem hiányzanak: czikázó villám a sötét éjben, háborgó fergeteg mennydörgéssel, házfelgyújtás, börtön, kígyó stb. De a jellemek rajza itt mégis fejlettebb, a szenvedély hangja már hallatja magát és a cselekvény jóval mozgalmasabb, részben helyesebben is van indokolva. Technikai szempontból azonban nem mutat a darab haladást, sőt az epikus és lyrai elem nagyobb tért foglal el benne, mint első darabjaiban és épen ezért mozgalmassága ellenére még kevesebb benne a drámaiság. A tragikus megoldás pedig, a mint említettem, nagyon szerencsétlen, de a költőt talán a monda is feszélyezte, melytől nem mert eltérni; esetleg történetnek vette, melynek meghamisításától vonakodott.

A következő évben ismét három komoly darabot írt Kisfaludy, melyek közül kettő egyazon hónapban kerültek színre: *Szécsi Mária* 1820 május 2., *Kemény Simon* május 8., míg a harmadik, *Irene*, csak 1821-ben (junius 25.) Az első kettőben visszaesett a költő első két darabjának színvonalára és «Szécsi Mária» legfeljebb annyiban fontos, hogy a már Gyöngyösitől megénekelt regényes szerelmi kalandra kiváló későbbi költőink (Petőfi, Tompa, Arany, Jókai, Dóczi) figyelmét újra fölhívta; «Kemény Simon» pedig annyiban érdekes, hogy Kisfaludy itt egy már drámában földolgozott tárgyhoz nyúlt: Bolyai Far-

kas ugyanis 1817-ben kiadta («Öt szomorújáték» cz. kötetében) Kemény-drámáját, melyet Kisfaludy, noha fölhasználta, sőt még egyes kifejezéseket is átvett belőle, kétségtelenül túlszárnyalt, már csak egyik főmotivumának átalakításával, mert Kemény nála nem Hunyadi tudtával áldozza fel magát. A Bolyai mellékes szerelmi históriáját is mellőzte. Egyébként igaz érzés melege hatja át e kis színművet, a hazaszeretetnek e lelkes dicsőítesét, mely magának a költőnek legkedvesebb darabja volt, mivel teljesen a lelkéből írta; nyelv és stíl tekintetében is figyelmet érdemel. Ugyancsak Bolyaival vetélkedve írta meg Kisfaludy legjobb komoly színművét is: *Irene* ugyanazt a (úgy látszik mondai jellegű) történetet tartalmazza, mely Mikes «Törökországi leveleiből» Bolyai «II. Mohammed» cz. tragédiájának tárgyát teszi; de kétségtelen Voltaire legszebb drámájának («Zayre») némi hatása is. Kisfaludy e drámájában, mely Konstantinápolyban, közvetetlenül a vár eleste után (1453) játszik, már igazi tragikus tárgyat választott: Irene görög leány, a ki lemond kedveséről, Leóról, és szerelmet színlel a hatalmas szultán iránt, hogy hitsorsosai sanyarú állapotán segíthessen. Mohammed annyira hatalmába kerül a szép keresztény leánynak, hogy most föltűnően kedvez a görögöknek és teljesen elpuhul, Ezért nagy, már-már lázadással fenyegető elégedetlenség támad a hadseregben, midőn a szultán Irene és Leo beszélgetését kihallgatva, megtudja, hogy imádott hölgye őt megcsalta, mert csak színlelt szerelmet. Kiábrándulva leszúrja Irenét és ismét fegyvert ragad, hogy a félholdat újabb diadalokra vezesse. E szerelmi történetbe ügyesen van beleszőve a politikai cselekvény, mely a nagyravágyó, de hazáját forrón szerető török vezér-

nek, Zagánnak ármányán indúl meg és a titokban keresztény Hali fővezér bukásával ér diadalt. Iréne kétségtelenül tragikus alak, de nem tragikus hős: annyira szenvedőleges, hogy drámai szempontból nem érvényesül eléggé; igaz szenvedélye nincs, akarata kevés, inkább a viszonyoknak, mint jellemének áldozata. Hogy itt is a véletlen (Mohammed hallgatódzása) oldja meg a csomót, nagy hiba, de a tragédia úgy a maga egészében, mint egyes részleteiben mégis magasan fölötte áll Bolyai drámájának, mely semmiben sem árulja el szerzőjének drámaírói hivatottságát. Az *Irene* kétségkívül az egyetlen komoly színmű a XIX. század első harmadából, mely Katona Bánk-tragédiája mellett említést érdemel.

Kisfaludy tehát igen gyönge kisérletekből kiindúlva, kétségtelenül és igen gyorsan haladt a komoly dráma terén, és e haladás folytatását sejtetik későbbi tragédia-tervei és töredékei is. Ezek közül azonban csak *Csák Máté*, melynek elkészült jelenetei a költő utolsó két évéből valók, enged meg némi biztosabb itéletet. E darab valószinűen gazdag korrajz lett volna a shakespearei «históriák» mintájára: ezt sejteti a fölkarolt tömeges anyag és a szereplők nagy száma. A stílusban Schiller hatása is fölismerhető. Töredékről lévén szó, midőn a darab teljes tervét sem ismerjük, nem mondhatni határozott itéletet az egész drámáról; de a fönnmaradt másfél felvonás szerkezet, jellemzés és nyelv tekintetében kétségtelenné teszi, hogy Kisfaludy élete utolsó tizedében a dramaturgia terén is igen sokat tanult és hogy gondolkodása, világnézete, jelleme, alkotó ereje befejezettebb, érettebb, mélyebb lett.

E fölfelé haladó fejlődés *vígjátékaiban* is észlelhető

melyek irodalmi működésének legértékesebb és évtizedekre leghatásosabb ágát teszik. Az a gazdag és eleven, leleményes komikus tehetség, mely lyrájában s elbeszéléseiben is fölismerhető, vígjátékaiban teljes erővel érvényesül. Eleven érzéke az emberek és helyzetek gyöngéi iránt, éles szeme, melylyel a nevetségest vagy ferdét mindenütt fölismeri, a való élet tüneményeinek megfigyelésére irányuló hajlama itt eleve biztos sikert igértek neki. De a vígjáték terén sem nagy az eredetisége vagy önállósága. Mestere a kor kedveltje, Kotzebue Ágost († 1819), a korabeli német nyárspolgári élet rajzolója, melyet typikus alakokban és helyzetekben a torzításhoz hajló humorral hozott színre. Kisfaludy követte ez irányát és hasonlókép testesítette meg a magyar kisvárosi vagy falusi életet jellemző alakokban és komikus helyzetekben. A párbeszédben is Kotzebue tanítványa, de darabjainak erkölcsi légköre tisztább, fölfogása emelkedettebb, talán nemcsak egyéni tisztaságánál fogva, hanem azért is, mert az akkori magyar életnek azon körei, melyeket ismert és rajzolt frivol vagy pikáns motivumokra nem igen szolgáltattak alapot vagy anyagot.

Mint Kotzebue, úgy Kisfaludy is a helyzetvígjáték művelője, sőt még nagyobb mértékben az, mint akkor túlbecsült mintája, a ki sokszor megközelíti vagy el is éri a jellemvígjáték színvonalát. Ebben a cselekvény és bonyodalom első sorban a szereplők jelleméből folyik, ha többnyire el nem is kerülhető teljesen a véletlen közreműködése. Ellenben a helyzetvígjáték nem tulajdonít a jellemrajznak nagyobb jelentőséget, megelégszik felszínesen jelzett, rendesen typikus alakokkal és legtöbb gondot a komikus helyzetekre fordít, melyeknek előidézésé-

ben a szeszélyes véletlennek nagy szerep jut: félreértések, kihallgatások, személy- és levélcserék, átöltözködések és hasonló, egészen külsőleges motivumok bonyolítják a cselekvényt és meg is oldják a bonyodalom csomóját. Kisfaludy vígjátékainak a helyzetkomikumon alapuló e gyengéi jó részben szintén túlságosan gyors és hevenyészett dolgozó módjából származnak, melylyel a műsor szükségleteit kielégíteni törekedett. Hogy ezt sikerrel művelte, nagy érdeme; még nagyobb érdeme, hogy a művelt magyar társadalmat, sőt már a magyar népet is életteljes alakokban és hű korképekben viszi a színpadra: a külföldieskedő mágnás és a faragatlan falusi gavallér, a szűk látkörű, de derék táblabíró és a pedáns latinos ügyvéd, a falusi kántor és jegyző, az öreg- és a kisbíró, ha régebbi íróinknál, az iskolai drámák íróitól kezdve Csokonaiig, itt-ott föl is tűnnek, az ő darabjaiban nyernek egy századra kiható polgárjogot a magyar színen.

Igy már első vígjátékában (*Kérők*, 1819 szept. 24) teljességgel magyar levegőt szívunk. A költő ügyesen állítja szembe a külföldieskedő Szélházyval és rokon szellemű német inasával, a kik minden hazait ócsárolnak, Baltafy kapitányban a tősgyökeres magyart, kivel inasa mindenkép egyetért. Jeles magyar typus még Perföldy latinos fiskális, a ki mindent ügyvédi szemmel tekint, de lelkes jó hazafi. Vele, valamint az özvegy kapitánynyal és Ferencz káplárral utóbb nagyon sokszor találkozunk a magyar színen. De a személycsere az érzelgős Máli és a tűzről pattant Lidi közt, mely a darab gerinczét teszi, gyenge motivum, noha sok komikus helyzetre szolgáltat alapot.

Második vígjátéka (*Pártütők*, 1820 május 5., Székesfehérvárott fél évvel korábban, 1819 nov. 23-án) még

magyarabb, de jóval bohózatosabb is. E darabban gyökerezik a magyar népszínmű, melyet Szigligeti nagy virágzásra emelt, hogy azután Csepreghy és Tóth Ede elhunytával nagyot sülyedjen és jóformán vérszegénységben kimúljon. E darab komikuma szintén egy nagy félreértésen alapul. Hajnalfi gyermekei el akarják játszani Schillernek «Ármány és szerelem» cz. drámáját és sűrűn leveleznek e nagy tervök ügyében. Egyik levelök (nagyon gyönge indokolással) a jámbor falusiak kezébe kerül, a kik belőle összeesküvést és pártütést olvasnak ki. A motivum a kor egy másik kedveltjének, Clauren Henriknek (tul. Heun Károly, 1771—1854) egy értéktelen elbeszéléséből («Der Giftmord») származik, de Kisfaludy teljes önállósággal és igen ügyesen dolgozta föl. Valóban sikerült, csak úgy duzzad az élettől — ha a bohózat jellege szerint kissé torzított vonásokkal van is rajzolva — a falusi milieu, melynek alakjai azóta a magyar népszínműben tovább éltek napjainkig.

A jellemvígjáték felé közeledik Kisfaludy a *Leányőrző* (1827. Először adták Kassán 1830 nov. 18.) cz. darabjával, melyben ugyan csupa személycsere és félreértés teszi a cselekvény magvát, de a jellemzés, főleg a két öreg úré, a kik arra a lehetetlen feladatra vállalkoznak, hogy egy szerelmes leányt megőrízzenek, helyes és mélyebb megfigyelést árul el és egészséges komikum érvényesülésére vezet. De az ifjak itt is sablonos typusok, mint rendszerint úgy Kisfaludynál, mint Kotzebuenál. Hogy ez utóbbi mily nagy hatással volt költőnkre, legjobban mutatják kis bohózatai, pl. a *Vigjáték* (1826. Első előadása 1830 junius 13. Ungvárt) és *Kénytelen jószivűség* (1827.), melyek akár Kotzebue-fordításoknak is megjárnák.

Ezek és egyéb kisebb vígjátékai, melyek gyorsan készültek és teljesen megfeleltek czéljuknak, hogy nyomban színre kerülve derültséget keltsenek, jelentéktelenebbek, mert nem tartalmaznak újat, hacsak ilyennek nem veszszük a nagylelkű Izsák alakját a *Gyilkos*-ban (másik czíme: *Mikor pattant, nem hittem volna;* 1820 május 8.), az egyetlen zsidót Kisfaludy darabjaiban, a kit világosan azzal a szándékkal szerepeltet, hogy rokonszenvet keltsen ez akkor lenézett faj iránt, vagy az önéletrajzi vonatkozásokat a *Betegek*-ben (1826. Először 1835 szept. 4.), melyek ezt a bohózatos darabot érdekessé teszik, de nem tehetik értékessé. Már új elemnek tekinthető a történeti anyag vagy legalább háttér két kis vígjátékában: *Mátyás diák* (1825. A színpadon mindég *János kulacsa* czímmel adták; először Kassán 1830 február 5.) és *Hűség próbája* (1827. Először 1834 január 13), a magyar történeti vígjáték első szerény csiráinak tekinthetők. Mind a két darab Mátyás igazságszeretetét dicsőíti; de az első voltakép csak egy jelentéktelen adomának dramatizálása, melynek főérdeme a lelkes Turi Márton tősgyökeres magyar alakja, a ki a Hunyadiakért lelkesedik; a második a költőnek egyik legsikerültebb, a népszínműhöz közel álló műve, melyet, ügyesen bonyolított és gyorsan lepergő cselekvényén kívül, főleg föltűnően ötletes, eszmékkel bővelkedő párbeszéde és zamatos magyar nyelve tesz érdekessé.

Hogy Kisfaludy korlátolt és csekélyebb értékű komikuma keretében nagyobb művészi sikerekre is képes volt, mutatja legjobb vígjátéka (*Csalódások*, 1828. Először 1829 decz. 30), mely a régi eszközökkel megteremtett helyzetekbe már fejlettebb lélektani elemzést visz be és ezzel

erősen megközelíti az igazi jellemvígjáték színvonalát. Lombai uradalmi inspektor mániája a házasságszerzés. Most is megállapodott, szerinte finoman kieszelt plánum szerint, egy csomó párt akar összeházasítani: fiát, özvegy úrnőjét, egy öreg meg egy fiatal leányrokonát, egy parlagi barátját s azonkívül még néhány embert, de nem ér czélt, mert félreismeri az emberek jellemét, a kik nem a furfangos kijelölés, hanem szívök vonzalma szerint választják meg életök párját. Az ily bonyodalom nem lehetséges a szereplők jellemzése nélkül és Kisfaludy tényleg nagy figyelmet fordít erre, a mit első pillanatban is észrevehetni, ha pl. a «Kérők» Szélházyját e darabnak báró Kényesijével összevetjük: mind a kettő külföldieskedő magyar, de míg az előbbi csak felszínesen van vázolva, az utóbbi már életteljes jellem. A darabnak legnépszerűbb alakja Mokány földesúr lett, a kiben ugyan kissé torzítva van a műveletlen parlagiság, de halhatatlansága, a színen kívül is, mégis bizonyítja, hogy a költő őt az igazság és természetesség tulajdonaival ruházta föl. És ez az egész darab főjellemzője: igaz a magyar élet rajza benne és természetes az emberek gondolkodása és érzése. Színszerűség tekintetében is kiváló alkotás, melynél nem sok kitűnőbb vígjátékunk van.

Elbeszélő műveiben is német nyomon jár Kisfaludy, mint legtehetségesebb elődje, Kármán József is, és hazai íróink közül csak az öreg Dugonics lehetett reá annyiban hatással, hogy a lelkes piarista, kiben egy csöpp költői tehetség sem volt, legalább külsőleg a hazai múltból vett tárgyakat és erős nemzeti szellemben beszélte el, a hogy tudta, lehetetlen történeteit. Ez a hatás, keverve a nálunk is rendkívül kedvelt lovagregényeknek hatásá-

val, fölismerhető a költő legkiválóbb komoly novelláján, «Tihamér» (1824) cz. kis regényén. A tárgyát, mely Nagy Lajos korában játszik, vagy legalább az elbeszélés keretét és egy-két alakját Teleki József grófnak egy történeti rajzából («Első Lajos nápolyi hadviselése») vette, mely Kisfaludy Aurorájában 1823-ban jelent meg. Tihamér, Kisfaludy novellájának hőse, Olaszországba indúl királyával a gyilkos Johanna megbüntetésére és ott megismerkedik a száműzött Zách-családnak egy fiatal ivadékával, Rózával, a kit megszeret és a ki vonzalmát viszonozza. De a leányt szereti Werner kóbor német lovag is és elrabolja. Tihamér üldözőbe veszi a rablót és legyőzi, de nem öli meg, és ellenfelének e nagylelkűsége meghatja és megtéríti Wernert, a ki szenvedélyes és érzelgős indulatoknak nem éppen valószínű keveréke. Most a király, a ki Rózát fölmenti a véritélettől, eljegyzi a fiatal szerelmeseket; de az ifjú levente hős halált hal, mielőtt Rózát oltárhoz vezethette volna. A leány bánatában zárdába vonul, a bűnbánó Werner pedig remete-életet él.

Ime egy nem nagyon valószínű cselekvény s nem teszi valószínűbbé egy homályos kaland sem, mely Tihamér hűségét nem a legügyesebben próbára teszi, de nemes szerelmén nem tud diadalt ülni. Az olvasót e történet csak akkor érdekelhetné mélyebben, ha a szereplők megnyerhetnék részvétét. De ez nem igen sikerül nekik, mert élet- és vértelen bábok: a minden jeles tulajdonnal fölruházott levente és a nem kevésbbé nemes és páratlan hajadon nem jellemek, csak nevek, emberi gyarlóság nélkül és azért hidegen hagynak bennünket. A novella stílje és nyelve is majd színtelen és száraz, majd feszes és erőltetett, és az olasz föld leírása sem igen árúlja el,

hogy a költő oly országot fest, melyet saját élményeiből ismer. Mégis: kora mértékével mérve kiváló alkotás ez a kis regény, mely a mi szemünkben főleg azért érdemel figyelmet, mert a magyar történeti regénynek első szerény hajtása. «Tihamér» mellett alig érdemelnek említést kisebb komoly elbeszélései, melyek közül *Barátság és szerelem* (1822) a legsikerültebb. Egy elvonúltságában búskomorrá lett ifjút meggyógyít a szerelem. A kis novella helyes lélektani megfigyelésen alapúl, de a hősnek átalakulását csak felszínesen rajzolja a költő. Ez az elbeszélés is, mint többi komoly darabja, erőltetett nyelven és feszes stílben van írva, a mi annál feltűnőbb, mert víg novelláiban Kisfaludy a legtermészetesebb és legmagyarosabb előadás mestere.

Sokkal sikerültebbek Kisfaludy víg elbeszélései, melyek nagyobb tetszésben is részesültek a kortársaknál, még ma is élvezetesek és számos utánzóra találtak. E többnyire kis terjedelmű novellák tárgya, mint vígjátékaié, a kisvárosi és falusi társadalom rajza, melyet rendszerint sajátságos, kissé torzképszerű, de typikus alakok jellemzéséhez fűz. Ez alakok annyira bírják a költő rokonszenvét, hogy sokszor cselekvényt is alig nyújt, történeteinek bonyodalma pedig a lehető legszerényebb, úgy, hogy kerek elbeszélés helyett sokszor csak kis rajzot kapunk vagy rajzok sorozatát, mely azonban a költő szeretetreméltó pajzán jókedvénél, derült hangulatánál és épp e darabokban kiválóan kedves, fesztelen, magyaros előadásánál fogva megnyeri teljes tetszésünket. Ily alak mindjárt az első novella hőse: *Sulyosdi Simon* (1824), az elhízott, tunya magyar gazda, a ki gyermekkora óta semmivel sem törődött, semmit sem tett, semmit sem

akart, semmi iránt érdekkel nem viseltetett, úgy, hogy soha sem boldog, sem boldogtalan nem volt. Mestere, a ki előbb nevelte és tanította, utóbb pedig gazdaságát vezeti, gondolkodott helyette és meg is akarja házasítani, de Simon erre sem kapható; régi flegmájával tovább üldögél a folyosón és pipázik és öregszik. E pompás kis jellemrajz, mely főleg egységes következetességével tűnik ki, kitűnő humorral festi a jómódú magyar ember élhetetlen nemtörődömségét és oly typust teremtett, melyet iróink utóbb ismételve szerepeltettek drámában és regényben, prózában és versben (pl. «Pató Pál» Petőfitől).

Rokon typus Kisfaludy legnagyobb víg elbeszélésének hőse: *Tollagi Jónás* (1822—26), a kit három részben és szerepben, mint házasulandó legényt, mint házast és mint atyát mutat be. Jónás értelmes is, jószívű is, de komikus alakká válik naiv tapasztalatlansága és hiszékenysége miatt. Az első két rajz levelekben van írva: a hős maga beszéli el viselt dolgait, a mi az elbeszélés közvetetlenségét nagyban emeli és az igazság bélyegét üti kis kalandjaira és naiv elmélkedéseire. Pesten, többnyire kicsinyes, de mulatságos és jellemző kalandok után, feleségre tesz szert, kit hazavisz, hol a falu jegyzőjének választják meg. Boldog házaséletet él, mikor egy huszártiszt felkelti féltékenységét, a mi igen komikus helyzetekre vezet; de végül kiderül nejének hűsége és ő továbbra is boldog férj marad. A harmadik rész mint atyát mutatja be a jó fiút, de ez a rész (csupán két levél) nincsen befejezve. Cselekvény és bonyodalom igen alárendelt elemei e novellának is, mely számos, igen különböző helyzetbe juttatja hősét, hogy jellemét minden oldalról megvilágítsa és minél teljesebben kidomborítsa.

Kedves, mulatságos, igen jól írt rajzok sorozata, mely ma sem veszített semmit értékéből és hatásából.

Költőnknek harmadik ilyen typusa Pöröndy Tamás (*Bajjal ment, vígan jött,* 1825), a ki «a mennyire jártas volt némely tudományban, annyira szükölködött ama világi hajlékonyság nélkül, mely az embert kivált a szépnemnél tetszetőssé teszi». A természet is igen mostohán bánt szegény Tamással, kinek csunya külsejét ugyan elfeledtette nemes lelke, de különös módja mégis legalább mosolyt keltett. Így végre, rútsága ellenére, mégis kap feleséget és a kis rajz megnyugtató befejezést nyer. Csakhogy az egész történet nem elég valószínű, mert a költő erősen beletéved a torzításba. Még bohózatosabb és valószínűtlenebb a *Fehér köpenyeg* (1825), melynek hőse indokolatlan féltékenységében kardjával önmagát támadja meg a tükörben, mire az üveg csörömpölésétől gyorsan kijózanodik és bocsánatot nyer. De az elbeszélés stílje, nyelve és hangja e kevésbbé sikerült kis novellában is igen kedves és magyaros. Hasonlóan igen kedves apróság, bár nem több jól elbeszélt anekdotánál, a *Mit csinál a gólya?* czímű humoros történet, mely egy falu kupaktanácsával esett meg, az ismert rátóti anekdoták mintájára.

Ime tiz rövid évnek irodalmi aratása: sokoldalú, minden téren erős tehetségre valló, a dráma és novella terén úttörő. Főérdeme Kisfaludynak, hogy az idegenszerűségnek véget vetett költészetünkben és diadalra vezette a nemzeti eszmét. Munkáinak tárgyai, alakjai, szelleme erősen magyar és csak az aesthetikai alakban nem tudta még teljesen lerázni a nemzetre súlyosodó németség hatását. De e tekintetben is folyton halad: «Irene», «Csaló-

dások» és novellái már alig emlékeztetnek csekélyebb jelentőségű részletekben idegen mintákra, «Csák Máté» pedig teljes költői önállósága küszöbén mutatja Kisfaludyt, ki leggyengébb művében is azonfelül egyéniségének szeretetreméltó, kedves, vonzó varázsával megnyeri rokonszenvünket. Ez emberi bájával nincs a magyar írók közt egy is, a ki őt fölülmúlná. Ez megérteti velünk, hogy korának legjobbjai oly mély és meleg szeretettel ragaszkodtak hozzá, ez tette őt, nagy műveltségén kívül, korának vezérévé. Mint ilyen, mint az Aurora-kör megteremtője és lelke, irodalmunkban kimagasló, korszakos helyet foglal el, mely arra az időre is biztosítja neki a halhatatlanságot és késő nemzedékek háláját, mikor művei, a mit ma még semmikép sem állíthatni, teljesen elavúltak lesznek.

Heinrich Gusztáv.

A KÉRŐK

Eredeti vígjáték három felvonásban

★

(Először adatott Pest városa szinházában 1819 szept. 24.)

SZEMÉLYEK.

Hősváry, ezredes.
Baltafy, kapitány.
Máli, ennek leánya.
Károly }
Lidi } fogadott gyermekei.
Báró Szélházy.
Perföldy, ügyész.
Margit, Baltafy testvérnénje.
Ferencz, öreg káplár.
Tamás, Perföldy inasa.
János, Baltafy inasa.
Vilhelm, Szélházy inasa.
Kertészek.

ELSŐ FELVONÁS.

Baltafy lakása.

ELSŐ JELENÉS.

Máli (egyedül, az asztalnál ül, olvas).

«Szerelem-e az, avagy nem,
A mit érzek keblemben?
Avagy ha az nem szerelem,
Hát mi lakik szívemben?
Ha jó, hát mért oly bánatos,
Annyi kínba mért telló?
Ha rossz, mért oly kivánatos,
Mért oly édes és kelló?»

Én is így tűnődöm magamban és nem tudom, mily titkos érzés játszik szívemmel, melyben hol kivánat, hol fájdalom dobzódnak. Félek, igen félek, hogy az a testvéri hajlandóság Károly iránt forró szerelemmé vál és annak mirigy tüze lángol keblemben. És ő — nem — ő nem szeret — nem — úgy látszik meghidegült szíve irántam, azért kerül.

MÁSODIK JELENÉS.

Károly, az előbbi.

KÁROLY (lassan belép, magában). Hogy gondolkodik! ki lehet tárgya ezen csendes búsongásnak?

MÁLI (Károlyt észreveszi). Te vagy! nem is hallottalak jönni.

KÁROLY. A kit az ember nem óhajt, azt nem is látja.

MÁLI. A kit az ember megvet, azt kerülni szokta.

KÁROLY. Talán háborgatlak, inkább — (El akar menni).

MÁLI (hirtelen). Maradj! (Félre.) Szívtelen ember. (Károlyhoz.) Maradj, ha épen jobbat nem tudnál cselekedni; úgy is csak elvétve láthatlak.

KÁROLY. Némelykor a kevés is sokká lesz.

MÁLI. Azt nyilván magadról tudod.

KÁROLY. Legalább érzem.

MÁLI. Miért van a legjobb ember is változás alá vetve?

KÁROLY. Miért kell a szegénynek mindig megvetést szenvedni?

MÁLI. Sokszor ellenkezőt mutat a képzelem.

KÁROLY. Többször a szív méltatlanért eped.

MÁLI. Károly! ez sok, ezt nem érdemlettem.

KÁROLY (megilletődve). Bocsásd meg vad indulatomnak ezen megbántást. Máli, hallgasd, miért jöttem — én — én elhagylak.

MÁLI (megijedve). Mit hallok! mi ösztönöz arra? tudja már atyám?

KÁROLY. Még senki sem tudja; te vagy az első, kinek megnyitom keblemet.

MÁLI. Ha szebb bizodalmat nem tudtál benne találni, inkább hagytad volna örökre bezárva.

KÁROLY. És érdeklene elválásom? Máli!

MÁLI. Ha szebb pályára vezet, akkor megnyugszom.

KÁROLY (indulattal). Máli! Máli! (Félre.) Nem! félre, csalárd remény! többé nem kecsegtetsz.

MÁLI. Mi ingerel barátom?

KÁROLY. Barátom! mely száraz szó!

MÁLI. Mi ád okot ezen sebes szándékra?

KÁROLY. A felébredt lélek és ama belső büszkeség, mely megvetést nem szenved.

MÁLI. Igazságtalan! nyúlj szívedhez és azt nem mondhatod!

KÁROLY. Nem akarok tovább visszaélni atyádnak jóvoltával. Ő eddig felnevelt, taníttatott, úgy mint

saját fiát, és csak azért, hogy atyámnak jó barátja volt.

MÁLI. Jótételének önmaga érzi jutalmát.

KÁROLY. Már kiléptem a gyermekség korából és magam eltartásáról illik gondoskodnom. Lidi még ezután is itt marad atyai oltalmában, én hálaadó szívvel tovább költözöm.

MÁLI. Érzéketlenségedet mely szép szavakba takarod. Károly! más a te vezérlőd.

KÁROLY. Mit gondolsz — nem —

HARMADIK JELENÉS.

Lidi, az előbbiek.

LIDI (sietve). Az öreg úr megjött a városból. — Te itt, bátyám! a szobádban kerestelek. Mit látok? mi történt? Ez a szegletbe néz, ez az ujját számlálja — valóban szép társalkodás. (A könyvet felveszi az asztalról.) Himfy Szerelmei! most tudom már!

KÁROLY. Én —

MÁLI. Én épen —

LIDI. Nehéz a szó! legyen tehát, elengedem.

MÁLI. Gondold csak! ő el akar menni.

LIDI. Vadászni?

MÁLI. Örökre — örökre.

LIDI. Úgy! már az más — és hová?

MÁLI. Messze — messze a világba.

LIDI. Nagy dolog! és mindjárt, ha merem kérdezni?

MÁLI. Már bucsúzni jött.

LIDI. És nekem, testvérhugának, nem is szól — ezt én méltán rossz néven vehetem.

KÁROLY. Lidi!

LIDI. És mikor lesz reményünk megint tisztelni?

KÁROLY. Soká nem — talán soha sem — én katona leszek.

MÁLI. Hallod! hallod!

LIDI. Megbocsáss, bátyám, de szemeid egészen mást vallanak; alig hiszem, hogy el tudnál válni; erősebb azon láncz, mely lekötve tart, mint az akaratod.

KÁROLY. Ne gondold! az a láncz elszakadt és véle minden szerencsém!

LIDI. Az igaz szerelem láncza nem oly romlékony.

KÁROLY. Én is úgy véltem szép álmomban; de megnyiltak szemeim.

MÁLI. És tulajdon érzéketlen szívedet látják.

KÁROLY. Magáról szokott az ember mást is megítélni.

LIDI. Látom már, igazságot kell köztetek tennem — tehát én vagyok a bíró! Adjátok elő ügyeiteket.

KÁROLY. Hogy tudsz most enyelegni, midőn bátyád minden földi szerencséje koczkán áll, midőn legszebb reményimet letiporva látod.

MÁLI. Midőn hidegen elhágy és magával viszi éltem nyugalmát; midőn engemet vádol és maga vétett; midőn ő haragszik és nékem volna méltó okom reá.

KÁROLY. Midőn már napok-számra sem szól velem.

MÁLI. Midőn ha meglát, elfordul, még rám sem tekint.

KÁROLY. Midőn — eh jobb elhallgatom és megyek, a merre a lábam visz.

MÁLI. Midőn — nem szólok — mert úgy is hasztalan.

LIDI. Midőn — midőn nincs eszetek, egyik sem tudja mi a baja — utóbb még majd engem is bele kevernétek.

KÁROLY (félre Lidihez). Nem hallottad tegnap estve bátyánkat — férjhez akarja adni.

MÁLI (félre Lidihez). Nem hallottad, hogyan ellenkeztem az atyámmal, és ő mégis ellenem dúl.

KÁROLY. Én azt nem tűrhetem.

MÁLI. Az fáj!

LIDI. Most legyetek békével.

KÁROLY. Nehéz így megvettetni.

MÁLI. Ártatlan így szenvedni.

LIDI. Elég! (Károlyhoz.) Te itt maradsz — és bízzál mind addig, míg több okod nem lesz a kétségre. (Málihoz.) Te maradj az, a mi eddig voltál, és a béke fenmarad köztetek.

MÁLI. Lidi! kedves Lidi!

KÁROLY. Kedves édes hugom!

LIDI (Károlyhoz). Nem kedves, mert velem lesz dolgod; csak készülj a viadalra. Mit irtál az asszonyok felől? (Málihoz.) Gondold el, mely rútul festé ő le szegény nemünket —

KÁROLY. Lidi! ez nem szép!

LIDI. Hiában mented magadat, hasztalan integetsz! megmutatom, mint itélsz mirólunk. Máli! csak hallgasd; előbb bemegyek szobájába és ezen töredék dal az asztalán fekszik. (Elővesz egy papirost és olvas.)

«Szép az asszony! de könnyen változik,
És egyedül kényének áldozik; —
A szíve ritkán jó.
Csalárd és kártékony,
Soha nem állandó;
Erkölcse botlékony,
Ereje romlékony» —

és a többi. Mely fekete leírás! Mit tudsz mentségedre szólni?

KÁROLY. Egy komor kedvnek szülöttje — ne figyelmezz reá.

LIDI. Máli! mit érdemel ily gonosztévő?

MÁLI. Minthogy bennem képzelte az egész aszszonyi nemet, tehát — megbocsátok.

LIDI. Most az egyszer büntetlen szabadulsz; de reménylem, hogy ezen hibát helyre hozod és szebben fogod festeni nemünket.

KÁROLY. Máli! ha megbántottalak —

MÁLI. Nem — nem; mindent elfelejtek; csak vígabb lennél!

KÁROLY. Hogy lehetnék víg, midőn minden órában

kell tartanom a legrosszabb, legutálatosabb, leggyűlöletesebb hírtől; nem, vidám nem lehetek, mert elégedetlen vagyok magammal, mással és az egész világgal. Hogy legyek nyugodt szívvel, midőn látnom, hallanom kell az atyád szándékát?

MÁLI. Mit tegyek ellene?

KÁROLY. Az epeszt, hogy nem is akarsz ellene tenni —

MÁLI. Ismered atyámat; a régi katona-természet most is benne van és mindenen keresztül akar vágni. Légy békével, ez is elmúlik.

LIDI. Lassan! az öreg úr jön — Károly! mérsékeld tüzedet, mert ha a rántás megég, kozmás lesz az étel.

NEGYEDIK JELENÉS.

Baltafy és az előbbiek.

MÁLI (elébe megy, kezét megcsókolja). Hamar megjött, édes atyám.

BALTAFY. Meg is izzadtak a szürkék! de hála az Istennek, általestem legnagyobb gondomon. Máli! semmi ujságot se látsz rajtam?

KÁROLY. Háború lesz?

BALTAFY. Elég zavar volt a világban, már békesség legyen — aztán úgy is rossz a kezem —

LIDI. Szép paripát vett a bácsi?

BALTAFY. Azt magam nevelek — feljebb!

MÁLI. Karját jobban érzi?

BALTAFY. Igaz — azóta az sem fáj — megmondom tehát! lakodalom lesz! Mennydörgő-rázta! Menyasszony van aháznál.

LIDI. Kit vesz el édes bácsi?

BALTAFY. Van-e eszed? én —

LIDI. Igen —

BALTAFY. Én a hatvan esztendőmmel? mit gondolsz? (Málira mutat.) Itt áll a menyasszony!

KÁROLY (magában tűzzel). Hah! ezt hallani! —

Baltafy. Máli! te még nem is örülsz?

Máli. Örülök uramatyám jó kedvén!

Baltafy. Igazán! nem tréfa, a mit mondottam; te férjhez mégy.

Máli. Nekem is csak kellene arról tudnom.

Baltafy. Megtudod nem sokára.

Máli. Egy kis időt mégis enged édes atyám?

Baltafy. Egy pillantatot sem; mindig válogatni! egyik sem tetszik. Még utóbb úgy jársz, mint a mesében az ember, a ki egy kertben pálczát akarván vágni, addig keresgélt és válogatott, míg egy görbe görcsös bottal meg kellett elégedni.

Máli. Talán csak nem fog kényszeríteni édes atyám!

Baltafy. Ha már magad által nem látod szerencsédet, tehát köteles vagyok mint jó atya arra kényszeríteni.

Máli. De ha boldogtalan leszek az által?

Baltafy. Eh! Minden a szokástól függ. Mikor én pipázni tanultam, eleinte émelygős és keserű volt a pipa, most már el sem lehetek nála nélkül.

Lidi. Szép hasonlítás!

Máli. És már annyira terhére volnék, kedves atyám, hogy erővel ki akarna rajtam adni?

Baltafy. Egy szó annyi mint száz! férjhez kell menned; tovább veled nem bajlódom. Soha sincs nyugtom, a kérők szünetlen ostromolnak. Most is a városban minden ember azt kérdezte: «És a kisasszszony férjhez ment-e már?» és hogy kit választottál? Mennydörgő-rázta! pedig magam is csak annyit tudok mint más. Nem! többet nem engedek, férjhez kell menned.

Máli. Mégis — nemde azt fogadta édes atyám, hogy szabad választást enged?

Baltafy. Válaszsz! de menj —

Máli (hirtelen). Szabad hát szívemet követnem? oh édes drága kedves atyám!

Baltafy. Válaszsz bátran, édes leányom, válaszsz a kettő közül.

MÁLI. Kettő közül? — nem értem.

BALTAFY. A kérők közül —

LIDI. De nekem csak soha sem hoz ujságot édes bácsi.

BALTAFY. Reád is jön a sor —

MÁLI. A kérők közül?

BALTAFY. Igen — minden órában vendégeket várok. Báró Szélházy úr felkeresett a városban és téged megkért, még ma eljön háztűzt nézni.

KÁROLY (félre). Én őt porrá töröm — kihívom — öszvevágom.

LIDI. Lesz füst a konyhában.

MÁLI. És hogy jövök ily szerencséhez!

BALTAFY. Kérdezd magát — nekem csak azt mondotta, hogy el akar venni.

LIDI. Az nem sok — és bácsi mit felelt?

BALTAFY. Hogy vegyen bizvást.

MÁLI. Még nem is láttam.

BALTAFY. Meglátod most.

MÁLI. Nem is ismérem.

BALTAFY. Megismered, ha férjed lesz.

MÁLI. Akkor már késő! hátha öszve se illünk?

BALTAFY. Miért nem? a mértéket megüti — huszár is lehetne.

MÁLI. De ha nem tudom szeretni.

BALTAFY. Az legkevesebb; az megjön utóbb. Hány szegény legény fél a katonaságtól és utóbb még is örömmel szolgál.

LIDI. Az egyiket tudjuk — hát a másik?

BALTAFY. Igaz — mennydörgő-rázta! a másik még a zsebemben van. (Zsebjét keresi.)

LIDI. Mely könnyen hordozza bácsi a kérőket.

BALTAFY (kihúz egy levelet). Itt van! olvassátok.

LIDI (elkapja). Én, én olvasom! (Olvas.) «Minthogy a házi circumstanczlik — úgy hoz —

BALTAFY. Hohó! mint van az? Károly, olvasd te!

KÁROLY (félre). Még ezt is! (Elveszi a levelet és olvas.) «Spectabilis kapitány úr! Minthogy a házi circum-

stantiák úgy hozzák magokkal, hogy a házassági vinculumba lépjek, tehát voluntarie szemeimet a spectabilis úr kisasszonyára vetettem és véle az élet tengerén keresztül navigálni eltökélém. Azért humillime jelentem, hogy első septemberre præfigáltam a terminust, a melyben in persona udvarlására leszek az egész úri háznak; és legottan az oculátát elvégezvén, a matrimoniális documentumokat mindjárt solemnisálni és authenticálni fogom. Különben úri fávoriba magamat recommendálván, vagyok Spectabilis úrnak alázatos szolgája Perföldy Tóbiás Jakab, Juris utriusque et Philosophiæ Doctor és felesküdt ügyész.»

Baltafy. Hallod, leány?

Lidi. Már ez bájos ömledező levél; mely heves, mely forró szerelem lehel ki belőle! Valóban, Máli, ezen meg kell indulnod.

Baltafy. Hányadik van ma?

Károly. Első szeptember.

Baltafy. Mennydörgő-rázta! hát ez is eljön — annál jobb — egyszerre mindent elvégezünk. (Károlyhoz.) Öcsém, mit gondolsz? nemde szerencse, ha ily okos ember jelenti magát?

Károly. Igen — én — én örvendek — de mégis úgy vélem, hogy sem tudomány, sem érték nem elegendő mindenkor a szerencsére — különben — én (akadoz)

Lidi (félre). Kisegítem — (Baltafyhoz.) Azt véli bátyám, hogy Máli mind erről legigazabb itéletet hozhat.

Máli. Úgy — úgy van, édes atyám!

Baltafy. Ily embert megvetni nem tanácsos — tudd meg, minálunk én egy pertől jobban félek, mint egy ágyúgolyóbistól — ez egyszerre öl, az lassanként emészt.

Lidi. A kosárért pert nem indít senki, avval hallgatnak leginkább a férfiak.

Baltafy. Már a leányom férjhez megy; ha most nem — tehát soha — mert tudd meg, hogy az én udvaromba több kérő nem jön.

KÁROLY (hirtelen). Ne is jőjön, csak reám bízza, bátyám, én mind eligazítom.

LIDI. De ha már benne is van —

KÁROLY. Lidi!

BALTAFY. Szeretném én azt látni! hiszen az egész háznál csak hárman vagyunk férfiak, én, Ferkó és Károly. Mi ketten a Ferkóval, mennydörgő-rázta! már mi általestünk a határhalmon, már mi kosarat kapnánk, és ez (Károlyra mutat), ez a levegőben keres magának hölgyet, könyveket forgat és verseket firkál.

LIDI. De némelykor a földre is leszáll.

KÁROLY. Lidi!

BALTAFY. Aztán szegény legény! pedig a legfelségesebb óda sem tartja ki a házat.

KÁROLY. Az igaz, szegény vagyok; szívemnél nincs egyéb értékem, mást nem hagytak szüleim; de van akaratom tanulni és dolgozni.

BALTAFY. Az mind szép — de még is csak jóakarat.

MÁLI. Minek ő neki — elég van minekünk.

KÁROLY (indulattal). Máli! Máli!

BALTAFY. Jól van édes leányom — míg én élek, el nem felejtem, hogy ezeknek az atyjok leghívebb barátom volt, a ki velem is jót tett és éltemet megmentette. Mennydörgő-rázta! gyermek! az volt ám a derék magyar ember! — Midőn kezemet ellőtték, és én tehetetlen a földön hevertem, már az ellenség körülvett, már vezetni akart — mikor ő mint egy nyíl felém vágtatott; rajta legények! — így kiáltá — ne hagyjuk pajtásunkat; és egy pillantat mulva hült helye volt az ellenségnek — azután tulajdon lován hátra vezetett és sebemre vigyázott. Nem, fiam, míg én élek, azt el nem felejtem.

KÁROLY (megilletődve). Kedves bátyám! azt a szolgálatot már kétszerezve meghálálta rajtunk; fiúi szívvel azt megismerjük.

BALTAFY. Megelégszem veletek, édes gyermekeim — én szerencsés vagyok; csak az boszant, hogy leányom nem akar férjhez menni —

Máli. Hiszen még reá érek.

Baltafy. A mi ma meglehet, ne halaszd holnapra. Akarom tudni, kinek a kezére jutsz, ha én a más világra költözöm.

Máli. Mely gondolat!

Baltafy. Hallod-e, öreg a legény! ma-holnap kiszólítnak, legalább a mars jó rendben találjon.

Máli Atyai szorgalma arról gondoskodott, hogy utóbb is semmiben ne fogyatkozzam.

Baltafy. Mind nem elég — az igaz, van miből élned, szép jószágod; de a leánygazda a háznál olyan, mint a kard markolat nélkül. Aztán minő kifogásod lehet kérőid ellen? Szélházy szép ember, jó nemzetségből és világra való. Perföldy pedig egy érdemes, tudós és vagyonos úr.

Máli. Már úgy ismeri őket édes atyám?

Baltafy. Az egyiket híréről, nevéről; Szélházyt magát most a városban láttam.

Máli. És oly igen megtetszett?

Baltafy (megszorulva). Hm! úgy — úgy — mennydörgő-rázta! biz én érette nem hazudok — nekem nem tetszik — azonban más a fiatalság ízlése.

Lidi. Épen azért mi jobban megválogatjuk.

Károly. Újra lehellek — ez már nem félelmes.

Máli. De én egyiket sem láttam, sem ismerem, sem hallottam és mégis —

Baltafy. Meglátod, megismered, meghallod, férjhez mégy és punctum.

Lidi. Ebből semmi sem lesz, punctus.

ÖTÖDIK JELENÉS.

Ferencz és az előbbiek.

Ferencz. Uram, kapitány uram! vendég jön!

Baltafy. Kicsoda?

Ferencz. Nem ismerem, soha sem láttam, ily ember nem szokott mihozzánk járni.

Baltafy. Hát miért nem kérdezted?
Ferencz. Egy embere sem tud magyarul.
Lidi. Hogy néz ki?
Ferencz. Tarkás, fején egy kis csúcsos kalap, az orrán egy pár téli ablak, kificzamlott dereka és igen bő vászon nadrágja van.
Baltafy. Ez Szélházy! be nagyon sietett!
Ferencz. Siet is az, engem úgy segéljen! mert majd eldöntött, úgy forgolódott a kocsija körül. Sürgetős dolga lehet.
Lidi. Hol a férfiak pengőt éreznek, oda sietve tolongnak.
Károly (félre). Kezdődik a fergeteg.
Baltafy. Máli! tehát készülj.

HATODIK JELENÉS.

János, Tamás és az előbbiek.

János (Baltafyra mutat). Itt a mi urunk!
Tamás. Az én uram grátiát commandéroz — és —
Baltafy. Mit commandéroz?
Tamás (magában). Nem tud ám deákul. (Baltafyhoz.) Az annyit tesz, mint az én uram magát az úr kegyelmébe ajánlja és udvarlására jött.
Baltafy. Ki az urad?
Tamás. Tekintetes nemzetes Perföldy Tóbiás Jakab úr, több nemes vármegyéknek comitatussa és engem úgy se! porokátor
Baltafy. Minek esküszöl? elhiszszük.
Tamás. Mert ő is feleskűdt.
Baltafy. Helyesen! hol van?
Tamás. Az utczán megállott.
Baltafy. Mennydörgő-rázta! nem tudja azt urad, hogy a magyarnál mindig nyitva a kapu; az annyit tesz, hogy szívesen lát vendéget. Jancsi, járasd be. (János, Tamás el.)
Lidi. Lesz zűrzavar a háznál!

BALTAFY. Most megyek. Máli! te is soká ne késsél — (el akar menni, egyszerre visszafordul) vagy csak maradj — ide vezetem őket. Ne búsulj, édes leányom, egyszer meg kell lennie, vagy előbb, vagy utóbb — de ne makacskodjál! hallod-e? ne makacskodjál. (Elmegyen.)

KÁROLY. Én kardomért megyek — (Málihoz.) Máli! hát csak el kell válnunk.

MÁLI. Légy nyugodtan!

KÁROLY. Ha érzenéd, mi (szívére mutat) itt szorongat, oly könnyen nem vennéd a dolgot.

MÁLI. Bízzál hív szerelmemben.

LIDI. Most menj.

KÁROLY. Máli! Máli! tőled el nem állok — teljék bár éltembe — és jaj annak, a ki tőlem el akar ragadni. (El.)

FERENCZ (Málihoz). Hehehe! a mint látom, a kisasszonyért jönnek! ej, ej nem is szólt.

LIDI. Ferencz! abból a jó somlyaiból hozok fel —

FERENCZ. Csintalan! szinte meglátja, mi esik jól az embernek.

LIDI. Kérők vannak a háznál!

FERENCZ. Hát lakzi lesz! tehát magam is eljárom — örvendek.

LIDI. De az a bökkenő — egyik sem tetszik.

FERENCZ. Hát nem örvendek.

LIDI. Meg kell őket csalnunk — kend segítsen.

FERENCZ. Hogy hogy?

LIDI. Csak menjen kend bátyám szobájába, mindjárt én is eljövök és elvégezzük. Addig is, ha valaki kérdést tesz irántunk, csak azt mondja kend, hogy én vagyok a kapitány leánya.

FERENCZ. Ej be hamis a kisasszony, maga akarna férjhez menni.

LIDI (hizelkedve). Ferencz! ugy-e megteszi kend? dupla portiót hozok.

FERENCZ. No no — csak a kapitány úr ne haragudjék.

LIDI. Nevetni fogja.

FERENCZ. Ha úgy van! nem bánom — hehehe! az öreg Ferkó megteszi a magáét. (El.)

LIDI (utána). Ferencz! számot tartok kendre —

MÁLI. Lidi! mit akarsz?

LIDI. Csak bízd reám — mindent magamra vállalok.

HETEDIK JELENÈS.

Margit, az előbbiek.

MARGIT (sietve). Ah gyermekek! az Istenért! vendégek jönnek — pedig két kocsival — ah mit tegyek? mihez nyúljak? merre fordúljak? hová rejtsem magamat? így nem mutathatom magamat. Nagy Isten! mit míveljek? még a reggeli öltözetben vagyok, pedig majd mind rám néz, én vagyok a legöregebb a háznál, ah én meghalok —

LIDI. Hát menjen a szobájába, édes néném!

MARGIT. Nem — nem — én akarom őket látni, mit hoztak, miért jöttek, mit visznek, minő emberek —

MÁLI. Azt utóbb is megtudja asszonyom néném.

MARGIT. Az nem lehet, nekem kell velök szólnom — én tudom legjobban az egész ház állapotját. Istenem! mely nagy szorultságban vagyok! a merre tekintek, mindenhol rendetlenség — ezek a katona emberek! Isten bocsáj! mindent széjjel hánynak! Minek ez a könyv itt? vagy imádságos könyv? (Felteszi pápaszemét.) Mit? (Olvas.) Himfy Szerelmei! szörnyűség! Isten bocsáj! mely eretnek könyv! a tűzbe vele!

LIDI. Azért hoztam! mindjárt bevetem — (Elrejti.) Az agg szívben nem gyújt tüzet.

MARGIT. Mely romlott az ifjúság! Rózsás Kert való nektek! Isten bocsáj! Szerelmes könyvet olvasni! Mely undok, rettenetes vétek! Vegyetek tőlem példát, én böcsülettel megöregedtem és a Genovéva

historiáján kívül semmit sem olvastam. Isten bocsáj! a sátán van a könyvekben, az kandikál ki minden betűből. — Már jönnek! (Forgolódik.) Nem tudom, mit tegyek — szaladni akarnék, de lábaim nem bírnak. Ah már itt vannak!

NYOLCZADIK JELENÉS.

Szélházy, Perföldy, Baltafy és az előbbiek.

SZÉLHÁZY, PERFÖLDY, BALTAFY (az ajtón kívül megállnak és complimentiroznak).

BALTAFY. Tessék!

SZÉLHÁZY. Kérem —

PERFÖLDY. Rogo humillime —

BALTAFY. Menjenek az urak!

SZÉLHÁZY (keresztülfutva a szobán, vizsgálja mind őket). Bon jour! örvendek, hogy szerencsém vagyon tisztelni ezen úri familiát.

PERFÖLDY. Különös szerencsémnek tartom megismerkedni ily érdemes úri házzal.

BALTAFY (Margitra mutat). Ez Marrgit, az öreg néném! (Málira) egyetlen leányom! (Lidire) kedves kis hugom.

MARGIT (magában). Öreg — öreg — mintha nálamnál nem volna öregebb. (A vendégekhez.) Alázatos szolgálója az uraknak! én boldogult tekintetes nemes nemzetes és vitézlő Kukoróczy úrnak, több nemes vármegyéknek az elsők közűl való táblabirájának hátra maradt özvegye vagyok. Tessék leülni, mindjárt elbeszélem egész életünket. Én születtem —

BALTAFY (titkon Margithoz). A fejkötőd félre áll — igazítsad helyre.

MARGIT (megijedve). Mit szólasz! az Isten bocsáj! Kegyes urak! egy kis házi foglalatosság miatt el kell távoznom, mindjárt megjelenek — oh érdemes azt kihallgatni — valóban igen példás életet viseltünk mi szegény urammal — most megyek, de tüstént meg fogok jelenni — majd azt is elbeszélem, hogyan

halt meg — hogyan sirattuk, ah! az volt a szomorúság —

BALTAFY. Margit!

MARGIT. Megyek — hát addig is alázatos szolgálója — mindjárt ezen pillanatban jövök. (El.)

BALTAFY. Szegény öreg néném jó asszony, de kevéssé sokat beszél. Kedves uraim! Tessék házamat úgy tekinteni, mint önnön magukét és mindenben kényök szerint élni.

PERFÖLDY. Agnoscálom grátiáját spectábilis úrnak és mindjárt is az után cselekszem.

SZÉLHÁZY. Vous me pardonnez, monsieur!

BALTAFY. Tessék velem magyarúl szólani, én eleget küzködtem a francziákkal, de nyelvöket nem tudom.

SZÉLHÁZY. Sok nyelveket tudok, nem akarva is kiejtem az idegen szókat.

LIDI. (félre Málihoz). Ezen kiadunk.

BALTAFY. Szép és dicséretes az idegen nyelvek tanulása, de tudja előbb az ember hazai nyelvét.

PERFÖLDY Azt én is affirmálom, mert mely ember az idegen nyelvet cultiválja és negligálja a magáét, az hasonló azon kertészhez, ki tulajdon gyümölcsét elrothasztja és az idegentől drága pénzen a rosszabbat megveszi.

SZÉLHÁZY. Igaz! de a nagy világ úgy akarja.

BALTAFY. A magyarnak világa a haza!

SZÉLHÁZY. A bon ton úgy hozza magával — már magyarúl nem is szól az ember!

PERFÖLDY. Nyelv teszi a nemzetet; ki usuálja szabad jussát, húzza termékeny földjének hasznát, az tudja honi nyelvét is — sat est — —

BALTAFY. Nagy zűrzavar hányta vetette a világot; mi bátran néztük a veszélyeket, törvényünk, nemzetünk megmaradt jó királyunk alatt. Elég erről — ha tetszik, menjünk a kertbe —

PERFÖLDY. Miként parancsolja —

SZÉLHÁZY (félre). Ach! mely hátra vagyunk!

(El mindnyájan.)

MÁSODIK FELVONÁS.

Szoba.

ELSŐ JELENÉS.

Ferencz, Tamás.

FERENCZ. Az a te urad hát csak híres ember?

TAMÁS. Nagyon, csak úgy nyeri a falukat és pusztákat, tele van perekkel, még az ágy alatt is azok hevernek.

FERENCZ. Kinek nyer annyit?

TAMÁS. A Princis Pálnak.

FERENCZ. Ki az a Princis Pál?

TAMÁS. Már azt én nem tudom, több testvéreknek kell lenni; mert minden untalan más-más jön hozzá, kit annak nevez.

FERENCZ. Hát jól bírja magát?

TAMÁS. Hogy ne! midőn egy replicáért ötven aranyat is fizetnek.

FERENCZ. Mi az a replica?

TAMÁS. A replica nálunk tudósoknál oly írás, melyet zsinórral összvekötünk és a kuriaárkába teszünk.

FERENCZ. Nem romlik meg az árokban?

TAMÁS. Tudatlan ember! nem árok az, mint nálatok a Csürszárka, hanem egy nagy szála, mely tele van fiókokkal, melyekben a kauzsák tartatnak.

FERENCZ. Úgy! te mint látom deákúl is tudsz, már te a pappal is beszélhetnél.

TAMÁS. Az embernek csak van esze, csak tanul valamit, ha mindennap tudósokkal van dolga.

FERENCZ. És mi dolgod van?

TAMÁS. Sok — kimondhatatlan sok; én a processusokat hordozom, azokra vigyázok, leporozom és az uramat a paróka torjába kísérem.

FERENCZ. Már parókát hordoz?

TAMÁS. Ej de keveset tud kend bátyám! paróka torja magyarúl az a hely, hol ezek az urak öszvejönnek, pedig magyar köntösben. De hogy el ne felejtsem, tudja-e kend, miért jöttünk mi ide?

FERENCZ. Gondolom, per miatt.

TAMÁS (fontosan). Házasodni!

FERENCZ. Lehetetlen!

TAMÁS. Már otthon elgondoltam, mert az uram szokatlan gálába vetette magát, arany piksist tett zsebébe, aztán szent Mihály napra nagyobb szállást fogadott.

FERENCZ. Már így bizonyos.

TAMÁS. A kapitány hallom gazdag.

FERENCZ. Még a török háborúból vannak aranyai.

TAMÁS. Azért kacsingatott az én uram arra a barna kisasszonyra — nemde az a kapitány leánya?

FERENCZ. Nem, az a fogadott leánya.

TAMÁS. Hiszen uramtól hallám.

FERENCZ. Megcsalnak; a szőke az igazi — ej! elárultam, pedig meg volt tiltva. Földi, most tudod — de ne szólj! hallod, tovább ne mondd! (Félre). Elsült —

TAMÁS. Én uramnak mindjárt referendálom. (El.)

MÁSODIK JELENÉS.

Vilhelm, Ferencz.

VILHELM. Huszár! háj kell —

FERENCZ. A kulcsárnétól kérj.

VILHELM. Mi rossz eszik —

FERENCZ Ha rossz, nem tehetek róla.

VILHELM. Ah! nem érteni — szenet —

FERENCZ. Úgy! talán szénát — mindjárt megyek.

HARMADIK JELENÉS.

Margit, az előbbiek.

MARGIT. Jó, hogy találom kendet, Ferencz! mondja meg nekem —

FERENCZ. Ha elvégeztem dolgomat. (El.)

MARGIT. Keserű ember! Nem is lehet vele szólani. Ez a vendég inasa. — Hej jó barátom! Mi ujság van a városban? Micsoda ember a kend ura? hogy bírja magát? mi a hivatala? mikor megy? hová megy?

VILHELM. (vállat vonít). Nem tud —

MARGIT. Nem tudja kend? hát kend hová való? régen szolgálja urát? kik voltak szülei? micsoda vallást tart?

VILHELM. Magyar peszít, nehez emper. (El.)

MARGIT. (egyedül). Minden oly titokban megyen ezen háznál, senki sem felel mint illik, már a lakodalomról kellene gondoskodni, sütni, főzni és semmi —

NEGYEDIK JELENÉS.

Máli, Károly, Margit.

MARGIT. Ti vagytok? mondd meg, édes leányom, hol vannak vendégeink? mint mulatják magokat? mint tetszik nekik szegény házunk?

MÁLI. Nem tudok semmit. (Félre Károlyhoz.) Itt nem szólhatunk.

MARGIT. Valld meg nekem, melyik tetszik inkább? az egyik igen fürgencz emberke; emlékezem, míg fiatalabb voltam, nekem is volt — Isten bocsáj! Ah! most is könnybe úszik szemem, szívem sóhajtoz, mindjárt elbeszélem —

MÁLI. Édes asszonyom néném! (Félre.) Be rosszkor jöttünk!

KÁROLY. Kedves néném! én tudok valamit.

MARGIT. Mit? mit! szólj édes öcsém, hallom, siess!

KÁROLY. A kérők most alkusznak az öreggel.

MARGIT. Lássa az ember — nem is hívnak! nem is szólnak! nem, ez égbe kiáltó, ily nagy dolgot nálam nélkül véghez vinni. Most sietek, szörnyűség, ha már végeztek volna! Máli! tudod? aztán sírj, érted? zokogj, mert szokás; ha mindjárt örülnél is, ne mutasd, érted? Mikor engem szegény boldogúlt uram elvitt, tizenkétszer elájultam, többször is elestem volna, de jó helyet nem találtam és a szép ruhámat féltettem; no most sietek. Máli, az volt ám a szép ruha, mindjárt elbeszélem — liliomszál — nefelejts — kék —

KÁROLY. Későn fog jönni.

MARGIT. Igaz, Isten bocsáj! az az én öcsém mindenben úgy siet. (El.)

KÁROLY. Máli! most állok éltemnek fő pontján, most esik koczkája sorsomnak.

MÁLI. Mindent elkövetek, hogy a dolgot hátráltassam, hiszen önnön szerencsémre válik.

KÁROLY. Bízom szívedhez, bocsáss meg, hogy eddig is kételkedni tudtam és indulatosságom annyi szép óráktól megfosztott.

MÁLI. De az atyám! mit fog szólni szerelmünkhez? nem fog haragra lobbanni, ha magát megcsalattatva látja?

KÁROLY. Nem mérkőzhetem ugyan sokakban a kérőkkel, de érzem, nem vagyok méltatlan atyai áldására, és a mitől a szerencse forgandó játéka megfosztott, kipótolja hív, tiszta szerelmem. Reménylem, atyádnál többet nyom a jobb érzés az arany mulandó fényénél.

MÁLI. Igaz, ő mind ezekre nem sokat tart, de szereti az egyenes útat, és azért méltán fog neheztelni reánk.

KÁROLY. Nem titkolom tovább, bátran megvallom, hogy téged szeretlek, úgy is terhemre van titkos érzésem. Én mindjárt — (El akar menni.)

MÁLI. Megállj! hirtelen! most rosszkor esnék vallásod; hadd múljék el ez a fergeteg. Szélházy, mint látom, neki sem tetszik.

KÁROLY. Kinek is tetszhetnék?

MÁLI. De Perföldy!

KÁROLY. Én őt porrá zúzom! Máli! nem, más karjában nem gondolhatlak, én —

MÁLI. Megint égsz! lángolsz! mi végre? légy nyugodt; talán valami környülállás segít rajtunk.

KÁROLY. Szomorú vigasztalás!

MÁLI. Hol marad Lidi?

KÁROLY. A vendégeket mulatja a kertben.

MÁLI. Valamin mesterkél! előbb igen elmerűlve láttam őt Szélházyval beszélgetni, ki több ízben neki lábához borúlt.

KÁROLY. Itt jön, álljunk hátra. (Visszavonúlnak.)

ÖTÖDIK JELENÉS.

Szélházy, az előbbbiek.

SZÉLHÁZY (magában). Hahaha! csak igaz! a szép embernek mindenkor kedvez a szerencse. Szegény szerelmes leány! atyjának titkát elárulja, hogy részesüljön szerelemben. Soha sem véltem, hogy ezen öreg katonába annyi finom érzés szorúlt, hogy a kérőket ily próbára tegye; ha leánya elragadtatva szívétől igaz vallást nem tesz, a másikat választom.

KÁROLY (titkon Málihoz). Ez Lidi munkája.

SZÉLHÁZY. A másik jobban tetszik, de nekem pénz kell, sok pénz kell.

MÁLI. Mely szerencse!

SZÉLHÁZY. Haha! mely aventure! meglát, belém szeret és megvallja, hogy a kapitány leánya, de nem is csodálom. (Kihúz egy tükröt zsebéből.) Ah! hogy áll a hajam, mon Dieu! minden fürtök derangirozva vannak! he Vilhelm! Vilhelm! (Ki akar menni, észreveszi Károlyt és Málit). Kisasszony! örvendek. (Félre.) Mint sajnálom a szegényt!

MÁLI. Örvendek, hogy szerencsém van!

SZÉLHÁZY. Részemről. Mint áll a szív környéke? sajnálom, hogy ily szomorúságot okozok a kisasszonynak, komor tekintete nyilván elárulja csendes sérelmét, de ne tulajdonítsa nekem, oh ne az én jó szívemnek, én tisztelem, becsülöm, sőt szeretem is a kisasszonyt; hanem a sors! a környülállás! Ach!

MÁLI. Nem értem báró urat!

KÁROLY (félre). Maga sem érti ez magát. Oh párduczos Árpád! ha ilyen az unokád!

SZÉLHÁZY. Ne is értsen, nem is akarom, oh szegény kisasszony, ne is értsen. Nem vagyok én barbár, nem tyrannus, még hagyok kis reményt, egyszerre boldogtalanná nem teszem, nem, ismerem én fájdalmit a megvetett szerelemnek. (Félre.) Lassanként tudja meg, hogy szememet másra vetettem. (Málihoz.) Hol a kapitány úr?

MÁLI. Az atyám? szobájában leszen.

SZÉLHÁZY (hirtelen). Az atyja! (Félre.) Szegény! erővel atyjának fogadja, hogy engemet elnyerjen. (Málihoz.) Ezen úrhoz ugyan volt már szerencsém, de nevét nem tudom.

MÁLI. Várhalmai Károly atyánkfia, jó barátunk, Lidi testvérbátyja.

SZÉLHÁZY (félre). Tulajdon bátyja! ezt is megtagadja. (Károlyhoz.) Hm, úgy! haha! örvendek (Csengetés hallik.)

MÁLI. Az atyám csenget, nekem mennem kell. (Mentében titkon Károlyhoz.) Légy nyugodt! én változhatatlan maradok. (El.)

SZÉLHÁZY. Ez is bizonyosan egyetért az öreggel.

KÁROLY. Mely kevélyen tekint reám a képzelt magasságról.

SZÉLHÁZY. Apropos! Én hasonló képet láttam valahol a világban.

KÁROLY. Nem lehetetlen.

SZÉLHÁZY. Nem volt az úr külföldön?

KÁROLY. Nem, hazámat kívántam előbb megismerni.

Szélházy. Pauvre diable! kár, nagy kár; csak az utazás adja meg az embernek igaz érdemét.

Károly. Ki tudatlan kimegy, többnyire úgy is jön vissza, avval a különbséggel, hogy a kevés jót is elhagyja, mit kivitt magával. Talán báró úr is sokat járt?

Szélházy. Igen. Összvejártam Olaszországot és Francziaországnak nagyobb részét.

Károly. Így szép tapasztalásokat tetszett hozni magával?

Szélházy. Mely kérdés!

Károly. Ez által hazánkban a szépmesterségek új ápolót nyertek.

Szélházy. Én kedvelem a szépet és értek is hozzá.

Károly. Azt az első pillantat mutatja. Mely szerencse, annyi szép- s nagyot látni, csudálni. Nem lehetnék oly szerencsés valamit hallani?

Szélházy. Ahoz napok kellenek. Ach! sok fátum ért engem; de a nagy lélek nem retteg.

Károly. Példának okáért?

Szélházy. Gondolja az úr! Olaszország szélén... hah, rettentő eset!

Károly. Megtámadtatott?

Szélházy. Kocsim felfordúlt, eltörött, és nekem egy egész félóráig gyalogolnom kellett.

Károly. Ezt a tapasztalást magyar útakon is igen könnyű megtenni; különben mely városokban tetszett mulatni?

Szélházy. Velenczében, Rómában, Párizsban — sokat, sokat láttam,

Károly. Mely ritkaság ébreszté leginkább figyelmét?

Szélházy. Velenczében egy gyönyörű leányt láttam! ach! egészen elbájolt; az után egy Pierrót a theátrumon, uram —

Károly, Megelégszem. Hát Rómában? ott a régi nagyság és hatalom sírjában? hol a szép mesterségek örök dicsőségben kérkednek, ott, hol a bedűlt omla-

dékok is a régi világ urát nyilván hirdetik, nemde égi gyönyörűség lehet az ott való lakás?

SZÉLHÁZY. Szép, szép! emlékezem, hogy igen jól mulattam magam, kivált igen édesen aludtam.

KÁROLY. Kár volt a költségért, aludni otthon is lehet. És Párizsban?

SZÉLHÁZY. Oly ebédet sehol sem ettem.

KÁROLY. A magyar élelemért nem megy külföldre.

SZÉLHÁZY. Mely vad gondolkodás! a jobb ízlés mindenkor az ebédnél kezdődik, az a világosodásnak legelső lépcsője; barátom! ott én oly étkeket láttam, melyekről mi szegények nem is álmodunk. Ach! mely hátra vagyunk még!

KÁROLY. Bár abban maradtunk volna hátra! de alig hiszem; a hívságban versenyt futunk minden nemzettel. Ki hasának él, ritkán él nemzetének.

SZÉLHÁZY. Szívesen tanítanám az urat, de mennem kell, egy lehajló ág minden fürtjeimet lerontá. Nem, nem, kedves úr! nem mulathatok tovább, azt maga általláthatja. He Vilhelm! Azonban jó barátok maradunk, ha mindjárt atyafiságos szövetségbe nem léphetünk is. Nekem az úr húga, Máli kisasszony, tetszik, felette tetszik, jobban, mint a kapitány leánya, de a sors — ach legyen elég. He Vilhelm, Vilhelm! (Eltánczol.)

KÁROLY (egyedül). Ki érti ezt? és még is ő a szerencsés! gondatlan éli világát, minden szavát aranynyal fontolja, külsejét a község bámulja és a majmolásban számos követőket talál; nemesebb érzeményt nem ismer, az állatok életét éli csak. Valóban! ha a gazdagság ily útra vezet, akkor a józan ész azt méltán megveti. Nem, ettől nem rettegek! De az ügyész! igaz, az is egyetlen neméban, de tisztelni kell sok szép tulajdonit. Most megyek kikémlelni a dolgot; mire a nap leszáll, megtudom, mi zárja fel inkább az emberi szívet, az arany-e, vagy a hív szerelem. (El)

HATODIK JELENÉS.

Perföldy, Lidi.

PERFÖLDY. Assecurálom a kisasszonyt, hogy szívemet mindeddig conserváltam, egy kis kutyácskán kívül et sic porro, nem is emlékezem, hogy valamit sincere szerettem volna.

LIDI. Igen tetszetős! hát jövendő hölgyének avval kell szívét felosztani.

PERFÖLDY. Rogo, nem úgy van, szegényt ellopták a szolgám negligentiája miatt,

LIDI. És így hát szíve üres?

PERFÖLDY. Nem; újra megtölt szerelemmel és annak egész masszája a kisasszonyra szálla, minthogy ily bona fide mindent kivallott. Az felséges principium a kapitány úrtól, hogy csak a tiszta szerelem nyerje el leányát, és elváltoztatá ékes személyöket; mert igaz marad az, vett portékának nincs annyi érdeme, mint az ajándéknak.

LIDI. Nagyobb lelket gondoltam Perföldy úrban, mint hogy alacsony nyereség vezérelhetné; azért igaz vallást tettem.

PERFÖLDY. Ez a motivum nekem tetszik! derogál is az igaz szívű embernek. Én már régen azt decidáltam magamban, hogy ebben a dologban egyedül szívemből procedálok, præmittálván azt, ha a meritumban megegyezhetek.

LIDI. De teszem azt: ha én szegény árva és nem a gazdag Baltafy leánya volnék?

PERFÖLDY. Akkor is leobligálnám magamat avval a conditióval, ha a szegénységgel primo ennyi virtus, secundo ennyi szépség egyesűlve volnának.

LIDI. Nemes érzés! szinte óhajtanám —

PERFÖLDY. Nem is recedálnék, sőt recapitulálom azt, a mit a kertben demonstráltam, hogy tudnillik a pénz nem mindenkor elegendő a házi boldogságra; de ha ez a punctum is existál, már akkor ugyan jobb.

Lidi. Én is úgy tartom; és nagyon örvendek, hogy oly férfiúra akadtam, ki egyenes szívvel, s minden haszonkeresés nélkül lép a Hymen oltárához.

Perföldy. Én pedig gratulálok, hogy fortuito ily kincsre akadtam, melyre fundálhatom szerencsémet. Én ime duplicálván kérésemet, még egyszer submittálom szívemet a kisasszony kegyes judiciuma alá, reménylvén, hogy favorábilis sententiát nyerek és elvégzem szívemnek involutus perét et sic porro —

Lidi. Tehát a mennyit az egész dologból értek —

Perföldy. Örökre kivánnám lekötni magamat et sic porro —

Lidi. Tudom becsülni, de előbb meg kell fontolnom.

Perföldy. Optime! ily dolgokban sok dubium fordul elő; azért jókor præmoneálom a kisasszonyt, nehogy egyik pars megcsalódjék; deliberálja a kisasszony még egyszer a dolgot, confrontálja szívét az eszével, azután tessék velem közleni resultátumát, és én a competens forum előtt publicálni fogom, et sic porro.

HETEDIK JELENÉS.

Tamás, előbbiek.

Tamás (borzasan besiet). Tekintetes uram! oda vagyunk!

Lidi. Mi történt?

Tamás. Tessék kijönni, legyen bíró közöttünk.

Perföldy. Ki czitáltat? minek ez a sietség?

Tamás. A vendég inast megvertem.

Perföldy. Micsoda violentia! és az?

Tamás. Visszavert engem.

Perföldy. Hát minek az arbiter?

Tamás. Mégis instálom, a másik úr is ott van.

Perföldy. Mindjárt megvizsgálom a dolgot. Kisasszony, addig is recommendálom magamat, tüstént compareálok. (El Tamással.)

Lidi (egyedül). Veszedelmes játékba kaptam! Málit akarám megmenteni, utóbb önnön szivemet kell őriz-

nem; mást akartam csalni és magamat csaltam meg. Ez a Perföldy minden szegletessége mellett szerelemre méltó, mert ritka embersége s nemes tulajdoni elfelejtetik azon hiányosságokat, melyeket egy tárgyban való munkálódása reá bélyegzett. Különös! mást akartam kinevetni és majd engem nevetnek.

NYOLCZADIK JELENÉS.

Máli, Lidi.

MÁLI. Mindenhol kereslek, szólj, segíts, tanácsolj, kérlek! az atyám most parancsolt reám, hogy kezemet Perföldynek nyújtsam, Szólj! mit tegyek?

LIDI. Engedelmeskedjél.

MÁLI. Én Károlyt szeretem, másé nem lehetek. Lidi! beszéld le rólam valahogy kérőimet, mondj minden rosszat felőlem, gondolj ki ezer hibákat, csak hogy elálljanak tőlem.

LIDI. Ne félj! úgy sem kellesz nekik.

MÁLI (örömmel). Hála Isten! Lidi! mely angyal szóla belőled? igaz? valóban igaz? nem kellek nekik? szólottál velök?

LIDI. Nem még, de a férfiak változók.

MÁLI. Ha nincsenek igazabb jeleid! menj! soha se szerettél. Ily szorúltságban elhágy barátságod.

LIDI. Ezért adózol! megmutatom, engemet kérnek meg.

KILENCZEDIK JELENÉS.

Károly, az előbbiek.

KÁROLY. Édes kedves hugom! mit végeztél?

LIDI. Édes kedves bátyám! én hallgatok.

MÁLI. Kedvesem, már csak magunkban bízhatunk, Lidi is ellenünkre dolgozik.

KÁROLY. Mindenen keresztül török; míg karomat bírom, el nem ragadnak tőlem.

TIZEDIK JELENÉS.

Ferencz, az előbbiek.

FERENCZ. Csak igaz marad, egy leány több zavart okoz a háznál, mint száz férfiú.

KÁROLY. Úgy van, Ferencz! előbb csendesség, békesség volt a háznál.

FERENCZ. Most az emberek nem is értik egymást, még is verekednek.

LIDI. És kik verekedtek?

FERENCZ. A vendég inasok; azon vesztek öszve, hogy melyik visz haza menyasszonyt és öklökkel mutatták meg egymásnak jussaikat. Én tettem mankómmal igazságot köztök. (Titkon Lidihez.) Kisasszony, én elvégeztem.

LIDI. Köszönöm, lesz áldomás!

FERENCZ. Szabad tehát igazságot szólnom? meguntam már hazudni.

LIDI. Csak rövid ideig hallgass.

TIZENEGYEDIK JELENÉS.

Baltafy, az előbbiek.

BALTAFY. Alig várom, hogy megmenekedjem. Máli! fogadom, nem lesz több kérőd.

MÁLI. Nem is óhajtok.

BALTAFY. Tulajdon házában felforgatják az embert; olyan az udvarom, mint táborban a markotányos tanyája, hol a legények előre megiszszák a nyerendő préda árát, aztán se pénz, se bor.

FERENCZ. Kapitány uram! ha én kisasszony volnék, mind a ketten kosarat kapnának; majd jön egy szép huszár —

BALTAFY. Nem értesz ahhoz, agglegény vagy.

FERENCZ. Semmi az, tudom én most is, mi a jó.

BALTAFY (Károlyhoz). Hát te min gondolkodol? talán menyekzős verseket csinálsz?

KÁROLY. Azon gondolkodom, hogy mindnyájan széjjel megyünk. Máli, én —

MÁLI. Károly!

KÁROLY. Valamely regementhez megyek.

LIDI. Elválik.

BALTAFY. Menj! nem tartóztatlak; azt kivántam ugyan, hogy segédem maradnál végső napjaimban, de ha kedved van, menj! A magyar szereti hazáját szolgálni és tudja is miért. Mennydörgő-rázta! szép huszár lesz belőled.

TIZENKETTEDIK JELENÉS.

Margit, az előbbiek.

MARGIT. Az Istenért! tudjátok-e már? csata volt a háznál! emberhalál történt! az egész falu zendülésben van.

BALTAFY. Mit szólasz?

MARGIT. A vendégek duelláltak! Máli! ez igen nagy jele a szerelemnek. Értem is viaskodtak sokat a férfiak, ki pisztolylyal, ki karddal, ki ököllel harczolt; Isten bocsáj! egynek az orra hegyét lötték el, egynek a fejét, mindjárt elbeszélem —

BALTAFY. Már ezzel is megelégszünk.

MARGIT. Az egyik kérő nem tetszik, igen sokat beszél, pedig én gyűlölöm a sok beszédű embert! Ah! már a másik, az kihallgatott; elbeszéltem neki egész életemet, és csak harminczkétszer ásitozott; már az boldog —

BALTAFY (szavába esik). A ki süket és téged nem kénytelen hallgatni.

TIZENHARMADIK JELENÉS.

Szélházy, Perföldy és az előbbiek.

PERFÖLDY (Szélházyhoz). A mint mondám! a kölcsönös kék foltokat kell nekik büntetésül imputálni; mert ha a dolgot megponderáljuk és investigáljuk, tehát azon fundamentomot találjuk benne, hogy a szolgák urokhoz való hűségöket demonstrálni akarván, egymást aggrediálták et sic porro.

SZÉLHÁZY. Az én emberem hív, meghal értem, érzékeny jó lélek.

PERFÖLDY. Az enyém nagy asinus, de jó ember; minden esetre jó volt a dolgot complanálni. (Baltafyhoz.) Engedjen meg domine spectabilis, hogy a famulusok excessusok miatt úri házát turbálták, már conciliáltuk.

BALTAFY. Semmi az.

PERFÖLDY. Minthogy szándékommal præveniáltam a spectabilis urat, tehát most minden præfatio nélkül azon objectumra inviálom, mely engem úri házába hozott.

SZÉLHÁZY (félre). Még szólani mer, holott tudja szándékomat. (Baltafyhoz.) Mon capitaine! tehát én is —

BALTAFY. Tessék szobámba jönni, ott végezzünk; de azt előre bocsátom, hogy minekutána leányomat az urak közül csak egyik veheti el, és neki szabad választást engedtem, harag ne legyen közöttünk.

PERFÖLDY. Sine dubio! egyik parsnak hátra kell állni, már azt a kisasszony decidálja; nekem már van securitásom et sic porro.

SZÉLHÁZY. Nyugodtan várom.

BALTAFY. Ha úgy tetszik. (Perföldyvel el.)

SZÉLHÁZY (Lidihez). Nemsokára üt az óra, mely szerencsémet zengi. (Málihoz.) Sajnálom! vigasztalja magát. (El.)

MARGIT. Mennek, nem is szólnak, pedig jelen kell lennem! Máli, mondd meg szándékodat, majd én beszélek helyetted, tudod, majd én ékesen adom elő. (El.)

KÁROLY. Máli, légy hát boldog!

MÁLI. Híved maradok, bármi történjék.

FERENCZ. Mi lesz mind ebből? (El mindnyájan.)

HARMADIK FELVONÁS.

ELSŐ JELENÉS.

Lidi, Ferencz.

LIDI. Mindenre reá állott Károly?

FERENCZ. Nagy nehezen vettem reá, majd hogy magam is nem pityeregtem, midőn elbucsúzott a Máli kisasszonytól, de mégis kitett magán. És csak azon boszankodom, hogy előbb észre nem vettem szerelmöket, pedig megszoktam én látni, ha valami történik a háznál.

LIDI. Senki sem látta, hogy elment Károly?

FERENCZ. Senki, csak mi hárman, úgyszólván mi ketten, mert Máli azt gondolja, hogy örökre búcsut vett. Hehe! majd néz az öreg, elgondolom, miként mennydörgöttéz.

LIDI. Ferencz! ha jól végződik dolgunk, meghálálјuk a kend segítségét.

FERENCZ Szivesen cselekedtem, ha mindjárt orrot kapok is a kapitány úrtól.

MÁSODIK JELENÉS.

Máli, az előbbiek.

MÁLI (magában). Mely szomorú a mi sorsunk, ha a durvább férfiúi ész intézi e földi pályánkat, ha hideg feltételek letiporják a szív édes gerjedelmét, nincs akkor támasza éltünknek, nincs semmi malasztja. Mit ér a magában élő asszonyi érzésnek a méltóság, mit a dicsőség, ha annak szíves rabjává nem lehetünk, kit

igazán szeretünk. Atyám! megismerem jóakaratodat, de máskép rajzolja szememben magát a szerencse.

LIDI. Mely búsongás! Máli, mi bajod?

MÁLI. Kérdezheted? Lidi! te azon szép frigyet, melyet öszvehangzó szívünk mind eddig táplált, hidegen elszakasztád. Te tudtad Károly szándékát és titkoltad; te is, ő is megcsaltatok; kire bízhatnám ezután magamat? kinek hihetnék többé e földön? Csak egy nyomorúlt szót sem kérésemre! jég szívvel búcsuzott.

FERENCZ (félre). Én nem nézhetem, mint szomorog, mindent megvallok.

LIDI. Ferencz! férfiú kend?

FERENCZ. Eh, megállom én a sarat, bátran benézek az ágyú torkába, de egy szép szemnek a könynyeit — (Hirtelen Lidihez.) Szabad szólanom? nem?

LIDI. Nem, nem, még nincs idő!

FERENCZ. Hát megyek. (El.)

MÁLI. Legalább azt mondd meg, mi vitte őt ily gyors eltökéltségre? nem hallád, hogy hívséget fogadtam neki?

LIDI. Atyádat nem akará felgerjeszteni, nem akart hálaadatlannak látszani szemében.

MÁLI. Az atyám jó, végtére engedett volna. Nem, ez nem mentség, ő nem is szóla atyámmal, nem, nem, ő nem szeretett.

LIDI. Légy nyugodt, jobb búval kezdeni s örömmel végezni.

HARMADIK JELENÉS.

Margit, az előbbiek.

MARGIT (nagy bokrétával.) Megvan, estvére kézfogás, öröm, vígság, táncz — mindent elintéztem. Máli, az atyád valamit akar, a kertbe zárta el magát; de én a kis ajtón beszöktem, meglesém, ah! nem szabad szólanom, nagy ünnep lesz. Ím! vedd ezt a szép bokrétát, tulajdon kezemmel szakasztám, nézd, meny-

asszonynak való! Mit? te szomorkodol? jól van, jól, ha a szív tánczol, a szem sírjon. Oh édes leányom! hát én, én voltam aláverve, csak gondold el, három egész esztendeig sirattam pártámat, azon nap, hogy Kukoróczival megesküdtem, tizenkét kendőt sírtam tele. (A bokrétát Málinak nyújtva.) Ím tűzd melledre.

MÁLI. Köszönöm fáradtságát, édes néném, de nem használhatom, nem vagyok menyasszony.

MARGIT. Szinte úgy vagy mint én, magam is utolsó pillanatig tagadtam, már asszony voltam, mégis tagadtam; azonban nekem megvallhatod. Szólj édesem, melyiket választod?

MÁLI. Egyiket sem.

LIDI. Mi hajadon maradunk, valamennyi férfiaknak gyűlölséget esküdtünk.

MARGIT. Én is olyast érzek, senki többé ne kérkedjék szerelmemmel, nem, örökre bezárom mellemet — de majd elfelejtem, Máli! még fel sem vagy öltözve, mint illik a menyasszonynak, Isten bocsáj! pedig az a legelső, jer, siess!

MÁLI (félre). Sehol sincs nyugtom. (Margithoz.) Mindjárt megyek.

MARGIT. A szép ruha az embert ajánlja, kedvelteti, én arra sokat tartok.

NEGYEDIK JELENÉS.

Szélházy, az előbbiek.

SZÉLHÁZY. Mely kellemetes társaság!

MARGIT. Alázatos szolgálója.

MÁLI (félre). Így megmenekszem. (El.)

SZÉLHÁZY. Én jövök —

MARGIT. Mint van báró úr? épen most küszködöm hugommal (hátra néz). Máli! elment — bocsánatot, kedves úr! de tovább nem lehet szerencsém, oh! annyi a bajom. Lidi! mulasd e drága urat, sajnálom — Máli! gonosz leány. (El.)

SZÉLHÁZY. Tehát nemsokára a szerencse beszáll ezen házba.

LIDI (ásítozva). Mely boldogság!

SZÉLHÁZY. Ezen édes ajaktól kivánnám hallani a szív vallását. Ah kedves! az én szívem mint ver, mint rugdalódzik!

LIDI. Ach! (félre) az enyém hallgat.

SZÉLHÁZY. Értem ezen kívánatos sóhajtást, oh! értem ezen bájos ömledezést, látom szép szemének égi mosolygását, mely engem az idvességre ragad. Ach! miért nem tud a kisasszony francziául, hogy forró szerelmemet jobban le tudnám festeni, előadni, magasztalni, emelni —

LIDI. Én hív szerelmet óhajtanék, nem üres szavakat.

SZÉLHÁZY. Hívség, hívség, mely közönséges szó; én az vagyok, az leszek, még a síron túl sem nézek másra.

LIDI. Valóban, egészen el vagyok ragadtatva. (Ásítozik.)

SZÉLHÁZY. És méltán, mert kérkedés nélkül szólván, én nagy ember vagyok, személyemet nem is említem.

LIDI. Hogy érti azt, báró úr, mit tart nagynak?

SZÉLHÁZY. Mely kérdés, nem hiába nem ismeri a nagy világot. Kinek van szebb lova? kocsija —

LIDI. Akkor csak az erszény nagy.

SZÉLHÁZY. Nálam forr az ember; játék, öröm uralkodik házamban.

LIDI. Minden szép, de tudom szebb tulajdonságok ékesítik báró urat, nagylelkűség, hazafiúság —

SZÉLHÁZY. Megavult szó! tempi passati.

LIDI. Tudom, hogy egy részét annak, mit a szerencse adott, nemzete dicsőségére, méltóságára fordítja.

SZÉLHÁZY. Szóljunk szerelmünkről.

LIDI. Kivált én nagy mértékben érzem —

SZÉLHÁZY. Én az érzés tengerében úszom, melyben elmerűlnék, ha a kisasszony szívébe nem kapaszkodhatnám. Hah! mellem csatázik, fejem tétováz,

elmém szaladgál. Hah! tőrt dőfnék mellembe, ha nem szeretne, és piros vérem ezt a helyet mosná — Íme! lábához borúlok — (Lábához esik.)

ÖTÖDIK JELENÉS.

Perfőldy, az előbbiek.

PERFŐLDY. (az ajtónál megáll). Mit látok! mit hallok! levátát tartanak —

SZÉLHÁZY. Alkalmatlan ember!

PERFŐLDY. Minő localitásban találtam a bárót, talán de causa sanguinis tractált! liquidálja nekem ezt a kisasszony!

LIDI. A báró nekem örök hívséget igért.

PERFŐLDY. Protestálok, vagy más törvényszékhez relegálom.

SZÉLHÁZY. Itt a kisasszony bíró; közöttünk, úgy vélem, a választás nem nehéz.

LIDI. Már az igaz.

PERFŐLDY. Ez læsio! azonban a kisasszony legyen mediator közöttünk, kénye szerint, de ne præcipitanter manipulálja a dolgot, úgy megelégszem. Reménylem, nem fogja revocálni az előbb igértet.

LIDI. Semmi esetre; az egész dolog állapotja csak egyben változik —

PERFŐLDY. Rogo! micsoda az?

LIDI. Még nincs idő, talán korán is fog jönni az igazság.

PERFŐLDY. Mely peremptoria exceptio! szívem perplexitásba jön.

SZÉLHÁZY (félre). Nem érti: nem kell a leánynak. (Perfőldyhez.) Ezen dologban talán —

PERFŐLDY. Instálom, itt nincs helye az ingessiónak.

LIDI. Minden esetre azt előre bocsátom, hogy nem magam dolgát viseltem.

SZÉLHÁZY. Már ez kosár, valóságos kosár!

PERFŐLDY. Inconsulte nem szoktam cselekedni, ha

bővebben informálni fog a kisasszony, tehát elállok az institutumtól.

LIDI. Én pedig örülni fogok, ha szíves szándékomat átlátni s megismerni fogja.

HATODIK JELENÉS.

János, az előbbiek.

JÁNOS. Kisasszony! kapitány úr a kertbe kéri a vendég urakat

LIDI. Jövünk.

SZÉLHÁZY. Sietve jön már a szerencsés idő, szívem már azt mélyen érzi, hogy nem vagyok ember, hanem az ég lakosa, már fel-, fel-, felemelkedem.

LIDI (Perföldyhez). Ha úgy tetszik.

PERFÖLDY. Méltóztassék. (Elvezeti Lidit.)

SZÉLHÁZY. Oh mely édes az a gondolat! az ég nyitva áll, hol a karja, kedves? (Megfogja az inas karját.) ott, ott, látod? látod?

JÁNOS. Semmit sem látok.

SZÉLHÁZY Hah! engem elragad, jer karjaimba! mely szép kezecske! (A mint szájához viszi János kezét, megfordúl.) Parbleu! mi volt ez? menjünk. (El.)

JÁNOS. (homlokára mutat.) Itt hibázik! (El.)

HETEDIK JELENÉS.

Kert, egy lugosban három ülés.

Baltafy, Ferencz, kertészek.

BALTAFY (a kertészekhez, kik a lugost virágokkal ékesítik). Így! kész minden, Ferkó! ládd, az embernek öreg napjaira is marad öröm hátra; én oly szerencsés vagyok, mint ha az ellenséget megszalasztottuk volna.

FERENCZ. Örülök, csak azért, hogy kapitány úrnak jó kedve van.

BALTAFY. Aztán, Ferkó, ha egyet rikkantok, süsd el a mozsarakat, érted? egy salve végezze ezen örömnapot.

FERENCZ. Már kész minden.

BALTAFY. Most csak török muzsika hibázik. Ej Ferkó! a nagy sietségben elfelejtettük Hősváry óbestert meghívni. Ej! be sajnálom! de az esküvés után mindjárt küldj lovas postát, érted?

FERENCZ. Értem.

BALTAFY (a kertészekhez). Ti most elmehettek. (Kertészek el.)

NYOLCZADIK JELENÉS.

Margit, Máli, az előbbiek.

MARGIT. Én úgy boszankodom Málira; semmikép sem akar czifrán öltözni, pedig a menyasszony —

BALTAFY. Hadd kedvére!

MÁLI. Édes atyám! fájdalom, de kivánságát betöltenem lehetetlen; én ezekhez a kérőkhöz nem mehetek.

BALTAFY. Máli! mit mondottam? ne keserítsd öreg atyádat, ki tégedet úgy szeret.

MÁLI. Oh drága atyám! éltemet feláldozom, csak ezt ne kivánja.

BALTAFY. És mi okból gyűlölöd őket? Ha Szélházy nem tetszik, válaszd Perföldyt, az egy talpig derék ember.

MÁLI. Mind igaz, de én már, (akadoz) én szeretek.

BALTAFY. Mit szólasz?

MARGIT. Az átkozott könyvek! úgy van, megmondottam — Isten bocsáj! ha a sátán nem tud máskép incselkedni, tehát szerelmes verset ír.

BALTAFY. És kit szeretsz?

MÁLI. Károlyt, már ifjuságomtól fogva.

BALTAFY. Menydörgő-rázta! annak magam vagyok oka, azért volt oly különös az a gyermek.

MARGIT. Lássa az ember! mi nem történik nálam nélkül a háznál.

Baltafy. Nem, abból semmi sem lesz. Ferkó! küldd hozzám Károlyt.

Ferencz. Lovára ült és elment.

Máli. Örökre elbúcsúzott.

Baltafy. Eh! megmosom, ha megjön, rossz gyermek!

Máli. Atyám! atyám!

Baltafy. Nem, már késő, kérők a háznál, kihiresítnek! már akár mit csinálsz, férjhez kell menned.

Margit. Úgy van, édes leányom! az a czélja létünknek. Nézd, én már megérett asszony vagyok, mégis, ha valaki igen szépen kérne, feláldoznám magamat.

Máli. Atyám! kész vagyok mindenre, oh de ne tegye koczkára földi szerencsémet.

Ferencz. Kapitány uram! én a jobb karomat teszem rá, hogy az egyik kérő pénzért jött hozzánk, különben alig ha messzebb nem keresett volna hölgyet, bocsánatot — de

Baltafy. Nincs gondod arra, meg kell lenni. Máli, szót fogadj.

Margit. Minek ezek az ülések?

Baltafy. Mi hárman fogunk leülni! rendet kell mindenben tartani.

Margit. Jönnek már!

Baltafy. (Ferenczhez). Menj a mozsarakhoz.

Ferencz. Nem jól megy a dolog! Szegény kisasszony! (Fejcsóválva el.)

Baltafy (Málihoz). Leány! még egyszer mondom, ne ingerelj.

KILENCZEDIK JELENÉS.

Lidi, Szélházy, Perföldy, János, az előbbiek.

Baltafy. Köszöntöm az urakat.

Margit. Nagyon örvendek! tessék leülni.

Baltafy (Margithoz). Hallgass! állva szokás kérni. (Málihoz.) Jer, Máli. (Leülnek.) Itt ül mellettem leányom! a mint értém, az urak közűl mindegyik óhajtja őt

feleségül; én neki szabad választást engedtem, azért, ha egyik hátra marad, harag ne legyen köztünk.

SZÉLHÁZY (félre). Jól játszik az öreg, de okosabb emberekre talált.

BALTAFY. Mi az értékemet illeti, mint látták uraságtok, annyi van, hogy bőségben táplálhat; nemesi jószágom minden készülettel halálom után egyetlen leányomra száll. Így tehát a kérőké az első szó, tessék kinyilatkoztatni magokat.

SZÉLHÁZY. Megvallom, ez a kisasszony a tökéletesség remeke, de szívem máshoz vonszon. (Lidire mutat.) Itt áll, a kit választék.

BALTAFY. Jól van, jól, Lidi is az én leányom, örvendek.

SZÉLHÁZY. Triumph!

PERFÖLDY. Én a dolgot resummálván, úgy conveniáltam magammal, hogy csakugyan a házasság szerelem nélkül rózsákat nem terem, azért Lidi kisasszonynak nyujtom a kezemet.

MÁLI (felugrik). Hála Isten!

BALTAFY (hevesen). Hah! mely szégyen! Jól van, jól, találok én férjet leányomnak. Menydörgő-rázta! mely megvetés! Jól van. Hé! Ferkó! Ferkó! — Még nagy a világ — még — (Mozsár durran.)

MARGIT. Ah! mint ijesztgetik az embert.

BALTAFY (intenget). Megállj! Jancsi! fuss, ne lőjenek többé! fordítsd fel a mozsarakat. (Jancsi el.) Menny-dörgő-rázta! a méreg megemészt, minden visszára megy.

LIDI. Édes bácsi! urak! tessék meghallgatni.

FERENCZ (eljön). Mi történt?

BALTAFY. Szegezd be a mozsarakat.

LIDI. Először is bátyámhoz fordulok, kit, mint atyámat tisztelek, és megvallom, hogy ezeket az urakat megcsaltuk.

FERENCZ. Úgy van biz az, ezeket megcsaltuk.

LIDI. Nem tudom, haszonkeresés vagy tisztább akarat hozta-e ezen érdemes urakat házunkba, de azt

tudtam, hogy bácsi Málit férjhez adni eltökélé, azt is tudtam, hogy Máli bátyámat szereti; azért bácsit késő bánattól, Málit szerencsétlen házasságtól megmenteni akarván, Baltafy gazdag leányának adtam ki magamat és ezen urakat avval hitettem, hogy bácsi tudni óhajtaná, melyik szeret igazán.

PERFÖLDY. Jól allegál!

SZÉLHÁZY. Szörnyű fátum!

LIDI. Ferenczet magát iktattam frigyembe, és híven segített. Ím ez vala hálóm, az urak beakadtak.

MÁLI (Lidi karjába). Lidi! kedves barátném!

BALTAFY (megszorúlva). Hm, mennydörgő-rázta! mit tegyek! Ha meggondolom — valóban — Lidi! jer mellemhez! több eszed volt mint nekem.

MÁLI. Édes atyám!

BALTAFY. Nem haragszom, és hogy lásd — mely robajt hallok! a kertajtó nyílik, Janncsi nézd meg. (Jancsi el.)

SZÉLHÁZY. Könyörgök! kit mondottam én csak?

BALTAFY. Lidi húgomat.

SZÉLHÁZY. Hát igen rosszul mondottam, Máli kisasszonyt értettem.

BALTAFY. Sajnálom! már késő; tessék máshol házasodni.

SZÉLHÁZY (félre). Hah! keserű sors!

PERFÖLDY (félre). Hogy consequens maradjak, és collegáim ne vexáljanak — (Lidire tekintget) a leány szép, a nagyobb szállás megvan, ergo meg kell lenni. (Baltafyhoz.) Spectabilis! én szavamnak ura vagyok, Lidi kisasszonyt kérem házastársúl.

JÁNOS. Hősváry óbester!

BALTAFY. Az én barátom.

TIZEDIK JELENÉS.

Hősváry, az előbbiek.

Baltafy. Hozott Isten barátom!

Hősváry. Baltafy! van-e még leányod? tudd meg, én is kérő vagyok.

Margit. Különösen örvendek, hogy láthatom óbester urat, már régen nem volt szerencsém.

Hősváry. Jó napot, anyám! la! mint fel van virágozva.

Margit. Anyám! minő megbántás, ily öreg fiam még sem lehetne.

Hősváry. Barátom! hallom megint heveskedtél és leányodat erővel férjhez akartad adni.

Baltafy. Vége már; itt gondolom lesz egy pár! (Perföldyre és Lidire mutat.)

Perföldy. Ha nem prohibeálja spectabilis.

Baltafy. Legjobb áldásomat!

Hősváry. Most én szólok, de előbb is (Málihoz.) édes kisasszony! én szíveért esdeklek, egy szép huszár nevében megkérem.

Máli. Az atyám felel helyettem.

Hősváry. Oly hamar el nem állok. He öcsém!

Ferencz. Durrongás lesz ennek a vége. (El.)

Hősváry. Talán több sikere lesz, ha maga megjelen.

TIZENEGYEDIK JELENÉS.

Károly, az előbbiek.

Károly (huszár ruhában). Atyám!

Baltafy. Mennydörgő-rázta! gyermek! mi lett belőled?

Máli. Gonosz Károly! mely szorúltságba hoztál.

Hősváry. Hozzám jött, megvallott mindent; én visszahoztam és hív szerelmöknek szószólója vagyok.

Baltafy. Köszönöm, barátom! hogy többé el ne

szökjék, tehát örökre leláncczolom. (Málit Károlyhoz vezeti.) Legyetek szerencsések.

PERFÖLDY. Öcsém uram, gratulálok!

SZÉLHÁZY (félre). Mely unalmas érzékenységek! (Baltafyhoz.) Magamat ajánlom, köszönöm barátságát.

BALTAFY. Nincs mit.

SZÉLHÁZY. Ach! mely hátra vagyunk. (El.)

BALTAFY. Elhiszem; kiben a nemzetiség kihalt, az nem találja fel magát hazájában. (Lidihez.) Mint látom —

LIDI. Ha jobban megismerjük egymást —

PERFÖLDY. Reménylem nem ellenzi szerencsémet et sic porro.

BALTAFY. Barátim és ti kedvesim, ez a nap tehát gyönyörűen végződött. (Mozsarak durrognak.) Vegyétek egymást és éljetek a haza javára, díszére, dicsőségére. (Károly s Máli az öreg mellére borúlnak; a kárpit lefordúl.)

A PÁRTÜTŐK

Eredeti vígjáték három felvonásban

*

(Először adatott Székes-Fehérvártt, 1819. november 23.)

SZEMÉLYEK.

Hajnalfi László, gazdag kereskedő.

Elek }
Mili } testvére gyermekei.
Rózi }

Elősdy, hadnagy.

Tóházy Károly.

Körmösdy, táblabiró.

Öregbíró.

Biróné.

Nótárius.

Palkó, a fia.

Kántor.

Törvénybíró.

A helység kovácsa.

Jakab, Elősdy inasa.

Hajnalfi inasa.

Hajnalfi vendégei, tanácsbeliek, helység lakói.

A dolog történik egy szabad helységben.

ELSŐ FELVONÁS.

Hajnalfi lakása.

ELSŐ JELENÉS.

HAJNALFI (egyedül belép). Hát igaz mégis, hogy az ember teljes nyugalmat nem talál, bármely szegletébe vonúljon e földnek! Ezen helységben gondolám minden zavar nélkül folytatni éltemet, és ím itt is háborgatnak szomszédim; rontják, rabolják értékemet; pedig azt sem tudják, mely szenvedély készteti őket. Valóban türelmemet igen megkisértik.

MÁSODIK JELENÉS.

Inas, az előbbi.

INAS (leveleket hoz). A posta megérkezett, itt az újság több levelekkel. (Általadja és elmegyen.)

HAJNALFI (egyedül, a leveleket felbontja). Üdvözlő levelek nevem napjára, sok szerencse-kivánás. (Félre teszi.) Eh! elévült szokás, nem kapok rajta. A jóakaróm úgyis mindenkor jót kiván, a rossznak csak puszta szokás. (Más irást vesz fel.) Újság! valjon mi történik a világban? Mióta elvonúltam tőle, csak hazám érdekel. (Olvas.) «A nemzeti színjátszó társaság több helyeken már tartós lábra kapott és avval a reménynyel kecsegtet, hogy e hasznos igyekezet hazámban elterjedvén, ezen nemesebb részét a szépmesterségeknek nemzetünk is méltánylani fogja.» Hála az ég urának! Hát azt is megértem, hogy édes honi nyelvünk újra feldíszlik s a magyar is szelidebb éleményeknek helyt adván be-

fogadja az örömet lehelő Helikon szűzeit. Ez a hír egészen felvidámít.

HARMADIK JELENÉS.

Elek, az előbbi.

ELEK. Kedves bátyám! oly magányosan? Örvendek, hogy szeméből valami titkos öröm szikrázik.

HAJNALFI. Ki ne örűlne, ha hazáját szereti, a kiben ez a szent érzés még ki nem halt? Olvasd. (Általadja az újságot Eleknek, ki azt általfutja.) Nemde méltó ok az örömre?

ELEK. Kellemetes újság!

HAJNALFI. Öcsém! előmegyünk! akármit kiáltoznak ellenségink, előmegyünk, ellenére a sok elfajúltaknak.

ELEK. A világosodásnak és a nyelv tisztulásának legelső lépése, hála azon jó hazafiaknak, kik fáradhatatlan dolgoznak.

HAJNALFI. Nem az unalom, nem az idő elölése végett örvendek ezen intézetnek, mert a lelkes ember úgyis mindenkor elég magának, és az üres szívűt a legszebb theatrum sem mulatja; de a nemzetnek csinosodása, a nyelvnek pallérozása terjed el általa. Minden nemzet megörökíti hőseit és az utóbbi világnak tetteiket előadja, csak mi maradnánk hátra? Hány nagy királyokkal, hány világismerte vitézekkel bővelkedik történetünk, és nem volna ecsetünk azokat festeni? nem volna elég erőnk azokat sírjokból felszólítani?

ELEK. Mint elragadtatik, édes bátyám.

HAJNALFI. A szív lángol, és szemem vígan nézi a jövendőség idomjait, már bátran merem kiáltani: Előmegyünk. Öcsém! ma nevem napján szebb öröm nem érhetett volna; szinte elfelejtem, hogy hátra maradt ifjúságom, és ezen napot már ötvenkétszer számlálom. Add ide az újságot, (Elek néki adja) így, ha rossz kedvem lesz, ha az irígység, rágalmazás neve-

met tapossa, akkor ezt olvasom és felvidulok. Oh, ha minden ember úgy tekintené azon intézetet, ha becsét, érdemét úgy általlátná, (sohajtozva) eddig —

ELEK. Eddig nem kellene titkos irígységgel másokra néznünk, és hátramaradásunkat pirúlva vallanunk. Én is majd a kettős öröm között elfelejtém, miért jöttem. Édes bátyám, én —

HAJNALFI. Elég fiam, tudom, mindenkor jót kivánsz.

ELEK. És igaz hálával vagyok annyi jótéteményeért.

HAJNALFI. Mind eddig érdemes voltál reá, sőt áldom a szerencsét, mely engemet azon karba helyheztetett, hogy jót tehettem veletek.

ELEK (érzeménynyel). Jó bátyám!

NEGYEDIK JELENÉS.

Mili, Rózi és az előbbiek.

MILI. Édes bácsi! minthogy —

RÓZI. Neve napját szerencsésen elérte —

MILI. Tehát mi is is hálaadó szívvel —

HAJNALFI. Jól van, kedves leányaim, köszönöm. Hát semmi kéréstek sincs?

ELEK. Atyai szorgalommal mindenről gondoskodott, a mi csak szükséges.

HAJNALFI. A mai napot vígan szeretném tölteni; kit hozassak ki a városból? Ti hallgattok, leányok?

RÓZI. A kit tetszik.

HAJNALFI. Hát Mili?

MILI. Én? én nem tudom.

HAJNALFI. Az öreg majort?

MILI (félre). Az öreget!

HAJNALFI. Vagy a doctort?

RÓZI (félre). A doctort!

HAJNALFI. Látom, nem akartok szólni, tehát hozassatok ki, a kit akartok.

Mili. Édes, kedves bácsi!

Rózi. Mely felséges gondolat!

Hajnalfi. Most a kertbe megyek, hallom, a szomszédok megint minden oltoványimat lerontották.

Mili. Azok a rossz emberek!

Elek. Én lesre megyek és ha valamelyiket rajta kapom, tehát —

Hajnalfi. Legyünk békén, majd megúnják azt is, ha látják, hogy nem boszankodom érte, majd megmásúlnak, ha egyszer megismernek.

Elek. Bátyám jóságával új fegyvert ád kezökbe.

Hajnalfi. Én a békét szeretem, gyűlölöm a perlekedést. Édes gyermekeim! a mai nap tehát egészen kényetekre van bízva — kiki úgy és avval mulassa magát, a kivel és hogyan tetszik. (El.)

Elek. Mely kegyes irántunk! én előre örvendek, hogy mi is neki ma kis váratlan örömet csinálhatunk. Mili! Rózi! tudjátok-e már rollétokat?

Mili. Én tudom.

Rózi. Minden hiba nélkül.

Elek. Az jó, de meg nem foghatom, hogy barátim még most sem írtak.

Mili. Magok jönnek levél helyett.

Rózi. Okosabb is.

Elek. De némely okokra nézve szerettem volna tudni szándékokat, hogy ma estve fel ne akadnánk, a hadnagy —

Mili (hirtelen). Az eljön, bizonyosan eljön, ha törik szakad.

Rózi. Károly el nem marad, ha mindjárt a világ felfordúl.

Elek. Úgy? látom, a szív igen kész a jövendölésre. Hát megnyughatom?

Mili. Teljesen.

Elek. Azt írtam nekik, hogy estve felé jőjenek és a kertfalon szökjenek házunkba, nehogy bátyánk őket megsejdítse. Ti várjátok őket és egyenesen a nagy szobába vezessétek.

MILI. Előre örülök, mint néz, mint mosolyog majd a bácsi.

ELEK (enyelegve). Mili! mit gondolsz? a hadnagy igen természetesen játsza majd a szerelmest.

MILI (elfordúl). Bátyám!

ELEK. Semmi az, mind szegény bűnösök vagyunk; de most jertek, készítsük a játékszínt, hogy utóbb ne kelljen bajlódni, de okosan, leányok! senki észre ne vegyen.

ÖTÖDIK JELENÉS.

Hajnalfi, az előbbiek.

HAJNALFI. Gyermekek! hol van a nagy szoba kulcsa? nem találom sehol, az ablaktáblák is be vannak zárva.

MILI (félre). Szépen vagyunk.

ELEK (félre). De rosszkor jött ez a kérdés. (Hajnalfihoz.) Nem tudom, én, nem láttam, nem hallottam —

HAJNALFI. A kertből akarnék némely virágokat más egyéb szerszámokkal együtt berakatni, nehogy azt is ellopják, hiszen a szoba üres —

MILI. Édes bátyám! megvallom, de ne haragudjék, én a kulcsot elvesztettem.

HAJNALFI. Semmi az, édes leányom! a lakatos majd felzárja.

MILI. Úgy, de a lakatos nincs itt.

HAJNALFI. Hová ment?

MILI (megszorúlva). Meghalt.

HAJNALFI. Úgy? már akkor csakugyan nem jöhet, sajnálom a szegényt, jó ember volt.

ELEK. Talán a kertházban is elállhatnának a virágok egy-két napig, míg, míg —

MILI. Míg a lakatos megjön.

HAJNALFI. Előbb mondtad, hogy meghalt.

MILI. Ah! ha más lakatos jön, azt akarám mondani.

HAJNALFI. Nem bánom, tehát ott is elállhat.

MILI (félre). Hála Istennek!

HAJNALFI. Jer, Elek, rakjuk el a virágokat.

ELEK. Szívesen. (Elmennek.)

MILI. Szükségből szabad hazudni.

RÓZI. Csak használjon, és a lakatos addig fel ne támadjon. (El mind a ketten.)

HATODIK JELENÉS.

Az öregbíró háza előtt. Jobbra egy fekete tábla, melyre mindenféle czédulák vannak ragasztva, balra a kaloda áll.

KISBÍRÓ (egyedül, egy czédulát ragaszt a táblára, kevéssé tántorog). Ez is megvan. Nehéz hivatal az a bíróság, magára sem tud az ember vigyázni és másra vigyázzon. Hehe! be jó bora van annak az öregbírónak! nem hiában, könnyen jut hozzá. Köztünk szólván, csak egy pintet ittam meg, kicsit mégis a fejembe ment.

HETEDIK JELENÉS.

Kovács, az előbbi.

KOVÁCS. Jó napot, kisbíró.

KISBÍRÓ. Servus, komám!

KOVÁCS. Mit csinál kend itt?

KISBÍRÓ. Hivatalomba' járok el.

KOVÁCS. Látom az egyenes állásról. Komám! egészségére váljék.

KISBÍRÓ. Köszönöm, servus. De igazán, olvassa kend, ha nem hiszi, oda akasztottam a táblára.

KOVÁCS. Könnyű olvasni, ha az ember a betűket ismeri. Mi van benne?

KISBÍRÓ (fontosan). Az egyik czédulán az van: a mai naptól fogva egy polgár se merje magát leinni.

KOVÁCS. Ki tilthatja azt meg?

KISBÍRÓ. Négy garas büntetés alatt.

KOVÁCS. Különös!

KISBÍRÓ. Komám! nincs pénz a helység cassájában.

KOVÁCS. Es arra kend fog vigyázni?

KISBÍRÓ. A másikon a limitatio van.

KOVÁCS. Mindig limitálnak kendtek, és mindig drágább lesz.

KISBÍRÓ. Nem is azért van az, hogy megtartsák, csak hogy ott függjön. Az ördög lenne bíró, ha mindent az írás után kellene cselekedni.

NYOLCZADIK JELENÉS.

Bíróné, az előbbiek.

BÍRÓNÉ (a kisbíróhoz). Volt kend komám asszonynál?

KISBÍRÓ. Most sietek.

BÍRÓNÉ. Mely restség, mely tunyaság! Azért fizeti kendet a helység, hogy engemet szolgáljon; tüstént menjen kend, s egyszersmind a kisebbik asszonyomat is tisztelem és egy kis lúdtorra szívesen látom.

KISBÍRÓ. Sietek. (Lassan el.)

BÍRÓNÉ. Sok baja van az embernek, mindig perelni kell; kendre is panaszom van, kovácsmester, már mióta kértem szenet, és még most se küldött kend.

KOVÁCS. Mikor magamnak sincs.

BÍRÓNÉ. Semmi az, a becsülettudó ember mindig az elöljárót tekinti először, azután magát, érti kend?

KOVÁCS. Ha lesz, de most se szén, se munka, se pénz; olyan az erszényem mint a fúvóm, egyikbe sincs szusz. Isten kenddel. (El.)

BÍRÓNÉ (egyedül). Mint romlik a világ! ezelőtt ha az öregbíró valamire pillantott, már avval megkinálták az emberek, most a kérésre is alig adnak.

KILENCZEDIK JELENÉS.

Öregbíró, az előbbi.

BIRÓNÉ. Megjött kend? soká oda maradt.

ÖREGBIRÓ. Az ember mulat, de végez.

BÍRÓNÉ. Hát csak keresztülvitte kend a tanácsban, hogy a helység majorját bírhatjuk?

ÖREGBÍRÓ. Szerencsésen, a tanács úgy végezte: minthogy én a helység javára fáradhatatlan dolgoztam és ezen veszélyes időkben az öregbíróságot okosan viseltem, tehát hálaadatosság jeléül a majort holtomig bírhatom és használhatom. De Sári! Más újság is van, bíró maradtam megint.

BÍRÓNÉ. Senki sem volt ellene?

ÖREGBÍRÓ. A templomatya sokat beszélt, és a mint mások mondották, igaza is volt; de lenyomtuk. Hanem a nótáriusnak is kell valamit adnunk, érted? mert — no, hiszen tudod, egyik kéz a másikat mossa.

BÍRÓNÉ. Hiszen neki is valamit majd csak találunk. No, most megelégszem kenddel.

ÖREGBÍRÓ. Aztán, Sári lelkem, egynéhány tanácsbélinek áldomást igértem, talán csak meg kellene adni.

BÍRÓNÉ. Majd estvére, legalább ha valamelyik leiszsza magát, a köznép ne lássa; elkészítek én mindent. (Be a házba.)

ÖREGBÍRÓ. (egyedül). Akárki mit mond, ez az én feleségem derék egy asszony, csintalan ugyan, többször jól lehord, de esze van — majd több mint nekem. Mióta elvettem, mely jól megy bíróságom! azelőtt minden úntalan megkardlapoztak a katona urak.

TIZEDIK JELENÉS.

Nótárius, az előbbi.

NÓTÁRIUS. Öregbíró uram! etiamque kedves komám uram, hogy van kend?

ÖREGBÍRÓ. Jól, jól, csak a sok gondok — tudja kend, a helység rajtam fekszik.

NÓTÁRIUS. Hát csak tűrhető, de nálam ad animam, a miseria beszállt.

ÖREGBÍRÓ. Hogyhogy?

Nótárius. Az a rossz fiam ezer galibát okoz.

Öregbíró. Pedig tudós fiú, már verseket is csinált, aztán fél tuczat iskolát eljárt.

Nótárius. Feje jó van, csak az atyjára ütött! aztán a philosophia mellett ugrált, ma holnap doctor lett volna; de korhely — gondolja el, komám uram, már szerelmes.

Öregbíró. Ne beszéljen.

Nótárius. Ad animam, szerelmes.

TIZENEGYEDIK JELENÉS.

Biróné, az előbbiek.

Bíróné. (már ezelőtt hallgatódzott, erre kiszalad). Kibe, kibe, komám?

Nótárius. Szolgája az asszonynak, humillimus, komám asszony.

Bíróné. Kibe szerelmes?

Nótárius. Instálom, én nem, hanem a fiam.

Bíróné. Szóljon már komám uram, alig várom.

Nótárius. Annak az úrnak abban a nagy kőházban a leányába — nem is — tudja Isten micsodájába.

Bíróné. Mentsen Isten! azok rossz emberek.

Öregbíró. Ej, ej Sári, ládd ezt még nem tudtuk.

Nótárius. Ad animam úgy van, mindennap a kert alá jár fütyülni és furulyázni; most kaptam rajta.

Bíróné. Az nem jó, azt ne engedje, komám uram.

Nótárius. Nem is szenvedem, most vettem a dolgot kérdésre, és a gyermek mindent megvallott.

Bíróné. És melyik tetszik neki?

Nótárius. Maga se tudja, úgy tartom mindenik. De megmondtam neki, hogy ha még egyszer oda megy, tehát kitöröm a nyakát, aztán elűzöm házamból.

Öregbíró. Jól cselekszi, komám uram, az ifjuságot meg kell zabolázni.

Bíróné. És szivesen látják, hallják őtet?

NÓTÁRIUS. Úgy vallja, hogy igen szeretik, mert ha meglátják, felette nevetnek; el is hiszem, az ifjú szép, hozzám hasonlít; de semmikép nem engedem, — különben a Hajnalfi gazdag ember.

BÍRÓNÉ. Az ám, de hogy lett gazdag?

ÖREGBÍRÓ. Sári! ez nagy kérdés, valóban egy öregbíróhoz beillenék.

BÍRÓNÉ. Ő hirdeti ugyan, hogy a háborúban szerezte értékét, de nem igaz, mert más ember ott megszegényedik.

NÓTÁRIUS. Optime! jó argumentum!

ÖREGBÍRÓ. Aztán az a tiszt, a ki nála meghalt, komám! abba' titok van.

BÍRÓNÉ. Az a sok vendég! nem ok nélkül járnak hozzá.

NÓTÁRIUS. Esznek, isznak, dobzódnak.

BÍRÓNÉ. Hogy fel ne ébredjen a lelkiismeret.

ÖREGBÍRÓ. Templomba nem jár.

BÍRÓNÉ. Fél az Istentől.

NÓTÁRIUS. A kalapját szemére húzza, senkire sem néz.

BÍRÓNÉ. Retteg az emberek szemétől.

ÖREGBÍRÓ. Aztán minden kárt elszenved, pedig az ember szól a magáéért.

BÍRÓNÉ. Rossz emberek.

ÖREGBÍRÓ. Gonosztévők.

NÓTÁRIUS. Ad animam! Vétekkel tölt, bűnökkel terhelt és gonoszsággal tetézett az egész házok.

ÖREGBÍRÓ. Bár csak valami titokra jöhetnénk.

TIZENKETTŐDIK JELENÉS.

Kántor, az előbbiek.

KÁNTOR. Áldás és szerencse szálljon kendtekre!

BÍRÓNÉ. Isten hozta kántor uramat!

ÖREGBÍRÓ. Megjött kend a városból?

KÁNTOR. Igen, most szállok le a kocsiról.

NÓTÁRIUS. Mi újság?

KÁNTOR. A collegámnak torka fáj, egy embert vesztettek el, a Dunán egy hajót láttam gőzből, aztán a szüretbe egy tüzes kígyót eresztettek a levegőbe, én kérdeztem, mi lehet az, hát az emberek azt Ráchelnek nevezték.

ÖREGBÍRÓ. Hm! hm! mi nem történik a világba'.

KÁNTOR. Aztán egy ember a városon kívül hordóba ült és elutazott a levegőbe.

NÓTÁRIUS. Mit mond kend? és merre ment?

KÁNTOR. Amerikába, puskaport vitt.

ÖREGBÍRÓ. Bizony messze lehet, a Kistükör szerint majd négyszázezer mérföldnyire van.

KÁNTOR. De én is hozok ám valamit.

NÓTÁRIUS. Új nótákat?

KÁNTOR. Levelet.

BÍRÓNÉ. Kinek, kinek?

KÁNTOR. Hajnalfi uramnak.

BÍRÓNÉ. Hadd lássam.

KÁNTOR (egy levelet vesz elő és a bírónénak adja). Itt van. Már haza akartam jönni, hogy egy úr megszólít és azt kérdi, hogy hol lakom; én megmondtam, és ő mindjárt ezt a levelet nyomta kezembe; adja be kend, úgymond, Hajnalfi úr házába. Igen örülni látszott. Ím elhoztam.

BÍRÓNÉ (félre). Ebből valamit kitanulhatnánk. (A levelet forgatja.)

NÓTÁRIUS. Mi lehet ebbe' a levélbe'?

TIZENHARMADIK JELENÉS.

Kisbíró, az előbbiek.

KISBÍRÓ. Voltam a komáknál, itt lesznek mindnyájan.

BÍRÓNÉ. (a levelet vizsgálja). Azt szeretném csak tudni, mit írnak. (Egy részét felnyitja.)

ÖREGBÍRÓ (kisbíróhoz). Te megint leittad magadat?

Kisbíró. Engedelméből egy keveset.

Öregbíró. Nem tudod, hogy tiltva van?

Kisbíró. Hehehe! minket nem illet — mi bírák vagyunk.

Bíróné. (a levelet egészen felszakasztja és mintha megijedne, a földre ejti). Jaj nekem! A pecsét eltörött, nyitva a levél; mit csináljunk?

Nótárius. Ne ijedjen meg, komám asszony, megcsinálom én azt.

Öregbíró. Már mondtam, hogy a levél tudós portéka nem asszonykézbe való.

Bíróné. Mit gondolnak kendtek, nem jó volna elolvasni? talán —

Kántor. Mond valamit, öregbíróné asszonyom. Adja kend ide.

Bíróné. Itt van, csak siessünk.

Kántor (a levelet az öregbírónak adja). Öregbíró uram, tessék!

Öregbíró. Én bíró vagyok, csak ítélni szoktam, nem olvasni.

Kisbíró. Itélni szoktunk mi, a közönséges ember olvasson.

Nótárius. Olvasom én. (A levelet elveszi.) No, vigyázzon kiki! (Olvas.) «Kedves barátom! vettem leveledet és nagyon örülök azon plánumnak, melyet vélem közlöttél, és szívesen abban segítlek. Mihelyest a nap hanyatlik, kocsira ülünk és hozzád sietünk, már én a járást tudván, társaimmal látatlan beszököm.»

Bíróné. Hallják kendtek, már jön: szöknek.

Nótárius (olvas). «Ha a dolog jól elsül, és a major Luizájával a mérget szerencsésen megitta, tehát —

Bíróné. Nagy Isten! méreg! (A jelenvalók mind közelebb mennek a nótáriushoz.)

Kántor. Valóban méreg.

Nótárius. (olvas). «Tehát vigan töltsük az estvét.»

Bíróné. Sátánok! még vigadni is tudnak a gyilkosság után.

Nótárius (olvas). «A præsidenst megragadtam.»

BÍRÓNÉ. Oda vagyunk!

ÖREGBÍRÓ. Ez pártütés.

KÁNTOR. Rebellió!

NÓTÁRIUS (olvas). «Nem akart ugyan oly későn jőni, de szép szavakkal mégis reá vettem; ő csak legyen közöttünk, majd elfelejti gondját.»

ÖREGBÍRÓ. Hallatlan, égbe kiáltó bűn!

KÁNTOR. A ministert megölik.

NÓTÁRIUS (olvas). «A marsall Kalb —»

ÖREGBÍRÓ. Megálljon kend komám! ezt nem értem.

NÓTÁRIUS. Biz én sem.

BÍRÓNÉ. Magam sem.

ÖREGBÍRÓ (tűnődve). Kalb, Kalb, oly ismeretes szó. Sári lelkem! menj be a szobába, az almáriom felett van egy vastag könyv a Csízió mellett; hozd ki csak.

BÍRÓNÉ. Megyek, de tovább ne olvassák kendtek.

ÖREGBÍRÓ. Nem, nem, csak siess. (Bíróné be a házba.) No mit mondanak kendtek ezekhez? nem mondtam, hogy azok rossz emberek? Ez pártütés, valóságos pártütés.

NÓTÁRIUS. Rettentő merészség! itt helységünk közepén gyilkolni.

KÁNTOR. Az embert megétetni.

KISBÍRÓ. Megjártuk, nincs katona a helységben.

BÍRÓNÉ (kijön a házból). Itt a könyv!

ÖREGBÍRÓ. Ebben, mint hallom, sok szavak vannak, egy útas deák hagyta nálam, kántor uram kend tudós, nézze meg.

KÁNTOR. Szótár, mindjárt felkeresem.

NÓTÁRIUS. Kalb — hallottam én azt sokszor a heti vásárban, de kiment az eszemből.

KÁNTOR. Ká, ká, megvan, tehát Kalb! bornyú —

VALAMENNYIEN. Bornyú!

ÖREGBÍRÓ. Mely gonoszság! egy főméltóságú marsallt bornyúnak nevezni.

NÓTÁRIUS. Blasphemia!

BÍRÓNÉ. Eretnekség!

KÁNTOR. Crimen læsæ! halál van reá téve.

NÓTÁRIUS. Halljuk! tovább olvasom, hogy az egész conjurátiót pontok szerint tudjuk. (Olvas.) «Marsall Kalb — alias bornyú — mediciníroz ugyan, de a pisztolyt még is mellének szegezem.»

BÍRÓNÉ. Pisztolyt, mentsen Isten!

KÁNTOR. Puska!

KISBÍRÓ. Ágyú!

ÖREGBÍRÓ. Már bizonyos, rettentő dolog! mely hadi eszközökkel járnak!

NÓTÁRIUS. Silentium! (Olvas) «Szegezem — az öreg muzsikusnak készíts jó bort, hogy elfelejtse leánya halálát.»

ÖREGBÍRÓ. Az igaz, sok rossz emberekhez volt szerencsém, mióta öregbíró vagyok, de ezekhez hasonlót nem láttam.

BÍRÓNÉ. Gyilkolni, ölni, rabolni! muzsikussal járnak.

KÁNTOR. Valami rossz czigány lesz.

NÓTÁRIUS (olvas). «Holnap tüzelünk.» (Megijedve elejti a levelet.) Incendium, gyújtogatás!

BÍRÓNÉ. Oda vagyunk! felgyújtanak, kirabolnak, megölnek, aztán még — oh ezek a rossz férfiak.

KÁNTOR. Be jó hogy magamnak nincs házam; a mesterház úgy is rossz.

KISBÍRÓ. No most bökje kend meg a homlokát, öregbíró uram! itt az ínség la!

NÓTÁRIUS. Háború.

KÁNTOR. Döghalál.

BÍRÓNÉ. Végső itélet!

KISBÍRÓ. Én azt javaslom, hogy előre hordozkodjunk ki, nehogy utóbb késön lenne; mert ezek az emberek majd szelet is csinálnak, hogy a tűznek több ereje legyen.

BÍRÓNÉ. Nagy Isten, elveszünk!

NÓTÁRIUS. Ne pityeregjen, ne sopánkodjék kend, édes komám asszony, a tanács sok fejből áll és annyi cáputban csak némely eszecske is találtatik.

KÁNTOR, Nem kell mindjárt reszketni, ha az ember fél is; nótárius uram igen bölcsen beszél.

ÖREGBÍRÓ. Kisbíró, vedd fel a levelet. (Kisbíró megteszi.) Komám uram, nótárius uram! térjen magához, olvassa tovább.

NÓTÁRIUS (olvas). «Tisztelem Milit, azt üzenem, hogy ne féljen, jól fog menni.»

BÍRÓNÉ. Az a kedvese, már bizonyos!

KÁNTOR. Kérem szépen, ki van aláírva?

NÓTÁRIUS. N. N.

ÖREGBÍRÓ. Már a név sem jó!

NÓTÁRIUS. Instálom, a két N csak annyit tesz, hogy nincs név alatta.

ÖREGBÍRÓ. Az ország boldogsága mitőlünk függ, oda az egész uradalom, ha azt nem hátráltatjuk.

BÍRÓNÉ. Most jöttünk nagy nehezen a majorhoz s már elégjen.

ÖREGBÍRÓ. Mit dörmögsz, Sári.

BÍRÓNÉ. A major megég.

NÓTÁRIUS. Ej komám asszony! az a major nem ház, de az ember, ad animam, az ember!

KISBÍRÓ. Katonaember gyalog jár, de lovon ül.

ÖREGBÍRÓ. A dolog fontos.

NÓTÁRIUS. Nem oly fontos, mint sürgetős.

KÁNTOR. Nem oly sürgetős, mint veszedelmes.

ÖREGBÍRÓ. Ily nehéz állapotban egy okos emberre volna szükség. Magamtól, az igaz, sok kitelik, de mégis — no tudják kendtek, az ember nem mindentudó.

BÍRÓNÉ. Oh fájdalom! az egész helységben nincs egy okos ember.

NÓTÁRIUS. Instálom, tessék engemet excipiálni.

KÁNTOR. Én ex officio bölcs vagyok.

ÖREGBÍRÓ. Mint mondám, egy bölcs tanács sokat használna; mit gondol, nótárius uram?

NÓTÁRIUS. Én ha a dolgot megtekintem, megfontolom, megvizsgálom: tehát először — semmit sem gondolok; másodszor — abba' maradjunk, öregbíró uram.

ÖREGBÍRÓ. Hej kisbíró!

KISBÍRÓ. Hallom, uram; megyek már. (El akar menni.)

ÖREGBÍRÓ. Megállj! nem is tudod, mit akarok.

KISBÍRÓ. Vagy úgy!

ÖREGBÍRÓ. A tanácsbélieket hajtsd öszve; mondd nekik, hogy pártütés van a helységben, a ministert hozzák, siess, de titkon tartsd a dolgot, érted?

KISBÍRÓ. Értem, megyek, sietek. (Lassan el.)

BÍRÓNÉ. Én a tiszteletesnével addig tanácskozom. (El.)

KISBÍRÓ (visszajön). A bort rovásra hozzam? vagy pénzt ád öregbíró uram?

ÖREGBÍRÓ. Rovásra, csak siess —

KISBÍRÓ. Szaladok. (Lassan el.)

ÖREGBÍRÓ. Akár hogy forgatom, hányom, vetem elmémet, tehát úgy rémlik, hogy valami tudós úrra még is szükségünk volna, mert szerencsétlenségünkre még helységünkbe' pártütés se volt.

NÓTÁRIUS. Hiszen ha csak tudós ember szükséges, én és kántor uram csakugyan olvastunk valamit.

KÁNTOR. Kádár históriáját szó nélkül tudom.

ÖREGBÍRÓ. A járásbeli szolgabírák szederivárban vannak —

NÓTÁRIUS. Instálom! Talán sedrián —

ÖREGBÍRÓ. Mindegy az, tehát azokért késő lesz menni, a város messze, mire kijöhetnek, egy követ sem találnak helyén —

KÁNTOR. Én azt javaslom — más semmit —

NÓTÁRIUS. Az nem sok, komám uram.

ÖREGBÍRÓ. Talán tekintetes Körmösdy táblabíró urat otthon találnók.

NÓTÁRIUS. Igaz, ez a jó úr ért az ilyesekhez, a statáriumnál is assessor! őt kellene segítségül meghivni.

ÖREGBÍRÓ. Hát nótárius uram! a helység lovain csak siessen — kit mondtam is csak?

NÓTÁRIUS. Körmösdy táblabíró uramat.

ÖREGBÍRÓ. Ez a jó úr különös kegyességgel viseltetik hozzánk, őt kérje meg komám, hogy bölcs tanácsával mentse meg kedves hazáját.

Nótárius. A diurnum iránt mit —

Öregbíró. Megteszszük a magunkét, ily állapotba' nem lehet fösvénykedni.

Kántor. Helyesen! Csudálom öregbíró uram magaslelkü szívét.

Öregbíró. Kántor uram addig mellettem paradérozhat a tanácsba'. Most rajta a gyülésbe! (El mindnyáján.)

MÁSODIK FELVONÁS.

Tanácsszoba, közepén egy nagy asztal, körül padok, jobbra egy más asztalon boros korsók.

ELSŐ JELENÉS.

Bíróné, kisbíró.

KISBÍRÓ (rakosgat). Úgy! minden kész, jöhet a tanács. Bíróné asszonyom, kend nem férfi, ki a tanácsházból!

BÍRÓNÉ. Én az ablakhoz állok, onnan hallgatom.

KISBÍRÓ. Hm! meg van ám tiltva.

BÍRÓNÉ. Semmi az, az asszonyoknak, kivált a bírónéknak, a dolgokba több befolyása van, mint némely tanácsbélieknek.

KISBÍRÓ. Nem hiába, többször nem úgy történik, a mint végezünk. (Körülnéz.) No nézze kend meg az asztalt, nemde értem hivatalomat? mely rend, itt ül öregbíró uram, itt nótárius uram és a többi.

BÍRÓNÉ. Hibázik valami, hol a tinta, penna, kalamáris?

KISBÍRÓ. Ej biz elfelejtettem, mindjárt hozok. (El a mellékszobába.)

BÍRÓNÉ (egyedül). Pártütés! már ki gondolta volna azt! majd bámul az egész ország, ha megtudják, hogy egy asszony által jött ki, még pedig egy öregbíróné által. És úgy van; mert ha én fel nem töröm a levelet, a kántor beadja, és estvére megbomlik a világ. Akárki mit mond, de jó ha az ember mindent meg akar tudni, látni, hallani. Látom, mint fog irigykedni a tiszteletesné, hogy én oly nagy hírre névre kapok, majd ő se lesz különb mint én.

MÁSODIK JELENÉS.

Kisbíró, az előbbi.

KISBÍRÓ (visszajön a kalamárissal). Itt vagyok. (A mint az ajtón belép, megbotlik és a tintát kiönti.) Ej! de pórul jártam.

BÍRÓNÉ. Semmi az, csak tedd oda üresen! úgy is csak formának áll ott. Úgy jár az ember, ha sokat iszik, elkábul a feje.

KISBÍRÓ. Én egy öreg katonával tartok: ő azt mondta, ha az ember iszik, legalább valami jön fejébe, sok ember úgy van — mit?

BÍRÓNÉ. Jönnek már, én helyemre megyek. (El.)

KISBÍRÓ (a korsókhoz szalad, iszik). Szeget szeggel! jó magyar közmondás. Majd meglátom, megáll-e tanácsom.

HARMADIK JELENÉS.

Öregbíró, kántor, törvénybíró, hat tanácsbéli, az előbbi és a bíróné (az ablakon fejét bedugja).

ÖREGBÍRÓ. Isten hozta kendteket barátim! (A korsóhoz megy s a jelenvalókra köszön.) Sok észt, bölcs tanácsot és friss egészséget kívánok.

BÍRÓNÉ (az ablaknál). Az igaz, ez az én uram bírónak termett.

KÁNTOR. Egészségire bíró uramnak.

ÖREGBÍRÓ. Ha tetszik, hát fogjunk hozzá. (Mindnyájan a székekhez mennek.) Egy kis hallgatást kérek.

VALAMENNYIEN. Halljuk! halljuk!

ÖREGBÍRÓ (feláll). Érdemes tanács! erős kőoszlopi helységünknek! öszvejöttünk, itt vagyunk, tudják-e kendtek, miért?

TÖRVÉNYBÍRÓ. Nekem mindegy, csak pénzt ne kérjen öregbíró uram.

MÁS TANÁCSBÉLI. Vagy valami munkát.

ÖREGBÍRÓ. Se pénzt, se munkát, de jó tanácsot.

AZ EGÉSZ TANÁCS. Avval szolgálunk,

Öregbíró. Emlékeznek kendtek, hogy három esztendő előtt egy kereskedő nálunk földet, réteket vett és a szép egyenlőséget helységünkben elrontá, mert templomunknál nagyobb házat épített.

Kántor. Ki ne emlékezném!

Öregbíró. Hogy azóta mindenféle emberek tapossák utczáinkat, melyeket előbb csak marháink, mi és gyermekeink nyomtunk.

Bíróné. Mely szépen adja elő, egészen felbuzdít.

Öregbíró. Hogy magának él, se hozzánk, se templomba nem jár.

Kántor. Eretnek!

Öregbíró. Hát azt tudják-e kendtek, hogy az az ember gyilkos?

Egy tanácsbéli. Gyilkos?

Öregbíró. Hogy pártütő?

Törvénybíró. Nem tréfál kend?

Öregbíró. Ma estvére eljönnek czinkosai, mérget, pisztolyt, puskát és más dörgő szerszámokat hoznak magokkal, holnap tüzelnek, holnapután meghalunk, aztán mind elűznek bennünket.

Törvénybíró. Ej! ej! soha se hallottam, és hogy tudja kend?

Öregbíró (levelet mutat fel). Levél által: itt; ezt felfogtam.

Kántor. Kérem szépen, én hoztam.

Bíróné (bekiált). Én, én nyitottam fel, nálam nélkül oda vesztünk volna.

Kántor. Könyörgök, én hoztam a városból, másképp nem tudta volna kend felnyitni.

Bíróné. Egy szóval, én vagyok kútfeje mindennek.

Kántor. Nem engedem, én vagyok.

Öregbíró. Lassan.

Bíróné. Azért se! én tudom, mit tettem.

Kántor. Nekem van igazságom.

Öregbíró (feleségéhez). Sári lelkem! gondold meg, a gyűlésben vagyunk.

BÍRÓNÉ. Nem bánom, az a kántor szólni sem tud és ő akarja a pártütőket felfedezni.

KÁNTOR (hirtelen). Mordózom, azt nekem ne mondja senki. (Valamennyien felkelnek.)

ÖREGBÍRÓ. Sári! légy nyugodt.

TÖRVÉNYBÍRÓ. Kántor komám! az okos enged.

KÁNTOR. Nem, én nem akarok okos lenni.

TÖRVÉNYBÍRÓ. No, én teszek igazságot.

VALAMENNYIEN. Halljuk! halljuk!

TÖRVÉNYBÍRÓ. Minthogy kántor komám hozta a levelet, de öregbíróné asszonyom azt felnyitotta, tehát az igazság egyforma; de különbség mégis van közöttök, de mi — azt nem tudom.

BÍRÓNÉ. Kend is akart ám csak valamit mondani.

ÖREGBÍRÓ. Csendesség! én szólok.

VALAMENNYIEN. Halljuk! halljuk!

ÖREGBÍRÓ. Mind kántor uramnak, mind Sári feleségemnek igaza van, de különbség közöttök csakugyan mégis —

TÖRVÉNYBÍRÓ. Hiszen az volt az én beszédem is.

ÖREGBÍRÓ. Kérem, kérem — de ezt meghatározni nem tudom.

TÖRVÉNYBÍRÓ. Hát mit szóltam én?

ÖREGBÍRÓ. Kérem, kérem — hanem nem sokára egy tanult ember jön hozzánk, tekintetes Körmösdy úr, arra bízzuk a dolgot.

VALAMENNYIEN. Helyesen, okosan!

KÁNTOR. Jól van, én megelégszem, egyik tudós segít a másikon.

BÍRÓNÉ (félre). Hozzánk száll, csak nekem tesz igazságot.

ÖREGBÍRÓ. No, menjünk tovább. Kisbíró! hol maradtunk?

KISBÍRÓ. A levélbe' vagyunk.

ÖREGBÍRÓ. Úgy, no nézzék kendtek, ez a levél mindent elárúlt, ma estve itt lesznek, mit miveljünk? (Zúgás a tanács közt.)

TÖRVÉNYBÍRÓ. Talán jó volna két ékesen szóló

embert eleikbe küldeni és megkéretni, hogy elmaradjanak.

KÁNTOR. Deputatiót?

KISBÍRÓ. Rossz embereknek a kérés nem használ; talán megalkudni velök, a helység fizessen —

TÖRVÉNYBÍRÓ. Vagy jelentést tenni.

ÖREGBÍRÓ. Legjobb lesz őket megfogni, de hogyan?

KÁNTOR. Hajnalfi uram házát megtámadni.

ÖREGBÍRÓ. Veszedelmes, az ablakon kilőnek, hanem kinn a szabadban váratlan reájok ütni —

VALAMENNYIEN. Helyesen, bölcsen!

ÖREGBÍRÓ. Ha volna közöttünk egy bátor szívű ember, a kire a dolgot bízhatnánk. Én az igaz oly könnyen meg nem ijedek, de egy az, a fegyvertől elszoktam, más az, nekem mint öregbírónak a tanácsháznál kell maradnom és messziről a dolgot intéznem.

VALAMENNYIEN. Helyesen!

KISBÍRÓ. A kovács komám táborkocsis volt, vitézforma ember, már ő ágyú körül is forgott.

ÖREGBÍRÓ. Hozd ide színünk eleibe. (Kisbíró el.) De több ember is kell melléje, gyalog és lovas; a gyalogság ijeszsze meg őket, ha már szaladnak, a lovasság fogja el.

VALAMENNYIEN. Helyesen!

ÖREGBÍRÓ. Ha meg lesznek fogva, a harangot félre verjük, Hajnalfit is elfogjuk; de ki fogja a lovasságot vezérelni?

KÁNTOR. Ha lovam volna, magam is elszánnám magamat a közjóért.

VALAMENNYIEN. Éljen vitéz kántorunk!

ÖREGBÍRÓ. Lovat én adok, egy tapasztalt jószívű paripát, nem lát ugyan, de annál jobb, mert oly könnyen meg nem ijed a lövéstől.

KÁNTOR. Meg is ülöm én, csak tessék többeket mellém rendelni.

ÖREGBÍRÓ. Meglesz.

BÍRÓNÉ. Már haza mehetek. (El az ablaktól.)

ÖREGBÍRÓ. Így fog menni — és az egész világ csudálja a jó rendtartást és a bölcs tanácsot.

NEGYEDIK JELENÉS.

Kovács, kisbíró és az előbbiek.

KISBÍRÓ (előlép és a kovácsra mutat). Itt a kovácsmester.

ÖREGBÍRÓ. Köszöntöm kendet, bajnok ember.

KOVÁCS. Nagy becsület.

ÖREGBÍRÓ. Bizonyos embereket ma el akarunk fogni, kendbe van bizodalmunk. Kend vezesse embereinket teljes hatalommal, kend legyen vezérök; dicsőség vár kendre, mert ez által megmenti kend az egész országot végső romlástól.

KOVÁCS. Szívesen! ha csak ily csekélység, az meglehet; én tudom, hogy szokták.

ÖREGBÍRÓ. De otthon ne hagyja kend az eszét, mert azok furcsa emberek, fegyverrel járnak.

KOVÁCS. Megmutatom, ki vagyok; de miről ismerem meg őket?

ÖREGBÍRÓ. Azt magunk sem tudjuk, az nincs meg a levélbe; csak a kertek alatt vigyázzon kend, ott megfordúlnak.

KOVÁCS. Értem.

ÖREGBÍRÓ. Hogy bátor legyen kend, hát a helység rovására egy meszely pálinkát megihatik.

KÁNTOR. Aztán nem ártana a képét még feketébbre festeni, talán megijednek, azt gondolják, hogy valami kis diabolus.

KOVÁCS. Csak reám bízzák kendtek, tudom én, hogy kell.

ÖREGBÍRÓ. Vége a gyűlésnek, kiki elmehet dolgára. (A tanács el akar menni.) Hej! Hallják kendtek! estvére megint gyűlés lesz. (A tanácsbeliek a kis asztalhoz mennek és rendjében isznak.)

VALAMENNYIEN. Éljen a bíró!

ÖREGBÍRÓ. Az igaz volt és marad, az okos embert

a világ tiszteli, szinte megindulok annyi becsületen. (A tanácshoz.) Isten kendtekkel. (A tanács el.)

KISBÍRÓ (a kovácscsal a kis asztalhoz megy). A tanács jó torokkal jelent meg, a korsó kiürült.

KOVÁCS. Nem csudálom, a sok beszéd kiszárítja az embert.

ÖREGBÍRÓ (magában). Már holnap ilyenkor az egész világ rólam beszél; majd ha a király meghallja, mely veszedelemben forgott az ország, és én mely okosan mellőztem el azt, magához hivat; én bagó süvegemben, rókaprémes mentémben és egy veres aranysíkos puruszliban előtte megjelenek, bátran megállok. Ő környülvéve az ország nagyjaitól nékem kegyesen int, így szól hozzám: Öregbíró uram! tessék hozzám jönni, csak közelebb! — én lassú lépésekkel eleibe járulok és magamat térdre eresztem — (Letérdel.)

KOVÁCS. Nézd! nézd a bírót!

KISBÍRÓ. Talán imádkozik?

ÖREGBÍRÓ. Azután így szól: keljen kend fel, drága öregbíró uram! én felette meg vagyok kenddel elégedve. Én azzal felkelek .... (Felkél.)

KISBÍRÓ. Magába' beszél.

KOVÁCS. Úgy szoktak az okos emberek.

KISBÍRÓ. Uram! dolgunk van.

ÖREGBÍRÓ. Ki vagy? hah! hogy mersz háborgatni?

KISBÍRÓ. Menjünk embereket kiparancsolni.

ÖREGBÍRÓ. Úgy! hát jertek (Kovácshoz.) Kovácsmester! ha a dolog elsül, komája leszek kendnek.

KOVÁCS. Könyörgök, nincs feleségem. (El mind a hárman.)

ÖTÖDIK JELENÉS.

Szabad táj, jobbra Hajnalfi kertfala végződik, hátul erdő látszik, a nap hanyatlik.

Mili és *Rózi* (a falon általnéznek).

MILI. Már alkonyodik, jönnek nem sokára.

RÓZI. Mely szép a napest! a szálló nap sugára mely szépen csillámlik a csermelye tükrében.

Mili. Bár elhúnyna már!

Rózi. Máskor mindig örömmel vizsgálod a szép kilátást, miért épen ma nem?

Mili. Más kilátás kecsegtet; talán az egyesűlés égi boldogsága. Rózi! ma estvére bátyámnak megvallom szerelmemet.

Rózi. Ő oly igen jó, nem fogja hátráltatni. Te szerencsés lészsz; de én —

Mili. És te, miért ne lennél te is szerencsés?

Rózi. A hadnagy gazdag, szabad magával, semmi bal környülállás nem ellenzi egyesülésteket; de én —

Mili. Bízzál jó bátyánkban.

Rózi. Károly szegény, árva; jó szíve, szerelme minden értéke.

Mili. Oly gazdagság, melynél a szerető szív többet nem kívánhat. Légy nyugodt és reményld a jobbat. — Hallod! zörgés, lépések; talán jönnek már.

HATODIK JELENÉS.

Palkó, az előbbiek.

Palkó (előlappang és vizsgálódik). Talán itt találom.

Mili. Ah! a nótárius fia; jer szálljunk le, hogy ne láthasson.

Rózi. Mindig alkalmatlankodik. (Visszavonúlnak.)

Palkó (egyedűl). Ti bús sohajtások! repűljetek ama szép kisasszonyokhoz és hirdessétek ügyefogyott szerelmemet. Te epesztő gyötrelem, zárd fel tömlöczödet és ereszd ki érzékeny szívemet, hogy számlálhasson már egyszer gyönyörű órákat.

Ragadj oda melléhez,
Kökény egy pár szeméhez,
Hogy lássa Palkóját,
Szegény imádóját.

(Körűlnéz.) Valjon hallják-e? ha már ezen meg nem indúlnak, hát kétségbe esem. (A kertben nevetés hallik.) Ah, megszólalsz! hallom ajakodnak isteni zengzetit, a

szív ugrándoz ily bájoló hangon. (Elővesz egy sípot és egy keserves nótát fú.)

Tekints ide, édes rózsám,
Csak még egyszer pillants reám!
Meghallgat szép angyalom,
Immár szavadat hallom.

(Nevetés a kertben.)

HETEDIK JELENÉS.

Kovács, kisbíró (több emberekkel előjönnek, kinek kasza, kinek villa, ásó van kezében), *az előbbiek.*

KOVÁCS. Vigyázz! itt az ellenség.

PALKÓ (fel a falnak).

Csak még egy hangot, édes jó!
Mert elnyel a koporsó.

KOVÁCS (megragadja). Ki vagy? add meg magadat!

KISBÍRÓ. Vigyázz, pisztoly van nála!

PALKÓ (megijed). Hé! hé!

KOVÁCS. Meg nem szabadúlsz.

KISBÍRÓ. Készülj a halálra.

PALKÓ. Kend kisbíró? majd megijesztett kend!

KOVÁCS. Te vagy Palkó? mit keressz itt?

PALKÓ. Talán meg se mondom.

KISBÍRÓ. Szólj!

PALKÓ. Itt fújom el búmat.

KOVÁCS. Menj haza, mert itt csata lesz! a pártütőkkel itt megütközünk.

PALKÓ. Ha megengedi kend, itt maradok.

KOVÁCS. Jer tehát, húzzuk a falhoz magunkat. (Elvonúlnak.)

NYOLCZADIK JELENÉS.

Hadnagy, Károly.

HADNAGY. Eddig szerencsésen eljöttünk.

KÁROLY. Már talán várnak is bennünket.

HADNAGY. A kocsit haza küldöttem! egynehány nap itt fogunk mulatni.

KÁROLY. Ily szép társaságban szívesen. A pisztoly nálad van?

HADNAGY. Igen, de az inasom maradt el. Héj! Jakab! Jakab! Nem szól —

KILENCZEDIK JELENÉS.

Mili, Rózi, az előbbiek.

MILI (a falon keresztül). Pszt! erre vagyunk!

HADNAGY. Mely szózat! Mili! Mili!

MILI. Erre tessék jönni, csak gyorsan, most hallottam a bíráktól, hogy itt csata lesz, valami rossz emberekre várnak.

KÁROLY. Minket ez nem illet.

RÓZI. Csak által a falon.

HADNAGY. Az inasom elmaradt, azt várom, mert majd mindent elárúl.

MILI. Inkább eleibe küldök valakit, csak jőjjenek.

HADNAGY. Megyünk már. (A falhoz mennek, akkor kirohan.)

TIZEDIK JELENÉS.

A kovács, kisbíró, Palkó, több emberek és az előbbiek.

KOVÁCS. Megállj, pártütő!

KISBÍRÓ. Gonosztévő!

HADNAGY. Kik vagytok?

KISBÍRÓ. A helység emberei.

KOVÁCS. Megfogunk ám!

HADNAGY. Uraim, gondolják meg! én —

MILI. Az Istenért! mi ez?

KOVÁCS. Rajta legények! kötözzük meg.

HADNAGY. Vissza! senki ne közelítsen.

KISBÍRÓ. Meg kell lenni.

PALKÓ. Mely rettentő csata!

KOVÁCS (sürgeti az embereket). No, meglesz-e?
HADNAGY. A ki életét szereti —
KÁROLY. Uraim, mi nem vagyunk —
KISBÍRÓ (hirtelen). Ismerünk!
HADNAGY. Sok lesz tréfának!
KOVÁCS. Akkor lesz tréfa, ha elütik nyakadat! Rajta legények!
HADNAGY. Én lövök! (Kihúzza pisztolyát.)
MILI. Segítség! segítség!
KOVÁCS. Fogjátok meg! — de ne tartsa erre a pisztolyt, itt emberek állnak.
HADNAGY. Félre! mondom.
KOVÁCS. Előre! mondom.
HADNAGY. Veszsz tehát! (A pisztolyát kilövi.)
PALKÓ (elesik). Jaj! engem megtalált!
KISBÍRÓ. Komám! menjünk! még itt emberhalál lesz. (Elszaladnak mindnyájan.)
KOVÁCS. Megálljatok. (Elszalad.)
HADNAGY. Hahaha! ezek ám a vitézek!
KÁROLY. Meglőttél valakit?
HADNAGY. Vak töltés volt csak.
KÁROLY. Itt fekszik egy.
HADNAGY. Megijedett.
MILI. Élnek még az urak? csak jőjjenek gyorsan.
HADNAGY. Csak az inasom jönne.
KÁROLY. Hallod, megint jönnek.
MILI. Erre! csak erre! (Hadnagy és Károly a falon átugranak a kertbe.)
PALKÓ (egyedül). Héj! héj! kisbíró! Az embert itt hagyják halva! Mit tegyek? ha felkelek, még egyszer agyon lőnek.

TIZENEGYEDIK JELENÉS.

Kovács, kisbíró, több emberek és az előbbi.

KOVÁCS. Az igaz, ugyan fűzfa katonák kendtek, mindjárt szaladnak.

KISBÍRÓ. Nem is bolondság itt megállni! (Palkóra mutat.) Lássa kend; ennek megadták. (Palkóhoz megy.) Szegény ember!

PALKÓ. Kegyelmet, édes uraim!

KOVÁCS. Palkó, te vagy? eltaláltak?

PALKÓ. Aligha nem!

KISBÍRÓ. Mid fáj, Palkó?

PALKÓ. Tudja Isten! hát kendtek élnek még? (Felkel.) Jaj, én már más világról jövök.

KISBÍRÓ. Palkó! szaladj haza, mondd öregbíró uramnak, hogy a csata foly, küldjön segítséget.

PALKÓ. Sietek. (Elmegy.)

KISBÍRÓ. Ez ugyan meleg nap, mióta kisbíró vagyok, ennyit nem izzadtam.

KOVÁCS (fülel). Fülelj, megint jön valaki.

TIZENKETTEDIK JELENÉS.

Jakab, az előbbiek.

JAKAB (czifra libériában). Itt emberek vannak, talán látták az uramat.

KOVÁCS. Ragadjuk meg hirtelen.

JAKAB. Nem láttak kendtek két urat?

KOVÁCS (megragadja). Kezembe van a gonosztévő.

JAKAB. Lassan, lassan, mit akarnak kendtek?

KISBÍRÓ. Majd meghallod!

JAKAB. Én, én — ereszszenek kendtek, az uramat keresem.

KOVÁCS. A tömlöczbe vele.

JAKAB. Miért? én ártatlan vagyok, az urak rám parancsoltak.

KISBÍRÓ. Rád parancsoltak? (A kovácshoz.) Komám uram! ez a miniszter! engem úgy segéljen a miniszter; majd én szólok vele. (Jakabhoz.) Hát csakugyan erővel hurczolták ide?

JAKAB. Igen, rám parancsoltak, el kellett velök jönnöm, soha se voltam én itt.

KISBÍRÓ. A miniszter! szinte úgy volt a levélbe'; csak nézze kend, uniformis van rajta —

KOVÁCS (az emberekhez). Ereszszétek el.

KISBÍRÓ. Kegyelmes uram! engedjen meg, hogy ezen illetlenség érte, de a gonoszok fel vannak fedezve, meg akarták ölni.

JAKAB. Huh! engem megölni, mit mond kend?

KOVÁCS. Valóban nincs máskép, itt excellentiádat meggyilkolták volna.

KISBÍRÓ. Pedig méreggel ölték volna meg.

JAKAB. Hiszen ezek az urak —

KISBÍRÓ. Pártütők! gyilkosok!

KOVÁCS. Gyújtogatók! az országot fel akarják zavarni.

KISBÍRÓ. Tessék excellentiádnak velem a biróhoz jönni, magát kinyugodni.

KOVÁCS. Itt veszedelmes.

JAKAB. De az urak —

KISBÍRÓ. Tessék! tessék! (Elhúzza magával.)

KOVÁCS (az emberekhez). Látjátok emberek, mely álnok a világ! a nagy úr is többször mely kelepczébe eshetik. No, csak hogy ezt a jó urat megmenthettük, a többit csak elvégezzük. De ne fussatok mindjárt, tőlem vegyetek példát; megállok én, katona koromba tanultam; most is csak azért szaladtam, mert nem szokás egynek kettő ellen viaskodni. Aztán ha én elvesznék, ki vezetné kendteket? — Lassan! lassan! jönnek megint, tudják kendtek, mit? köpönyeget vessünk fejökre, hogy ne lássák, hová lőnek, értik kendtek?

TIZENHARMADIK JELENÉS.

Kántor, az előbbiek.

KÁNTOR (höbögve). Jaj! jaj nekem!

KOVÁCS. Ez kántor uram!

KÁNTOR (elősántikál). Jaj! oda vagyok!

KOVÁCS. Mi baja kendnek, kántor uram? hiszen lóháton volt kend?

KÁNTOR. Oh, mordózom a lovát! mikor levetett az ármányos.

KOVÁCS. Éj! éj! be rosszkor esett.

KÁNTOR. Az egész derekam ketté tört, ördögök azok a pártütők a bíró uram lovával együtt.

KOVÁCS. Hogy történt!

KÁNTOR. Mikor lőttek, megijedt és két ölnyire elvetett hátáról, aztán kirugott, haza szaladt.

KOVÁCS. Hát az emberei?

KÁNTOR. Azok azt gondolták, hogy golyóbis ért, mind a ló után szaladtak.

KOVÁCS. Én jobban viseltem magamat!

KÁNTOR. Hát megvannak?

KOVÁCS A miniszter kezünkbe' van.

KÁNTOR. Lehetetlen! a miniszter? hogy néz ki? Szegény úr, tudom örűl hogy megszabadúlt.

KOVÁCS. Alig tudott szólni.

KÁNTOR. Én most kendnél maradok, de csak hátúl, mert a derekam nem enged vitézkednem.

KOVÁCS. Neszt hallok! no, legények, rejtőzzünk el, aztán egyszerre kirohanunk és elviszszük őket. (Jobbra, balra el.)

KÁNTOR. Csak kilátszik a katona ember. (El.)

TIZENNEGYEDIK JELENÉS.

Körmösdy, nótárius.

NÓTÁRIUS. Dignetur spectabilis! Itt a kertek alatt mindent meglátunk.

KÖRMÖSDY. Nótárius uram! én csodálkozom, azaz: alig jövök magamhoz ezen váratlan hírtől. Rebellio az országban! Amice! mely szerencse, hogy azt felfedezték!

NÓTÁRIUS. Az ember tudja kötelességét! de az utóbbi procedurát uram spectabilis uram intézze.

KÖRMÖSDY. A dolog sürgetős, azaz: criminalis, itt csak summarie vegyük fel a dolgot, azaz: inquisitiót tartsunk.

NÓTÁRIUS. A spectabilis próbált bölcseségében bízunk.

KÖRMÖSDY. Megteszem, azaz: szívesen, nótárius uram, sőt örvendek, azaz: szükséges is volt, hogy ily ponderosus dologban hozzám folyamodtak.

TIZENÖTÖDIK JELENÉS.

Kovács, kántor, több emberek és az előbbiek.

KOVÁCS (kirohan). Ragadd meg őket!

KÁNTOR. Fogd meg!

KÖRMÖSDY. Mely violentia, azaz: szemtelenség! (Mindenikre szűröket vetnek.)

KOVÁCS. Csak el velök! fogd be a szájokat!

KÁNTOR. Győzödelem! (Nótárius és Körmösdy elvezettetnek.)

HARMADIK FELVONÁS.

Hajnalfi lakása.

ELSŐ JELENÉS.

Elek, hadnagy és Károly.

ELEK. Mint mondám, kezemhez nem jött levél.

HADNAGY. Meg nem foghatom! pedig egy ide való embertől küldöttem.

ELEK. Rossz kézbe adtad, mert ezek az emberek mind gyűlölnek, a hol lehet ellenkeznek és károsítnak.

KÁROLY. És miért?

ELEK. Talán magok sem tudják. Ha én bátyám volnék, régen elköltöztem volna ezen helységből.

HADNAGY. Valakire vigyáznak, mert engem is megtámadtak, bizonyosan félre ismertek, alig tudtam megmenekedni.

KÁROLY. A lövés elijesztette őket.

ELEK. Lőttetek reájok? Lesz hát zenebona! csak még a többi barátink is beszökhetnének.

HADNAGY. Az inasomat aligha el nem fogták; kevéssé együgyű, majd nem is tud magán segíteni.

ELEK. Sajnálnám, ha mulatságunk semmivé lenne.

HADNAGY. Nem reménylem.

ELEK. És a sok tanulás, dolgozás hiába esnék! Én húgaimmal el vagyok készülve.

KÁROLY. Ha gyenge mesterségünk meg nem csal, a darab jól fog menni.

HADNAGY. Hiszem, a kritika nagyon kegyes lesz, minthogy első mutatványunk.

ELEK. A bátyám örvendeni fog, mert nagy kedve-

lője a theátrumnak; mindig az volt kívánsága, hogy honi nyelven láthasson valamit.

Károly. Csak azok az emberek zürzavart ne tennének.

Hadnagy. Ha az inasomat elfogták, már csak nálok hagyom, míg elvégeztük a játékot, nehogy Hajnalfi megtudja ittlétünket.

MÁSODIK JELENÉS.

Mili, az előbbiek.

Mili. Örvendek, urak!

Hadnagy. Mili! im én szavamat megtartám, most rajtad lesz a sor!

Mili. Bátyám engedelmével beteljesedik legszebb kivánságom, nem titkolom tovább szerelmemet.

Károly. Hol marad Rózi?

Mili. A bátyánkra vigyáz.

Hadnagy. Barátom Elek! ezen nap engem igen szerencséssé tehet, számot tartok barátságodra.

Elek. Húgom szerencséje az enyém is.

Mili. Kedves bátyám!

Károly. Szerencsés! bár én is ezt mondhatnám! én még messze vagyok czélomtól.

HARMADIK JELENÉS.

Rózi, az előbbiek.

Rózi. (sietve.) A bácsi jön.

Elek. Most menjetek a szobába, hogy itt ne találjon.

Hadnagy. Öltözködnünk is kell.

Elek. Minden készen áll, fél óra múlva kezdődik a játék.

Mili. Bátyánkat hallom; távozzatok.

Károly (Milihez). Nyitva a szoba?

MILI. Itt a kulcs. (Kulcsot ád néki.)

KÁROLY (Rózihoz). Soká ne késsenek.

RÓZI. Jövünk mindjárt.

ELEK. Jön már; ezen szobán keresztűl siessetek a nagy szobába. (Károly és hadnagy el a mellékajtón.)

NEGYEDIK JELENÉS.

Hajnalfi, Elek, Mili és Rózi.

HAJNALFI. Mely sokat vártam ezen naptól és senki sem jön! A mai estvét szíves barátok közt gondolám tölteni és magunk maradtunk. Gyermekek! Ti sem tudtatok hát szert tenni egy vendégre?

ELEK. Még nekem van reményem.

HAJNALFI. Már nyolczra jár az óra, pedig még ebédre vártam barátimat. Általjában tik is ma nekem oly különösnek tetszetek, mintha valami titkot rejtenétek előttem.

MILI. Édes bátyám!

HAJNALFI. A bírák is egész nap gyüléskednek! a nép a helység házához tódul, és már két órája hogy több emberek mindenféle szerszámokkal kertem alatt lappangnak.

ELEK. Talán valami haramiát üldöznek.

HAJNALFI. Előbb egy asszony jön udvaromba nagy sietséggel, azt javasolja, hogy szökjem el, mint hogy a pártütés kitudódott.

ELEK. Mit? pártütés?

HAJNALFI. Én eligazítottam; de valami van a dologban, mert előbb vittek két embert kötözve a tanácsházhoz. Kertem végébe fogták el őket.

ELEK (félre). Ha barátink volnának! (Hajnalfihoz.) Nem hallotta őket beszélni bátyám?

HAJNALFI. Nem vehettem ki a sötétben kik lehettek, valami rossz emberek. De a többi között, Mili, adj számot, te előbb hazudtál; miért mondtad, hogy a lakatos meghalt? előbb láttam nagy kalapácscsal a haramiákra menni.

RÓZI (félre). Megtudta!

MILI. Édes bácsi —

HAJNALFI. Mili! még ezt nálad nem tapasztaltam.

MILI. Tudom meg fogja bocsátani azt az ártatlan hazugságot, ha okát megérti.

HAJNALFI. Nem elegedő semmi ok arra —

ELEK (Milihez félre). Menj öltözni, mindjárt lesz jelenésed.

MILI (titkon). Szököm mindjárt! (El akar illantani.)

HAJNALFI. Hová indúlsz, Mili?

MILI. Én? kinézek, igen, ha nem jön-e valaki?

HAJNALFI. Csak maradj! (Az óra nyolczat üt.)

MILI. Nyolcz az óra, édes bácsi! a konyhában van dolgom.

HAJNALFI. Igazat szólasz? miért vagy oly nyughatatlan?

MILI (szorúltságban). Oh édes bátyám! ne kérdezze, mert hazudnom kellene; inkább engedjen menni, mindjárt mindent megtud. (El.)

ELEK. Egy szép kérésünk van.

HAJNALFI. Szólj! Ha tehetségemben áll —

ELEK. Egy kis fertály óra múlva valamit fog látni uram bátyám, jó szívvel vegye.

MILI (sietve visszajön, Elekhez titkon). Itt vanak a többiek, már a szobában öltözködnek!

ELEK. Hát siess. (Mili el.)

HAJNALFI. Mit jelent ez a suttogás?

ELEK (Hajnalfit megöleli örömmel). Kedves bátyám! mindjárt megtudja.

ÖTÖDIK JELENÉS.

Inas, az előbbiek.

INAS. Uram, a bírák erővel be akarnak jönni, már a kaput feszegetik. (Harangozás hallik.)

HAJNALFI. Mi az? házamba erővel?

RÓZI. Nagy Isten! a harangot félreverik, talán tűz van.

HAJNALFI. Mindjárt megnézem. (Ki akar menni.)

HATODIK JELENÉS.

Kisbíró (több emberekkel), *az előbbiek.*

KISBÍRÓ. Megállj, pártütő! gonosztévő! gyilkos!

HAJNALFI. Uram!

KISBÍRÓ. Jer velem a tömlöczbe, békóba, halálba.

ELEK. Hogy mer kend az én bátyámnak —

HAJNALFI (Elekhez.). Légy békén, fiam. (A kisbíróhoz.) Mit akarnak kendtek?

KISBÍRÓ. A vétkest büntetni.

RÓZI. Az Istenért, mit vétett bátyánk?

KISBÍRÓ. Ne mulassunk; a tanácsházba velem! tudunk ám mindent.

HAJNALFI. Mit tegyek?

KISBÍRÓ. Csak minden halasztás nélkül, máskép erőszakoskodunk.

HAJNALFI. Menjünk tehát.

KISBÍRÓ. Valamennyen.

HAJNALFI. Gondolja meg kend, én —

KISBÍRÓ. Én nem szoktam gondolni, csak menjünk.

HAJNALFI. Sokat elnéztem már, de ezt nem szenvedem. Jertek kedvesim! — Ezért kendtek megadóznak, azt fogadom.

KISBÍRÓ. Én nem szoktam fogadni, csak menjünk. (El mindnyájan.)

HETEDIK JELENÉS.

Tanácsszoba megvilágosítva.

Körmösdy, öregbíró, nótárius, több tanácsbéliek.

ÖREGBÍRÓ. Ezerszer engedelmet kérek, tekintetes uram, ezen balesetért; de a setétség, a nagy tűz, csata, harcz, hazaszeretet — aztán a tudatlan kovács —

KÖRMÖSDY. Nem haragszom, azaz: már megtörtént.

ÖREGBÍRÓ. De ha a kovács elvégezte kötelességét, tüstént kalodába záratom.

NÓTÁRIUS. Ad animam, az emberrel úgy bánni! minden csontom fáj.

ÖREGBÍRÓ. Véletlen történt; vígasztalja magát komám uram, nem az utolsó nótárius, a kit megkötöztek: nemde tekintetes uram! derekabb embereken is megtörtént az már.

KÖRMÖSDY. Megbocsátok, azaz: nincs idő most ily gyermekségekről consultálni.

NÓTÁRIUS. Az mind igaz; de azért adott az Isten az embernek két fület, hogy lássa kit fog el! az embert így kínozni!

ÖREGBÍRÓ. Ej! ej! komám uram de engesztelhetetlen! ilyenkor az embernek sokat át kell nézni.

KÖRMÖSDY. Tehát minden rendben vagyon?

ÖREGBÍRÓ. Igen! kinn a kovácsmester hajhászsza a pártütőket, Hajnalfi uramért pedig a kisbírót küldöttem.

KÖRMÖSDY. Nagy dicsőségére válik a helységnek, azaz: a tanácsnak, hogy vigyázások által megmentették országunkat a polgári háborútól.

ÖREGBÍRÓ. Már az igaz, nem szoktam dicsekedni, de sokat tettem.

KÖRMÖSDY. Mint értém, a miniszter is jelen van, azaz: megmentették?

ÖREGBÍRÓ. Szolgálatjára!

KÖRMÖSDY. Alig várom, hogy tisztelhessem ő excellentiáját, azaz: ővéle ilyen dologról értekezhessem.

ÖREGBÍRÓ. Házamban van, a mint észrevettem, ő excellentiájának igen jó appetitusa vagyon, mert hamarjában tizenkét gombóczot és ugyanannyi pohár ó bort a hasába nyomott, azonfelül még egy kappant is emlegetni méltóztatott.

KÖRMÖSDY. Sine dubio megkoplaltatták, azaz: ijedtségébe nem tudott enni.

ÖREGBÍRÓ. Bölcsen szól tekintetes uram! de ez a levél nálam — most mit tegyünk vele?

KÖRMÖSDY. Corpus delicti, azaz: a vallatásra szolgáló documentum.

NYOLCZADIK JELENÉS.

Kisbíró, az előbbiek.

KISBÍRÓ. Hozom őket, az eszterhaj alatt állanak!

ÖREGBÍRÓ. Jól van. (Körmösdyhez.) Tekintetes uram! ha tetszik, hát fogjunk hozzá. Kit parancsol először színe eleibe hozatni?

KÖRMÖSDY. Az orgazdát, azaz: Hajnalfi uramat.

ÖREGBÍRÓ. Hallja kend kisbíró! Hajnalfi uramat. (Kisbíró el, Körmösdyhez.) Tekintetes uram! tessék előülni, valami szépet mondani, mert a tanács hozzá van szokva az ékesszóláshoz. (Leülnek mindnyájan.)

KÖRMÖSDY. Országunk javára czélzó gyülekezet, azaz: érdemes tanács!

ÖREGBÍRÓ. Kérem! kérem! egy szót csak. (A tanácshoz.) Aztán ha a tekintetes úr valami szépet szól, hát lármázzanak kendtek.

NÓTÁRIUS. A deák terminusokat majd én magyarázom.

ÖREGBÍRÓ. Most csendesség! hallgatás! vigyázás!

KÖRMÖSDY. Ezen hív helységben egy hallatlan gonoszság szövődött, azaz pártütés —

KILENCZEDIK JELENÉS.

Kántor, az előbbiek.

KÁNTOR (sietve). A seregnek hía van, instálom, én is tanács vagyok.

KÖRMÖSDY. Az embert minden untalan interrumpálják.

NÓTÁRIUS. Ugy-e nem értik kendtek? interrumpálni annyit tesz, mint az embert turbálni.

KÁNTOR. Ki kérdezte kendet?

ÖREGBÍRÓ. Csitt! kántor uram! csendesség, tovább tessék tekintetes uram!

KÖRMÖSDY. De szerencsénkre ezen fertelmes igye-

kezet napvilágra jött, azaz: ezen levél mindent elárult, a pártütők megfogva, már csak az executió hibázik. De mindazáltal a törvényes formalitást —

VALAMENNYIEN. Éljen, éljen a formalitás!

NÓTÁRIUS. Lassan! most nem kellett volna kiáltozni.

KÖRMÖSDY. Megtartani szükséges, azaz: az exámenhez kapjunk.

ÖREGBÍRÓ. Helyesen!

KÖRMÖSDY. Hol az inquisitus? hol a caput conjurationis, azaz: Hajnalfi uram!

ÖREGBÍRÓ. Az eszterhaj alatt. (Kiált.) Héj kisbíró! be a pártütőkkel.

KÖRMÖSDY. Én fogom examinálni, meglássák kendtek, mindent kiveszek belőlök, azaz: megvallatom.

TIZEDIK JELENÉS.

Hajnalfi, kisbíró és az előbbiek.

KÖRMÖSDY. Hajnalfi uram! Tudja-e az úr! miért áll most mielőttünk?

HAJNALFI. Most akarom hallani, azon szándékkal, hogy ily méltatlan bánásért, törvénytelen erőszakoskodásért elégtételt kivánjak.

KÖRMÖSDY. Az úrnak felelni kell, azaz: nem panaszt tenni. Először is kérdem: hogy híják Hajnalfi uramat? Megálljon az úr, ne feleljen. (Nótáriushoz.) Nótárius uram! vegyen kalamárist kezébe és írjon. No most feleljen!

HAJNALFI. Mire feleljek?

KÖRMÖSDY. Neve?

HAJNALFI. Hajnalfi László.

KÖRMÖSDY. Hallom, gazdag?

HAJNALFI. Annyi van, hogy másra nem szorúlok.

KÖRMÖSDY. Miként szerezte?

HAJNALFI. Szerencsés kereskedés által.

KÖRMÖSDY. Micsoda leányokat tart házában?

HAJNALFI. Testvérem gyermekeit.

KÖRMÖSDY. Miért nem jár templomba?

HAJNALFI. Mert a höbögő kántort eluntam hallgatni, a szomszéd faluba járok.

KÁNTOR. Mordózom! ez megbántás! én híres kántor vagyok, itt a próba. (Énekelni kezd. Öregbíró integet, hogy hallgasson.) Szóljon öregbíró uram az egész tanácscsal, hányszor megríkattam szívreható énekeim által.

ÖREGBÍRÓ. Úgy van, zokogtunk, siránkoztunk.

KÖRMÖSDY. Miért nyomja kalapját szemébe?

HAJNALFI. Hogy a sok rossz embert ne lássam, kik ok nélkül károsítnak.

KÖRMÖSDY. Kit akart megölni? quis? quid? ubi? quibus auxiliis? cur? quomodo? quando?

HAJNALFI. Uram! már elég!

KÖRMÖSDY. A levélben méregről szólanak, mely apothekában vette?

HAJNALFI. Nem méltó a feleletre.

KÖRMÖSDY. Miért csúfolták Kalbnak, azaz bornyúnak országunk főméltóságú marsallját? miért akarnak pisztolyt szegezni mellének?

HAJNALFI. Nem tudom, nevessek-e? vagy bosszankodjam.

KÖRMÖSDY. Hát ő excellentiáját a præsidialis minisztert miért kényszerítették magokkal eljönni?

HAJNALFI. Bocsássanak meg az urak, de ezen kérdésekben józan észt nem találok; egy szóval megmondom, hogy semmit sem tudok.

KÖRMÖSDY. Contumácia, azaz: ne gondolja az úr, hogy oly könnyen kiszabadúl.

ÖREGBÍRÓ. Nem bizony, az egész helység vigyáz.

KÖRMÖSDY. Mindjárt confrontáljuk a többiekkel, azaz: szorosabb connexiót keresünk. A többi társait hozassa be bíró uram.

ÖREGBÍRÓ. Hej kisbíró! be a többiekkel. (Kisbíró el.)

KÖRMÖSDY (Hajnalfihoz). Amice! azaz: nem kívánom kárát, tegyen igaz vallást, az mitigálni fogja büntetését, mert e dolog fontos, azaz: életével játszik.

TIZENEGYEDIK JELENÉS.

Elek, Mili, Rózi, hadnagy mint major öltözve, *Károly* mint miniszter, első *vendég* mint marsall Kalb, második mint muzsikus *Müller, kisbíró, kovács és az előbbiek.*

HAJNALFI. Mit látok?

KOVÁCS. Érdemes gyülekezet! ezt a négy pártütőt én fogtam el, egy szobában öltöztek, hogy az ajtót reájok törtem. Védelmezték magokat, és nagy viadal által, melyben embereim vitézkedtek, hozhattuk el őket.

HAJNALFI. Barátim! nem tudom, mit gondoljak —

KÖRMÖSDY. A védelem terheli bűnöket. Hallják, azaz: itt már hasztalan minden tagadás; ez a levél mindent elárult, a feltalált fegyverek, a méreg nyilván hirdetik vétkes szándékukat.

VALAMENNYIEN. Pártütők! Gyilkosok!

KÖRMÖSDY. Ki írta ezt a levelet?

HADNAGY. Haha! ez jól megy, hadd nézzem!

KÁROLY. Valóban ez a levél, haha! (Nevet.)

KÖRMÖSDY. Még nevetnek, azaz: megátalkodva vannak?

HADNAGY (Elekhez). Barátom! ez a levél, melyet neked írtam játékunk végett (körülnéz), és ha jól emlékezem, (a kántorra mutat) ennek a becsületes embernek —

KÁNTOR. Instálom! én nem vagyok becsületes, hanem kántor.

HADNAGY. Tehát kántor uramnak adtam azon kéréssel, hogy kezedhez szolgáltassa. A mint látom — hahaha!

ELEK. Ez adott okot elfogatásunkra. Édes bátyám! érdemes gyülekezet! tehát én kifejtem a dolgot.

ÖREGBÍRÓ. Nem kell nekünk fejtés.

NÓTÁRIUS. Van általlátásunk.

KÁNTOR. Tanácsok vagyunk.

KÖRMÖSDY. Hadd szóljon, azaz: silentium!

ELEK. Minthogy ma bátyánknak nevenapja vagyon,

tehát őneki kedveskedni és egy kis mulatságot szerezni akarván, megkértem barátimat, hogy azon halhatatlan Schiller —

KÖRMÖSDY. Rogo! azt a familiát nem ismerem, azaz: nem magyar.

ELEK. Nem, mert nálunk ily felséges elme ki nem fejlődhetik; már zsengéiben letiporja a komor élet, és a honi nyelvét már nem kedvelő elődeinknek foganatlansága; ily ember nem teremhet — nem is kellő, mert érdemét méltánylani nem tudjuk.

HAJNALFI. Elég fiam, itt hasztalan beszélsz.

ELEK. Így tehát, urak, megkértem barátimat, hogy Schiller szomorújátékát azon nevezet alatt «Kabale und Liebe», melyet én magyarra fordítottam, előadjuk. Kedves bátyám, ezen okból a hátulsó szobát theátrumra fordítottuk.

HAJNALFI (megilletődve). Kedves fiam!

MILI. Azért vesztettem el a szoba kulcsát.

ELEK. Hogy bátyánk őket meg ne sajdítsa, titkoltuk feltételünket.

HADNAGY. Ezen levelet, melyből a bölcs tanács pártütést gyanította, én írtam és a személyeket az előadandó játék szerint neveztem.

ELEK (a hadnagyra mutat). Itt áll major Walter, (Károlyra) itt a præsidens, (első vendégre) itt marsall Kalb, (második vendégre) itt a muzsikus Miller, (Milire) itt Luiza, annak leánya, (Rózira) itt Lady Milfort, magam a præsidens secretáriusa.

ÖREGBÍRÓ. De a méreg? a pisztoly?

ELEK. A darabban fordulnak elő.

KÖRMÖSDY. Nem igaz! csak koholt az egész történet, tudják meg az urak, megdönthetetlen bizonyságunk vagyon ellenök. Ő Excellentiája, a præsidialis miniszter —

ÖREGBÍRÓ. Itt jön maga.

KÖRMÖSDY. Bámuljanak, azaz: rettegjenek.

TIZENKETTEDIK JELENÉS.

Bíróné, Jakab és az előbbiek.

(Midőn *Jakab* belép, az egész tanács felkel.)

KÖRMÖSDY (eleibe megy). Kegyelmes uram! itt állnak szolgái, tekintsen ide és tegye semmivé ezen gonosztévőket.

HADNAGY. Haha Jakab! mely nagy polczra léptél, valóban szép miniszter — hol maradtál?

JAKAB. Bocsásson meg hadnagy uram, ezek az emberek erővel a bíróhoz vezettek, eleget küszködtem.

HADNAGY. Az inasom! elmaradott tőlem.

KÖRMÖSDY. Mely szemtelenség! ő Excellentiájának —

JAKAB. Valóban meg kell vallanom, egy szegény inas vagyok.

BÍRÓNÉ. Ah! meghalok, még kezet is csókoltam neki.

JAKAB. Bíróné asszonyom! köszönöm a jó tartást.

KÖRMÖSDY. Hát nincs máskép, azaz: inas kend?

JAKAB (a hadnagyra mutat). Itt áll uram.

KÖRMÖSDY. Hm! hm! azaz: nem tudom, mit tegyek, azaz: a votum elfogyott.

ÖREGBÍRÓ. Tekintetes uram! csak beszélje le őket. (Egymásra néznek bizonytalan).

NÓTÁRIUS. Ad animam megjártuk!

KÁNTOR. Úgy van, bakot lőttünk.

BÍRÓNÉ. Így jár az ember, ha egy okos fej sincs a helységben.

NÓTÁRIUS. Mely szégyen!

KÁNTOR. Nem annyira szégyen, mint nevetség!

NÓTÁRIUS. Nem annyira nevetség, mint bosszúság!

ÖREGBÍRÓ. Ej, ej! de már miért nem pártütők, hogy legalább az ember becsülettel végezhette volna dolgát.

KÖRMÖSDY. Öregbíró uram! mégis úgy hirtelenkedett, azaz: miért küldött értem —

Kántor. Bíróné asszonyom mind ennek az oka, miért nyitotta fel a levelet.

Bíróné A becsületes ember átadja a reá bízott jószágot.

Törvénybiró. Soha, míg élek, ezt nem hallottam.

Öregbíró. A sok költség, gyertyák, bor, pálinka! Héj kovács mester, a pálinka árát megadja ám kend!

Kovács. Nem én, hiában nem fáradtam.

Kisbíró. Én valamit mondok: (fontosan) Talán jó volna reájok parancsolni, hogy pártütést kezdjenek —

Körmösdy. Halgasson kend, egy bírótól ilyen tanácsot hallani!

Kisbíró. Követem, csak kisbíró vagyok.

Körmösdy. Mindjárt sajdítottam, hogy vak lárma a dolog, azaz: esztelenség, azért siettem, azaz: igazságot tettem, nehogy az ártatlan szenvedjen.

Nótárius. Komám uram! benmaradunk.

Öregbíró. Eh! majd csak valahogyan kivergődünk, minek ment el kend?

Nótárius. Miért parancsolta?

Öregbíró. Eh, nem szükséges azt mindjárt követni.

Nótárius. Oh mikor azok a lovak úgy szaladtak.

Körmösdy. Különösen örülök, hogy szerencsém van ily érdemes urakkal megismerkedni, azaz: Hajnalfi uramnak gratulálni.

TIZENHARMADIK JELENÉS.

Palkó, az előbbiek.

Palkó (sírva bejön). Oh fájdalom! mit hallok, az a szép kisasszony —

Nótárius. Megállj, Palkó! ne szólj többet, úgy is rosszúl vagyunk.

Hajnalfi. Legyen tehát vége mindennek, én megbocsátok.

Bíróné. Az igaz, egy áldott ember az a Hajnalfi uram.

Kántor. Kegyelem néz ki a szeméből.

Hajnalfi. Ti kedves barátim! vegyétek köszönetemet.

Milj. Édes bátyám!

Hajnalfi (Milihez). A te szívedet keresztüllátom, ámbár nem szólottál, szép reményednek betöltését igérem. Táblabíró úr és ti szomszédok: jertek házamba, legyetek vendégeim; én mindent elfelejtek, a mi köztünk történt; ím, békepohárral kinállak bennetek avval a reménynyel, hogy jövendőben békességes, szíves szomszédok fogunk maradni; a mi a költséget illeti, én azt magamra vállalom.

Valamennyien. Helyesen! bölcsen!

Elek. Így tehát szomorújátékunk vígságra fordúla. (A nézők felé.) Ha egy nyájas pillanatot szerezhettünk, ha édes mosolygás jutalmaz bennünket, megelégszünk; mert a jó kedv legszebb virága e komor életnek.

MÁTYÁS DEÁK

Vígjáték egy felvonásban

*

(Először adatott Kassán, 1830. február 5.)

SZEMÉLYEK.

Upor László, főispán.
Turu Márton, öregbíró.
Örzsi, leánya.
Kántor.
Kisbíró.
Mátyás deák.
Több urak, vadászok és nép.

A dolog történik egy faluban a Bakony szélén.

Szoba.

Turu s *Kántor* az asztalnál ülnek; *Örzsi* rakosgat.

TURU. Én mondom kendnek, a mint ez a lúdmellcsont mutatja, száraz telet kapunk; ni! minő veres.

KÁNTOR. De ez a fehér folt, koma, ez havat jelent. Én okos ember vagyok, ritkán csalatkozom. Minap is az erdő szélén rókát láttam s mindjárt mondtam: emberek, fagy lesz! s íme ma, szent Márton napján, szokatlan hideg is van. (Felkél s Örzsihez megy.) De mit nekem a hideg! Örzsikém szemeiben megmelegszem. Nos, nem örülsz, Örzsi? kántorné lészsz! Érted? kántorné.

ÖRZSI (elvonva magát). Dehogy mennék én ily csunya emberhez.

TURU. Örzsi!

ÖRZSI. Édes apám!

TURU. Menj, édes leányom, hozd be a János-kulacsot. (Örzsi el.) Az ebédet megettük, aztán én a világ egészségére iszom.

KÁNTOR. S ma se szabad innom a János-kulacsból?

TURU. Már, koma, abból csak magam iszom.

KÁNTOR. Gyöngeség! teljék kedve. De bíró gazda, leányát nekem adja, még a télen elviszem.

TURU Ha leányom akar, isten neki!

KÁNTOR. Akar? hehehe! A mostani idő és nősző és kántor! hehehe!

TURU. Bizony, koma, én tisztelem becsülöm kendet; de ha leány volnék, engem úgyse! — kend nem csípne pártámból.

KÁNTOR. De az érdem, koma, az érdem! Hány embert énekeltem már én ki a faluból és hogyan! — E füleimmel hallám minap valakitől mondani, a tárogató semmi sem szavamhoz képest.

TURU. Igaz, kend tudja a módját; de haja őszült, s a vén legény a fiatal tüzes leányhoz olyan, mint a letűzött száraz karó a virág mellett. Ha Örzsikém akar, én nem vagyok ellene; ha kosarat kap kend, az is jó — azért nem veszünk öszve.

Örzsi beszalad, a kulacsot az asztalra teszi.

ÖRZSI. Édes apám, két lovas ugrat felénk az országútról.

TURU. Annál jobb, többen leszünk.

ÖRZSI. Oh, ha Matyim volna! Én eleikbe szaladok. (El.)

TURU. Azt rebesgetik: a király néhány napig a Bakonyba' fog vadászni. — Bár ezen jönne keresztűl, vagy legalább e környéket látogatná meg, szeretném látni. Bajnok vér, apjára ütött; ha az ellenséget derekasan megszalasztja, aztán a vadakat kergeti. Hej! csak megvolna jobb karom, lenne bíró akárki.

Mátyás deák és *Örzsi* jőnek.

MÁTYÁS (kiszól az ajtón). Vezesd lovamat addig az istállóba — de ne kantározd le.

ÖRZSI. Itt az apám.

MÁTYÁS. Jó napot! (Körülnéz.) A mint látom, jó tanyára leltem; itt meleg szoba, pecsenye, szép leány és jó bor van.

TURU. És szivesség.

MÁTYÁS. Mint éltek, fiaim?

KÁNTOR. Ej ej! fiaim.

TURU. Egészségünk van, dolgunkat megteszszük; különben semmi baj.

MÁTYÁS. Kend a bíró?

TURU. Igen.

KÁNTOR. Én kántor, leghíresebb a tájban.

MÁTYÁS. Tehát híres ember! (Mosolyogva végig nézi.) Megengedem.

KÁNTOR. Be hegykén tesz. (Turuhoz.) Ez valami közönséges ember, nézze kend csak ruháját. (Mátyáshoz.) Kit keresünk?

MÁTYÁS. Mely ház leginkább füstölög, oda száll az utas.

KÁNTOR. Hát ingyenélő, ki eszik, iszik, aztán odább áll és a fizetést az istenre bízza. Mit?

MÁTYÁS. Se nem ingyen, se nem drágán, csak a mint illik.

TURU. Mit pattog, komám! én mindenkit szívesen látok, ma kivált, nevem napján. Jőjön kegyelmed, egyék, igyék, a mennyit elbír, aztán mondja el kivánságát.

ÖRZSI. Egyik lúdczomb még megmaradt; lásson kend hozzá, míg az a csúnya kántor újra neki nem esik.

MÁTYÁS. Az ebédet köszönöm, már elvégeztem; különös dologban sem járok, csak szeretek tétova beszólni s örülök, ha megelégedett embereket láthatok. Ez a kis sugár leányka lenézett lovamról s rövid pihenés után ismét megyek.

KÁNTOR. De valami mégis kegyelmed?

MÁTYÁS. Igen, igen. Mátyás deáknak hívnak.

KÁNTOR. Mentsen isten! tán csak nem garabonczás deák?

MÁTYÁS. Az épen nem, ámbár, nem tagadom, néha kis fergeteget is csinálok; de most nem jöttem háborús szándékkal. Én a királyt szolgálom, irnokja vagyok.

KÁNTOR (félre). Ez most füllent. Örzsi tetszik neki, azért akar valami nagynak látszatni; de mindjárt az elevenire tapintok. (Turuhoz.) Koma, vigyázzon kend, azt mondja, deák — engem hajdan egy cseri barát deákul tanított — mindjárt meglássuk! (Mátyáshoz.) Scisne latine, puer?

MÁTYÁS. Scire tuum nihil est, nisi te scire hoc, sciat alter.

KÁNTOR. Jó felelet. — Magam sem értem.

MÁTYÁS. Kend fogatlan sárkány, okos, ha nem szól.

KÁNTOR. De bezzeg az ének!

MÁTYÁS. Szent Mihály lovának nincs füle.

TURU. Koma, benn marad.

ÖRZSI. Jobban, jobban, Mátyás deák! beszélje kend az asztal alá.

TURU. Ha kegyelmed a király embere, megmondhatja, mikor jön erre a király?

MÁTYÁS. Még ma keresztűl jön határtokon.

TURU. Mátyás deák, erre a hírre ihatik a János-kulacsból. Örzsi, add ide.

ÖRZSI (oda nyújtja a kulacsot). Én töltém meg, magunk termése.

TURU. De öcsém, törüld meg a szádat, ebből a kulacsból nem minden ember iszik ám.

MÁTYÁS. Éljen kend, bíró gazda!

TURU. Mit csinálsz? töröm a zuzádat! Hunyadi János éljen!

MÁTYÁS (illetődve). Ő már nyugszik.

TURU. Éljen! mondom, neki a sírban is élni kell, míg én élek.

MÁTYÁS (felbuzdulva). Élni fog!

TURU. Most éljen Mátyás király! igyál, mert megszidlak.

MÁTYÁS. Éljen kedves népe javára!

TURU. Most nem bánom, köszönts reám!

MÁTYÁS (megrázza kezét). Élj, derék ember és veled a hív magyar nép!

TURU. Büszke lehet kegyelmed, mert ebből a kulacsból Hunyadi János fővezérünk is ivott Belgrádnál.

MÁTYÁS. Belgrádnál?

TURU. Én is ott voltam, pedig dicsekedés nélkül mondva, nem utolsó vitéz. Hallja kegyelmed. Minekutána János apánk a csatát elrendelte, eltikkadva tért őrtüzünkhöz s pihenni leszállt lováról; lecsatoltatván

nehéz sisakját, ősz haja az esti szélben lengett, s a tisztelt ősz látása mindnyájunkat, kik ott voltunk, lelkesített. Vitézek, van-e víz? kérdé; én elébe ugrottam és ezt — ezt a kulacsot tele borral nyújtottam neki. Ő elvette, keveset ivott, s én örömemben majd elpattantam, látván, hogy jól esett neki. Mosolyogva adá vissza ezt a kulacsot s egyik kisérője által néhány ezüst pénzt adatott. Én elszomorodtam; ő mondá kegyesen: ezt emlékezetül adtam, ne gondold, hogy enyhülésemet ez által meg akarnám fizetni.

Örzsi (Mátyáshoz). Kegyelmed szemei égnek! Én is eleget sírtam ám, ha édes apám elbeszélte harczait; kár, hogy azt az öreg Hunyadit nem ismertem — az isten nyugoszsza!

Turu Más nap csatába mentünk — kegyelmed deák létére tudja, hogy győztünk.

Mátyás (tűzzel). Tudom, jó öreg, tudom; még most is lelkesít.

Turu. De én is tudom, mert jobb karom ott maradt — látja kend ezt a csutakot kar helyett? Mikor az ellenséget üldöztük, neki tüzesedtem s három pogánynak rohantam, egyike lepördült, a másik eltalált — töröm a zuzáját, látod öcsém.

Mátyás. Vitézséged jele.

Turu. Sok vért vesztve, holt gyanánt feküdtem a téren. Az emlékpénzt elszedték tőlem, de hála istennek! első tekintetem, mikor feleszméltem, a kulacsra szállott. Kigyógyulván, haza jöttem, még fél kézzel is kaptam egy derék feleséget, s noha meghalt már a jó lélek, de kedves gyermeket hagyott maga után. Most bíró vagyok, van a mi kell, és vége. Igyék kegyelmed!

Örzsi. Úgy van, Mátyás deák; apám az országot őrzötte, én pedig a kulacsot őrzöm.

Mátyás. Szerencsédre váljék! Köszönöm a történetet; most csak leányának szerezzen kend derék férjet, én kitartom a menyekzőt.

KÁNTOR. Itt áll a derék férj! Nos Mátyás deák, nem jól választottam-e? Örzsike szép, fiatal s karcsú, mint az őz.

MÁTYÁS. És kend szarvas lesz, ha elveszi.

ÖRZSI. Ne higyje kegyelmed, nem leszek én kántorné. (Elsohajtja magát.)

MÁTYÁS. Te fohászkodol? tán más ül szivedben?

ÖRZSI. Más bizony, Mátyás deák! ah de messze, messze van az innen!

TURU. Szomszédom fia, Balta Matyi! együtt nevelkedtek, s mindig arról álmadoz. Eleget sajnálom, de biz én máshoz nem is kényszerítem, ámbár szeretném, ha derék vőm felváltana házi gondjaimtól.

MÁTYÁS. Balta Matyi? a fekete seregnél szolgál; ismerem, derék fi.

ÖRZSI. Úgy-e derék! Oh Mátyás deák, ezért meg tudnám kegyelmedet csókolni.

MÁTYÁS. Szívesen elfogadom.

KÁNTOR. Én protestálok! Balta Matyi ma holnap oda vész, s Örzsi reám száll.

ÖRZSI. Soha sem, soha sem.

TURU. Lódobogás az udvaron. Örzsi, nézz ki. (Örzsi ki akar menni.)

Upor László (belép).

UPOR. Bíró, nem látta kend —

MÁTYÁS (hirtelen elébe megy, meghajtván magát). Bocsánatot, főispán uram, hogy kitértem az útból; itt igen jó szállásra leltem. Tán a király közelít?

UPOR. Parancsolatit várjuk.

MÁTYÁS. A mint hallám, kevéssé itt mulatni fog.

TURU. Nagy uram! tán valami rendelést méltóztatik —

UPOR. Semmit, semmit.

MÁTYÁS. Tüstént nyomában leszek főispán uramnak. (Titkon valamit mond neki.)

UPOR (parancsolóképen). Soká ne késs, deák! (El.)

TURU (Mátyáshoz). Kend most orrot kap.

MÁTYÁS. A király megbocsátja, ha megtudja, mily társaságban valék.

TURU (biztosan). Mátyás deák, kend ismeri a királyt — micsoda ember?

MÁTYÁS. Él-hal népéért.

TURU. László bátyját ismertem: igaz vitéz volt; mikor ősz atyja mellett nyargalt, mindig azt gondoltam: az öreg sas most tanítja fiát az ég felé szállani. Hej de szomorkodtam, midőn méltatlan halálát hallám — őt megboszúlni bal kézzel is kiálltam volna; de van igaz isten! Mátyásban fentartá még a bajnok vért. Ez csintalan, fürt fejű gyermek volt, még a táborban hallottam, de az alamuszi gyerekből úgy is ritkán válik jó. — No most ne dőzsöljünk többet, siessünk az országútra megnézni a királyt!

MÁTYÁS. Eljösz te is, Örzsi?

ÖRZSI. El bizony. Ej csak ne volna a király olyan nagy úr, megkérném, ereszsze haza Matyimat.

MÁTYÁS. Én megyek, bíró gazda! köszönöm a jótartást, még látjuk egymást.

TURU. Isten kegyelmeddel, Mátyás deák! Ha ismét erre jár, szóljon be kend hozzám.

MÁTYÁS (magában). Hol szivesség, emberség és hazai szeretet lakik, ott érzi a király felséges tisztét és édes lesz terhe, melylyel az erő újúlva nő — ezerek áldása mi szépen hálálja meg nyugtalan óráit. (Turuhoz.) Isten kenddel!

ÖRZSI. Ha meglátja kend Matyimat, köszöntse nevemben. (Mátyás el.)

TURU. Örzsi, add reám mentémet.

ÖRZSI. Itt, édes apám! én is kenddel megyek. (Ráadja mentéjét.)

KÁNTOR. A plebános nincs itthon — nekem kellene valamit szólnom. Hm! tán így: Boldog országút — oh szemek — oh szerencse — oh kántor — oh vidék —

TURU. Koma, menjünk! Mit sopánkodik kend?

KÁNTOR. Oh jeles nap, áldást hoz sugárod — Örülj, örvendezz, szív, nem lesz a te károd.

KISBÍRÓ (sietve jön). Bíró gazda, szaporán! sok, sok urak jönnek falunkba. (El.)

MÁS PARASZT (fuldosva berohan). A király! a király! (El.)

TURU. Jertek! töröm a zuzáját, de meglepett. (El Örzsivel.)

KÁNTOR (mentében). Oh boldog falu, oh dicsőség — (El.)

Széles falusi utcza. *Mátyás* király, *Upor*, vadászok; a nép «éljen» kiáltással mindenfelől kitódul.

MÁTYÁS (kisérőihez). Mily boldogító a nép szeretete, mely tiszta hévvel a hazát bennem átkarolja. Híveim! az igaz érdem nem halandó, ha mindjárt az irígység azt lealázni törekszik is. A legnagyobb elme fellengző szavai nem dicsőíthették inkább elhúnyt atyám emlékezetét, mint egy jámbor szív ártatlan kiömlése, melynek véletlen most tanúja levék.

Turu, Örzsi, kántor (jönnek).

ÖRZSI. Nézze csak apám, ott elül áll Mátyás deák!

KÁNTOR (a király előtt álló aranyos mentéjű úr előtt). Napok napja! nincs itthon a plébános — én — én — oh boldog óra — Alleluja!

UPOR. Itt felséges urunk! (A kántornak szava eláll.)

MÁTYÁS. Bíró gazda! Ím Mátyás deák mint király megtartja szavát. Nézd meg jól Hunyadi fiát. Én vagyok a csintalan gyermek.

TURU. Nagyságos uram! (Le akar térdelni.) Légy kegyelmes — csak úgy kiszökött belőlem — az az ármányos deák — be megjártam!

MÁTYÁS. Légy nyugodt, jó öreg; te nekem rég nem érzett örömet szereztél. Mint ismeretlen vándor kezemet nyújtám, most királyi jobbom nemességre emel. (Örzsihez, ki kötényével szemét eltakarja.) És te semmit sem kérsz királyodtól? — Vedd ezt a gyűrűt

és képzeld: Balta Matyi küldi; ezzel véle eljegyezlek. (Örzsi meg akarja kezét csókolni.) Te is igértél ugyan valamit, de annak teljesítését vitézemre bízom, kit nem sokára hozzád küldök.

TURU. Uram királyom! ennyi kegyelmet!

MÁTYÁS. Hogy a János kulacsa ki ne ürüljön, arról én gondoskodom.

KÁNTOR (félre). Oh én szegény kántor! az ingyenélő most fejembe kerűl! (Mátyás elébe térdel.) Le vagyok sújtva, uram! de nagyságod gyöngesége s az én nagylelkűségem —

TURU. Koma, hiszen visszásan beszél kend!

MÁTYÁS. Megbocsátok, kántor, de máskor légy ura nyelvednek és tanuld meg: hogy a ruha nem teszi az embert. Most fel, barátim! a mai történet fűszerezze holnapi mulatságunkat. Jó népem, isten veled!

TURU. János apánk! ez a te méltó fiad!

(A nép örömkiáltással kíséri a királyt. A kárpit lefordúl.)

HŰSÉG PRÓBÁJA

Vígjáték egy felvonásban

*

(Először 1834. január 13.)

SZEMÉLYEK.

Mátyás király.
Upor László, főispán.
Vidor, udvari bolond.
Sáfár.
Márta, ennek leánya.
Bartók, ménesmester.
Endre, ennek fia.
Szolga.
Királyi kiséret. Cselédek.

A dolog történik egy koronajószágon.

Szabad vidék.

Király, Upor, Vidor és a kíséret.

UPOR. A mit itten lát, felséges uram! fel ama sötét ormig, mind a korona jószága.

KIRÁLY. Ez szép magyar földünknek egyik tája, melyet nem láttam még; valóban kies vidék! mily erdős hegyek övedzik körül, mintha védenék a hullámzó vetéseket.

UPOR. Oly kellemes, mint hasznos.

VIDOR. Csak egy hía —

UPOR. S mi lenne az?

VIDOR. Hogy nem enyém, azért ugy nézem mint a szép leányt, ki rám mosolyog és mást csókol meg.

Szolga (jő).

KIRÁLY. Hová, földi?

SZOLGA. Völgyesre, oda, honnan az első torony fehérlik elõnkbe; itt voltam a szomszéd faluban számvevő uramnál, különféle csemegét vittem neki.

KIRÁLY. Kit szolgálsz?

SZOLGA. Igazság szerint a királyt kellene szolgálnom, de itt a sáfár az úr.

KIRÁLY. Ő csak felvigyáz, s általa a királyt szolgálod.

SZOLGA. Mindegy biz énnekem, soká úgy se győzöm, mert a sok lótás futásnak koplalás a bére.

KIRÁLY. Hogyhogy? tehát hiányt szenvedtek? azt nem kivánja az uraság. Mért nem folyamodtok hozzája?

Szolga. A szegény ember, mintsem hasztalan költekezzék Budára, inkább máshová szegődik; itt pedig a sáfár mindenes, ő mondja: minden rendén van, s a mi rendetlen, ahoz senkinek semmi köze.

Király. Mondd a sáfárnak, maradna otthon, két utas szól be hozzá, és készíttessen az uraság költségére mentől előbb ebédet.

Szolga. Jól van. (Mentiben.) Ezek is olyan czimborák lesznek. (El.)

Király. Ezen vád útamat késleti, önmagam vizsgálom meg a dolog mivoltát, de adjatok közönséges köntöst, hogy ismeretlen maradhassak. (Int, egyik a kiséretből más köntöst ad reá.) Upor főispánom! kiséretemet telepítse le a közel erdőben, várjanak ott további üzenetig, kegyedet pedig a harangszóra elvárom a sáfárháznál. (Upor el a kisérlettel.)

Vidor. Hát én, komám?

Király. Te a kiséretnél maradsz.

Vidor. Hát az ebéd, komám?

Király. Hagyj magamra. — Minő szép ménest terelnek erre! nemes lovak. Hah! két csikó száguldoz előre, gyönyörű állatok! egy öreg nyargal a ménes közt, most erre tart — leszáll (int kifelé). Úgy tetszik megértett.

Vidor. Én az ebéd miatt mindig a választ lesem —

Király. Csak te menj a kísérethez, majd ott meghallod.

Vidor (magában). Az annyit tesz: a nap lesz szakácsod, a levegő ételed. Jó fogás nyulánkká húzni a köpczös termetet; de azért is mint bolond megboszulom magamat s mint okos megeszem a rendelt ebédet. Nem bánom ha kalodába zárat is, inkább jól lakva búsúlni, mint éhesen tánczolni. Lóra Vidor! s egyenest a toronynak. (El.)

Bartók (jő).

Bartók. Ha jól láttam, intett kegyelmed?

Király. Titkos szólásom volna kenddel: kié az a ménes, melyet imént zavart?

Bartók. A királyé. Én vagyok a ménesmester. Még dicső fővezérünk Hunyadi János rendelt ide; ő jól ismerte ezt a ménest s többször is választott innen paripákat.

Király. Katona volt kend? ez a kardbélyeg homlokán gyaníttatja velem.

Bartók. Az biz, uram, pedig lovas; Erdélyben vagdaltak meg; most itt élek lovaimmal s a kardforgatást ily fiatalokra bízom mint kegyelmed.

Király. Csapjunk fel! a lovat én is szeretem s ha szépet jót szerezhetek, attól se költséget, se fáradságot nem sajnálok, értek is hozzá; messziről láttam két pej csikót —

Bartók. Úgy-e? szépek is azok! de majd csak esztendő múlva látná kegyelmed; engem úgyse! sugár vitézt rájok s kicsúfolják rajtok a villámot.

Király. Kenddel én jó alkut tennék, azért is híttam félre; nem adná el nekem azt a pár csikót?

Bartók. Ej farkas-rúgta! nem hallotta kegyelmed, hogy a ménes a királyé?

Király. Azért meg nem szegényűl; az okos onnan vesz, hol sok van.

Bartók. Minek tartasz fiú? gazság nem okosság, érted?

Király. Hisz egy pár ló nem mind a világ; én messze földre hajtom őket, s kend nyugodt lehet minden bal következés iránt.

Bartók. Jobban megnyugszom én becsületemben, mint hamis nyereségben, mely úgy is a gonoszé.

Király. Lássa kend, a sáfár egészen más ember, én úgy hallom —

Bartók. Semmi gondom rá: ki mint vet, úgy arat; én kötelességemet tudom, máséba nem avatkozom s vége! most tágúlj.

KIRÁLY. Én jól megfizetem kendet — tán csak van annyi esze —

BARTÓK. Ej, farkas-rúgta fia, most lódúlj! mert engem úgy se! fokosommal égszinűvé döngetem hátadat.

KIRÁLY (félre). Durva, de hív! — Csak ne haragudjék kend!

BARTÓK. Nem mégysz? — (Fokosát veszi.)

KIRÁLY. Ha így van, kényteleníttetem a csatamezőt elhagyni. Jó öreg, hogy híják kendet?

BARTÓK. Semmi közöd hozzá.

KIRÁLY. Úgy! hát isten velünk, még látjuk egymást. — Tiszta arany vasba foglalva. (El.)

BARTÓK (egyedül). Boszúság! meg mindig boszúság. Fiam is megbódúlt, szerelmes, untalan méláz, semmi hasznát sem vehetem. Hisz igaz! most ideje, s a leány szép, jó, csak atyja volna derekabb; azonban mégis szólok vele. (El.)

Sáfár szobája, közép s két mellék ajtóval.

SÁFÁR (rovásokat tartva kezében). Öt, tíz, tizenöt — úgy, tizenöt verem tavali tiszta búza, egy romlott; árpa, zab fogytán. — Előre számolok, tán a jószágot nézik: miattam jöhetnek, én vagyok a tűkör s azt látják, a mit mutatok. (A bal ajtót kinyitja.) Hej, Márta! csak süss, főzz! Márta, nem hallasz?

MÁRTA (kívül). Ah, istenem! istenem!

SÁFÁR. Mi baj?

MÁRTA. Majd minden levesem kifutott.

SÁFÁR. Megint másutt jár az eszed! a drága étel! köszönd, hogy az uraság fizeti; mit ácsorogtál ismét az ablaknál? tán Bartók fiára —

MÁRTA. Be eltalálja, édes apám! valóban most nyargalt erre szilaj paripán; csak látta volna, hogy ült rajta! a ló mindig ágaskodott, ugrált, de ő mégis szemeivel mindig rajtam csüggött.

SÁFÁR. Már mondám, azzal semmi sem lesz; most

nem bánom, adhatsz neki egy kis reményt, mert atyjával alkudni akarok; de szívedet neki ne merészeld adni; én azt számvevő uramnak igértem.

MÁRTA. Mentsen isten attól! csúnya ember az s azonfelül öreg.

SÁFÁR. De bezzeg asszonynyá tesz ám, minden ember süvegelni fog —

MÁRTA. És sajnálni.

SÁFÁR. Te gyermek vagy, nem érted. azért bízz reám mindent. Most kinézek, nem jőnek-e a vendégek? te addig sürögj ittbenn, végezd dolgodat, nógasd a cselédet. (El.)

MÁRTA (egyedül). Ah, mennyi gond! az a kopasz számvevő, dehogy mennék hozzá! aztán a leves, meg az az Endre; dél is közelget, teríteni is kellene! (Asztalt terít s énekel.)

Minap a kertben jártam
S egy szép rózsát találtam;
A szép rózsa könnyezett,
Kérdem: mi bút érezett?
Őt a hajnal rászedte,
Bimbóbul kifejtette;
Délben jöttek a lepkék,
De csak szagát kereték:
Végre az est ráakadt,
S attól csak könnye maradt.
Hej, szép rózsa! szívedbe
Több csapodárt ne végy be!

Endre (jő a bal ajtón).

ENDRE. Márta! édes kedves fülemilém!

MÁRTA. Be megijedtem! honnan így egyszerre?

ENDRE. Atyád kiment, én meg beszöktem, pedig az ablakon.

MÁRTA. Istentelen! ha meglátott valaki.

ENDRE. Azt véli, hogy szeretjük egymást, s az igaz. Márta! én apámmal szóltam, ő is szólni fog.

MÁRTA. Mi haszna! apám nem tart velünk.

Endre. Oh, csak ő, apád ne volna! azt mondanám, hogy kapzsi, fösvény ember —

Márta. Huh! mindig csak a csúnya számvevőt emlegeti, pedig útálom mint a halált; már alig tipeg, mégis szerelmes.

Endre. Képe olyan, mint az aszalt szilva, tagjai pedig úgy állnak, mintha hozzá lennének férczelve, inkább illenék ő seregélyijesztő váznak a szőlőbe, mint leány ölébe; de ahhoz mi is szólunk ám.

Márta. Már én eleget szóltam; de apám azzal vígasztal, hogy nem soká él s én gazdag özvegy maradok.

Endre. Nem — abból semmi se lesz, s ha másként nem ejthetem módját, a fekete sereg közé állok; úgy is hallom, megint háború lesz: majd levágok néhány törököt, aztán jövök s elveszlek.

Márta. Abból se lesz semmi! hátha oda maradsz, akkor én itt holtra epekedjem? Azért legjobb lesz tűrni és várni. Endre! tudod, hogy idegen vendégeket jelentettek?

Endre. Épen jól! lásd Márta, míg azok itt mulatoznak, kicsúszhatnál a ligetbe, tudod már hová —

Márta. Ugy ám, ha nem lennél csintalan.

Endre. Megelégszem, ha egyebet nem mondasz is, csak hogy szeretsz.

Márta. Mást semmit? hisz azt untalan mondom. Halld! kivülről szó hangzik! jer, jer! (El bal felől.)

Sáfár jő *Bartókkal.*

Sáfár. Valóban újság! mi hozta ma kelmedet hozzám? már alig tudom idejét, hogy ennyire megalázta magát.

Bartók. Hallja kegyelmed! én mint öreg katona nem szeretek sokat oltározni, egyenesen kimondom: fiam szereti kegyelmed leányát, a fiú ép, jó, egészséges, egyetlenem, van háza, lova; azért ha kegyelmed nem ellenzi, hadd bírják egymást.

SÁFÁR. Nagy becsület — részemről nincs is kifogás, de leányom aligha fog akarni.

BARTÓK. Ej, galamb-hordta leánya! ha nem akarna, nem bokrétázná úgy fel süvegét, nem égne össze szemök, mintha két csillag kapna egybe; én mondom kegyelmednek, elmegy.

SÁFÁR. De mikor én ellenkezőt tudok —

MÁRTA (bedugja fejét a bal ajtón). Követem, édes apám! Bartók szomszéd igen igen bölcsen szólott.

SÁFÁR. Ki kérdezett? nincs más dolgod mint hallgatózni?

BARTÓK. Lássa kegyelmed! hamar bölcscsé lesz az ember, ha eltalálja a dolog bibéjét.

SÁFÁR. Az ifjúság gyarló; kegyed fia se híres a hűségben, úgy hallom mindenütt csapja a levet.

ENDRE (kidugja fejét a bal ajtón). Követem, sáfár uramat! ez irtóztató hazugság! (Kijő. Márta tartóztatja.) Eh, mi! nekem ezt senki ne mondja.

SÁFÁR. Hát ti mit csináltok együtt? el egymástól! én ezt nem szenvedem.

BARTÓK. Hehe! én úgy látom: idő lesz az áldásra.

SÁFÁR. Márta, takarodj! (Márta el.) Te is, Endre! még csak ez hibázott.

ENDRE. Megyek, uram, de bezzeg nem illik ám valakit háta megett rágalmazni; de nem csoda, ki egy töpörödött vén zsugorinak jó leányát elharácsolni kész, attól minden kitelik; érti kegyelmed! (El.)

BARTÓK. Lánczos lobogós! ugyan neki vág a fiú; de úgy kell! (Mellét veregeti.) Itt verjen igazán, különben az egész férfi nem ér egy fakardot. Nos, sáfár! mi szándéka kegyelmednek, igen vagy nem?

SÁFÁR. Hisz nem oly sürgetős, különben is, előbb hogysem végkép a dologba ereszkedném, kelmedtől is áldozatot várok.

BARTÓK. Ha kitelik tőlem, szívesen.

SÁFÁR. Lovaim elvénhedtek —

BARTÓK. Csekélység, van nékem néhány jó lovam.

SÁFÁR. Nem kivánom kelmedét; de minap, hogy a ménes körül jártam, két pej csikó tűnt szemembe —

BARTÓK. Hagyjuk azokat, úgyis elébb már valami lócsiszár annyira felboszantott miattok.

SÁFÁR. Ha azokat beköttetné hozzám kelmed.

BARTÓK. Mint érti kegyelmed?

SÁFÁR. Vagy ha gondolja kegyelmed, tovább küldeném, míg felnőnek; kelmednek ezer módja van azt minden lárma nélkül végbe hajtani; a lovak elvesztek, ellopattak s így kimaradtak a számadásból, én mint becsületes ember hallgatok s még a számvevő szemét is magamra vállalom. Oh, barátom! szemesé a játék, vaké az alamizsna; kelmed ménesmester, én sáfár; ha egyet értünk: miénk a tejfel, az uraságé a savó.

BARTÓK. Kend rosszabb az éjjeli rablónál. s ha derék leányát nem tekinteném —

SÁFÁR. Azt tekintheti kelmed, mert nem visz üres ládát — tekintse kelmed fiát is.

BARTÓK. De becsületemet értök nem koczkáztatom.

SÁFÁR. Becsület! arany füst, hiú csöngés az éhséget elűzni.

BARTÓK. Kend alacsony vérnadály! szót se többet, mert engem úgyse — megpántolom a kend emberségét — nekem ilyen ajánlást —

SÁFÁR (félre). Tökfejű! (Színlelt egykedvűséggel.) Ne oly tüzesen, Bartók szomszéd, csak hűségét akartam próbálni, de látom kelmed szinte oly hív, mint én.

BARTÓK. Ej, ej, próbálni! kend hív, mint az ördög a jó lélekhez. Tartsa meg kend leányát! szánom, hogy kendé; s ha máskor hűséget akar kend próbálni, mossa előbb tisztára magát. Úgy la! megmondtam, a mit mondtam. (El.)

SÁFÁR. Istállói bölcseség! bánom, hogy megnyíltam; de semmi, úgy is csak négyszem közt történt. (Márta jő, szemeit kötényével eltakarva.) Hát mi baj megint? tán a konyha füstölög?

MÁRTA. Füstölög biz az én fejem — ugyan lehordták édes apámat.

SÁFÁR. Megint hallgatóztál? de ha tetted, tudd ezentúl mihez tartani magadat. Te nem lészsz Endréné. Ha mégis gazdag volna, az ember sokat elnézne; de hozzám képest szegény, mint a bőjti dudás.

MÁRTA. De becsületes ember.

SÁFÁR. Hallottál valamit? pimasz! mit tudsz te hozzá? nem hiába anyádra ütöttél, az is csupa erkölcs mellett, ha én nem ellenzem, üres koldus táskát szerzett volna. De ilyen a leány! ha viszik is baj, ha nem viszik, még nagyobb, s így mindig bajt hoz s pénzt visz ki a házból.

Vidor (jő).

VIDOR. Jó napot, vagy inkább hűs napot! mert ott künn a nap annyira süt, hogy a kinek sütni valója van, árnyékot keres. Szép leány s terített asztal, ha meg nem elégszem, tele vagyok dicsőséggel. Kend a sáfár?

SÁFÁR. Igen is.

MÁRTA. Édes apám! ez valami nagy, nagy úr, ugyan czifra.

SÁFÁR. Csak egyedűl méltóztatott érkezni?

VIDOR. Én és lovam; jó állat! csak hogy nem tud maga abrakot kérni, különben kihívná kendet.

SÁFÁR. Értem uram! mindjárt teszek rendelést. (El.)

VIDOR. Üdvözlégy, violám! érzem, a konyhából illatozol felém. Jer közelebb, ne higyj, ha hízelkedem, de hogy csinos vagy, az igaz; jer, kis hugom! ha néném volnál, úgy se hívnálak.

MÁRTA. Ej, ha nekem ilyen bátyám volna!

VIDOR. Ne kivánd, osztoznod kellene, pedig minden osztály szívbe vagy pénzbe kerűl. Valld meg: van-e szeretőd? ha nincs, álmosak itt az ifjak; ha te nem szeretsz, feküdjél le, hogy más ember békén alhassék.

MÁRTA. Ah, én tudom azt leginkább!

VIDOR. Elhiszem, ti birtok oly titkos tudományt,

mely előbb érkezik az észnél; ne sóhajtozz, mert a tapasztalás ásít utána. Tudod, mi a háztartás? s mi az élet fejedelme? a gyomor: ennek a jelen hitvese, a fej szolgája s a szív udvari bolondja, légy te papnéja.

Sáfár (jő).

SÁFÁR. A lóról gondoskodtam.

MÁRTA. Az ebéd kész, akár mindjárt tálaljak —

VIDOR. Jól beszélsz hugom, csak adj lábat szavadnak.

SÁFÁR. Mind jól lenne uram; de az ebéd két úrra volt parancsolva, tán várnunk kellene.

VIDOR. Minek várni? ezzel csak magunkat lopjuk meg; csak a halál várjon és a hitelező. Siess, húgom, én mint előljáró, elölevő is leszek. (Márta el.)

SÁFÁR. Szabad tudnom, kit tisztelek házamban?

VIDOR. Én a király embere vagyok s a király az én emberem, névre magam vagyok az udvarnál, de társaimtól pözsög a világ. Kend szemfüles, vagy füles vak; nem látja kend, mily sötét az asztal? hol a bor? én inkább vízbe fulnék, mint bort ne igyam! de pogány legyen ám, ne keresztelt.

SÁFÁR. Tüstént szolgálok. (Magában.) Előljáró, királyi ember! hm — hm — (El.)

VIDOR (egyedül). Ez a sáfár kótyavetyén szedte fel képét, vonásai úgy összevissza állnak, mint a czigánytanya; ha ez igaz ember, úgy az én emberismeretem se jobb képénél.

Márta (ételt hoz).

MÁRTA. Tessék!

VIDOR (leül). Kis tündér! nézz reám! Tékozló vagy, ha estére mécset gyújtasz, mert ki szemeidnél nem lát, nem érdemel világot. Csak te főzz — ha férjed lesz, hasznát veszed, mert hidd el, az örömhét után minden érzés gyomorba megy által.

MÁRTA. A leves miatt bocsánatot kérek.

VIDOR. Semmi az, kevéssé ritka, de kozmás; csak hordj ételt, én az evésnél s a szerelemben gyűlölöm a sok szót. (Márta el.) Szegény a nyelv, hacsak ruha nem segíti, mint ezt magamról tapasztalom; okos bolond volt, ki először uraságát köntösére tűzte, mert egy fogással szívnek, hitnek s lábnak parancsol. (Márta ételt hoz.) Áldás reád, húgom! oly férjet kivánok, ki ne füllentsen, ha azt mondja: hogy nem ismér bánatot; állhatatos legyen és mindig a te szemeddel lásson tégedet. (Eszik.)

MÁRTA. Kegyelmed bizonyosan nem szerelmes, mert oly vidám s oly jó ízűt eszik.

VIDOR. Ne hidd, angyalom! az én érzésem olyan mint a sas, de csak akkor felleng, mikor jól lakott. Oh, tudok én érzeni, teszem: ha szíved oly kemény, mint az a kappan, sajnálom azt, a ki éretted lágyúl. De hol marad apád? ha kötelességében is oly serény, mint a borhozásban, a haszonnak is ón lába lesz.

MÁRTA. Jő már.

SÁFÁR. Itt a bor.

VIDOR (iszik). Még vizes a fürdőtűl, azért vélte kend: mentől később, annál kellőbb; de azt az ivó s szépeink nem hiszik.

SÁFÁR. Ha nem elég erős, az lehet oka, hogy szüretkor igen nagy felhőszakadás volt.

VIDOR. Kend a felhőkből szedi okait; én azt javallom: tanítsa kend a lemondás erkölcsét; de egy pohár csak kostoló. (Iszik.)

MÁRTA. Egészségére váljék.

VIDOR. Ha közel hozzád beteg nem leszek, nincs egészségem; gyújts rám szemeddel, reád köszöntök; élj hosszú életet és rövid éjeket, ne kiméld a bort, de szeress vízivót! (Iszik.) Úgy! a sültnek most csak ára van még hátra.

SÁFÁR. Hisz az uraság költségére tetszett parancsolni —

VIDOR. Igen! kend okos, ha nem gondolkodik; azonban ha én ezt a napot meg nem fizetem, a király szeszélye jobb, mint a kend hűsége.

SÁFÁR (félre). Király — hűség — ez feszeget valamit.

MÁRTA. Hát ismeri kegyelmed a királyt?

VIDOR. Ő engem szeret, mint az igazságot, én őt komázom, s ha vasba nem búvik, velem rostálja udvarát.

SÁFÁR. Szabad tudnom, mi vezette nagyságodat e tájra?

VIDOR. A budai szél s elszegődött akaratom. Miért? az kitetszik azon okból, a mi ide hozott, az pedig azért titok, mivel itt vagyok.

MÁRTA. Édes apám, ha ebből nálamnál többet nem értett, nem sokat tud. (Vidorhoz.) Ugyan beszéljen kegyelmed —

SÁFÁR (titkosan). Nagyságold! nem hallád, hogy a királyt komázza.

MÁRTA. Beszéljen nagyságod valamit a királyról.

VIDOR. Mondd meg nekem: benézhetsz-e a napba?

MÁRTA. Elvész szemem fénye.

VIDOR. Hát különben mit tudsz felőle?

MÁRTA. A mit minden ember, tudniillik: kel, világít és lenyugszik.

VIDOR. Ilyen a király, hold a királyné — te pedig gyönyörű mákvirág! ki soha sincs egyedül, ha tükre nála van s társai közt mindig egyetlennek véli magát. Ha épen kiváncsi vagy, titkot mondok.

MÁRTA. Titkot! hallom már.

VIDOR. Alhatnám; mutassatok nyoszolyát, nehogy az éj megcsaljon; mert az álmatlanság hideget hoz, s az én természetem se bőjti, se téli.

SÁFÁR (a jobb ajtóra mutat). Itt egy csendes kamara —

MÁRTA. Hol én szoktam hálni.

VIDOR. De álmaidat nem használhatom.

MÁRTA. Vezesse, édes apám, én átallok bemenni.

SÁFÁR. Csak menj! (titkosan) ő a királyt komázza, különben is az álmos elöljárót nem lehet eléggé becsülni.

VIDOR. Vezess, húgom! (El jobbra Mártával.)

SÁFÁR (egyedül). Valjon mit akar ez a budai szél?

tán besúgtak neki valamit? de úgy látszik a dolog nem igen érdekli. Akármint van, ez nem veszedelmes! ezt kijátszom, mert délben éhes, délután rest, este szomjas, éjjel alszik s így nem lát hasán túl.

Szolga (nagy robajjal berohan).

SZOLGA. Csak ide tessék jőni, itt a sáfár.

SÁFÁR. Lassan! ne kiálts.

SZOLGA. Ide, ide, uram!

SÁFÁR. Ne lármázz, mert kifúrom tüdődet.

Upor (jő).

UPOR. Lovamnak viseld gondját, de nyeregben hagyd.

SZOLGA. Értem, uram. (El.)

UPOR. Nem érkezett még ide egy úr?

SÁFÁR. Itt alszik a kamrában, azért kérem, lassacskán tessék szólani.

UPOR. Alszik?

SÁFÁR. Igen, jól evett, ivott, aztán lepihent; egy áldott vidám kedvű úr.

UPOR. Vidám kedvű? így hát tiszta az ég.

SÁFÁR. Tán kegyelmed a másik bejelentett vendég?

UPOR. Eltalálta kend.

Márta (a kamrából jő).

MÁRTA (magában). Be haragszom én arra az emberre! eleintén oly nyájasan czirógatott, de mikor felbátorodva megvallám szerelmemet s pártfogását kértem, szörnyűt ásított és elaludt.

SÁFÁR. Nos, édes leányom! nyugszik vendégünk?

MÁRTA. Ott szuszog, akár ide hallja édes apám.

UPOR. Te vigyáztál reá, szép leányka? azt jól cselekedted, tudom meg is jutalmaz.

MÁRTA. Az? kötve hiszem; mindig ő beszél, s ha

más valamit szól, egyet ásít. (Magában.) Endrém eddig vár — hozzá szököm, bezzeg nem alszik ő — (ellappang).

SÁFÁR. Nem is tudom, minek köszönjem ezen szerencsét, hogy ma ily úri látogatókat nyerék; a másik úr ugyan magát királyi embernek vallá, de szándékát az ebéden kívül nem közlé.

UPOR. Jele, hogy oka van czélját halasztani; azért várjuk be tetszését.

SÁFÁR. Én örömest vártam volna az ebéddel, de az az úr unszolt.

UPOR. Jól történt.

SÁFÁR. De újra teszek rendelést — (félre) csupa titkolódás! Hé Márta! hol az a rossz leány? Engedelmet! mindjárt szolgálok. (El.)

UPOR (egyedül). A király pihenni dőlt, nagyon el kellett fáradnia, mert különben nem szokása; bizonyosan semmit se lelt figyelmére méltót, különben tüzes lelke ébren tartaná. Magam is hát neki ülök a maradéknak — az éhség csak úgy veszi, mint éri. (Az asztalhoz ül s eszik.)

Király (jő).

KIRÁLY. Már a munkában, főispán?

UPOR (felugrik). Ezerszer bocsánatot, felséges uram! nem vettem észre kijöttét.

KIRÁLY. Tán nekem is lett volna jussom e mai ebédhez? ily türetlenséget csak a legnagyobb éhség menthet.

UPOR. Tán szavam ébreszté fel királyomat?

KIRÁLY. Mi nem értjük egymást, én ebédre jöttem —

UPOR. Igen, hisz elvégezte már felséged — váljék javára!

KIRÁLY. Ily kivánat a maradékhoz —

UPOR. Kérem alázatosan, én ültem a maradékhoz, míg felséged ott a kamrában nyugodott; maga mondá a sáfár.

KIRÁLY. Én ott a kamrában? itt tehát idegen lakozott helyettünk. — Lássuk, ki orzá el ebédünket! (Benéz a jobb ajtón.) Valóban! itt fekszik elterülve — Vidor a zsákmányló. — Mit tegyünk? a bolond megelőzött, én úgy tartom, legjobb lesz az okos türelméhez folyamodnunk, míg újra főznek. A szerencsétlenség nem nagy, de azért adózik — úgy! már fellelém a módot — most hadd nyugodjék. (Beteszi az ajtót.)

UPOR. Ha felséged derültségét szabad magyaráznom, titkos vizsgálata nem volt sikeretlen.

KIRÁLY. Sok irtani való gazt lelék, de ritka gyöngyöt is, s az szép tulajdona a jónak, hogy a kelletlen benyomást eltörli. Szerelmet is lelék s mint futólag láthatám, tiszta alakban, de nem boldogan.

Sáfár (jő).

SÁFÁR. Márta! hol kószál az a leány, sehol se lelem.

KIRÁLY (titkon Uporhoz). Ezzel magam akarok szólni — e mai napot itt töltjük, azért kiséretem is ide szállhat. (Upor el.)

SÁFÁR. Hát ez micsoda megint? külseje nem sokat mutat.

KIRÁLY. Kend a sáfár?

SÁFÁR. Igen! nyughatatlanságomról is megismerheti kegyelmed tisztemet, mert alig tudom, hol áll fejem.

KIRÁLY. Az türhető, csak a szív legyen tiszta.

SÁFÁR. Abban nincs hiány. (Félre.) Hogy rám mered, mintha lelkemet akarná kinézni. — Mit néz kegyelmed oly élesen?

KIRÁLY. Mert az imént mondott iránt sokan ellenkezőt vitatnak.

SÁFÁR. Rágalmazás uram, irígység!

KIRÁLY. Most idő lesz megmutatni. Tudja kend, ki fekszik ott a kamrában?

SÁFÁR. Nos? tán csak nem lesz valami csoda.

KIRÁLY. A király!

SÁFÁR. Nagy isten! a király?

KIRÁLY. Igen igen, a király!

SÁFÁR. Lehetetlen, hisz ő felségét karcsúnak hallottam híreszteltetni — ez pedig nehéz, vastag —

KIRÁLY. Én biztosa vagyok, kit szerteküld vizsgálódni: rendén van-e minden; de a mit kend iránt jelentenem kell uramnak, nem igen kellemes.

SÁFÁR. Csalfa vádolás! minő meglepés — mikor mondom, én kész vagyok számadásra — oh nálam az uraság minden jószága pontig feljegyezve áll.

KIRÁLY. De az itt a bökkenő, a mi nincs feljegyezve. Kend a cselédeket csalja, fizetésöket elhúzza s ezen igazságtalan tettét a felsőségre hárítja. Kend az uraság vermeit olcsón összevett dohos eleséggel tölti s a jót mint sajátját elsikkasztja.

SÁFÁR. Hamis vád, uram! az emberek irígységből árulkodnak, mivel az isten szorgalmamat megáldá; mind hamis vád.

KIRÁLY. Vannak hiteles tanúim —

SÁFÁR. S azt mind jelenteni fogja, nagy uram? mind?

KIRÁLY. Kötelességem.

SÁFÁR. Úgy, tehát biztos; tudom, ily meghitt emberét a király jól fizeti.

KIRÁLY. Jövedelmem volna, de mégis minduntalan kifogyok a pénzből, mert nem nyughatom, ha nem foly a nép közé.

SÁFÁR Szép tulajdon! áldott szív! hát most, ha merem kérdezni, hogy áll az erszény?

KIRÁLY. Középszerűen; ha több volna, nem ártana.

SÁFÁR. Kár! ily derék úrnak mindig bőségben kellene ragyogni. Szabad alázatosan kegyedhez folyamodnom? Az ember gyarló, de koránt sem oly nagyon, mint a hír csevegi. Oh én ártatlan vagyok; de mégis egyedűl béke miatt a kelletlen nyomozást örömest elkerűlném — tudok én áldozni, a hol szükséges.

KIRÁLY. Értem kendet; de a vádat egészen elnyomni nem lenne tanácsos, mert a király szeme jó; tán más valakire lehetne hárítani.

SÁFÁR. Oh könnyen, uram! az urodalmi számvevő előbbkelő; neki kellene mindenre ügyelni, számot venni; de csak önhasznát vadászsza; higyje el, jó uram! ha van is bennem valami kisded hiba, az is tőle ragadt rám.

KIRÁLY. Tudom, a rossz példa — hát ő osztozik a ragadományban?

SÁFÁR. Mindent magának tart, a levegőt is eldugná mástól; azonban nagy szorgalommal néhány körmöczit mégis félre tettem — köteles tiszteletből ha merném ajánlani — majd ha ő felsége felébred, előhozom a kamrából.

Upor (jő).

UPOR. Minden megtörtént. (A kamrában nagy zörrenés.)

SÁFÁR. Nagy isten! mi történt? (Kinyitja a kamraajtót.) Jaj nékünk! szörnyűség! ő felsége összedült az ággyal.

Vidor (kijő).

VIDOR. Hogy a bíró temesse el azt, a ki egy szűznek ily gyönge ágyat csinált; ha földön akarunk hálni, nem kell mesterember; azután méhkas ez, nem ház —

KIRÁLY. Felséges uram!

VIDOR. Ugy tehát még homályban a nap.

SÁFÁR (Vidor elé térdel). Bocsánatot, felséges uram! hogy eleintén mindjárt elmulasztám a köteles tiszteletet; elzúzva borulok kegyes színe elébe; hol volt szemem, hogy e dicső arczban s felséges termetben a nagy királyt meg nem ismértem?

VIDOR. Helyesen, földi! kölcsönözd szemedet egy szép leánynak, te pedig légy udvarnokká, s ha az asszonyok mézes nyelvedért polczra nem ültetnek,

megtért a világ és te lészsz bolonddá. Kelj fel, sáfár! mi azt parancsoljuk! Mint vagytok, híveim? mi nagyon örvendünk látástokon s azt óhajtjuk, ti is örűljetek.

Király. Távozzék kend, sáfár, tán ő felsége szólni akar velünk.

Sáfár (félre). Alig várja az igért aranyokat — ez az én emberem!

Vidor. Szólásunk nincs, de méltán neheztelünk, hogy azt a derék jó Vidort ridegen a gyepen hagytátok a természet édes ölében sanyarú éhséggel küszködni s ott versenyt sóhajtozni a déli haranggal. (Int, a sáfár a kamrába megy.) Nos komám! nem dicsérsz?

Király. Halld, Vidor, én nyolcz napra börtönbe záratlak.

Vidor. Jól teszed, komám! legalább unalmamban meghízom, a sok lézengés úgy is elsorvaszt.

Király. Vízre, kenyérre itéllek.

Vidor. Ne tedd, komám, dicsőségeddel játszol.

Király. Szeretném tudni miért?

Vidor. Lásd, majd melancholia lep meg s én bús versekben nyögöm el történetemet, s a késő ivadék a helyett hogy téged magasztalna, majd engem sirat.

Király. Azonban egy dolgot bízok rád, ha azt elvégzed, ment lészsz minden büntetéstől.

Vidor (Uporhoz). Te okos ember vagy, szólj: mi az én hivatalom?

Upor. Mulattatás hivatalod, fizetésed nevetség.

Vidor. Fizesd ki komámat, mert engem mulat; dolgot bíz reám, én pedig azt tartom: inkább lyukba mint jégre.

Király. Hozzád illő dolgot bízok reád. Itt a kert melletti ligetben egy pár szerelmest lelék; szedd össze magadat s próbáld meg a leány hűségét.

Vidor. Tehát vásárt üssek szívemből? jól van, komám, én oda állok, s ha a leány képemet holdnak nem nézi, jobb a szeme, mint a te feltételes kegyelmed.

KIRÁLY. Aztán vedd körűl a ménesmestert s alkudjál ki tőle két pej csikót.

VIDOR. Ha mégis aranyszájú volnék, de nincs nagyobb bolond, mint a szegény kísértő, mert üres szavára bottal felelnek.

KIRÁLY. Itt egy teli erszény.

VIDOR. Úgy komám! sok ilyest és zsebembe teszem fél országodat. Tudod-e mi a rokonság és különbség az asszony és pénz között?

KIRÁLY. Mondd el.

VIDOR. Mindenik ad ékességet; mindenik szerez barátokat; mindenikre tolvajszem néz; mindenik eldugva legjobb; csak az a különbség: hogy a pénz kiadva használ, az asszony megnyerve kínoz; az akkor csöng ha elveted, emez ha tartod akkor lármáz; amaz kemény, mégis segít, emez lágy, mégis megcsal; amaz régi bár, mégis kellő; ez ha nem fris, kettős kereszt. (El.)

UPOR. Rakonczátlan ficzkó! ma szeszélye tágas mezőt nyere.

KIRÁLY. Boldog ember, derűlten nézi a világot; sokszor igazat szól, de bolondúl.

Sáfár (jő).

SÁFÁR. Elment ő felsége?

UPOR. A tájat szemlélni.

SÁFÁR (félre vonja a királyt). Itt uram egy pár arany — de hallgatást kérek; mi csak a számvevőt nyomjuk, és ha őt a király elcsapja, engem ajánljon kegyelmed helyébe — csak okosan.

KIRÁLY. Meglássuk. (Uporhoz.) Ezt kegyed figyelmére bízom; jutalom s büntetés követendi jelenlétünket: de itélőszék derűlt kedvünket ne rontsa. Most menjünk Vidor után. (El.)

Pázsint a ligetben.

Endre s *Márta* hárs alatt ülnek.

MÁRTA. Hasztalan vígasztalsz, reményem búcsút vesz. Most a két öreg összezendült s apám még inkább gátolja frigyünket.

ENDRE. Csak te maradj hív, én katona leszek, a vitéz ember átugor minden gátot.

MÁRTA. Nézd az erdőt, mennél beljebb tekint az ember, annál sötétebb lesz; a te czélod is csak oly szomorú kilátást nyújt.

ENDRE. De felettünk mosolyog a tiszta ég. Ne félj, kedves! a hívnek ügyét jó isten vezérli.

MÁRTA. Lépteket hallok! a mi vendégünk — vonulj a sűrűbe.

ENDRE. Ha sétálni jött, utasítsd más felé. (El.)

Vidor (jő).

VIDOR. Hát te turbékolsz itt, szép gerliczém? vad otthon, szelíd a sűrűben.

MÁRTA. Ah kegyelmed? vagy nem — nagyságos uram!

VIDOR. Pillants fel, húgom, ne légy szomorú fűz, mely mindig magát szemléli; nézz szemembe s mondd meg, mit látsz benne? s ha elismered azt, olyat sohajtok, hogy minden szarka és rigó elröppen fészkéből.

MÁRTA. Mit lássak ily picziny szemben? legfeljebb oly bizonyos mámort, mely borálom után szokott mutatkozni.

VIDOR. Ha szememmel nem boldogúlok, te vagy oka, mert szívemet húztad oda, az pedig mócsing, nem világít.

MÁRTA. Endrémnek is ott ül szíve, de más lánggal is ég az felém.

Király és *Upor* jőnek s félre megállnak.

VIDOR. Ne hidd, az is csak olyan tűz, mint a rókáé, midőn a csirkét lesi. Én mondom neked: imént álmomban megjelentél; azóta ha rád gondolok, azt sóhajtom: ments meg uram az asszonytól! de ha így rád nézek, azt gondolom: asszony nélkül medvetáncz az élet, az ember duzzog, mozog, a szerelem mégis veri, mint engem most a sors te veled kínoz — pedig hidd el, reám nézve a szerelem nem kis vesződség; én mondom neked! hűségedről is leteszek, csak szeress!

MÁRTA. Én is imént vallám meg, hogy szeretek egy derék jó ifjút.

VIDOR. Gyermeksíp, mindig egy nótát fújsz, több hangja van az életnek, tán csak nem akarnál az ifjúnak felesége lenni?

MÁRTA. Akarnék biz én tiszta szívemből.

VIDOR. Tehát nem szereted, mert így kötelességre késztéd, mely hidegít s az nem szerelem; gonddal terheled, mely fáraszt s az nem szerelem; bilincsbe szorítod, mely úntat s az nem szerelem; rossz szíved van.

MÁRTA. Csak nagy uramé volna jó; a helyett hogy így beszélne, inkább segítene rajtunk.

VIDOR. Jó szívből nem segítek — te az örvényt nem ismered, melyben kerengsz; lásd, a szerelem létra, mely piros felleghez van támasztva; alant rózsás, felfelé mindég nőnek a tüskék; a lépcsők így váltják egymást: látás — kivánat — figyelem — fortély — kéjözön — lomhaság — utálat — per — gyűlölség — megvetés — a létra lezuhan s itt a feledékenység — ez így megy fel le s így a szerelem csak örökös czigánykerék. De én kivétel vagyok s mivel ezt magam mondom, azért elhiheted, ha akarod.

MÁRTA. Én mind ennek felét se értem, hadd menjek haza. (Menni akar.)

VIDOR. Maradj húgom s légy nyájas, ebben áll a ti fő eredetiségtek. Adj foglalót érzetemre; tudod-e, mi a csók?

MÁRTA. Még zavarba hoz — én nem felelek.

VIDOR. Lásd, a csók első szülöttje a szerelemnek s anyjával együtt öregszik el, jámbor vendég gyanánt koczog, de csakhamar elfoglalja az egész házat. Szeress, gyöngyalak! s minthogy nehéz legény vagyok, ments meg a leomlástól; de egy csókot! ajkaid szépek, mintha egy tündérvölgyet két pipacsdomb őrzene —

ENDRE (előrohan). De már nem tűrhetem! ily élemedett ember s még így dévajkodik, nem szégyenli magát kegyelmed?

VIDOR. Nem biz én fiam, inkább hozzád illik, mert te bolond vagy, ha félted szeretődet; én csupa ártatlanság, mivel hiszek neki — ki érdemesb reá? De jó fiú vagy, ne szúrj meg szemeddel, inkább tanuld megismérni az életet — csupa alku s csere az, mindenik akar nyerni, s ha ki mit veszt, az másnak ráadásul szolgál — s így én is szeretődet elviszem s nyugalmat adok helyette.

ENDRE. Én Mártámat tartom meg, kegyelmed pedig, ha el nem lábol, azt nyeri, a mit nem szeret.

VIDOR. Ej te bodzatörzsök, fejetlen fokosnyél, nem rettegsz haragomtól?

ENDRE. Nem biz én, potrohos gyapjuzsák! de mindjárt meg is szalasztom kegyelmedet egész becsülettel.

VIDOR. Azt ne tedd, fiam! lásd rég hős volnék már, ha szaladni tudnék; de ne gondold, hogy félek, mert nagy szívem van, kár hogy a békét szereti —

SÁFÁR (kívül). Márta! Márta!

MÁRTA. Jaj! édes apám jő.

VIDOR. Jer szívemhez; én elég széles vagyok téged elrejthetni.

ENDRE. Ne oda, Márta! én állok melletted. (Márta Endréhez megy.)

Sáfár (jő).

SÁFÁR. Ah felséges uram!

VIDOR. Kend is itt van, megtestesült halálos bűn? Nos húgom, most tudod ki vagyok; kinek van bájolóbb szeme, nekem-e vagy Endrének?

MÁRTA. Endrének, alázatosan követem.

SÁFÁR. Gyáva leány! mit beszélsz? hisz ő felsége szemfényéhez még a nap is szennyes.

VIDOR (a király- és Uporhoz). Híveim! jertek elő! megúntuk már a szerelmet! Mi kegyelmesen megpróbáltuk a leány hűségét, de mi ilyetén diadaltól már elszoktunk. (Királyhoz.) Komám! ha szeretsz, ily dolgot többé ne bízz rám, úgy álltam itt, mint kappan a jércze mellett — aztán nincs hűbb teremtmény az asszonynál, míg szüksége van reá.

MÁRTA (Endréhez). Oda vagyunk! ki hitte volna, hogy ez a király? te őt gyapjuzsáknak híttad, most lakolsz.

ENDRE. Felséges uram! én megbántottam —

VIDOR. A mi áldott szívünk inkább felejt, mint bűntet. Most odább megyünk. Mostoha idők járnak, egy ebédért kétszer kell fáradni. (El.)

SÁFÁR. Márta! ez uraknak köszönd, hogy kemény kérdőre nem veszlek.

KIRÁLY. S mért ellenzi kend leánya szerelmét?

SÁFÁR. Csak — mivel — tudja, nagy uram: az atya mindig nagyobb szerencsét vár, a leány meg mindig menne.

ENDRE. Mit hímez-hámoz kegyelmed? uram! megmondom én őszintén: nekem nem akarja adni, mivel apámra, az öreg ménesmesterre haragszik; de a vén számvevőnek szánta, mivel az egy húron pendűl vele.

KIRÁLY. És helyben hagyja apád szerelmedet?

ENDRE. Mért ne? édes apám tudja, mily jó leány Márta.

KIRÁLY. És te Márta?

MÁRTA. Ne pirítson rám kegyelmed! hisz ha nem szeretném Endrét, nem volnék itt — ugyan kérem,

adjon kelmed szép szót apámnak — lássa minő durczásan néz.

Upor. Boldog egyszerűség! ha ide nem tér a szerencse, nincs is e földön.

Szolga (jő).

Szolga. Sok úr és lándzsás érkezett hozzánk, a királyt keresik.

Király. Vezesd ide őket. (Szolga el.)

Sáfár. Megjelentsem ő felségének?

Király. Nem szükség. Márta! ha én neked egy fiatal sáfárt adnék férjül, azonfelül kitartanám menyekződet, lemondanál-e Endréről?

Márta. Én nem akarok jobb szerencsét Endrénél.

Sáfár (magában). Mit nem tesz egy pár arany! ezt ugyan lekenyereztem, még leányomra is árasztja jóvoltát. (Titkon Mártához.) Megöllek, ha igent nem felelsz!

Márta. Nem — lehetetlen!

Király. Hát kend, sáfár, mit szól ehez?

Sáfár. Oh én mindig kész vagyok az áldásra.

Upor. Itt jön a kiséret. (A kiséret fellép.)

Király. Endre! téged e jószágban sáfárságra emel királyod, kövesd atyádat hűségben s boldogítsd Mártát, kit reménylem atyja tőled meg nem tagad.

Sáfár (magában). Ezer menykő! ha most el tudnék illanni!

Király. Jókor érkeztetek, híveim! épen most jutalmúl a hűségnek boldog frigyet kötök.

Sáfár. Oh — oh! alázatosan követem — (Félre.) Oh én világ szamara — mint nyakamra szóltam!

Király. Kend sáfár, engem biztosává tett — az adott díj legyen Mártáé.

Márta (a király elé térdel). Kegyelmet apámnak, felséges uram!

Király. Őt mi czinkosival együtt szoros vizsgálat alá veszszük s ha őt a megérdemlett tömlöcztől fel-

menti kegyelmünk, azt Márta egyedűl jobb lelkednek köszönheti. (Int, Márta felkel, kívűl nagy zaj.)

UPOR. Minő zsibongás!

Bartók több cseléddel *Vidort* kötve hozza.

BARTÓK. Nos! mutasd meg hát, melyik a király? farkasrúgta fia! azt véled, pénzzel kiszúrhatod szememet? ha hazudtál, engem úgy se! gúzsba köttetlek, tudom másszor nem kísérted a becsületes embert.

VIDOR. Komám! ezt tedd tárnokoddá! ez majd fokossal írja a számvetést. Lelkemre mondom, egy erkölcse van, de ugyan rá is veri az emberre.

BARTÓK. Papolj bízvást — épen jó kedvemben leltél —

KIRÁLY. Mi baj, öreg bajtárs?

BARTÓK. Te is itt vagy, jó madár — lám követed —

UPOR. Ő felsége a király!

ENDRE. Az, az, apám! én sáfár vagyok immár s Márta is enyém.

BARTÓK (hűledezve lekapja süvegét). Tehát a kis Mátyás — ej farkasrúgta! mit szóljak? bakot lőttem, még pedig nagyot — hát csakugyan — a király! no hát bocsánatot (elébe térdel) — ej ej, bocsánatot!

KIRÁLY. Meg van bocsátva, jó ember! te, ki a sok romlott között magad tisztán szeplőtelenűl megálltál, im hűségednek jutalma is legyen. Kelj fel mint szabad nemes, kard és szív álljon czímeredben, mely a késő időnek hirdesse érdemed. (Bartók felkel.)

VIDOR. A sok czeremónia közt kezem fáj, oldjátok fel! (Feloldoztatik.) Komám! kedvem volna búsulni.

KIRÁLY. A jó ebéd után ez legyen ozsonnád, de vígasztaljon a teli erszény.

VIDOR. Komám! arany pillantásod van. Most a pünkösdi királyból ismét bolond lesz — de (a sáfárra mutat) a hosszú kép mellett mosolyogva áll a jámbor vidámság! Szép a világ, ha zajlik is, éljen az élet!

(A kárpit lefordúl.)

CSALÓDÁSOK

Vígjáték négy felvonásban

*

(Először adatott Kassán, 1829. deczember 30.)

SZEMÉLYEK.

Gróf Elemir.
Báró Kényesi.
Köröndy Lina, fiatal özvegy
Lombai, urodalmi inspector.
Elek, ennek fia, hadnagy.
Lidi, rokona.
Lucza kisasszony.
Mokány, földesúr.
Vilma, Lina társalkodója.
Tamás, urodalmi kertész.
Antal, Elemir inasa.
Péter, Lina inasa.

A dolog történik Elemir s Lina közös jószágán.

ELSŐ FELVONÁS.

Kert.

Lombai, Mokány.

LOMBAI. Jól teszed, barátom, ha megházasodol; a szabad életnek is vannak lánczai, kivált ha elöregszik az ember.

MOKÁNY. Az örökös dínom-dánom is utóbb csak bánommá lesz. Taval télen úgy elunatkoztam, hogy az öreg gazdasszonyomnak kellett előttem csevegnie; aztán a familiára is kell ügyelnem, úgy is vakarcs vagyok — aztán házi becsület is kell.

LOMBAI. Okosan! én szeretem, ha a szívek úgy össze-vissza fonódnak. Tudom, uraságaim is nem sokára összekelnek.

MOKÁNY. Úgy?

LOMBAI. Össze is illenek ám. Az özvegy még férje életekor ismerte a grófot; az öreg Köröndy meghalván, ezen reá maradt fél uradalmat commasszálta a gróffal s együtt költöztek a városba; azóta én vagyok itt az úr.

MOKÁNY. Ugyan soká halasztják a menyekzőt, hisz az öreg Köröndy tanácsos már két esztendeje, hogy meghalt.

LOMBAI. Tudja, mit gondolnak — de hogy szeretik egymást, az bizonyos, az oly bizonyos, mint hogy téged Lidi szeret. Barátom! nem azért mondom, hogy én neveltem, de a leány jó, fürge, eszes és, hidd el, szeret.

MOKÁNY. Mint van hát a manóba, hogy mióta czé-

lomat tudja, olyan rendes; előbb csak enyelgett velem, de most ha rá kacsintok, elfordúl.

LOMBAI. Tettetés! a leány mindig mást mutat. mást érez. Minap is mondá: ez a Mokány valóságos angyal.

MOKÁNY. Angyal! eszem a szívét! már azt ugyan magam se hiszem, de lássa, ha azzá tesz.

LOMBAI. Plánumom szerint jövő héten kézfogást tartunk, két hónap múlva esküszünk, s te feleséget kapsz, de olyant, — azonban hadd dicsérje maga magát.

MOKÁNY. Jobb is lesz, mert neked úgy se hiszek.

LOMBAI. Csak a jegyajándék iránt végezzünk előre; légy derék úriember, írj neki olyan summát, hogy magam is elhűljek bele.

MOKÁNY. Ej, te macskapára! hát te húgodra is alkudni akarsz, mint a zsidó gyapjúra? abból semmi sem lesz; ha megbecsűl, mindenem övé — különben isten hozzád kapufa! Aztán tőle szeretném ám én azt hallani: eljön-e hozzám?

LOMBAI. Épen itt jő. Hej, Lidi! Lidi!

Lidi (jő).

LIDI. Mit parancsol, édes bácsikám?

LOMBAI. Szólj igazat; (titkosan) mondd, a mit én akarok.

MOKÁNY. Kis lelkem, nem csuklott? épen magát rostáltuk. Hallja csak, ez a bátyja azt mondta, hogy engem szeret, igaz?

LOMBAI. Nézz fel, kis húgom, a fű nem kérő — (titkosan) mondj igent, mert jaj lesz — (ismét lágyan) úgy-e szereted ezt a jó urat?

LIDI. Igen! úgy — úgy —

MOKÁNY. Úgy, amúgy — ne neked! elsülyedt a szekér.

LOMBAI. Hát több kell még, te boldog vőlegény? nem látod, hogy meg van lepve? Lidi, szólj!

LIDI. Mit szóljak, édes bátyám?

MOKÁNY. Rövid emlékezete van, galambom. Ha szerelme sem hosszabb, fogjunk kezet és menjünk szét.

LIDI. Én szeretem, mint felebarátomat, igen, úgy —

LOMBAI. Hallod, Mokány! az annyit tesz: feled akar lenni, te meg az ő fele; a barátság ráadás.

MOKÁNY. Úgy értetted?

LIDI. Bátyám értette úgy, én nem szoktam oly mélyen gondolkodni, — én minden embert szeretek.

MOKÁNY. Azt kikérném, ha feleségem lenne. No, csak ne süsse le szemét, majd megegyezünk.

LIDI. Úgy is dolgom van most. (Elszalad.)

LOMBAI. Mit mondasz?

MOKÁNY. Te sokat látsz, én meg semmit; ennek a következése ismét semmi.

LOMBAI. Eh! te nem ismered az embert, csak bízd reám a dolgot. De szó a mi szó, a jegypénz iránt értekezzünk, ily szép és jó leányért kár volna fösvénykedni. (El Mokánynyal.)

Lidi (jő).

LIDI. Elmentek! Én agyon sírnám magamat, ha ez nem volna puszta feltétel bátyámtól. Huh! ez a vad ember lenne enyém? inkább — isten bocsáss! majd klastromot szalasztottam ki.

Elek (jő).

ELEK. Lidi! kedves, édes Lidim!

LIDI. Én szomorú vagyok, atyád igen rám ijesztett —

ELEK. Mokánynyal? ne búsulj! semmi sem lesz abból; tudod, az öreg úr mindig tele van plánummal s egyet se végez. Ő akarja, ne szeressük egymást, nekem pedig lehetetlen szót fogadnom.

LIDI. Én meg egy hajszállal sem vagyok jobb náladnál.

Elek. Keményen megtiltá együtt létünket.

Lidi. Én pedig száz ember közt is egyedül veled vagyok.

Elek. Én pedig el nem hagylak.

Lombai (jő).

Lombai. Megint együtt vagytok? ej, szedte-vedte gyermekei: mit parancsoltam? tüstént el egymástól! Lidi! te menyasszony vagy s vége — most menj! (Lidi el.) Halld, Elek! a te szívedhez nagy szólásom van, te Lidit szereted, de én haragszom.

Elek. Szeretem, mint kedves testvéremet.

Lombai. A testvéri szeretetnek nem szükség összebujkálni, sugdozni, egymásra bámulni, oly melegen, oly tüzesen. — Én mondom neked, vesd ki fejedből.

Elek. Mind jó lenne, csak kivethetném a szívből is.

Lombai. Hagyj békét a szívnek, én nem szenvedhetem azt a szívkiáltást.

Elek. Én nem bántanám, csak ő hagyna békét. Aztán, édes atyám! mért akarja szerencsétlenné tenni azt a szegény Lidit?

Lombai. Gazdag nősző és szerencsétlenség? lásd mily keveset isméred a világot. Te Luczánál maradj!

Elek. Jaj nekem!

Lombai. Mid fáj, édes fiam?

Elek. Megbetegszem, ha Luczára gondolok is.

Lombai. Meggyógyulsz, ha jószágát megismered.

Elek. Agyon beszélne.

Lombai. Életre hoz aranya.

Elek. Anyám lehetne.

Lombai. Annál jobb, nem kell féltened. Édes fiam! most hallgass, mert én úgy akarom. Ha tovább élsz, meglátod, hogy a gazdag redő jobb a szegény síma képnél. Én gyűlölök minden érzelgést; azonfelül írtam is már Luczának, hogy eljövök háztűz-nézni.

ELEK. Ha meg kell lenni nem tehetek róla, de időt csak enged édes atyám gondolkodásra.

LOMBAI. Mennyit?

ELEK. Legalább harmincz esztendőt. (El.)

LOMBAI. Ej, gonosz fiú! ugyan rám ütött. Én is, míg fiatal voltam, a szél hátán jártam házascdni, de most egy okos plánum! oh, az mindent felülmúl.

Antal (jő).

ANTAL. Inspector úr!

LOMBAI. Honnan, Antal?

ANTAL. A városból jöttünk, én és uram!

LOMBAI. A gróf! és menydörgettét! honnan e meglepés?

ANTAL. Mi haragosan jöttünk.

LOMBAI. Ha te haragszol, nem bánom, de szólj röviden: mi hozta a grófot? itt marad?

ANTAL. Tegnapelőtt nagy mérgesen hazajött, néhányat sóhajtott, leült, írt s engem az asszonysághoz küldött, ki szinte komoran nézett a levélre; tegnap felültünk s ma itt vagyunk. Tessék a gróf hoz menni.

LOMBAI. Mindjárt! mindjárt! de, Antal, mondd meg csak, összezendűltek az uraságok? mért, mikor és hogyan?

ANTAL. Azt susogták. hogy az asszonyság naponként jobban megízlelte a városi mulatságot, az én uram meg naponként inkább elvonatkozott. Én úgy vélem, keményen összezendűltek s elváltak.

LOMBAI. Értem, értem! olyan kis szakadás; semmi semmi! tehát megyek. — Te, Antal! az asszonyság semmit sem üzent?

ANTAL. Semmit, de láttam, az ő házánál is nagy volt a zűrzavar.

LOMBAI. Hm! hm! míg a dolgot pontig kitanúlom, neutralis maradok. Jer a grófhoz. (El Antallal.)

Lidi (jő).

LIDI. Ugyan okosan tette a gróf, hogy eljött, legalább bátyám el lesz foglalva s nem vesződik velünk. Ah, istenem! (szívére mutat) ez a picziny jószág mennyi galibát okoz, mennél inkább nyugtatom, annál inkább háborog; kivált Eleknél úgy fészkelődik, mint a csintalan gyermek, ha a tanulást megúnta. Elekkel sem szabad szólnom — jól van, virágokat szedek, szobájába teszem s azok által beszélek vele. (El.)

Lombai jő *Elemirrel.*

LOMBAI. Nagyon örülök, nagyságos uram! Rég nem volt már szerencsénk!

ELEMIR. Ezentúl többet mulatok itt.

LOMBAI. Az asszonyság egészséges?

ELEMIR. Igen, úgy hiszem.

LOMBAI. Tán eljön s udvarunk is zajosabb lesz?

ELEMIR. Nem tudom — lehet — zajosabb igen.

LOMBAI (félre). Fergeteg, háború, szaladás. (Elemirhez.) Tán a javításokat méltóztatik megszemlélni, oh, mi nem valánk restek; azonkívül sok gazdaságbeli plánum várja nagyságodat: teszem —

ELEMIR. Majd máskor, még ráérünk, fejem most egyéb dolgokkal van tele. Szállásom rendén van?

LOMBAI. Minden, minden!

ELEMIR. Igen jól van, én itt szintén könnyűnek, szabadnak érzem magamat, itt olvasom a természet szentírását, mely nyugalomra tanít.

LOMBAI. Szentírást? úgy? tán eszmélkedni akar nagysád — én nem alkalmatlankodom, úgy is vendégem érkezett.

ELEMIR. Vendége?

LOMBAI. Mokány, egyik szomszéd földesúr.

ELEMIR. Nem emlékezem reá.

LOMBAI. Ő többször beköszönt hozzám, vagyis leányomhoz.

ELEMIR. Tehát leánya is van? azt nem is tudtam.

LOMBAI. Csak nevelt leányom, különben távol rokonom, még boldogúlt feleségem vette örökbe. Mikor nagysád itt volt, még nem tünt szembe, csak most serdült fel.

ELEMIR. És Mokány úr a szerencsés imádó?

LOMBAI. A mint az ember veszi; ha meg lesznek kötve, majd összeillenek.

ELEMIR. És szeretik egymást? Vigyázzon az úr! kétes örvény az emberi szív, soká kell az észnek búvárkodnia, míg azt kitanúlhatja. A szerelem sokszor csak buborék s a hiúság színezi — én mondom az úrnak: ritka érzés való.

LOMBAI. Házamban minden érzésnek eszem után kell indulni. Mokány úrnak szép birtoka van, húgomnak egyedűl helyes képe.

ELEMIR. Ismértessen meg Mokány úrral, én mélyen szoktam az emberbe nézni s lelkem sugallatin ritkán csalódom.

LOMBAI. Oh, nem kétlem. (Elmentében.) Ez elbízza magát szemében, meglássuk, kié jobb. (El.)

ELEMIR. Derék, őszinte ember! — Valjon mit szól Lina gyors eltökéletemhez. Tán magába tér s lemond a zajos életről. Így kellett tennem, megmutatnom erőmet, mely nem hágy magával gyermekbábként játszani. Oh, Lina! Lina! be más valál, míg a nagy világ tömjéne el nem kábított!

Lidi (jő).

LIDI (utána Tamás dörmögve). Csak ne dörmögjön kend, Tamás.

TAMÁS. Azért is lármázok és bevádolom inspector uramnak.

ELEMIR. E lesz a leány. Nem elragadó szépség ugyan, de kellemes.

LIDI. Menjen kend, Tamás!

TAMÁS. Nem! sok a mi sok.

Lidi. A gróf! — Tamás, édes Tamásom, angyali Tamásom, távozzék kend, adok borravalót.

Tamás. Hát mit ád a kisasszony?

Elemir. Minő vita ez? mi baj!

Tamás. Az úrnak semmi köze hozzá.

Lidi. Tamás! mit beszél kend? ő nagysága a gróf.

Tamás. Megkövetem szépen! alig látok bosszúságomban.

Lidi. Örvendek, nagyságos uram, hogy tisztelhetem; én Lidi vagyok, az inspector húga.

Elemir. S ismer engem, szép Lidi?

Lidi. Igen is, van szerencsém; midőn nagysád utólszor itt volt, még kicsiny voltam s csak messziről néztem —

Elemir. S mi baja volt az öreggel?

Tamás. Lássa, nagyságos uram, ez a kisasszony minden virágimat letépi, ni, a szegfűt, violát — s a mit le nem tör, azt letiporja.

Elemir. Ily gyöngéd nyomok nem ölhetik el a virágokat.

Tamás. Dehogy nem! elcsüggednek biz azok.

Elemir. És szabad tudnom, mit akar annyi virággal?

Lidi. Ah, gróf úr!

Elemir. Tán Mokány úrnak szánta? most mondá bátyja —

Lidi. Oh, annak csak dohányfüst kell; én szebb czélra szántam — de

Elemir. Még titok?

Lidi (félre). Már nem tehetek róla, hazudnom kell. (Elemirhez.) Ha megmondom: majd együgyűnek tart nagysád — én — én (félre) ah, istenem! mit is mondjak —

Elemir. Minő zavar? mitől tart, ha szép czélra szánta?

Lidi. Én nagysád szobáit akartam édes illattal tölteni — engedelmet kérek —

Elemir. Valóban — édes, jó, Lidim! első ismeret-

ségünket mindjárt kedves testvéreivel akará fűszerezni — vegye hálámat szíves figyelmiért. Tamás! kend többé ne merészelje így megtámadni a kisasszonyt, az is tudtára legyen, hogy ezentúl minden virágimat a kisasszony tetszésire bízom. Elmehet kend.

TAMÁS. De kár —

ELEMIR. El, mondom! kend durva, mogorva ember!

TAMÁS (elmentiben). Bár csak mérget szívna illat helyett; még rám támadnak. (El.)

LIDI. Ezerszer bocsánatot kérek, nagyságos uram, ha miattam boszankodott.

ELEMIR. Oh, épen nem, csak tiszteltetni kivánom jó szívét.

LIDI. Most elhiszem, hogy a lélek tulajdona szemben lakik; nagysád oly kegyes.

ELEMIR. Örülök, ha jót gondol felőlem, én is azt hiszem, hogy előttem egy jó tiszta lélek áll.

LIDI. Oh, nem vagyok én jó, gróf úr! lássa, bátyám mindig perel velem s csintalannak nevez, kivált ha Mokány úron valami csínyt teszek; de csak akkor, ha incselkedik. — Oh, hamis ember ám az a Mokány! akkor néz az égre, ha iszik — úgy bizony!

ELEMIR (félre). Oh, égi ártatlanság.

LIDI. Bátyám mindig azt javalja: szeressem azt a Mokányt — azt mondja, a szegény leánynak szíve se legyen — nekem pedig van ám egy — de mit is csevegek ily úr előtt —

ELEMIR. Szóljon bátran! magam sem tudom, mint óhajtom úgy bizodalmát — részvétem gyorsabb, mint a szokás lassú lépése

LIDI. Részvét! mily édesen hangzik e szó. (Félre.) Ezt meg kell nyernem, tán segíthet ügyemen.

ELEMIR. A szót tett is kövesse — itt jő bátyja.

LIDI. Ajánlom magamat.

Lombai, Mokány, Elek (jőnek).

LOMBAI (Lidihez). Hollá, forgószél, hová? itt maradsz.

MOKÁNY. Eszem a szívit, hogyan ugrál, mint a mókus.

LOMBAI. Szerencsém van Mokány urat præsentálni.

ELEMIR. Hallja, Lombai! nem szokásom a hízelkedés, de meg kell vallanom, nevendéke becsületére válik.

LOMBAI. Alázatos szolgája. Ím, Mokány úr!

ELEMIR. A jövendő bizonyosan megjutalmazza szorgalmát, én ismerem az asszonyi szívet s mondhatom, szép virágot nevelt.

LOMBAI. Alázatos szolgája. Mokány úr!

MOKÁNY. Engem úgy se! már a derekam is fáj a sok hajladozástól — isten hozta, gróf urat.

ELEMIR. Igen örülök.

LOMBAI. Fiamat már tetszik ismerni.

ELEMIR. Már a városban találkozánk.

ELEK. Köröndy asszonyságnál.

ELEMIR. Igen — igen. — E körben vidám órákat remény lek. Nemes szomszédaimat is felkeresem, úgy hiszem jó barátságban élünk.

MOKÁNY. Jól teszi, gróf úr! ha itt marad; szebb élet is van itt, mint a városi hegyes köveken. Ott az embert az a sok jött-ment suhancz csak úgy komázza: itt egész kis király, ha van valamie.

ELEMIR. S azt is lel, a mit zajgó polotákban hasztalan keres.

MOKÁNY. Szép juhokat —

ELEMIR. Ártatlanságot, őszinteséget, az üres órákat —

MOKÁNY. Vadászattal töltsük, rókákra menjünk a nyíresbe, vagy jó paripán a nyulakat hajhászszuk —

ELEMIR. Kérem! én könyveket értettem.

MOKÁNY. Azokkal nem sokat vesződöm, apám se olvasott, még is tekintetes úr volt. (Kívül muzsika hallik.)

Elemir. Kit illet ez?

Lombai. Az új polgárok. Tán nagysád érkeztét hallák s a faluvégről ide siettek üdvezlésére.

Mokány. Mit beszélsz? én rendeltem őket ide — Csicsó az — van-e gróf úrnak nótája?

Elemir. Nem tudnám — azonban, csak tessék mulatozni. (Félre Lombaihoz.) Barátom, Lombai! kellemes húgát ily embernek fel ne áldozza — ennél jobb szerencsét érdemel.

Lombai (magát elfeledve). Megfogta biz eztl ejnye szedte-vedte! be jó lenne —

Elemir. Mit mond az úr? mi lenne jó?

Lombai. Semmi! vagy nem — igen jó lenne, azaz bölcsen szólt nagysád.

Elemir. Szép Lidi, szabad bekísérnem? örömest látnám, mint ékesgeti fel szobámat.

Lidi. Kérem nagyságodat, ily csekélység szót sem érdemel.

Elemir. Sőt inkább, ily csekélységek fűszerezik az életet — ha tetszik — (elvezeti Lidit.)

Lombai (tűzesen fel s alá jár.) Ki hitte volna! új plánum nyílik előttem, új élet, új világ —

Mokány (Lombaihoz). Pajtás! ez a te grófod feszes úriember.

Lombai. Nem bánom, ha kőből van is, csak —

Mokány. Szárcsavérű biz ő: nótája sincs.

Lombai. Nem bánom, ha vére nincs is.

Mokány. Te, megint a plánum országában jársz — Hej, Csicsó! húzd rá nótámat! Hejje Rózsám, hujja Rózsám! egy csókot adj, csiklandik szám! (El.)

Elek. Édes atyám, mivel ékesíti fel Lidi a gróf szobáját?

Lombai. Nem bánom, akármivel; maga legszebb ékesség.

Elek. Maga parancsolta neki?

Lombai. Azzal te ne gondolj, tied Lucza s punctum.

Elek. Ott kérdőjel van és nem punctum. (El.)

LOMBAI. Csekélység, fűszerszám, Lidi más szerencsét érdemelt — hahaha! már bizonyos: Lidi megtetszett neki. Ő most összezendűlt kedvesével, ilyenkor az ember bosszúságból is mást szeret — úgy van — most csak lassan, okosan induljunk s plánumom el nem dőlhet. (El.)

(A kárpit lefordul.)

MÁSODIK FELVONÁS.

Kert lugossal.

Lombai, Mokány.

MOKÁNY. Nos, mit akarsz, te eleven szerencsefazék?

LOMBAI. Én, most azt akarom megmutatni, hogy barátod vagyok, pedig igaz.

MOKÁNY. Tettel vagy szóval?

LOMBAI. A szó vezet tettre, a tett boldogságra et cætera! lásd, húgomat nem adom neked, nem illik hozzád.

MOKÁNY. Ej, czinegefajta, miért nem? hisz magad ajánlottad.

LOMBAI. Mind igaz, de a leány nem szeret, az még tűrhető; hanem elgondoltam, a leány hozzád képest csakugyan fiatal.

MOKÁNY. Nem is kell nekem olyan nyámmogó dajna, ki hébe-hóba egyet lép és kétszer nyög.

LOMBAI. Tamás vagyok benne, fog-e boldogíthatni; igen sajnálom, mert szeretlek — persze, ha Lidi az én szememmel nézne —

MOKÁNY. S mind ez csak most jutott eszedbe?

LOMBAI. Az ember minden áldott nap tanul. Lásd, neked élemedett leány kellene, ki a fejkötőért sokat eltűrne, mert egy az: te, már elrúgtad az ifjúságot; más az, köztünk szólván nagy bolond vagy.

MOKÁNY. E pontban összeillünk.

LOMBAI. A leány pedig fiatal, hm! kétes játék — sok példát tudok: a fiatalság lepkeszárnyú; elég szomorú, de úgy van.

MOKÁNY. Mondasz valamit — magam is tanakod-

tam már s nem is verem falba fejemet, ha semmi se lesz a dologból.

LOMBAI. Hanem egyet mondok. Köröndy asszonyság elérkezett, vele jött Vilma társalkodója; szegény, de jó házból való; azonkívül híres gazdasszony; nem olyan szép ugyan, hogy processiót vonna maga után, hanem mégis szép; én azt tanácslom, nyúlj ahhoz — majd elintézem én a dolgot.

MOKÁNY. Megnézzük, aztán szóljunk felőle.

LOMBAI. Majd én bejelentelek — aztán csicsomáld fel magadat; tudod, mai időben a szép ruha többet nyom az embernél.

MOKÁNY. Minek a pipere? nekem négyszáz holdam van, nincs rajta sem infrascritus sem intabulatio, és olyan szőlőm, hogy hat vármegyében sincs szebb —

LOMBAI. Tudom, tudom — tégy a mit akarsz, csak annál maradj.

MOKÁNY. De ne légy megint puszta harangláb; ha már házasodásba kaptam, rákon nem akarok nyargalni. (El.)

LOMBAI. Ennek van már keresztje, s Vilma hálából is segíti majd plánumomat. Az asszonyság is, a mint láttam, örömest van fiam társaságában s miért ne? a fiú csinos, fürgencz, tüzesen néz! hahaha! felséges gondolat! Ha ezt keresztűl vihetném, én lennék itt az universális atya.

Lidi (jő).

LIDI. Édes bácsikám! most találkoztam Mokány úrral; hála isten! nem kellünk egymásnak.

LOMBAI. Úgy-e, te —

LIDI. Bocsásson meg, ha csak egy pillanatig is tudtam kételkedni jó szívéről; bácsi minden jóság kútfeje, minden öröm forrása.

LOMBAI. A forrás tengerré lesz, ha szót fogadsz. Lidi! nem láttad a gróf minő gondolkodó? tudod-e, ha szól is, mindig téged említ — érted, mi az?

LIDI. Nem biz én, édes bácsim.

LOMBAI. Megmondom hát én: a gróf téged szeret. Boldog Lidi! édes leányom! én kérlek, parancsolom, forgolódjál a gróf körül; mutasd meg, hogy bármi nagy úrhoz is beillenél, mutasd meg eszedet; ő szinte nyeldekel szemeivel, hagyd magadat elnyeletni; ha keres, hagyd magadat feltaláltatni; ha szívéről szól, dőlj reá. — Én mondom neked: hat lovon jársz, azért szedd össze magadat, különben gyalog mégy.

LIDI. Édes bácsi —

LOMBAI. Szót se! te ismersz, mily keményen veszem, ha felteszek valamit — állhatatos legyen az ember.

LIDI. Én vagyok; de bácsi minduntalan változik — előbb Mokány —

LOMBAI. Mostról van a szó, én úgy akarom s vége. (El.)

LIDI. Megint új zavar. Elekkel sem szólhatok, mindig az asszonyság körül van. Lássa legalább, hogy én gondolkodom róla. (El.)

Elemir (jő olvasva).

ELEMIR. «Az igaz szerelem zajtalan, mint a valódi erkölcs.» Bölcsen! Oh, Lina! Lina! te csak a világot szereted. (Olvas.) «Mily szegény teremtmény az oly asszony, mely a kivánattal egyszersmind tiszteletet nem képes ébreszteni.» Igen bölcsen. Oh, Lina! Lina! te zajos hódolatban leléd a tiszteltetést. (A lugosba ül.)

Lidi (jön).

LIDI. Úgy, itt álljon a nyilvános titok. Most Elek nevét e fába vésem s nefelejtstsel megkoszorúzom, tudom, örömmel akad meg rajta szeme. (Egy fához megy s E betűt vés bele.)

ELEMIR (a lugasban). Én őt szerettem, emberisméretem is soká elvakúlt mellette, mert őt vígnak tartám,

de nem könnyelműnek. Mi más az ártatlan Lidi! úgy sejtem, titkon vonzódik hozzám — még nála a szerelem ismeretlen vendég — azért nem is költöm fel.

LIDI. Oh, jaj! megmetszettem kezemet! Csakhogy a betű kész, most koszorút reája.

ELEMIR. Mit hallok! (Kijő a lugosból.) Lidi! mit mível? keze vérzik! az istenért!

LIDI (zavartan a betű elé áll). Semmi, gróf úr, véletlen egy szálka sértett meg — oh én szerencsétlen! mindig háborgatom nagyságodat.

ELEMIR. Mutassa kezét, kérem —

LIDI. Semmi — csak méltóztassék olvasni — igen szép könyv lehet — én tüstént távozom.

ELEMIR. Nem, nem! hadd kössem be kezét. Miért vonakodik annyira? engedje, kérem. (A mint kezét fogja, a betű szemébe tűnik.) Mi ez? Valóban E betű! Lidi! ezen dologban szúrta meg gyöngéd ujját?

LIDI. Ah, nagyságos uram! én — szörnyű meglepés — nem tudom, megmondjam-e.

ELEMIR. A ki ily gyöngéd jelben tud beszélni, annak a szó szükségtelen. Szegény Lidi! értem e néma bájos nyelvet, melyet az ég csak a — (magában). Nem, a szerelmet ki nem ejtem, mert óvnom kell őt az indulattól. (Lidihez.) Igen, így csak az ártatlan beszél.

LIDI. Magam se tudom, mi jutott eszembe — csak játék volt —

ELEMIR. Értem, félig játék, félig a legmélyebb való.

LIDI. Nekem ez oly kedves betűm, mindenütt szeretném látni — de tán kárt tettem? akkor engedelmet kérek, többé nem cselekszem.

ELEMIR. Tegye bátran, kedves! minden fáim tetszésére vannak. (Lombai egyik felől, más oldalról Elek jőnek.) Megvallom, igen örvendetes hallanom, hogy nevem első betűje oly kedves.

ELEK. (magában). Valóban nagy divatba jött az ismeretség!

LOMBAI (magában). Hahaha! már közelednek.

ELEMIR. Ezen kendőt sokért nem adnám — maradjon ereklyéje e szép órának —

LOMBAI. Szép óra! pedig tőlem származott.

ELEK. Szép óra! tehát így vagyunk?

ELEMIR. Jőjön, szép Lidi! a forráshoz, a hideg víz igen fog használni — kérem, semmi mentséget. (Elvezeti Lidit.)

ELEK. Úgy! átkozott látvány! a gróf nevének első betűjét említé — itt van —

LOMBAI. Ott van! hahaha? fiam! láttad? hallottad? ezt előbb megmondhattam volna; Lidi megvallá —

ELEK. Mit vallott Lidi? mit?

LOMBAI. Csak ne nézz olyan mordúl — az igen természetes — a gróf gazdag; tud érzeni; Lidinek észt adtam, de neked is telik.

ELEK. Oh, asszonyi szív! más nap, más imádó. Csak most ismerte meg!

LOMBAI. Ne bánd, fiam! jer szívemhez, te szép hadnagy! sírd ki magadat, ha nem szégyenled, aztán figyelmezz rám — jobbat szerzek én.

ELEK. Mi jót hallhatok, ha Lidit elvesztém.

LOMBAI. Fiam! nézz szemembe! derék fiú vagy, csak hogy pénzed nincsen! Elek! azért is boszúld meg magadat, üss tábort a szép özvegy körűl s vívd meg mind azon fortélylyal, melylyel ti katonák az asszonyokat rontjátok.

ELEK. Hogy tréfálhat most, édes atyám, midőn tudja, mi boszant.

LOMBAI. Úgy jó, az özvegy is boszankodik, indulatban van, ilyenkor a legokosabb asszony is gyermek. Vedd körűl, vígasztald, hizelkedjél neki, tűrd el szeszélyeit, s ha rést lelsz, röpűlj szivébe; képed jó instantia, ifjúságod beszél helyetted. Fiam! szép fiam! tudod mi az? fél uradalom! he! nem ugrál szíved?

ELEK. De hogy gondolhat ilyest, édes atyám?

LOMBAI. Hát miért volnék atyád, ha nem ügyelnék szerencsédre? Nem vagy vérem, ha ellenkezel; az özvegy szép, fiatal — és kész pénz!

ELEK. Édes atyám örökké új meg új plánumot kohol, csak engem ne venne tárgyúl s eszközűl.

LOMBAI. Mindenemből kitagadlak, ha akaratom ellen cselekszel. Légy nyugodt, majd alattomban én is dolgozom — (Lucza jő.) Ezer mennykő! itt jő Lucza, — hm! hm! mit mondjak ennek?

Lucza (jő).

LUCZA. Kedves szomszéd uram! a tanácsosné mulatságra hivatott, különben is a levél, melyet nem régen írt —

LOMBAI. Igen, igen! (Félre.) Átkozott dolog! — Tessék leülni!

LUCZA. Leülni a gyepre? ej, ej, szomszéd uram, levele engem zavarba ejtett és maga is szinte félre beszél —

LOMBAI. Igen, én kivántam, én akartam — hogy van édes kisasszony? úgy-e szép időnk jár? mint foly a gazdaság? sok báránya van már?

LUCZA. Tűrhető — de csintalan szomszéd, kit értett levelében?

LOMBAI. Elek fiam itthon van szabadságon. (Titkon Elekhez.) Ne ijedj meg, ettől felmentelek.

ELEK. Örvendek, édes kisasszony! hogy egészségben láthatom.

LUCZA. Részemről én is, édes hadnagy úr! Hogy felserdűlt, megizmosodott! alig ismertem volna meg, pedig együtt nevekedtünk.

LOMBAI. Kérem, mi nevekedtünk együtt, de semmi, hisz csak atyja vagyok.

LUCZA. Én nem foghatom meg inspector urat —

LOMBAI. Volt már az asszonyságnál? Fiam! vezesd be ezt a szép kisasszonyt, ezt a jó kisasszonyt.

LUCZA. Csintalan szomszéd maga!

ELEK. Ha tetszik, bekisérem a kisasszonyt.

LUCZA. Már voltam nála, elébb úti ruhámtól kell megválnom. Szomszéd uram! összekel-e most Köröndyné a gróffal? Mi ujság van? szóljon.

LOMBAI. Nem szolgálhatok — ez úti köntös terhére van — fiam! vezesd fel ezt a szép kisasszonyt a kastélyba.

LUCZA. Hát dolgunk iránt mikor lesz szerencsém?

LOMBAI. Majd később.

LUCZA. Elvárom! Kedves hadnagy úr! legyen vitézem. (El Elekkel.)

LOMBAI. Ezzel ugyan hirtelenkedtem — már csak valakit találnék ennek is! (El.)

Kényesi jő Elemirrel.

KÉNYESI. Hát ez volt a hirtelen útnak oka? ily mezei virág vonzott — hahaha! a zúgó forrás, a gömbölyű pásztorné —

ELEMIR. Magadról ítélsz.

KÉNYESI. Légy nyugodt! én nem leszek veszedelmes. Szebb czél hozott engem ide, tudod-e, hogy boldogúlt kedvesed nekem feltámadt?

ELEMIR. Sok szerencsét.

KÉNYESI. A ligetben találkozám vele, s ő igen nyájasan maga hítt meg ide a falura, több vendég is jön, mint mondá, de irántam különös kegyességét tapasztaltam.

ELEMIR. Oly hirtelen!

KÉNYESI. Oh én, mióta én megismertem, hódoltam neki. Vígasztald magadat, barátom, Lina inkább illik hozzám; mert ő víg, én mulatságos; neki kellemes férj kell, nekem pénz.

ELEMIR. S már annyira vagytok, hogy ily gondolatok ébredhetnek?

KÉNYESI. Annyira jövünk — már előbb is tettem volna lépést, csak irántad való barátságom tartóztatott.

ELEMIR. Én részemről rég felmentettelek volna ily nagylelkűségtől.

KÉNYESI. Te rendben vagy, könnyen lebegsz az életben, de nekem magammal kell kereskednem, háza-

sodnom kell; különféle tapasztalás értékemet elnyelé s nincs gonoszabb állapot, mint mikor az embert méltóságolják, nagy úrnak hívják, regálist kap s nincs jövedelme. De most mulatozz jól; baráti üdvözletemet megtettem s most egy órát tükrömnek, aztán szerelemnek. (El.)

ELEMIR. Balgatag én, hogy ily könnyű szívnek hódoltam. Íly embert is magához édesget! Nem! nem — de miért nem? piperés alak, czifra üres szavak s rab hódolat — ím fogva az asszony.

Antal (jő).

ANTAL. Nagyságodat keresem, az asszonyság ma estére mulatságod ád. Nagyságod is meg van híva.

ELEMIR. Jól van. Te Antal, mondd meg az inspectornak, hogy én a kerti házba költözöm a kastélyból — nekem csendesség kell, menj. (Antal el.) Tegnap jött s már egy sereg vendéget gyűjt, csak boszú hozta utánam, de bennem is leljen erőt. (El.)

Lina szobája.

Lina, Vilma.

LINA. Mi jobb a feledékenységnél! Mióta Elemirről nem is gondolkodom, szinte nyugodtabb vagyok.

VILMA. Én pedig azt hiszem, hogy az emlékezetnek köszönjük ittlétünket.

LINA. Tán csak nem véled, hogy miatta utaztam ide. A természet oly vidám, szinte jól esik ismét szabadon lennem a szorító várostól. De a hitetlenért egy lépést se többé!

VILMA. Te büszke valál kérelmét teljesítni, ő pedig kevély, mellékes szeretőt játszani.

LINA. Én őt forrón szerettem; de vádolhat-e, ha szíve mellett az ismeretlen világ is vonzott? Klastromból kijövén, szüleim ide, még nagyobb magányba ad-

tak egy éltes férfi mellé, ki atyám vala inkább, mint férjem. Ő volt első, ki e szívet szerelemre bírta, s mivel akaratja ellen víg társaságba menék, távozott.

VILMA. Féltékenység a szerelem árnyéka.

LINA. A féltékenység dúl-fúl, de marad; csak hűlt szív távozik. Egy szó, egy tekintet elég lett volna tisztább derűletre; de nem! titkosan illan, mint rabló az ember legdrágább kincsével. Azonban ne véld, hogy érte bánkódnám — oh nem —

VILMA. Te neheztelsz reá, itt pedig újra összeütközöl vele; birtokod miatt sem kerülheted el.

LINA. S miért kerülném őt? sőt akarom, hogy lássa, mily keveset érdekel a felbontott frigy; reám csattant nyila saját gőgét sértse, ha itt is víg társaságban bennem a legvigabbra talál; ne véld ám, hogy ez boszú legyen, oh nem.

VILMA. Édes Lina! nekem kedvem volna őt mentegetni.

LINA. Vesztenél, mert tudd meg, Lombai igen hív emberem s megsúgta, mily szívesen látja húgát; azért költözik a kerti házba, hogy csalárd játékát annál biztosabban űzhesse. Ah, Vilma! nem hittem, hogy e falakat ily érzéssel lássam valaha.

Péter (jő).

PÉTER. Mokány úr!

LINA. Szívesen látom. (Péter el.) Az inspector már bejelenté. Vilma, fejem tele van, magam akarnék lenni, fogadd te őt. (El.)

VILMA. Nehéz állapot szerelmesek közt biróskodni; minden gyanú, minden vélemény való nálok, s a mi való, azt nem látják.

Mokány (jő).

MOKÁNY. Jó napot! Hallottam nagysád érkezését s mint jó szomszéd magam is beköszöntök. Míg az

öreg tanácsos élt, a fiatalabb szomszédok előtt dugva volt nagysád; nemde jobb az özvegység? Eszem a szívét! most öreg kérő ne koczogjon.

VILMA (félre). Csupa őszinteség! Tessék leülni, Mokány úr.

MOKÁNY. Nem vagyok fáradt; de ha egész nap a mezőn járok, vagy jól kiagarászom magamat, aztán haza jövök: akkor esik jól az ülés, akkor nekivetkőzöm egy kancsó bor mellé! — eh!

VILMA. Hallom, nagy gazda Mokány úr.

MOKÁNY. Ha nem verem is élire a pénzt, legalább könyökig se kell vájkálnom zsebemben, hogy valamit lelhessek. De tudja-e nagysád, miért jöttem?

VILMA. Ha megmondja Mokány úr,

MOKÁNY. Nagysád inspectora nagy kópé.

VILMA. Hogyhogy?

MOKÁNY. Lássa, nagysád, csinos húga van, velem el akarta vétetni, mert kedvem pattant házasodni; de tudja a patvar, ismét lebeszélt. Igaz, a leánynak sem igen kellettem; azonban egy más élemedtebb leányt ajánlott, kinek már benőtt feje lágya —

VILMA. És Mokány úr oly hamar kész volt a cserére?

MOKÁNY. Isten neki! már csak megnézem ezt is.

VILMA. Hát csak úgy elszánásból házasodik?

MOKÁNY. Biz én nem is sokat turbékolok, nekem az asszony segédnek kell s nem sóhajtozónak.

VILMA. Igen bölcsen, de ábrándozás nélkűl is lehet szeretni.

MOKÁNY. Úgy is akarjuk, pedig az az ajánlott oldalborda itt van a kastélyban; Vilma, nagysád társalkodója.

VILMA. Hahaha!

MOKÁNY. Miért nevet nagysád, tán igen rút?

VILMA. Kérem, a választól mentsen fel.

MOKÁNY. De a kontyot csak elbírja?

VILMA. Kérem! kérem! igen furcsán kezd gyóntatni.

Mokány. Mondja meg, igaz-e, hogy derék leány? mert annak a Lombainak nem hiszek, sokszor hátat fordít az igazságnak; mondja meg, jó leány-e az a Vilma?

Vilma. Ajánlom magamat! Mokány úr igen sokat akar tudni.

Mokány. Csak ne fusson, nagysád, ha rossz, ott hagyjuk a faképnél.

Vilma. Én pedig ilyes kérdésekkel a faképhez utasítom. (El.)

Mokány. Beszélj vele, ha tudsz. Ármányos had az a fehércseléd, összetart, ha nincs mit félteni egymástól.

Lina (jő).

Lina) (félre). De ezt az embert ismernem kell.

Mokány. Ej, be helyes! minő gömbölyű, eszem a szívét! szája olyan, mint a csutoraszopóka. — Maga Vilma, kökényszemű angyalom?

Lina. Isten hozta Mokány urat!

Mokány. Ej ej! ez a bohó inspector be eltalálta, ez már ugyan csak helyre üti. — Engem úgyse! mentől tovább nézem, annál inkább szurdalja szívemet.

Lina (félre). Ennyi szépségre büszke lehetnék.

Mokány. Jer, nézzük egymást. Halld, kincsem, ha kell szerető, itt áll egy, tudod-e, hogy nekem tetszel? Ugy, úgy! csak süsd rám azt a két álomkergetőt, te tajték, te!

Lina. Beszéljünk egyebet, Mokány úr.

Mokány. De csak ebben maradjunk. Szeretsz, ha szépen kérlek?

Lina. Mokány úr csalódik —

Mokány. Ha te meg nem csalsz, én nem értek ahhoz. Halld, én földesúr vagyok, jószágom szebb magamnál, ha menyecském akarsz lenni, itt kezem! csak rajta szaporán! csapj fel — jer!

Lina. Csak távoldad tessék maradni.

MOKÁNY. De a levegőt is kiszorítanám közülünk, én mindjárt is mátkámmá avatlak.

LINA. Vissza, uram! minő erőszakoskodás.

MOKÁNY. Csak ne kaczérkodjál, úgy is tudom, nem megy szívedből — jer!

LINA. Vissza! mondom! Hej, Péter! Vilma!

Lombai jön *Elekkel.*

LOMBAI. Mit parancsol nagysád, minő zavarban lelem?

LINA. Ennek az úrnak különös módja van ismeretséget kezdeni.

LOMBAI. Nagy isten! nem reménylem, hogy megbántotta nagyságodat?

MOKÁNY. Mit veritek félre a harangot? no bizony! mintha oly vétek volna, ha az ember arra való leányt úgy igazán megkér.

LOMBAI. Minő ronda beszéd ez már megint?

ELEK. Mokány úr eltévedt, ez az asszonyság Köröndy tanácsosné.

LOMBAI. Ah, te füles bagoly, hol volt szemed?

MOKÁNY. Ej be kár, hogy tanácsosné — de maga az oka, miért olyan szép. Lelkemre mondom — nem! semmit se szólok, mert ismét ferdén ütne ki, azért ajánlom magamat. (El.)

LOMBAI. Engedelmet, nagyságos asszony! ennek én voltam ártatlan oka; Vilmát ajánlottam neki. Különben nagyságod parancsolatját teljesítém, az egész vidéket összehíttam. Addig is, ha társaságot parancsol nagysád, fiam rendelkezésére áll.

LINA. Szívesen veszem, a katona urak sokat láttak, hallottak, a mi a keskeny körbe szorúlt asszony részvétét megnyerheti; mindenesetre míg itt leszek, szívesen látom ebédre.

Tamás (jő).

TAMÁS. Nagyságos asszony!

LINA. Mi jó hír, Tamás?

TAMÁS. Zöldséget hoztam, panaszom is van.

LINA. Panasz?

TAMÁS. Lidi kisasszony a kertet dúlja, a virágokat összetépi, de a gróf ő nagysága azt megengedte neki, már most a fáknak esik, tudja isten, minő figurákat metél rájok.

ELEK. A csalfa! nem átalja az emberek szemét.

TAMÁS. Tudom, nagysádnak is van szólása a kerthez, a gróf —

LINA. Hallgasson kend, én nem szeretem az árulkodó cselédet.

TAMÁS. De a kár —

LINA. Nem a kend gondja, ha a gróf úr megengedte. Távozzék kend.

TAMÁS (mentiben). A manó érti ezeket! a helyett, hogy megdicsérnék az embert, még lehordják. (El.)

LINA. Minő könnyelműség, már a pórnak nyelve is megakad bennök; ezen balfoglalatosság lehet oka, hogy a leány még nálam nem is mutatta magát. Lombai! miért enged ily rendetlenséget?

LOMBAI. Én örömest haragudnám, de a gróf — mindjárt is szoros examenre veszem. (Félre.) Szívemhez szorítom azt a rossz leányt. (El.)

LINA. Hallatlan gyöngeség!

ELEK. Kárhozatos merészség!

LINA. Mire vetemedik a véletlen fiatalság! Magam kimegyek.

ELEK. Valóban jót tesz nagysád! ily szem előtt elpirúl az illetlenség.

LINA. Kiragadom a csábító karjából.

ELEK. Nagysád erkölcsén újra felépűl az eltévedett.

LINA. Ha tetszik, legyen kisérőm. (Elmennek.)

Kert, mint az első scénában.

Elemir, Lombai.

ELEMIR. Tehát az asszonyság vidám, jó kedvű — mit mondott, hogy a kerti házba vonultam a zaj elől?

LOMBAI. Igen egykedvűn vette; általjában az asszonyság igen sokat változott, én gyanítom —

ELEMIR. Mit? mit?

LOMBAI. Saját fejemre szólok, de hűségem —

ELEMIR. Megismerem! de mit gyanít? csak újság kedvéért kérdem.

LOMBAI. Úgy rémlik előttem, hogy őt fiam érdekli.

ELEMIR. Hah!

LOMBAI. Sajnálnám, ha őszinteségem nagysádat nyugtalanítaná.

ELEMIR. Oh nem! épen nem! ő szabad, szintúgy az ifjú — igen, reám csak annyiban hat, mivel ismerem.

LOMBAI. De nekem gondot ád, mert Lidi is egészen változott, a szegény leány egészen oda van, semmi kedve sincs, úgy él, mint ha mindig álmodnék s megint felrettenne.

ELEMIR. Valóban? (Félre.) Ah, ha Lina ily szivet bírna.

Lidi (jő).

LIDI. Édes bácsi! a reám bízott dolgot elvégeztem, a kerti ház legjobb rendben van.

ELEMIR. Kedves Lidim! Én annyi hálával tartozom szíves szorgalmáért!

LIDI. Bátyám érdeme, én csak eszköze valék.

LOMBAI. Jól van kedves húgom, de a szerénységnek is van határa; azonban örülhetsz, mert gróf úr megelégszik veled. Mit látok! az asszonyság jön erre fiammal! (Titkon Lidihez.) Most higyj saját szemednek.

LIDI. Még én nem is udvaroltam nála, azért elmegyek, nehogy itt leljen először.

ELEMIR. Csak maradjon, szép Lidi! mi oka volna kerülni az asszonyságot? (Magában.) Hah! mily begyesen ballag új imádója karján — Bevárjam őtet? igen! itt emészsze el tekintetem.

LIDI. Várj, te rossz, rossz Elek! azért adózol.

Lina, Elek jőnek, utóbb *Tamás.*

ELEK (félre). Oh, leányhűség! a hab állandóbb nálad.

ELEMIR (Linához). Nem reménylett szerencse nagyságodat itt látnom.

LINA. Változás, úgy tapasztalom, az életnek új színt ád; a szép természet engem kicsalt a városból, de csak a szép természet.

ELEMIR. Oh, nem kétlem; ez oly türelmes szó, mely mindent szárnya alá fogad.

LINA. De a könnyen érző szív sokszor azt egy alakban felleli.

ELEMIR (félre). Ezzel az ifjút érti. (Linához.) Igen bölcsen! Könnyű ott a választás, hol a szem mindennek csak a külsején csügg.

LOMBAI (félre). Forr a keverék! most csak olajt a tűzre. (Lidit Linához vezeti.) Lidi húgom, nagyságos asszony!

LINA. Csinosan nőtt fel, mióta nem láttam.

LIDI. Hogy eddig köteles tiszteletemet elmulasztottam — bátyám —

LINA. Semmi mentséget, édes leányom! ily tüzes szemek ellenségi a hideg udvariasságnak. Nem a kertész dolgozik ott? — Tamás! — Ez az öreg szánja fáit.

Tamás (jő).

LINA. Melyik az a boldog fa, melyet előbb említett kend?

TAMÁS. Itt áll, nagyságos asszonyom! ha elszárad, én nem vagyok oka.

LINA. Valóban, E betű! s nefelejtskoszorú! Hahaha! a régi aranykor, arkádiai érzelgés, együgyű, de tetszetős. Hadnagy úr, mint mulattatja e történet?

ELEK. Oh, kérem nagyságodat. (Félre.) A méreg dúlja ereimet.

LINA. Lidi, édes gyermekem, miattam játszhatol, de óvd magadat kettős kártól.

Elemir. Nem tudom ugyan, mily ötlés e játék szerzője, de mindenesetre csekélysége miatt kimélést érdemel.

Lina. Kár is volna, ha ily pásztori élet csonkulást szenvedne, azért nem is ellenzem, sőt megvallom, magamnak is mulatságul szolgál.

Elemir. Ki a mulatságot úgy kedveli, mint nagysád, az bizonyosan minden tárgyban is felleli azt.

Lina. De mástól sem irigylem, sőt mindenkinek oly nyugodt elmét s megelégedést óhajtok, mint a milyennel magam bírok.

Lombai (elfeledve magát. Oh, arany plánum — hahaha!

Lina. Mi lelte inspector urat?

Lombai. Oh, semmi, csak a részvét tört ki belőlem nagysád jó kedvén; valóban az.

Lidi. Nagysád neheztel reám; igaz, gondolatlanság volt tőlem.

Lina. Csendesedjél, kedves! ha nem szólsz is, tudom, mily nehéz a gondolkodás a te éveidben, azért elég e tárgyról! az idő majd megtanít. Ajánlom magamat, gróf úr! (Félre) Már mindent tudok. (El Elekkel.)

Elemir. Kedves Lidi! most értem pirult, de édes gondom lesz e sérelmet örömmé változtatni. (Tamáshoz.) Kend most is itt áll, jó kedvem volna kendet nyomban elűzni. Takarodjék kend. (Tamás el.) Lombai! ezentúl a jószág igazgatása ketté szakad, azért mentől előbb számadásra intse a tiszteket, maga pedig határozza el, melyik részt követendi.

Lombai. Én mindenesetre nagyságodé vagyok.

Elemir. Én pedig alkalmat keresek hűségét megszolgálni. (El.)

Lombai. Hohó! nem úgy verik a czigányt — Lidi! jer szívemhez! (Megöleli.) Most menj a grófhoz s ügyelj reája, te kis nagyságos asszony te! (El.)

Lidi. Nem boszúság ez? Elek hitetlen, az asszonyság haragszik, a gróf mindent magára vesz; már most ha az igazat megvallom is, csak új tüzet gyújtok. Ah! bánom, hogy szívem van. (El.)

(A kárpit lefordúl.)

HARMADIK FELVONÁS.

Lina szobája.

Lina, Elek.

LINA. Meg vagyok győződve, hogy atyja hív emberem, azért hadnagy úrral is őszintén bánom.

ELEK. Parancsoljon nagysád, bármit kíván, készségemet fel nem múlja.

LINA. Előre bocsátom: nem kiváncsiság, hanem tiszta részvét szól belőlem. Lássa hadnagy úr! én szeretem a víg embert, tán azért, mivel magam is az vagyok —

ELEK. Bocsánatot, de én épen az ellenkezőt hiszem; legalább mióta elhagyta nagysád a várost, többször oly komor, gondolkodó.

LINA. Igen — néha — csak úgy — csak asszonyi szeszély, melytől sokat el kell szenvedni: azon felül, nem saját ügyemet szándékom kutatni, hanem hadnagy úrét. Én úgy veszem észre, hogy maga oly tépelődő, szomorú.

ELEK. Én — csak néha, igen — olykor, engedelmet.

LINA. Ha tetszik szíves tanácsomat követni, hagyjon fel a képtelen búsongással, mert a szép jelen csak a vígat koszorúzza.

ELEK. Az én jelenem örömtelen mint belsőm; ah nagyságos asszony, ha tudná —

LINA. Eleget tudok, azért a barátság, érti! a barátság mondatja velem: váljon meg oly ábrándozó gondolatoktól, melyek soha nem valósúlhatnak.

ELEK. Kegyes szóval nyújtja nagysád a mérget, de

ha bajomat már sejti nagysád, tehát nem is titkolom tovább. Igaz, én szeretek.

LINA. Elég! elég! ne tovább! és ha kérésemet méltatja, egy szót se többet a szerelemről.

ELEK. Lehetetlen, hogy nagysád érzetemet kárhoztatná.

LINA. Azt nem tehetem, de a bajnok előbb győz magán, aztán ellenségén. Lássa, hadnagy úr! a barátság nemes érzés, tartósabb örömet nyújt, mint az indulat, mely a szív hamván üli csak ünnepét, s hogy én barátnéja vagyok, itt kezem. (Lombai ajtót nyit.)

ELEK. S én ezen kezet tiszta szívvel zárom ajkaimhoz.

LOMBAI (az ajtónál). Örülj, örvendezz, szívem, kész a pactum, kézfogás és a többi. (Belép.) Kedves nagyságos asszony! én úgy el vagyok telve érzéssel —

LINA. Mi történt?

LOMBAI. Igen sok jó — a vendégek már érkeznek.

LINA. Csak menjenek előre, tüstént jövök. (Lombai, Elek el.) Jó ifjú! mért nincs Elemirnek ily szíve! (A tükörhöz megy és nézi magát.) Csalfa tükör! hízelkedve sugallod, hogy nem vagyok rút, szemeimet tüzesen sugárzod vissza s mégis — nem! te is csalfa vagy, csak enszeretetemnek majma! nem hiszek többé.

Vilma (jő).

VILMA. Helyesen, Lina! a legjobb társaságban vagy.

LINA. Perben vagyok.

VILMA. De nem a tüköröddel, míg költemény nélkül bele nézhetsz.

LINA. Vilma! nézz meg asszonyi szemmel, szebb-e Lidi nálamnál? Ne véld, hogy az igaz elrettentsen, már a tapasztalás érzeté velem —

VILMA. Ha igaz bírák szemeim, neked adnám az arany almát.

LINA. S Elemir nem; de az vigasztal, hogy még fiatalabb szemek is ellenkeztek vele.

VILMA. De mi vitt erre a gondolatra? én gyűlölök minden hasonlítást.

LINA. Elemir új választása és — és egy szív, mely itt is titkon értem hevűl.

VILMA. Egy szív —

LINA. Mely csendes bú s elfojtott indulattal kivánja érzetét eltaláltatni; Elek, az inspector fia, mióta itt vagyok, sokat van körűlem és némely akaratja ellen kitört sóhajtás elárulá belsejét.

VILMA. Ládd minő nyugodtan nézek az életbe, én észre sem vettem.

LINA. Reményét elfojtám ugyan, de váltig nem távolítom magamtól, mert ártatlan eszköznek tartom: de tudniillik minden illendőséggel.

VILMA. Nemde Elemir miatt? jól tudod, hogy szépség s fortélyból áll mindenhatóságunk.

LINA. Ha régi szerelméből csak egy szikra maradt még szívében, a féltékenység felhevíti; de ne véld, hogy újra elfogadjam őt! Oh nem! majd ha megtér, esdekel, ostromol, dühödik — majd akkor én hidegen mondom fel a szövetséget, melyet oly forróan köték. Ezen kis boszúval nemem méltóságának tartozom; én vettem észre, hogy az ifjúra kancsal szemmel néz; gőgét sérti, hogy lemondásom helyett a világról új díszben tünök fel.

VILMA. És Kényesi — minek híttad azt?

LINA. Szeszélyből hívtam; ő mindig érzeleg s az engem mulat; ha egyebet gondol, sajnálom; ő vendégem s nem egyéb. Most jer! (El.)

Lombai (jő).

LOMBAI. Forr már a palota; játék, beszéd mindenütt. Hogy nézett a gróf, midőn Lidit megpillantá! Reá is aggattam boldogúlt feleségemnek minden gyöngyét, gyűrűit, tűit. Vilmát egy szóra kértem, őt meg kell nyernem; az asszonyság őt szereti, ő biztosa némely gyönge órának, s egy jókor ejtett szó

mennyit tesz, tudom magamról. Ha másképném lehet, magam veszem el, hozzám csak eljön; mért is ne? (A tükörhöz megy.) Oh az inspector még derék fi — hehehe! tud ő még csintalankodni is! Csak ezek az átkozott kaszák ne volnának képemen, a félszázad rí ki belőlök, azért sokat kell mosolyognom, hogy az idő bélyegét eltakarjam.

Vilma (jő).

VILMA. Itt lelem inspector urat, és a tükörnél? Minő hiúság ez!

LOMBAI. Nem hiúság, hanem gondosság. Leányszemnek néztem e tükröt, hogy láthassam, mit mutat.

VILMA. És megelégedett vele?

LOMBAI. Félig meddig. (Fejére mutat.) Itt a férfi szépsége, (szívére mutat) itt ereje, (zsebjére vág) itt dicsősége! A kisasszony ott felül van.

VILMA. Csak nem valami plánumban?

LOMBAI. De ott van, mert Mokány úr szép kezét áhítja. Mint tetszik az a jó úr, nemde derék ember?

VILMA. Legalább súlyos, mert épen most valami szépet akart mondani s a mint meghajtá magát, majd beütötte fejemet.

LOMBAI. Azt a hajadonság teszi, fejkötőben ilyes nem történik, azért csak lásson hozzá. Ad-e reményt a kisasszony?

VILMA. Csak valóságot ne kérjen.

LOMBAI. Tehát kosárral ereszt el?

VILMA. A mint tetszik.

LOMBAI. Én megyek, nem hí vissza?

VILMA. Nem, nem, nem!

LOMBAI. Tehát visszajövök. Ha Mokány úr nem tetszik, van más emberem is, nemsokára lábához fekszik, hogy karjába mehessen — addig is csak határozza el magát. (Megy, ismét visszatér.) Mondja meg, édes kisasszony, mit akar az a szagos báró?

VILMA. Azt nem tudom, tán önmaga sem tudja.

LOMBAI. Máskép micsoda ember?

VILMA. Olyan úr, kinek minden tetszik, de leginkább maga; minden nemzethez tart s még sincs nemzete; nagy vallása, de nem hiteles.

LOMBAI. Vivat! jó lesz Luczának. Servus, kis menyasszony. (El.)

VILMA. Szörnyű ember ez, mindent összeadna a kit előtalál — de bár ki mit mond, az a Mokány nem megvetendő férfi; kivévén, hogy rossz udvari mestere volt, tiszta arany.

Lina (hirtelen jő).

LINA. Ah Vilma! Vilma! jó hogy talállak! minden mesterségem szégyent vallott.

VILMA. Mi háborít annyira?

LINA. Ha láttad volna a grófot! mint enyelgett Lidivel, mint csüggött rajta, mintha szemén túl elmúlna a világ! rám csak oldalast pillantott. Vilma! Vilma! ha láttad volna! nem tűrhetém, távoznom kellett.

VILMA. Sőt imént azt vettem észre, hogy lopva mindig kisér szemeivel.

LINA. Oh nem! ha tette is, csak gúnyból tette, ha szólt is, fagyos volt. Vilma! Vilma! ő tőlem örökre elszakadt, s szívem utána szakad, mert mit tagadjam, őt most is szeretem.

VILMA. Így jár az ember, midőn hős akar lenni és fegyverét elejti.

LINA. De én lemondok róla; gyűlölöm őt, úgy gyűlölöm, mint ember nem gyűlöltetett. Lássa, mi a megbántott szerelem! én víg leszek, víg mint a boldog menyasszony. — Vilma! én megbetegszem.

VILMA. Lásd, te elmentél hamis játékot űzni s magad levél féltékeny. Győzd meg magadat.

LINA. Hideg teremtmény! Nem! én nem akarom meggyőzni magamat! inkább szenvedek, mert a szerelemnek még fájdalma is édes; de nyugodt leszek,

nyugodt mint a sír. — Nem is tudom, mint jöhetek ily indulatba.

VILMA. Én javallom, maradj szobádban, majd én kimentelek.

LINA. Nem! ő sejthetné, mért és csak örülne diadalmán. Csak az első harcz félelmes, én visszamegyek, csak jer! Csodálni fogod nyugalmamat, de egy szót se többet vele. Oh én is tudok erős lenni — vissza! vissza! aczélozott szívvel. (El Vilmával.)

Kert, hátul kastély látszik, elől egy lugos.

Lombai (jő).

LOMBAI. Nincs nyugtom oda benn, Lucza mindig kérdez; itt a szabadban jobban lehet gondolkodni, plánumaimat szerkeszteni.

Mokány (jő fejcsóválva).

MOKÁNY. Hm! hm! nem jól van.

LOMBAI. Te vagy, Mokány! mit csóválod fejedet, mi nincs ínyedre?

MOKÁNY. Pajtás! oda benn Bábel tornya készül, minden pár más nyelvet papol s a hazait némelyik csak úgy töri, mint a csorba kasza a szecskát.

LOMBAI. Az úgy szokott lenni nálunk, sok azt véli, ha más nyelvet rosszúl beszél, okosabb, mint ha magyarúl jól szólna.

MOKÁNY. Aztán száraz mulatság az; bort se láttam, pedig engem a herbaté fel nem melegít; aztán dohányozni sem szabad; kukkot ér az olyan dinomdánom.

LOMBAI. Te pusztai virág! nem mindenik szereti a füstöt. Tudod-e, dolgod rosszúl áll; Vilmát megökleIted.

MOKÁNY. Biz a reverentia rosszúl ütött ki, de nem is értek én ahoz.

LOMBAI. Kosarat kapsz, azért nekem új plánumom van Vilmával.

MOKÁNY. Te testesült mese, tele vagy titkokkal, mint a pap húga. Hát nekem kosarat adna?

LOMBAI. Töltsd meg huszassal s menj máshoz és vigasztald magadat, a mint tudod. (El.)

MOKÁNY. Pipámért megyek, aztán búsuljon, a ki akar. (El.)

Elemir (kirohan a kastélyból).

ELEMIR. Oh asszony! asszony! örök titka a teremtésnek! az ég leng rajtatok s belül az árulás lángja ég. Mint égett szeme az ifjúra, jele, csak hódolót akar. Hogy még szeretem, forró vérem vallja, de indulatomhoz hasonló legyen győzödelmem.

Lidi (jő).

LIDI. Oh férfi! férfi! remeke a csalfaságnak, gyönge nád ércz alakban! egy mosolygás rabbá teszi. Hányszor ütköztem Elekbe, vélvén szól velem, de nem, számomra szeme sem volt.

ELEMIR. Ah szép Lidi! a részvét hozza utánam, tán észre vette nyugtalanságomat?

LIDI. Igen — a levegő oly fris itt —

ELEMIR. A hol asszony lehel, ott a levegő is elromlik — de nem magát értem! Maga jó, szelíd, ismerem szívét, ah! ha az enyém beteg nem volna, mily örömest osztana érzetet; de így csak arra kérem, óvja magát az indulattól, rossz vendég ez, mert magára gyújtja házát.

LIDI. Nem értem gróf urat!

ELEMIR. Boldog, míg nem ért, míg édes csalódások ringatják; én kinőttem ezen boldogságból, mert higyje el! több kár mint nyereség felhőtlen látni a valót.

LIDI. Azt magam is egy időtől fogva kezdem érzeni.

ELEMIR. Értem — maga szeret és nem úgy szerettetik, a mint érdemli.

LIDI. Ah gróf úr!

ELEMIR. Értem! kelletlen itt a sok szó, de higyje meg, hű barátja vagyok s bármi áldozattal eszközlöm javát.

Lina és *Elek* (jőnek).

ELEK. Hah! köd borúl szememre!

ELEMIR. Higyje el Lidi, édes örömmel táplál kedves ismeretsége.

Lombai (másfelől).

LOMBAI. Mint andalganak! mily jól esik ezt hallani.

LINA. Méltatlan látvány! (Megvető tekintettel megy el Elemir mellett, aztán Lombaihoz fordúl.) Az úr itt áll s ezt eltűri? Nem elég leányt felnevelni, de erkölcsöt is szükség önteni lelkébe.

LOMBAI. Már is készülök haragudni —

LINA. Nem becsülök többé férfit. (El.)

ELEMIR (magában). Minő tekintet volt ez, megvető büszkeség égett benne. Tán még ő akarja a megbántottat játszani! De így van! ily képtelenségre vezet a csapodár szív. Szép Lidi! jó éjszakát! Lombai úr! egy szóra! (Elvonúlva beszél Lombaival.)

LIDI. Elek! te oly durczásan nézsz, nekem több okom volna a haragra.

ELEK. Elhiszem, mert épen rosszkor esett jövetelem. A mi engem illet, én eleget láttam, hallottam s ezentúl legalább a kétkedéstől ment vagyok.

LIDI. Ha szemeim nem oly igézők is, mint a gazdag özvegyé, legalább szinte jól látnak s meggyőztek arról, hogy a szegény leány hűségre számot ne tartson.

ELEK. Nem szükség leplezned érzésedet, én tudom, hogy a gazdag grófful nem mérkőzhetem.

LOMBAI. Pontosan eljárok, nagyságos uram.

ELEMIR. Számot tartok. (El.)

LIDI. Elek! később itt lelsz a lugosban, ha még szeretsz, jőjj el.

ELEK. Nem jövök.

LOMBAI. Mit susogtok, gyermekek? Lidi! nincs egyéb dolgod?

LIDI (titkon Elekhez). Elvárlak. (El.)

LOMBAI. Te Elek, jer az asszonyokhoz, mulasd őket! Be boldog ember vagy! ma holnap ural a vidék, menj! (Elek el.) Hát a jószágot vissza akarja váltani — abból semmi sem lesz; most leányomat keresem fel. (El.)

Lucza jő *Vilmával*

LUCZA. Mondja meg, aranyom, mért zendűltek össze a gróf és Lina? csak ne tetesse magát, azt a vak is észre vette.

VILMA. Úgy hát többet tud mint én. Tehát összezendűltek?

LUCZA. Csintalan maga! ki tudhatná inkább? Oh nekem bízvást megmondhatja, én titoktartó vagyok. Oh sok fekszik itt már eltemetve, az egész vidék titka nálam van lerakva.

VILMA. Csak tessék az inspectort megkérdezni, ez mindent tud.

LUCZA. Én azt az embert mai napig keresem, mint egy gombostűt s nem akadhatok reá, ő hozzám úgy irá, eljön háztűz-nézni s most hallgat.

VILMA. Ott a tónál látok embereket, bizonyosan ott lesz, csak tessék hozzá folyamodni.

LUCZA. Megyek is! (Elindúl, ismét visszajő.) Tudja, aranyom, nekem minden vendég közül az a báró leginkább tetszik, oly szépen beszél, oly finom módja van — de még lesz szerencsém. (El.)

VILMA. Örökös kérdőjel! — Ki jön itt?

Mokány (jő).

MOKÁNY. Ily páratlan a kisasszony? magam is úgy jártam itt, mint egy árva holló — ej, ej! tudja-e a kisasszony, hogy az embernek nem jó egyedül lenni.

VILMA. De mégis jobb mint nehéz igát húzni.

MOKÁNY. Kivált ha egyik tűled, a másik hozzád tart. (Magában.) Most kitanulom, mit tart felőlem. (Vilmához.) De mégis p. o. milyen férjet kivánna magának?

VILMA. Hallja, Mokány úr! először is jó szíve legyen.

MOKÁNY. Hát az enyém jó-e?

VILMA. Legalább tettetést alig ismer — azonban arról maga feleljen.

MOKÁNY. Szívem jó, mint a csendes eső, de az embernek nem illik magát dicsérni; én sokat elbeszélhetnék, de nem szólok.

VILMA. Ne legyen pajkos.

MOKÁNY. Eszem a szívét, hát olyan golyhó legyen, a ki csak a sült galambra bámul, akkor ugrik, ha megugratják s akkor üti össze a bokáját, ha hideg leli: ez nem áll meg.

VILMA. Ne legyen káromkodó.

MOKÁNY. Ej lánczos lobogós — (bekapja száját.) Csitt! nem illik, az igaz, de ha az ember boszuságában valamit kiszalaszt, azért nem rossz —

VILMA. Ne legyen iszákos.

MOKÁNY. Engem úgyse! én megiszom a bort s ha jó kedvem duzzad, jó barátok közt én bizony neki ülök; de a részeg ember csúnya. Piha! magam is utálom.

VILMA. Ne esküdjék minden szóra.

MOKÁNY. Engem úgy' — (bekapja száját.) Csitt! nem szabad; rossz szokás isten bizony! Édes lelkem, mi rosszúl állunk, mert köztünk mondva, én bennem vajmi sok van ám, a mit a kisasszony nem szeret.

VILMA. Az legjobb, hogy elismeri, Mokány úr.

MOKÁNY. Én pedig őszintén megvallom, én a kis-

asszonyt meg akartam kérni, de most csak arra kérem, adasson ennem, mert otthon ilyenkor én, cselédjeim s marháim mind a vacsoránál ülünk.

VILMA. Szívesen! tessék követni.

MOKÁNY. Én most haragszom magamra, pedig ha a jövő hét esztendőre nem változom, már nem igen lesz más ember belőlem. (Elmennek.)

Kényesi jő *Lombaival.*

KÉNYESI. Tehát az egész urodalom fele az asszonyságé?

LOMBAI. Ez úgy történt; az öreg gróf Elemirnek két fia volt, az öregebb hamar élvén, mindenét elkölté s végre adósságai miatt örökjét elzálogosítá Köröndy tanácsosnak; ez későn házasodott meg s halála után minden vagyona a szép özvegyre maradt. Ez gróf Elemirrel, mint közös birtokos, szívbeli frigybe lépett s csak a jövedelem felét húzza.

KÉNYESI. De ezen frigy elszakadt ismét? én azt tudom.

LOMBAI. Igen! de más szövődött; még titok ugyan, de nemsokára nyilvános lesz.

KÉNYESI. Más frigy a szép özvegygyel? csodálva hallom.

LOMBAI. Ha jól láttam, nagysád is az én asszonyságom után indúlt.

KÉNYESI. Eltalálta inspector úr.

LOMBAI. Már késő, tessék elhinni — hanem őszintén egyet kérdek: pénz kell-e nagyságodnak vagy asszony?

KÉNYESI. Pénz! jó ember, pénz! pénz!

LOMBAI. Én szerzek; látta nagysád Lucza kisasszonyt?

KÉNYESI. Azt az ó szűzet új ruhában?

LOMBAI. Banya ugyan, de bánya is, pénzbánya és a mi legjobb, mindjárt hoz mindent, úgy is mindig nagy úr forgott eszében, azért maradt hátra; zárja be szemét nagysád és nyúljon hozzá.

Kényesi. És mennyire becsüli, kedvesem?

Lombai. Tízezerre évenként, azon felül heverő pénze is van.

Kényesi. Valóban! nem bánom, tegyünk próbát.

Lombai. Épen erre jön! tessék elvonúlni, majd én capitulálok vele, aztán tudtára adom báró úrnak; a holdvilágnál meg is egyezhet vele.

Kényesi. Állapotom sürget! legyen tehát, én mint egy heros neki megyek a szörnyetegnek. (El.)

Lombai. Szinte könnyebben lélekzem! most mind rendbe szerkesztettem őket, csak magam vagyok hátra.

Lucza (jő).

Lucza. Ki ez itt? oh szomszéd uram! mondja meg, mért kerűl? pedig minő fontos dolgot jelentett.

Lombai. Egy titkom van.

Lucza. Titok? titok? kedves szomszéd úr!

Lombai. Kisasszony! tekintse bennem kérőjét.

Lucza. Menjen, szomszéd úr, ne pirítson az ártatlanságra.

Lombai. Báró Kényesi —

Lucza. Báró! ah aranyom! báró Kényesi? az a finom, udvarias, elmés, szép, kellemes, bájos, mulatságos, fiatal ember? És báró! Ki mondta? ő mondta? mit mondott? hogyan mondta? mikor mondta? Ah kedves szomszéd! ha füllent, a más világon is süssék érte. Hüh! be elgyújtott!

Lombai. Röviden, ő szép keze után áhít.

Lucza. Hisz Lina körül lebegett.

Lombai. Míg magát pillantá meg.

Lucza. Mért nem szól? — szólni kell az embernek, hogy megértsék.

Lombai Én voltam az előszó, a többi czikkelyt maga adja elő, csak üljön oda a lugosba, édes kisasszony, mindjárt elküldöm.

Lucza. Röpüljön, kedves! (Lombai el.) Ilyen a sors

játéka, a mit soká megtagadott, egyszerre adja meg. A lugosba hát! (Bemegy a lugosba.)

Elek (jő).

ELEK. Ide rendelt —

LUCZA. Jő már.

ELEK. Itt vagy? nos mit akarsz? Sóhajtozol! van is okod reá! Oh Lidi! Lidi! ilyen a te hűséged; de jól teszed, csak vésd be a gróf nevét — koszorúzd meg —

LUCZA. Hihihi!

ELEK. Te nevetsz, oh csak rajta, majd én is nevetek, ha megcsalatva sírsz.

LUCZA. Hihihi!

ELEK. Oh csak nevess! ez igazi alakod — legalább megismerem! Szólj! mit akarsz tőlem?

LUCZA (kijön a lugosból). Aha! úgy állunk ifjú uram?

ELEK. Lucza kisasszony! Ördög pokol!

LUCZA. Hát féltékeny valaki? ide rendelik egymást?

ELEK. Csak tréfa volt, édes kisasszony! alázatosan követem, mindjárt is megbüntetem magamat és tovább megyek. (Elmentiben.) Átkozott csalódás! (El.)

LUCZA. Hát így énekel a madár? most véletlen nyomára akadtam! Istenem! minő romlott a fiatalság, ide rendelik egymást, ily későn! ez pirongatást érdemel. Lépteket hallok — tán ő — (bemegy a lugosba).

Mokány (jő).

MOKÁNY. Engem úgy se! az a Vilma derék leány! elváltunkkor megszorítá kezemet, de én is derekasan visszanyomtam. Hehe! ezt el nem szalasztom! Most ettem, ittam, aludni megyek.

LUCZA. Ah! ah!

MOKÁNY. Ki prüsszög itt? aha, ott fehérlik valaki a lugosban! (Odamegy.) Ki vagy? ki után sopánkodol oly hangosan?

LUCZA. Mit ránczigálja az embert?

MOKÁNY. Lucza kisasszony! eszem a szívét, úgy ült itten, mint egy elátkozott szűz, ki az operencziás tengeren által szabadítót vár.

LUCZA. Kérem Mokány urat, ilyen expressusokkal tessék megkimélni — én nem várok szabadítót, s ha várnék is, mást várnék.

MOKÁNY. Uczczu! megeredt a zápor.

LUCZA Aztán ha megeredt is! Szörnyűség, ide vonulok az incselkedést kerülni s itt sincs nyugtom.

MOKÁNY. Én nem zavartam volna, de akkorát sóhajtott, mint a trombita.

LUCZA. Hát az én torkom trombita? hallja az ember a fülemilét. Szinte boszankodnám, ha más ember mondta volna; trombita! mintha bizony — látom, más helyre kell mennem, mert itt nincs béke! Trombita! Hüh! be elgyújtott. (El.)

MOKÁNY. Ennek a nyelve igazán legdrágább hús, tud is magának igazságot szerezni. (El.)

Lidi (jő).

LIDI. Csendes minden, szinte rettegek, ha valaki meglát; de nem tűrhetem tovább a kínzó bizonytalanságot.

Elek (jő).

ELEK. Kémlelnem kell.

LIDI. Elek! Elek! mégis igen szép, hogy eljöttél.

ELEK. A mint a dolog áll, közöttünk ez utolsó titok legyen. Mi szólásod van?

LIDI. Magadtól óhajtanám hallani, igaz-e, hogy Linát szereted. Rég kérdeztem volna, de többnyire a kastélyban valál, engem pedig atyád őrzött s a grófot bízta reám.

ELEK. Igen a grófot — kinek a nevét vésegetted a fákba.

LIDI. Én a te nevedet véstem be, nem tehetek róla,

hogy a gróf magára vette. Úgy van, úgy, míg én érted epedtem, te szerelmet űztél! Atyád mindent megsúgott.

ELEK. Nekem is ő mondá és megvallom, szívemből boszankodtam.

LIDI. Ha úgy van, tehát mind a ketten csalódtunk. Elek! állj szem közt, nem voltál hamis?

ELEK. Én az asszonyságot tisztelem, becsülöm, de téged szeretlek; ő azt sejti és barátságát ajánlotta.

LIDI. Úgy vagyok én szinte a gróffal.

ELEK. Így hát szent a békesség. Te ismét enyém vagy.

LIDI. Atyád szavát hallom; majd pattog.

ELEK Jer a lugosba, míg odább megy.

LIDI. De aztán megyek. (Bemennek a lugosba.)

Lombai jő *Linával.*

LOMBAI. Csak egy pillanatra méltóztassék nagysádnak — mulatni fogja, a mit lát — egy uj szerelmes pár! az én munkám, hahaha! itt a lugosban vannak, megnézem. (Odamegy.)

ELEK. Én vagyok, édes atyám!

LIDI. És én!

LOMBAI. Ej szedte vette! hogy mertek itt ülni? (Linához szalad.) Semmi nincs, nagyságos asszony! semmi! (Visszaszalad.) Meg ne moczczanjatok, mert megöllek benneteket. (Ismét Linához megy.) Elröpültek már — ha tetszik, menjünk vissza.

LINA. Minek e játék? hisz suttogást hallok.

LOMBAI. Igen! igen — de nézzen oda nagysád — ilyenkor legjobb távozni.

LINA. Mért oly nyugtalan az úr? hisz maga hítt ide.

LOMBAI. Igen! igen! tehát megmondom, Lucza és báró Kényesi.

LINA. Hahaha! ezeket látnom kell.

LOMBAI. Nem úgy, nem! rosszúl mondtam — az én hugom — igen, Lidi.

Lina (meghökkenve). Lidi — és —

Lombai. Igen, Lidi — nem tetszik távozni?

Lina. Lidi — és —

Lombai (félre). Mit tegyek? — Igen, és gróf Elemir.

Lina. Így hát nem háborgatom őket. (Elmentiben.) Most vége mindennek. (El.)

Lombai. Jertek elő, ti sáskák! itt összeülni, ily világos estve, nem, ily sötét nappal! nem, nem! a méreg elkábít; ördög pokol! majd füstbe ment plánumom! el egymástól! Elek, te velem jösz; téged, Lidi, a pinczébe zárlak — el el egymástól, ti plánumrontók! (Szétűzi őket.)

(A kárpit lefordul.)

NEGYEDIK FELVONÁS.

Kert.

Lombai és Vilma.

LOMBAI. Már, édes kisasszony, a dolognak elébb utóbb végződni kell. Mondja meg igazán, nem sejt valamit?

VILMA. Inspector úrnál az ember soha sem jönne ki a sejtésből, mert feje olyan mint a mágusi lámpa, minduntalan változnak benne a gondolatok.

LOMBAI. Oh de némelyek állandók: teszem, a mi most van eszembe s ezt pedig egyszer már érintém, most el akarnám végezni. Ismer engem a kisasszony?

VILMA. Úgy hiszem.

LOMBAI. Nem vagyok oly fiatal, hogy a gönczöl szekerén járnék leány után, de öregebb ember is van nálam.

VILMA. Az való.

LOMBAI. Van példa, hogy öregebb ember is megházasodott és boldog volt.

VILMA. Az is igaz.

LOMBAI. Valamicskét szereztem is.

VILMA. Azt is elhiszem.

LOMBAI. Tehát csak egyenesen kimondom: mivel Mokány urat nem szeretheti a kisasszony, legyen az én feleségem.

VILMA. Ej ej, kedves inspector úr, mint jövök én e szerencséhez?

LOMBAI (félre). Már kedves inspector. (Vilmához.) Lássa, édes kisasszony, gróf Elemir szereti hugomat —

VILMA. Azt többször állítá már uraságod, de mi ok az reám nézve?

Lombai. Fiam az asszonyságért eped, a fiú valóban csinos, jó reménységű —

Vilma. Akkor legjobb lenne, inspector úr, ha innen elküldené, hogy meggyógyulna.

Lombai. Mentsen isten, inkább itthon tartom; hadd legyen még betegebb, az asszonyságnak csak lesz szíve! Lássa, édes kisasszony, maga e dologban sokat tehetne, az asszonyság szereti, egy magányos órában maga szólhatna, s nem kétlem, az asszonyság is hajlandó lesz. Mi egy boldog nemzetséget tennénk, úgy élnénk mint a kis angyalok.

Vilma. Mind ezt meg kell fontolnom.

Lombai. Most tudja czélomat, számolhatok a kisasszonyra?

Vilma. Most erre választ nem adok, majd később! addig is, édes vőlegény! magamat ajánlom. (El.)

Lombai. Mit tesz a fejkötő! Most egész uj familiát fundálok, én leszek a törzsök.

Lucza (jő).

Lucza. Mit ábrándozik, inspector úr? magam is tele vagyok mindenféle gondolattal, otthon is dolgom volna, de ez a ház oly kellemes.

Lombai. És a báró, mint áll édes kisasszony?

Lucza. Valóban! meglepetve hallám édes szavait, de azt meg kell neki adni, ő különös szép ízlésű mágnás; vizsga szemmel felleli mindjárt a legkisebb kellemet. Tudja, szomszéd uram, én nem tartom magamat szépnek, de ő ezt a kis gödröt arczomon mindjárt észre vette s annyi édeset tudott felőle mondani, hogy hinnem kell.

Lombai (félre). Pedig onnan nem Ámor néz ki, hanem Saturnus.

Lucza. Mit mondott, szomszéd úr?

Lombai. A gödörben voltam magam is.

Lucza. Hízelkedő maga; de mi haszna, mégis bajos állapot.

LOMBAI Hasztalan aggódás, ő ugyan elkölté a magáét, de a kisasszonynak fösvény úratyja eleget hagyott; aztán báró, ő czimert ád, a kisasszony aranyozza meg. (El.)

LUCZA. Mit tegyek? hinnem kell szavának, mert a báró úgy ömledezett! itt fogta meg a karomat a holdvilágnál, oly gyöngén, mintha szunyog szállt volna rá. (Könyvet vesz elő.) Ezt a zsebkönyvet Linától hoztam, itt forgatom, tán erre sétál. (A könyvet forgatja.) Minő czédula ez! (Olvas.)

> Hiában rejted el forró szerelmedet,
> Ha lángja tiszta volt, többé el nem múlhat,
> Azért bizton tüntesd ki ismét szívedet,
> S hű érzetem viszont édes jutalmat ad.

Derék találás! egy felséges ötletem van! Ezt a czédulát egy rózsába dugom és én elvonúlok; ez majd felment a nehéz vallástól. A báró meglátja, elolvassa, elérti, megindúl, eljön, megkér, elvesz s én czélomnál leszek. Ah istenem! csak szemüvege meg ne csalná, pedig a mint mondá, angol üveg. (A rózsába tűzi a czédulát.) Így! bár csak jőne már. (El.)

Vilma, Lina (jőnek).

VILMA. A mint mondám, Lombai elvesz, ha téged rá beszéllek, hogy fiát válaszszad.

LINA. Oh azok a férfiak! önség és változás az ő elemök. De Vilma, én csalódtam Elekben, balra magyaráztam komor tünődéseit; gondold el, nem engem szeret, hanem Lidit. Oh ez az élet örökös csalódás.

VILMA. Hahaha! az legjobb benne, hogy ott nincs veszteség, a hol nem bírtál.

LINA. Előbb maga vallá meg: azért szomorkodott, mivel a gróf táborozta körül kedvesét, és atyja — engem akart menyének.

VILMA. A gondolat épen nem volt rossz.

LINA. De Vilma! én nem szoktam más kárán örűlni, de a hitetlen Elemir is e dologban szörnyen csaló-

dott; ezen csapással az ég neki tartozott, én most azon leszek, hogy a két szerelmes összekeljen. De nem boszúból, oh nem!

Tamás (jő).

TAMÁS. Ismét panaszom van. (Félre.) Tán most megjutalmaz.

LINA. Mi baj ismét?

TAMÁS. Lidi kisasszony ma reggel az üvegházba' volt a hadnagy úrfival és ott az úrfi megölelte.

LINA. Hallod, Vilma! ez nekem gyönyörű mulatságot ád.

VILMA (félre). Eltaláljuk, mért.

TAMÁS. Mikor én jöttem, megijedett és a mint félre szökött tőle, egy egész ablakot összetört.

LINA. Szegény Lidi! Vilma, nem képzelheted, mint szeretem azt a leányt.

TAMÁS. Aztán az E betű mellé most L betűt is vágnak.

LINA. Elek, Lidi! hahaha! ez felséges!

TAMÁS. Kérem, tiltsa meg, nagyságos asszonyom!

LINA. Csak menjen kend — mit áll kend — elmehet.

TAMÁS. Mind ezt úgy eltűri nagyságod?

LINA. Kend dolgára ügyeljen s ne arra, mit tegyek. Érti kend? elmehet!

TAMÁS (félre). Ne neked, mondj igazat s igyál vizet. (El.)

LINA. Vilma! Vilma! ez a történet oly vígan hatott rám.

Kényesi (jő).

KÉNYESI. Nagysád itt? mit vétettek ezen nyíló rózsák, hogy rájok is homályt akar nagysád vonni?

LINA. Jó hogy emlékeztet rájok báró úr, majd elmentem volna a nélkül, hogy kedves illatjokban részesűlnék. (Rózsás bokorhoz megy.)

VILMA. Nem sínli még báró úr városi mulatságait?

KÉNYESI. Koránt sem, a hol a természet ily virá-

gokat tenyészt, ott a mesterséges varázs holt tetemmé válik.

VILMA. Valóban! báró úr zsoldjában tartja a szépségeket.

Lina (visszajő).

LINA. Nem hiában, rózsa a szerelem képe, édes, de tüskés s azt tanítja: ódd magadat hirtelen hozzá kapni.

KÉNYESI. A ki már ily boldog mint nagysád, annak csak illatját nyújtja.

LINA. Ah báró úr! de mit mondjak, itt hagyom báró urat e szép társaságban; meglátja báró úr, hogy a rózsa keble is sokszor olyast rejt magába, a mit nem képzelünk. (Elmentiben Vilmához.) Egyet letörtem s féreg volt benne, ezt rejt a szerelem is. (El Vilmával.)

KÉNYESI (a rózsákhoz megy). Ez annyit tesz, hogy kezemből akarja fogadni a rózsákat. — Mi ez? czédula! (Olvassa.) Higyjek-e szememnek, ez belém szerelmes, ez valóságos szerelmi vallás! «Hiában rejted el forró szerelmedet»: Még a városban forogtam körűle, én voltam a titkos imádó. «Ha lángja tiszta volt, többé el nem múlhat»: Hogy a pénz oly szükséges, azt csak nem is sejti. «Azért bizton tüntesd ki ismét szívedet»; Azt megteszszük. «Hű érzetem viszont édes jutalmat ad» — bravo bravissimo!

Elemir és *Lombai* (jőnek).

LOMBAI. Ah nagyságos uram! én eleget törtem fejemet, de a zálogpénz, mely harminczezer aranyra megyen, a jószág jövedelméből ki nem kerűl.

ELEMIR. Tehát addig kölcsön vegyünk pénzt, én őseim birtokát magam akarom bírni.

LOMBAI. De kiadja-e az asszonyság?

ELEMIR. Még csak egy esztendő van hátra, én mindent rá kötök.

KÉNYESI Édes kedves barátom! örülj, örvendezz, én boldog vagyok.

Lombai. Későbben szolgálatjára leszek. (El.)

Elemir. Mit jelent ez? öröm ég szemedben.

Kényesi. Csak egyet kérdek, nem Lina írása ez?

Elemir. Igen!

Kényesi (karjába dűl). Oh én háromszor szerencsés! nem, nem háromszor, hanem háromezerszer, nemde annyi fekszik a jószágon?

Elemir. Nem értelek.

Kényesi. Olvasd és bámulj! előbb itt lelém Linát, ő a rózsákhoz utasított édes sóhajtással, s ezt ott lelém; ő maga dugta oda s azt mondá, megtanít szeretni.

Elemir. Oh emberismeretem! most tűnik ki, hogy mindig igazam volt. (Fel s alá jár.)

Kényesi (szinte úgy). Oh én szerencsés báró! mint élem majd világomat! egy sereg szelindeket tartok, par force vadászatot adok, angol leszek —

Elemir. Oh csalfa szív! neki mindegy, csak hódoló legyen.

Kényesi. Éljen a házasság! Hahaha! most nem kell betegnek lennem, ha valahol pénzt gyűjtenek mulatságra. Francia szakácsot tartok, angol lovászt, olasz énekesnét, mindenféle nemzetet, a magyar föld csak pénzt adjon.

Elemir. Félre tehát, szerelem! megvetés, foglald el helyét! Ha már az ifjat választotta volna — de ehez csak a gőg csatolja.

Kényesi. Ne szomorkodjál, barátom!

Elemir. Oh nem! ha valakit, téged kivánlak neki.

Kényesi. Édes kedves barátom! minő részvét!

Elemir. Igen téged, hadd büntesse meg magát veled.

Kényesi. Téged büntet, mért voltál oly pedant; most compossessorod leszek, de az én gazdaságomat máskép intézem, külföldről hozok tiszteket, azonban csak jó barátok maradunk.

Elemir. Ez sok! a világ megfordult és minden javával a bolondhoz szegődött. (El.)

Kényesi. Bezzeg most bánja.

Lucza (jő).

LUCZA. Egyszer maga van, már megtalálta a czédulát! azért oly vidám — Kedves báró úr!

KÉNYESI. Lucza kisasszony!

LUCZA. Minő szépen áll báró úrnak az öröm, én is úgy örülök, hogy majd kibúvok bőrömbűl.

KÉNYESI. Azt tegye, kedves, mert a mostani úgy is sorvadni kezd.

LUCZA. Micsoda?

KÉNYESI. Én mondom, lelkecském, ne higyje, a mit előbb szóltam, tudniillik hogy szép.

LUCZA. Báró úr! én nem tudom, mi érte így egyszerre.

KÉNYESI. Csalódott bennem, kedvesem. Én azt javallom, máskor mindig tükrét hordja magával, s ha valami férfi hizelkednék, tüstént kacsintson bele.

LUCZA. Minő gorombaság ez?

KÉNYESI. Genialitás, kedvesem, s ez mindig őszinte. Jó egészséget, lelkecském, lakomámba majd elhivom. (El.)

LUCZA. Ej te vékony lábú szörnyeteg! De úgy van, mikor az ember oly szelíd! Hüh! be elgyújtott! de ezentúl a sorsot kiesküszöm, hogy többé férfit se mutasson.

Mokány (jő).

MOKÁNY. Ej be piros a kisasszony!

LUCZA. Mokány úr derék ember! tud-e duellálni? hívja ki azt a bárót, vágja le legalább a fejét.

MOKÁNY. Az mesterség lenne; hát ha nincs neki?

LUCZA. Engem megsértett! s maga nem is haragszik?

MOKÁNY. Mi közöm hozzá?

LUCZA. Sziklák vagytok! Oh de ezentúl epekedhetik valaki — de jól van, ezt ugyan szó nélkül nem hagyom, oh a galambnak is van epéje. (El.)

MOKÁNY. Ez pórúl járt. Prosit a leczke.

Lombai (nagy örömmel keresztülsiet a kerten).

LOMBAI. Hahaha!

MOKÁNY. Hová oly szaporán?

LOMBAI. Victoria! jer szívemhez, barátom, én az egész világot oda szorítanám! minden plánumom szerint történt. Most hallám a grófot magával beszélni, csodálkozott, hogy Lina kezét oly hamar másnak adta, de mindjárt is Lidivel vigasztalá magát — most én is szólok.

MOKÁNY. Szólj, de értelmesen.

LOMBAI. Már nincs okom titkolni, halld: fiam elveszi Linát, a gróf Lidit, Kényesi Luczát.

MOKÁNY. Hohohó!

LOMBAI. Én pediglen ezt oly okosan intéztem el — hahaha! Csak mondd a szépnek: elveszlek! tüstént mozog akkor s mindent elkövet. Mind ezt is bizonyosan Vilma eszközlé.

MOKÁNY. Mit? Vilma? őt én veszem el.

LOMBAI. Te? hahaha! de ne busúlj, majd ha megint rá érek, szerzek én neked is egyet.

MOKÁNY. Mit csevegsz?

LOMBAI. Vilmát én veszem el.

MOKÁNY. Meglássuk! Most azért is elveszem. Magától akarom hallani. Megesnék biz az. Jer.

LOMBAI. Menj csak előre a kosárért, én csak egy gyűrűt keresek ki s mindjárt megjelenek. (Elmennek.)

Elek jő *Lidivel.*

ELEK. Már most se baj! Az asszonyság mindent magára vállalt, ezentúl nem kell bujkálnunk, ha szólni akarunk egymással.

LIDI. Engem is biztatott az asszonyság, ő oly kegyes!

ELEK. Majd néznek pajtásaim, ha ily szép feleséget hozok. Lidi! Lidi! te enyém; ezen csókkal (megcsókolja) mátkámmá avatlak.

LIDI. Még nem szabad. Lásd, te csintalan Elek, hogyan megczáfolod a gróf emberisméretét; ő azt

véli, nem is tudom mi a csók, s hány ég itt már. Itt jő maga.

ELEK. Itt hagylak vele, bízd reá, hogy ő is szóljon atyámmal. (El.)

LIDI. Mint égnek szemei! az én állapotomban nem csodálnám.

Elemir (jő).

ELEMIR. Lidi! kedves Lidim! épen keresve lelem. Magában nem csalódtam, én láttam —

LIDI. Ah tehát meglátta nagysád, hogy most —

ELEMIR. A szerelem olyan mint a nap, még a vak is érzi.

LIDI. Tudom nagysád nem kárhoztat.

ELEMIR. Ki tehetné azt! ez oly érzés, mely gúnyolja akaratunkat.

LIDI. Lássa nagysád, együtt neveltetének s mint gyermekek már szerettük egymást.

ELEMIR. Mit beszél, édesem? mi nem neveltetének együtt.

LIDI. Elekről szólok — Mi lepi úgy meg gróf urat? hisz annyiszor mondá, hogy szívembe nézett!

ELEMIR. Tehát Elek! Jól van, jól, igen, tudom már, E., Elek! (Magában.) Rettentő csalódás! szégyenlem, hogy fejem van.

LIDI. Nem reménylem, hogy megbántottam gróf urat.

ELEMIR. Mért nem szólt mindjárt — midőn — Ördög pokol! hogy megjártam.

LIDI. Nagysád pártfogását óhajtám megnyerni, de látom —

ELEMIR. Oh szívesen! minden jót kivánok, jó egészséget, édes Lidim! (Magában.) Szép ártatlanság! oh téged egy buta nevezett először.

LIDI. Sajnálom! ha —

ELEMIR. Oh nem szükség! nem vágyom sajnálatra, ajánlom magamat!

LIDI (félre). Szomorú dolog, úgy látom, mi egymást visszásan értettük. (El.)

Elemir. Nem! tovább itt nem maradok! minden szem egy poklot lövell reám! el innen! mindjárt el! (El.)

Lina szobája.

Lina, Vilma.

Vilma. A vendégek nagy része búcsút vett, nemsokára magunkba maradunk.

Lina. S őszintén szólván, óhajtom is már a csendet.

Tamás (jő).

Tamás. Nagyságos asszony! újságot hozok.

Lina. Csak röviden.

Tamás. Gróf Elemir ő nagysága útra készül; épen most hordott le, hogy sajnálni akartam távozását.

Lina. Útra?

Tamás. S mindjárt; cselédjei hanyatt-homlok futkosnak.

Vilma. Kendnek mindig oly különös újságjai vannak.

Lina. Nem is tudom, mi gondja kendnek arra, mit az uraság cselekszik.

Tamás. Csak jelenteni akartam.

Lina. Kend a kert után lásson — takarodjék kend! és többé ne mutassa magát szemem előtt.

Tamás. Ugyan mit cselekedtem nagysád, hogy engem mindig szidnak?

Lina. Kend még pattog? tüstént ki szobámból, házamból —

Tamás. Hej! ilyen a szegény legény élete. (El.)

Vilma. Téged ez az út rossz kedvbe hozott.

Lina. Igen! — nem! csak meglepettem. — Vilma! már egy levegőt sem akar velem szívni; lehet-e az, hogy a forró szerelem így elhidegüljön — ah! mégis hibáztam, midőn mások hódolatival akartam fényleni. Vilma! most érzem, a szerelem csak egyben lehet boldog.

Kényesi berohan s *Lina* lábához omlik.

KÉNYESI. Lina! ím lábainál fekszik a legboldogabb halandó! a rózsa kiadta titkát! lángom tiszta volt, forró és örökös, csak jutalma van még hátra. Im kedves, saját írása.

LINA. Az én írásom! de kérem báró urat, ily játéktól tessék megkímélni.

KÉNYESI. Ne tagadja, kedves! én szívét elnyerém.

LINA. Mit akar báró úr tőlem?

Elemir az ajtót rájok nyitja s meghökkenve megáll.

KÉNYESI. Örök frigyet! boldogságot! üdvösséget!

ELEMIR. Hah!

LINA. Elemir!

ELEMIR. Engedelmet kérek, ha egy pillanatra zavarom! én búcsúzni jöttem és utolsó szavam boldogságkivánás ezen új frigyhez.

LINA. Csalódik a gróf! valamint a báró is.

KÉNYESI. (felugrik). Ki látta ilyenkor zavarni az embert, az okos ilyenkor behúnyja szemét és távozik.

LINA. Csak maradjon, gróf úr; én vagyok itt magam az idegen. A mint értém, zálogos birtokát viszszakivánja, és viszálkodás nélkül idő előtt kiadom, csak a tőkepénznek kamatját kérem, mely, tudom, jó kezekben van. Ezzel én búcsúzom! (Be a mellékszobába.)

ELIMIR. Lina! Lina! (Lina után el.)

VILMA. Hála Isten! tán most megegyeznek, ideje is már.

KÉNYESI De mi történik itt? mit jelent ez? (A czédulát mutatja.) Hisz itt írva van —

VILMA. Hahaha! már tudom a tévedés okát. Lucza egy zsebkönyvet vitt el asszonyomtól, ott lelé ezen verset, melyet ez szokása szerint kiírdogál; ez bizonyosan Lucza ötlete volt, ő dugta a rózsába.

KÉNYESI Ezer villám! hát vígasztalnom kell. (A mint kifut, Mokányba ütközik.) Pardon! (El.)

MOKÁNY. Dejszen engem bizony el nem ejt. Édes

kisasszony! úgy hallom, Lombai veszi el, pedig engem úgyse! magamnak szerettem volna, hisz úgy is tudja már.

Vilma. Én, Mokány úr?

Mokány. Legyen őszinte, melyikünket választja?

Vilma. Lombai iránt soha szándékom sem volt.

Mokány. Eszem a szívét! tehát az enyém lesz? Azt ne mondja: nem! különben nőtlenségem lelkére marad.

Vilma. Se nem! de igen — se mindjárt.

Mokány. Mindjárt nem, hanem aztán? Ej te kis pipiske, hisz szemeidből látom, hogy feleségem lészsz. (Átöleli.) Uczczu! most lesz még a gyöngy élet.

Lina jő *Elemirrel.*

Lina. Feledve tehát minden! gyöngék valánk, adóztunk is érte.

Elemir. S ezentúl bizodalommal kerüljük a csalódást.

Mokány. Helyesen! Jobb is ha az ember kimondja mondókáját. Nagyságos asszony! én Vilmát viszem.

Lina. Mit hallok? te is —

Vilma (titkon Linához). Nincs mit várnom, nincs mit válogatnom; először a fej beszélte rá a szívet s most a szív is igen megelégszik.

Elemir. Mokány úr! mi baráti szomszédok maradunk; egy nap boldogítson mindnyájunkat.

Tamás (jő a podgyászszal).

Tamás. Nagysás uram! már be van fogva.

Elemir. Ki bízta kendre?

Tamás. Csak jelenteni jöttem.

Lina. Ez az öreg mindenbe belé avatkozik; a gróf úr nem utaz.

Tamás. De hát én megyek; csak búcsúzni jöttem, úgyse tehetek semmit nagyságtok kedvére.

Elemir. Mit akar kend? mit alkalmatlankodik kend?

TAMÁS. Hisz nagyságos asszony a házból elparancsolt.

LINA. Igen, előbb megharagított, ő hozta az út hírét.

ELEMIR. Kend olyan öreg s mégis oly gyermekes.

LINA. Csak menjen kend dolgára s ezentúl ne hordjon híreket — érti kend?

TAMÁS. Tehát itt maradjak?

ELEMIR. Igen, igen — de csevegés nélkül.

TAMÁS (magában). Már csak néma leszek, mert itt szóval nem boldogúl az ember. (El.)

LINA. Jó öreg, de kiállhatatlan újságaival. Ím! itt is közelít egy hű pár.

Elek jő *Lidivel.*

ELEK. Nagyságos asszony! kegyességében bízván —

LIDI. Én is oly bátor vagyok —

ELEMIR (Lidit magához inti). Lidi! Én magában csalódtam, de azért szívbeli frigyét eszközlöm.

LINA (Elekhez). Hadnagy úr! Én ezentúl is megmutatom, hogy barátnéja vagyok.

Lombai (jő).

LOMBAI. (magában). Összeálltak már. — Kedves gyermekeim!

ELEMIR. Lombai!

LOMBAI. Oh tessék!

ELEMIR. Ím én Lidi kezét kérem.

LOMBAI. Oh igen, igen szívesen, nagyságos fiam uram.

LINA. Lombai!

LOMBAI. Csak méltóztassék!

LINA. Én pedig Elek fiának kérek áldást.

LOMBAI. Oh adok, tiszta örömmel adok, nagyságos leányom asszony. Hahaha! mi boldog nap, magam zárom be. (Elővesz egy gyűrűt.) Vilma kisasszony, tudja mit jelent ez?

Elemir. Így tehát minden zavar szerencsésen fejlett ki. Hallja inspector! én Linával e naptól fogva jegyben vagyok.

Mokány. Én meg Vilmával, azért keress más újjat gyűrűdnek.

Lombai. Elhalok! hisz előbb tetszett —

Elemir. De hogy e nap teljes boldogságot áraszszon, Elek fiának egy szép curiát inscribálok, kétszáz hold földdel, hol ha kivitézkedte magát nyugodtan élhet; de Lidit kivánom neki feleségűl.

Lina. Én meg házassági költségét vállalom magamra.

Mokány. Én meg komának hívlak, de plánum nélkül.

Lombai. Oh plánum! itt most kétségbe esném, ha az inscriptio nem volna, ez vígasztal. (Elek és Lidihez.) Vegyétek egymást, rossz gyermekek!

Elemir. Különben tudom már az úr fortélyait, de legyenek felejtve.

Lucza jő Kényesivel.

Lucza. Tehát csakugyan szeret, báró úr?

Kényesi. Igen! valóban — már ott kinn mondám.

Lucza. Kedvesim! engem ez a báró úr megkért, én azért is mostani bőrömben maradok és kosarat adok neki.

Kényesi. Oh kérem, szép kisasszony!

Lucza, Nem! engem meg nem indít, én fogatok.

Kényesi. Én is, hisz csak játék volt — hahaha!

Lombai. Báró úr! Lucza kisasszony! megálljanak; mi benn maradtunk, de egy plánumom van: tegyük ezt a történetet vígjátékká! legalább ha némelyeket mulatunk, lesz jutalmunk annyi csalódásért.

(A kárpit lefordúl.)

TOLLAGI JÓNÁS VISZONTAGSÁGAI.

(Tulajdon leveleiből.)

ELSŐ RÉSZ.

TOLLAGI JÓNÁS PESTEN.

I.

1. Maji.

Barátom! én nagy világba megyek! Azt megírtam már, hogy mióta egy gazdag bátyánktól tetemes successiót nyerénk, atyámnak velem szörnyű nagy plánumai vannak.

Minap megáll előttem s a bodor füstöt igen sűrűn eregetve pipájából, így szólt: Fiam Jónás! huszonkét esztendős múltál, pénzed lesz, deákúl tanúltál, maholnap szép hivatalomba léphetsz; de még világi tapasztalásod nincsen: azért utazni küldelek; először is járd el a fővárost, szerezz tapasztalást s több e félét. Eszed van, künn még talán gyarapodik is, ennél fogva mentorra nincs szükséged.

Örömmel hallám mind ezeket; mert az ember nem azért született, hogy azon helységből, hol nagy nehezen általfutá iskoláit, soha ki ne szökjék. Magam sürgetém elindulásomat. Bár ne szakadtál volna oly messze tőlem! most velem jöhetnél; mindazáltal leveleimmel felkereslek s híven napról napra mindent leírok, mi történik velem. Fogadd szívesen sorsom közlését és rakd el tiszta érzéseim documentumi gyanánt.

Innen hazúl többé nem írok; mert ha az ember nagy útra készűl, hamar kifogy az időből. Itt is, akárhol is szíves barátod *Tollagi.*

II.

Pest, 7. Maji.

Ha az ember új világba lép, valami különöst érez, a mit otthon nem érzett, így vagyok én; mind e mellett fogadásom szerint az íráshoz fogok.

4-ta hujus megáztatva anyai könnyektől, tetézve atyai áldással, szívdobogva kocsira ülék s két feldülésen s azokkal járó kék foltokon kívül szerencsésen ide is érkezvén, a Remény fogadóban megszálltam. Ily nagy városban gondolám az embert fel sem veszik, azonban jöttemkor mindjárt nagyságoltak; de mi az embernek nem competál, ne vegye magára, én is eltiltám a magas titulust.

Hol az ember idegen, senkit nem ismer; de így az ember csupa nézésből nem sokat tapasztal, azért én is lementem az alattam lévő kávéházba, hol több városi ifjakkal mindjárt is megismérkedtem. A rokon lelkek egymást feltalálják; hozzám is bizonyos Lépfalvi különösen vonzódik, ittlétem czélját elbeszélvén, barátságát s pártfogását ajánlotta.

Meglátom, miket tapasztalok; nálunk úgy hírlelik: hogy a nagy városban, a ki nem akar is, tanúl. Ezer feltételek sarjadoznak keblemben, de azért alunni készülök, mert ha az ember elfárad, szeret pihenni.

III.

8. Maji.

Barátom! kulcslyukon ne nézz keresztűl; én tettem azt, de! meg is adtam árát.

Hogy az ember okos maradjon, olvasni szükséges: e végre nehány deák írókat raktam el ládámba. Ma épen előszedém őket, midőn a mellékszobában éneklést hallok, de a világért se tudtam, férfi- vagy asszonytorok zeng-e? curiositástól unszoltatván a kulcslyukon nézek keresztűl s ím tükör előtt áll egy drágán öltözött személy s írásból énekel, mellette egy

hosszú ember hadonáz kezével s az az egész scálát kiejti képével. Ajtóhoz lapúlva várom, mi lesz a dologból? s hajam a kilincsre tekeredik, de fájdalmasan csak akkor vevém észre, midőn a fogadóbeli inas belép, hirtelen hátra nézek s egy fürtöt kiszakasztok, melyre a kilincs zörren s az ének megszűnik. Az inas elmondá: hogy szomszédném egy híres altista énekesné s ma fogja épen magát produkálni. Gondolhatod: mint vágytam őt nyilván is hallani; mert nálunk néhány csepüevő s egyéb bukfenczes embereken kívűl ilyetén mesterek nem fordúlnak meg. Az inas zártszékkel kínál: mit használ a szék, ha be van zárva? mondám, inkább innen vigyünk széket. Erre viszonzá: csak bízzam reá, ő szerzend úri helyet. Ment s nem sokára hozott czédulát; drága volt, az igaz, de ingyen csak a halál, gondolám s kifizettem.

Rendelt órára theatrumba megyek; előnyújtván a kártyát, első emeletre, egy rekesztékbe vezetnek. Ott bámultam a tolongó sokaságot, midőn egy ifjú, kit már tegnap a kávéházban láték, hozzám szövetkezik. Uraságod maga vagyon? — mond — talán nem lesz terhére társaságom? Absolute nem, felelék, őt mellém űlni kényszerítvén. Sok beszéd után mondá: Cornelia derék énekesné; de nagy ellensége s ócsárlója nemzetünknek, hogy minden hangért ezrekkel nem adózunk. Hadd legyen ellenség! viszonzám, nincsenek huszárjai sem ágyúi. — Az nincs, felel, de vannak szép szemei s azok néha huszároknál is több kárt okoznak. Mi ifjak ma őt kifütyölni akarjuk s mint jó hazafit az urat is ezen frigybe meghívom. Ha így van, mondám, szívesen! miként szokták? Tessék engem utánozni, felel.

Azalatt muzsika kezdődik, mély csendesség lőn, a kárpit felhúzatik és az énekesné kilép; társam lassan fütyöl, én hirtelen kidugom fejemet s két ujjommal olyant füttyentek, hogy a theatrum is visszahangzott belé, gondolván, ha az ember valamit tett, tegye

igazán. Erre alól tapsolnak, lármáznak, s minden szem felém lövel; ennek okát tudni óhajtván, társamhoz fordulok, az elillant; a kis folyosóra megyek utána, egy úr haragosan eljállja utamat, kérdvén: én fütyöltem-é? Igen is! felelék biztosan. Arra ő felzúdul, fenyítni kezd, miként merem a köztársaságot zavarni, s hogy tettemért adóznom kell. Hasztalan kértem, hogy compescálja nyelvét, folyvást dörgött s nevemet kérdé; de én okos voltam s nem mondtam meg — több ember szorong öszve s mind ellenem voltak; már már szepegni kezdék, akkor Lépfalvi törtet elő, megpanaszlom a dolgot, ő azon haragos urat hátra vonja, s minekelőtte magamhoz térek, a nagy zúgás nevetségben oszlik fel.

Tele confusióval, megmentőmtől kisérve térek szállásomra, hol megértém a dolog mivoltát: hogy azon ifjú, ki megcsalt, az énekesnét szereti s most valamin öszvezendülvén, engem választa boszúja eszközének.

Az ember könnyen hisz, ennél fogva könnyen csalatik — aztán boszankodik.

IV.

9. Maji.

Ha az embert egy baj éri, a többi sincs messze. Búfelejtésre, ma korán reggel a szabadba menék, soká tünődvén: miként lehetne a tegnapi dolgot helyre hozni? Nagy észmarczonglás után az ártatlan énekesnét megkövetni legjobbnak itéltem; ennél fogva vissza s hozzá sietek. Ajtót nyitok: egy szép szőke leány ült az asztalnál s kötött, látásomon nem kevéssé ijedvén meg. Szótlan sokáig nézek égszínű szemébe s mindig úgy rémlett: hogy az, kit a kulcslyukon láttam, egészen más vala: ezen gondolaton elfelejtém mondandómat.

Talán bátyámat tetszik keresni? kérdé szelíd hangon, mindjárt visszavárom! Ezen hang nem volt

olyan trillás, mint a tegnapi, engem mégis mélyebben meghatott. Felbátorodva feleléк: Semmiféle férfit, csak ékes hangú személyét jövök tisztelni s az esti füttyért töredelmes szívvel bocsánatot kérni.

Erre szemei jobban rám nyíltak: ha én volnék a megbántatott, mondá igen kegyesen, szívemből megbocsátanék; de az nem vagyok! úgy vélem, a szobát tetszett ismét elhibázni; azonban örvendek, hogy ezen tévedés által tanúja levék jószívűségének.

Mit feleltem, mint jöttem ki, már nem tudom, oly zavarba jöttem; és csak új bajom hozott magamhoz, midőn tudniillik szobámba akarék menni és kulcsomat elvesztém.

Lépfalvi jön ismét, panaszlom sorsomat; ő rész szerint gondolá, nem szerencsétlenség, ha az ember véletlen egy széphez jut, rész szerint az énekesnét is valami ajándékkal megkérlelhetőnek állítá. Mindent magára vállalt.

A tapasztalás, látom magamról, vagy pénzbe vagy érzésbe kerül, s így az ember nyerve veszt, vagy ha akarod vesztve nyer — mi haszna marad?

V.

10. Maji.

Ma Lépfalvi javallására elhordozkodtam, még pedig ugyanazon házba, hol ő lakik. Szolgálatomra, míg itt leszek, egy inast is fogadtam; jó ember, de keveset hall; az semmi, csak azt megértené, a mit hall.

A fogadóban jól meghúztak! nálunk az egész helység kulcsa nem kóstált annyit, mint ezen városi kulcs.

Rendre vergődvén, eljártam a város ritkaságait. Mi sok szép van e világban, a mi nem áll könyvekben! ellenben mi sok festetik nagynak, a mi csekély magában! jele: hogy nem mind arany a mi fénylik, nem mind igaz, a mit írnak, nem mind helyes, a mit

tesznek, nem mind jó, a mit dicsérnek; de az való marad: míg az ember szűk határ között él, magát okosnak tartja; ha kiljebb lép, látja, mennyit kell még tanúlnia!

Tele van a fejem; de abból nem következik, hogy mind azt le is tudom írni.

VI.

11. Maji.

Ma Lépfalvi egy kertbe vitt sétálni, respective szaladni, mert alig léptünk be, két fehérszemély ötlik szemébe, kik után iramlik, s én őutána. Hozzájok érvén, köszöntjük őket. Lépfalvi titkos beszélgetésbe ered velök s aligha nem felőlem szóltak; mert az ifjabbik szemei többször lopva mosolyogtak felém — pedig azok szép szemek voltak ám! barna fürtök közül úgy ragyogtak ki, mintha Ámor két csillagot dugott volna oda, a szíveket elolvasztani.

Lépfalvi rossz deák lehetett! egy becsületes sententia sem jött ki ajkain, mégis úgy figyeltek reá, mintha Horáczot explicálta volna. Utóbb kifogyni látszatott, mert engem unszola szólásra. Én sok szépet akartam mondani, de hirtelen semmi se jutott eszembe; ebből tapasztalám: hogy az ember nem tud mindent, a mit akar; s ha tud is: nem úgy s nem akkor, mikor kell.

A másik személy, korosabb és vastag személy volt; nyájas lebocsátkozással egy deszkapadra invitált, de nagy extensiója miatt csak a pad szélére fértem. Míg Lépfalvi a másikkal elmerűlten beszélt, ő nekem a tavasz kellemeit magasztalá; én erre tudósan megmutatám: hogy tél után tavasz, tavasz után nyár következik, érzékenyen hozzá tévén, mily nehéz lesz neki majd a rekkenő nyári melegben ily húsmasszát hordozni! Arra ő hirtelen felkel, a deszkapad felbillen s én a földre bukom; de csakhamar talpon valék ismét, a kis leánynak időt se engedvén a sikoltásra.

Nem sokára búcsút vevén, a reájok váró kocsihoz mentek. Lépfalvi az ifjabbat, csókot nyomván kezére, felsegíté; én kalapomat a bakra tevém, hogy annál könnyebben emelhessem fel a vastagot; de elkéstem, mert akkorra már a kocsiba be is telepedett. Meghajtom magam, a barna szemek felém kacsintanak, és én oly valamit érzék, a mit definiálni nem tudok; szerettem volna én is egy csókot applicálni gömbölyű karjára; de elindúltak, s nekem semmi se jutott. Elandalodva, későn vevém észre, hogy kalapom is velök ment: utánok futok és szerencsémre az útfélen lelem kalapomat, de horrende öszvezúzva. Mérgelődve térek Lépfalvihoz, elébe tartván a destruált jószágot: mi egy kalap, mondá, ily gyönyörű mulatságért? Szemei égtek, az enyimek pedig tele voltak porral.

Hazamentünkben kifejté a titkot: hogy az ifjabbik, Kamati Lolli, egy gazdag kereskedő leánya, a vastag pedig Madám Laurent, annak gubernantja. Mily nehéz itt egy leányt megőrzeni! Gubernator egy országnak is elég.

VII.

12. Maji.

Alvásért fekszik le az ember; de én az éjjel ébrebben alvék, mint máskor nappal; képzeletem hol a kék, hol a barna szemekkel vesződött. Miért van ez? nálunk is teremnek szép szűzek; de talán nincs annyi mesterségök az embert virrasztgatni.

Lépfalvi nagy emberismerő, mindjárt előtalálta, mi nyugtalanított; ő úgy véli: Cupidóval lesz dolgom, ki főkép Morpheusnak esküdt ellensége. Így hát nekem kellett utána járni, különben ő látogatja meg váratlan is a szíveket.

Olvasni nincs kedvem, hasztalan forgatom a classicusokat, minden betűn szép szemek lebegnek. Hol fel, hol alá járok, az idő hosszú, még sem únom el

magamat. Óránként eszmélkedem s mind e mellett semmit se gondolok. Rendes állapot!

VIII.

13. Maji.

Mit az ember örömest hall, arról örömest beszél, ha van kivel; én is általmentem Lépfalvihoz s kitanúltam tőle a többi között: mint kell a szépnemet captiválni. Ő a boldog szerelmet négy §§-ra osztja fel: *látás, szólás, vallás,* és ha van miből a kedves tárgyat kitartani: *örök frigy.* Ezekkel jár: andalgás, remény, sejtés, boszúság, lángoló öröm és gyilkoló féltés. Ez mind nálunk is úgy vagyon, csak hogy a munkás ember nem igen ér rá fohászkodni és ablakok alá járni. Itt gondolom a szerelem mesterséges időtöltés, ott valódi érzés.

De mit okoskodom? bévett szokás fél törvény, azért: minthogy Lépfalvitól hallám első látástól fogva Lollinak irántam serkenő hajlandóságát és azt viszonzani kötelességemnek tartom; tehát bele kapok az első czikkelybe, az az a nézéshez.

Utóírás:

Ha poeta volnék, azt vélném: hogy az ég könynyezé szerelmes szándékomat s úgy tele sírta ruhámat, hogy egy hajszálnyi sem maradt benne száraz. Hallgasd, miként jártam.

Kamati háza numerusát s utczáját megértvén, pontban négy órakor délután felkeresém; mivel pedig Kamati háza szöglettház s nem tudtam, mely felől lakik Lolli, az utcza közepén oly situsban álltam meg, hogy szemeim minden ablakra eljuthatának, s ezt okosan is cselekedtem; mert azonnal a ház bal oldalán egy szőke fő tűnt elömbe s ha tüstént vissza nem vonja magát, megírhatnám, az a szőke fő volt-e, melyet 9na hujus a fogadóban láttam.

Ott állék merően kémlelve az ablakokat; s íme több emberek szövetkeznek hozzám, s majd reám, majd a házra tekintve, egymás kérdéseikre vállvonítva felelnek. Én elválok azon kiváncsi csoporttól s külön szempontot veszek; de egyszerre forgószél támad, zápor szakad az égből s mindnyájunkat szétmosott. Keresztűlázva tértem szállásomra.

Ilyen az élet! teli szép reménynyel kimegy az ember a meleggel s mire körűlnéz, a sors megfüreszti, és az ember fázik.

IX.

18. Maji.

A betegnek orvosság való; de hallottad-e, hogy valakinek gyógyításúl versirást præscribáltak? Velem ez történt. A minapi megázás szörnyű rheumát vont fejemre. Lekötve szobámban különfélét olvasgaték s egy helyen következendő velős mondást találtam: «lelki emelkedés enyhíti a testi gyötrelmet; azért a költő, midőn képzeti szárnyain felleng, minden földi bajt felejtve az ifjúság aranykorát éli.»

Ha így van, gondolám, én is elűzhetem rheumámat; neki ülök s ezen szonettet vagy hangzatkát zengém:

Kiballagék andalgva, gyöngyalak!
De ah irigy felhők zúgtak felettem
S örömczélom bús áldozatja lettem,
Megáztam jól, de nem láthattalak.

Most, vad sors! elzárnak hideg falak
Repűljön hát ez édes dal helyettem
Hozzád, kit első perczbe' már szerettem
Lásd innen, mily buzgón óhajtalak!

Beteg vagyok — de szívem indulatja
Vígasztalásomúl azt mondogatja:
Hogy tán azon hódító játszi szem,

Mely nem rég oly sok szép reményt igére,
Egy két könnyet gördít sírom kövére,
Ha meghalok; de azt alig hiszem.

Lépfalvi doctort külde hozzám; ez nagy cseppeket látván homlokomon, kérdé, mi izzaszthat ennyire? én nyílt szívvel megvallám, hogy a versírás verítéke ütött ki. Így tehát a szelíd Múzsa a jótévő Hygiæával egyesült s útat jelel az orvoslásra; ennélfogva én is izzasztó szer gyanánt versírást ordinálok; mentől többet, mentől magasbat irand, annál előbb tér vissza az egészség. Mondá s mosolyogva elhagyott. Így lettem recipe szerint poeta ex officio.

Minden kénytelenség fáraszt; de költeni szükségből rettenetes baj, minden kínok kínja! Mennyit vesződtem, mennyit gondolkodtam, tudósan öszverakván a szavakat; de hasztalan! semmi egész nem született, mindenütt kitűntek a hiányok, s nekem csak azon tapasztalás maradt: hogy nádparipán nem lehet Pindusra nyargalni. Azonban egészségem ismét helyre állott.

Mi az embernek nehezen megy, azzal hagyjon fel; én is ezentúl, ha a dicsőség szomja bolygat, ezen emlékverset tartom előmbe:

Ki észszel bír, szép s nagyot ír,
Fejére koszorút fűz;
Az ügyetlen és készületlen
Levegőben halat űz;
S tettit bármiként hirdesse
De azt még sem gátolhatja,
Hogy a késő kor magzatja
Hiú álmát ne nevesse.

X.

19. Maji.

Barátom! soha bérlett lóra ne ülj! s ha igen: biographiáját vagy gazdáját előbb ismérd meg. Alig mult el rheumám, más viszontagság talált.

Ma gondolat közt a holdvilág utczán (ott lakik Lolli) megyek keresztűl, midőn Lépfalvi mellettem elugrat; oly büszkén lebegett haragos pej lován, hogy nekem is szinte kedvem lobbant paripázni; eszembe

jutván, mily kényesen nyargaltam otthon a mezőkön s a szomszéd vásárokon. Hazamenvén csudálkozásomat jelentém: miért titkolá előttem, hogy lovakat is tart. Ő megvallá: hogy a ló nem övé, hanem bérlett ló s hogy itt kész pénzen akár mennyit kaphatni; hozzá rekesztvén azt is: mily szépen s tetszetősen tűnik ki a férfi lóháton, s mint röpűlnek szép szemek utána, mikor bátran neki eresztve szökdel szét az utczákon s tomboló lova szikrát vág a köveken. Lehetetlen volt a lovaglás vágyát eloltanom; azért is Lépfalvit kértem, utasítsa el inasomat s jönne ki velem délután nyargalni; de ő ezt dolgai végett megtagadá, hanem inasomnak instructiót adott: hol és mily áron szoktak paripát bérleni.

Az ember sokszor örűl, mikor tán épen semmi oka sincs; én is alig vártam a délutánt, képzelve, mily nagy impressiót tesz látásom szép Lollin, s mint ugratok majd ablakai alatt.

Inasom hoz egy nagy feketét; már messziről láttam, hogy az nem nyalka ifjú alá való (azt mondá: hogy a többi lovak már mind ki vannak bérlelve). Ez erős, hasas, széleshátú ló volt, tűzzel nem birt, de fél szemén se látott, a nyereg s kantár többet ért magánál. Rá vetem magamat, lábaim kimerednek vastagsága miatt. Le akarék szállni (s bár tettem volna!), de Lépfalvi biztatva mondá: jobb rosszúl lovagolni, mint kevélyen gyalogolni, és én elindúltam. Szörnyen rázott, azért csak léptetve mentem el Kamatiék előtt, szinte örűlve, hogy senki se látott e rhinoceroson.

Sokat látni jó az embernek; de mindent látni mégis bajos. Ezt tapasztalám, mert alig fordúlok más utczába, nagy ember-csoport tűnik szemembe és lovam velem együtt kiváncsi volt megtudni mi történik, neki tüzesedik, fülét hegyezi, nyerítni és akaratom ellen vágtatni kezd. Odaérvén, látom, hogy temetési pompa készűl. El akarok onnan fordúlni; de lovam a trombitásokon keresztűltörve a halálkocsi mellé (melybe

fekete posztókkal beterített két ló volt fogva) szorong; sarkanytyúzom, de minden döfésre kirúg s annál közelebb bújik a kocsirúdhoz. Hasztalan ostorozta a fekete kocsis, Rárót kiáltván, mert Ráró megátalkodva nem mozdúlt a helyéből. Már a koporsót kihozták, az emberek morogtak s nekem volt igazán circumdederunt me — mit vala tenni? leszállnom s egy embert szép kérés mellett jól meg kellett fizetnem, hogy Rárót félre vezesse. Attól értém meg: hogy ezen ló a holtakat szokta másszor hordozni, mikor négyesbe fognak, azért akart most is pajtásival sétálni. A temetési rend elindúlt, én pedig Rárót magam után vezettetve haza ballagék azon feltétellel: hogy ezentúl soha más lovára nem ülök.

Az embernek használ az is többször, ha senki sem ismeri; legalább ha viszontagság éri, ki nem nevethetik.

A halálparipát hazaküldvén, Lépfalvihoz megyek, ki nem rövid kaczagás után ezen hírrel lepett meg: hogy ő nekem módot talála béjuthatni Kamati házába e következendő conditiók alatt, tudniillik:

Lolli atyjának van egy fia, kit romlástól féltvén, köziskolába nem járat; azért is oly csintalan, hogy egy tanító sem jöhet ki vele, sőt mindenik ifjú óvja magát tőle — most is épen tanítót keresnek. Ha pro forma ezen hivatalt, melyre kis deákság, számvetés s több e féle csekélységeken kivül nem sok tudomány kivántatik, magamra vállalnám, tehát in persona kiadhatok szívemen. Már ő eziránt Lollival szólt, azonkívül levél által is fog mindennap recommendálni. Mindazáltal óvjam magam nevét említeni, minthogy Kamatiék atyjával némely per miatt öszvezendűltek s ennélfogva barátsága ártalmas lehetne.

Ha az ember szerelmes, minden habban partot képzel; de én nekem Lépfalvi gerendám, melyen minden zivatar közt általúszom; ő csakugyan igaz barátom.

Ma atyámnak is kell írnom. 1) Tudtára adom, miket

láttam; a mi velem mindeddig történt, talán jobb lesz elhallgatnom. 2) Pénzt kérek. 3) Ejtek valamit: hogy koromban már az ember szerelmes is lehet, ennélfogva házasságról álmadoz. 4) Megírom: hogy mindenütt jó; de mégis jobb otthon. A második pontért orrot kapok, de ki tehet róla, hogy az aranyláncz a megbántott énekesnének s mindenféle költségek meglapíták erszényemet. — Mint látom, a városi ifjaknál nem szokás a pénztartás — így én is már közikbe illem.

XI.

20. Máj.

Csinosan öltözve, mint azon ünnep kívánja, melyben szíven akarunk triumphálni — Lépfalvi levele zsebemben, különféle érzésekkel Kamatihoz menék. Hozzá vezetnek: még ő, a madám, és egy más asszony a kávé mellett ültek. Mintegy tíz esztendős gyermek, szilaj, daczos szemmel néz ki borzas haja közűl egyik szögletből. Kamati se szivesen se kelletlen monda: tessék várakozni! és a másik asszonyra néz, mintha további szólásra engedelmét lesné ki képéből. — A madám úgy tett, mintha soha se látott volna.

Felkelvén az asztaltól, a másik asszony gyémánttól megrakott kezét ajkaimhoz tolja s szemmel végig mérve kérdi: Mi tetszik? Nekem semmi! felelék; hanem a mint hallom, az úrfinak tetszik egy tanító —

Miket tanultunk? kérdé Kamati. — Mit nagyuram tanult, nem tudhatom, viszonzám; de én meglehetős deák voltam s azonfelűl atyám, ki három esztendeig vármegye pennája volt, azaz cancellista, most érdemes nótárius, maga vezetgette a szép s jónak tág mezején. Ezután tudományim lajstromát elmondám és a classicus írókét, kikkel conversáltam. A másik asszony bele szól:

Félre a sok hideg tudománynyal; ha csak aranyt nem tudunk csinálni, a többi mint hiú füst, magasra

száll s mégis semmi. Az én Rudim (tehát ezen most említett asszony az előbb írt borzas úrfinak édes anyja.) Ah! az én Rudim gyöngéd complexiójú, szelíd természetű gyermek; erőltetni nem lehet, nehogy drága élete szenvedjen általa. Minek is hijában kínozni a szép fiút? Ő tudomány nélkül is hintón jár, míg a tudós alig lehelve, mellette gyalogol. (Instálni kezdém, de szóhoz nem jöhettem.) Annyit tanuljon mennyi aháznál, legfölebb a társaságban szükséges és ezt játszva is elérheti. Így akarom, így kell lenni! azzal kezét még egyszer ajkaimhoz tolja és ellebegett, a vastag madám utána, de nem lebegett. Ezekből látod, hogy Kamati csak házán kívül úr — ben neki parancsolnak.

Kamati. «Hát csak eltökélé magát az úr?»

Én. «Igenis! mindennap néhány órákat szívesen töltendek itten.» (Képzelheted, Lolli volt eszemben).

Kamati. «De nekem ezen tanító urakkal már sok bajom volt; minden csekélységért elmaradnak, azért szeretnék contractusra lépni.»

Ezen megijedtem s hirtelen így tanakodtam: a contractus tanításra kötelez; mivel pedig én nem tanítani, hanem szeretni vagyok itt, ergo a contractusnak (ha csak nem matrimoniális) közöttünk nincs helye. Ez értődhetik, magamban gondolám, ennélfogva a háziúrnak nem feleltem, de az feleletre várt, én pedig hamarjában nem tudtam mit szólni; tehát zavarba jöttem, melyből ugyan csak a mellékszobából kihangzó: Szivem Kamati! segített ki; mert Kamati elhagyott.

Magam lévén, abban állapodtam meg: hogy míg Lollival szívemről értekezhetem, próbahetet kérek.

Ha az ember valakit jó indulattal ölel, az egész házat vele öleli; én is Rudi iránt, ámbár mérgesen tekinte reám, bizonyos affectiót érzék. Hozzá járulok; Rudi! mondám érzékeny hangon, gyöngéden nyulok keze után; de Rudi kirántja kezét és morogva hátat fordít (szelíd természet!). Hízelkedve czirógatom; de

Rudi ülőszékét a szoba közepére vetvén, elrobog s úgy becsapja az ajtót, hogy az ablakok zörögtek (gyöngéd complexio!). Erre Kamati kijő, kérdvén: mi történt? elbeszélem Rudi vadságát. Örülve mondá ő: ez a gyermek csupa tűz! utána megy, elfogadván előbb a próbahetet.

Jó hogy qua szerető s nem qua inspector vagyok itt, gondolám; midőn az ajtó nyílik, s Lolli könnyű lépésekkel előmbe lejt. Hozott levelet, kedves Tollagi úr? kérdé. Hoztam igenis, Grátiák egyike! felelék, hoztam; méltóztassék foglalatját szívére venni, és ha talán a barátság némely tulajdonokat angyali színnel ruházott is fel, mégsem egészen költemény az, hanem néhol kis igazság is van benne. Lolli szinte kifakadó tűzzel a levelet keblébe rejti el (boldog levél!), azután kezemet gyöngéden szorítván mondá: míg írásban felelhetek, ez légyen válaszom: érzek s reménylek! azzal kilejt ismét. Gondold! Ő érez és remény —

XII.

21. Maji.

Ma tehát mint valóságos tanító léptem fel, mert Kamati és hitvese Rudijokat formaliter általadák.

Tudod, atyám pennáját füle mellé dugja; én is ezen szokást vettem fel s ma feledtemből még Kamatiékhoz is így mentem. Az asszony elmésen kérdi mindjárt: minő sugára nőtt fülemnek? ez semmi, csak az orrom is ne lett volna tintás! mely fekete folt nem legszebb formát adott képemnek — azonban Lolli nem látta, a tudós czímert hamar letöröltem képemről. Ebből következik: hogy egy kis hiuság nem árt az embernek, és minden férfiuság mellett is ha kimegy az ember, nézzen a tükörbe.

De a dologhoz: Kamatiék általadák Rudit. Soká nem tudtam, mit tegyek vele, mihez kapjak, mert minden hivatalnak van bizonyos normája, de én mind ebben járatlan vagyok: végre egy Orbis pictus tűnik

szemembe. Rudinak nyujtom, megpróbálni, mint olvas. Ő egy lapot felüt s rám mutatva anyja elébe tartja. Ez őt ölébe ragadván, ezer csókot hintve reá, felkiált: Ah! te elmés angyal! Nézek, mi van a lapon? s egy majomképet látok. Ezt méltán aprehendálnom kellett volna, de rész szerint Lolli testvére; rész szerint igazság-szeretetem, hogy csakugyan más esze hozott ide, gondolám, s magam is nevettem.

Vendégek jöttek, Rudival magam maradtam. Ő papirost nyirbált s én neki segíték. Lolli lábhegyen közelít, levelet nyom markomba s újját ajkára téve ismét elillan.

Utamban igen kiváncsi valék megtudni, mit ír Lolli felőlem; de a levél Lépfalvinak szólt, nem illett volna feltörnöm. Ily kis pecsét mennyi boldogságot zár el, gondolám, és szinte számlálván a benrekesztett sóhajtásokat, Lépfalvihoz érek, ki vidáman olvassa, szívesen megköszöni s elzárja. Nem úgy van az alku! mondám: közölje velem is tartalmát, hisz engem illet leginkább; de ő rövid szóváltás után azzal nyugtatott meg; hogy Lolli ugyan sok szépet íra felőlem; de tapasztalt modestiámmal ellenkeznék a szemembe való dicséret, eljövend az óra, mely mindent napvilágra segít.

Bízvást hihetném, hogy ő szereti Lollit: de ha az ember kétkedik, mindenkor higyje a jobbat.

XIII.

22. Maji.

Mindig a régiben vagyok: azaz tanító és levélhordó; ez utolsóra talentumom van, mert lábaim jók; de egy elkényeztetett anyafiucskát oktatni s leányszívet kitanulni egy professornak is nehéz. Nem hiában nálunk a *szív* és *hív* anceps — az élet poezisa mutatja hogy metrumjok igen változó.

Mikor az ember okoskodik, jele: hogy elégedetlen — én is hozok viszek levelet, anélkül, hogy foglalatját tudnám; de mit tegyek? ha az ember kezd, végezzen is. Türelmem már ingadozni kezd.

Pénzem sincs. Lépfalvi ugyan osztakozott velem, de én úgy tartom: az ember mindaddig felebarát, miglen adni vagy venni nem kénytelen.

Talán csak az is igaz: hogy a szerelem elveszi az embernek eszét; nekem úgy rémlik, elébb okosabb voltam. Mások azt állítják, hogy a szerelem észt ád; de akkor talán nem úgy szeretek, mint kellene. Ez a Lolli — de nem ítélek előre: az embert úgy is elég korán meglepi a hideg valóság. Úgy fordúlhat, melancholicus leszek. Bocsáss meg, hogy mindenfélét öszveírok; de jól esik az embernek, ha egy kebelt tud, mely távolban is híve.

Ily nagy városban jó élni, ha az embernek sok pénze és semmi szíve nincs — nekem van még egy; de az is bús. Ölellek.

XIV.

23. Maji.

Van egy kincse az életnek,
Feljebb már nem röpülhetnek
Legmerészebb vágyai!
Ez a földi jó határa,
Boldog, kit ölébe zára,
Kit ápolnak karjai!
A szerelem ez a kincs,
Ennél bizony drágább nincs.

Megint vers! gondolod; de ne gondolj semmit is, hanem örülj s láss te is a szerelem után.

Ma Kamatihoz megyek. Mihelyt belépek, mindjárt hallám az asszony szavát, úgy rémlett, mintha valakit szidott volna. Szívem Kamati, gondolám, kapja leczkéjét; azonban képzelheted, mily meglepetve valék, midőn ama szőke leányt, kit az énekesné helyett megkövettem, azon szobából kijönni látom, honnan kizúgtak azon viszályos hangok. Csendes szomorúság ült halavány képén, s egy könny, egy ártatlan, szerencsétlen élet hirdetője, reszkete szemében. Homályos érzelem szálla belsőmre, melyet Lollival szemközt eddig nem érzék. Gyönge pirulat futá végig

orczáit, mikor megpillanta s némán köszönve üdvezlésemre, ment a szobán keresztül.

Mily varázsvessző illetett, nem tudom. Tetszett ugyan már az első látásnál, de mostani vonzódásomat iránta ki nem fejthetem; egész valómat hozzá röpülni s tőle lelkesűlni érzém. Lolli szebb ugyan: de minden bája elenyészett a csendes könny előtt, mely szószólója vala egy szelíd, egy nemes léleknek.

Lolli jön, a levelet általadván, kérdést teszek a szőke leány felől. — Lolli színetlen részvétellel mondá: Szegény Róza! Anyám üldözi őt, pedig oly jó, oly kegyes teremtés! Elbeszélé azután: hogy Róza szegény árva, atyja testvérének leánya, kit néhány esztendők előtt házához vett; de mivel más bátyjához akar menni, hol jobb napokat remél, Kamatiné inkább neheztel reá s minden apróságért haragját érezteti vele.

Jó egészséget, Lolli kisasszony! mondám (ezzel azt akarám jelenteni, hogy többé nem tetszik) s felejtve, hogy órám ki se telt, félig álmodva haza indulék.

Mit írjak tovább? fejem üres, minden gondolatim Rózánál maradtak.

XV.

24. Maji.

Ma jött kezemhez leveled, a melyben óvsz csalfa barátoktól — már késő! nekem megadták — megszégyenítve, öszvezúzva vagyok.

Mi az ember élte? még tegnap ezer vídám alakban lebegett a remény körűlem, most felém se jön; jele: hogy az ember tartós szerencsére számot ne tartson.

Kamatiékat mind együtt lelém, Róza is jelen volt. Alig lépek be, az asszony megtámad, miért nem teszek eleget tisztemnek? a kiszabott órát miért nem állom ki? Erre felelhettem volna, de az ember tűrni tanúl, ha szerelmes. Azonban a csendesség alapítása végett így okoskodtam magamban: (ah! miért okos-

kodik az ember, mikor nem ért hozzá!) Lépfalvi minden nap valami jót ír felőlem, ellensége ugyan a háznak, de Lolli barátja, azért is hihető, hogy igazat mond; talán nem ártana most az egyetem előtt publicáltatni dicséretemet, ebből látnák, mit nyertek velem és Róza is hamarább szívemhez hajlana; ennélfogva jónak tartám a levelet úgy általadni Lollinak, hogy a ki nem vak, megláthassa. Így történt. Kamatinénak jó szeme van, meglátta, a levélnek rohan és elragadja. Lolli képe vérlángba borul, a madám elfordúl s befogja szemét. Kamati velem együtt mozdulatlan áll s bámúl, Róza nagy tekintetet vet reám s elsötétűl. Kamatiné villámló szemekkel, vonagló képpel általfutja a levelet, de nem szól: végre elpattan szája, s csak úgy torlott ki a szemrehányás özöne, ezer titulust szórva rám, de egyik se volt hízelkedő. Már megbántam tettemet, nem szántam volna a föld alá rejtezni Róza szemei elől, hogy ne látná, ne hallaná megaláztatásomat. De még ez mind nem volt elég. Gondold el desperátiómat, midőn Kamati a szegény remegő és piruló Lolli előtt olvassa a levelet! (közlöm belőle, a mit tudok) «Nyugtasd magadat, és bízzunk szerelmünkben — atyám igen kegyes, ő igazságát is kész feláldozni szerencsénknek — érzem: boldogok leszünk. Írj, mikor csak lehet, hiszem postánk derék — nem kis mosolygó szárnyas isten ugyan; de egy nehéz pedáns, mezei truncus, kiből még embert kell faragnunk — (volt-e valaha egy halandó ily gonosz állapotban?) különben jó, becsületes ifjú — légy kegyes hozzá — öcséd nem nyer vele, de társaságod kelleme neki használhat — halálig szerelmes beléd — szabj határt, meddig viheted a tréfát — írd meg, mikor mehetsz ki, legalább addig is messziről láthassalak, míg egészen enyémnek mondhatlak. —»

Megdermedve állék; Róza komoran, egy szánó tekintetet vetve reám eltávozik — éltemet vélém elszakadni tőlem. — Minden szem, minden szó engem ostorozott.

Minekutána Kamati s drága hitvese nyelvöket rajtam eleget edzék, eltiltották házokat, hozzá függesztvén azt: ha még egyszer itt látnak, a szoba lyukán ugratnak ki.

Az ember bemegy a házba és nem tudja, mint jő ki.

Fájdalmas érzéssel, földre sütött szemmel ballagok haza felé, midőn valaki nevetve megüti vállamat; — ez azon ifjú vala, ki a theátrumban megcsalt, hazaszeretetemet boszújára fordítván — karján vezeti a tollakkal piperézett énekesnét, kinek most is aranylánczom ékesíté nyakát. Épen jókor! felkiálték haragom teljében — és tettiért kegyetlenűl lehordom. Ezért szólunk egymással! mondá. Nem! felelék: mi többet nem szólunk, hanem perelünk! Ő nem hallgatva reám, elindúlt.

Mily romlékony itt az emberiség! ma öszvezúdulnak, holnap karon fogva járnak.

Ha az ember kiadhatja mérgét, szinte könnyebbűl.

Lépfalvihoz megyek. Inasa jelenti: hogy atyja elérkezvén jószágáról, most annál mulat.

Itt ülök — kivűl éjfél, bennem éjfél — fekete a világ, csak Róza fehér, s őt elvesztém. Otthon ilyenkor édes álom ringatott, most azon eszmélkedem, a sors mint játszik az emberrel — a mit más emberek gonoszsága épen hagy, mi magunk rontjuk el képtelen okoskodással. Szerelmes vagyok — de a truncus! — ezt megbocsátanám, mert csakugyan hibáztam, csak azt ne írta volna, hogy Lollit halálig szeretem — pedig nem igaz. — Mit ítél Róza felőlem? Légy boldogabb! keseredett szivű barátod.

XVI.

25. Maji.

Reggel mindjárt számolni mentem Lépfalvihoz; ő kérdé: miért vagyok oly zuzmara képű, mint az elfagyott Ámor? Vége a tréfának! mondám s szemére

lobbantván álnokságát, elbeszélém a tegnapi balesetet. Először elhűlt, aztán meg ő kezdett pattogni, mért nem volt több eszem; de én nem engedém magamat; végre bocsánatot esdekelve dől karomba, megvallván: hogy Lollit régtől szereti s hölgyének eljegyzé, hogy Kamatiné, mivel atyja bizonyos perben velök egyezni nem akar, leányát tőle megtagadá és további öszvejöveteleket eltiltá, mindazáltal a madám segedelme által többször látá kedvesét. Velem megismerkedvén (épen akkor volt Kamatinak szüksége tanitóra) s a kedvező környüllállást használni akarván, engem tapasztalatlant választa szerelme Merkurjának. Mi a levelet illeti, mond továbbá, nem tagadom, egy kicsinyt túlléptem az illő határon; de az egyik gyöngéje, s úgy szólván, eredeti büne az embernek, hogy mások felett szeret ragyogni és mind azt, mit a szerencsétől nyert, kitüntetni azok előtt, kik őt érdeklik, vagy ő megnyerni akar — gőg nélkül ember nem születik és a ki ezt tagadja, többnyire nagyobb mértékben bókol magának. Azonban a levélben sok igaz is volt.

Mit? kiálték, hát én truncus maradok? Ez csak játszi hasonlítás vala, felel; de hidd el, barátom! neked még sokat kell forganod a világban, míg azon hajlékonyságot, mely most oly szükséges, sajátoddá teheted. Sok fordúl elő az életben, miről egy classicus se gondolkodott, és az idő szelleme után élni, a mellett igaz maradni, tán legnehezebb studiuma az életnek, melyben bölcseitek leginkább megakadnak. A társaság láncza erős — győz minden indulaton, minden véleményen, s aki azt elszakasztani akarja, embernél nagyobbnak, vagy kisebbnek kell lennie. Te jó s minden szögletességeid mellett szeretetre méltó ember vagy, de meg kell még törődnöd, az emberekhez simulnod, leginkább pedig leráznod a nehéz iskolai köntöst, mely szabadabb röptedet hátráltatja.

Több efélét beszélt; én haragudni akartam, de nem tudtam, sőt nyiltszívüsége még inkább hozzá csatlott; végre mellére dőlvén megvallám: hogy nem Lollit,

hanem Rózát szeretem s őt megnyerni legfőbb kívánságom. Ekkor belép atyja, egy tisztes úr. Én meghajtom magam és szobámba megyek.

Most látom, mit nem tehet az orátori tehetség. Lépfalvi kibeszélt minden haragot belőlem; de az embernek harag nélkül is fájhat a szive.

Estve.

Barátom! a fekete ló nem hiában kapott el a koporsóhoz — ez bús ómen vala, mely most valósulni készül — ezek talán utolsó soraim hozzád. —

Búba merűlve ülék, Rózáról gondolkodva, midőn egy idegen inas jön és e levelet hozza:

«Az úr engem megsértett; ha becsületét szereti, elégtételt ád — holnap reggel öt órakor a város erdejében látjuk egymást; ha nem — örök szégyen száll fejére. Feleletet várok. Pisztolyok felől én gondoskodom. *Cséli.*»

Ezért jöttem ide tehát, hogy duellum által múljak ki a világból! de böcsülete legfőbb java az embernek, ettől buzdíttatván azt válaszoltam: meg fogok jelenni; de minthogy pisztolyhoz nem értek, tehát vagy ököllel vagy puskával adok satisfactiót.

Egy ének mennyire viszi az embert! de el vagyok tökélve. Ne mondják: Tollagi Jónás félénk, nyúlszivű ember volt s becsületéért sem mert a síkra kiszállni! Atyámnak mindent megírok, bocsánatot kérek, hogy ily mély szomorúságot kell hoznom szívére és arra kérem, fogadjon téged helyettem fiának. Te pedig, egyetlen barátom! légy boldog! vigasztald szüleimet. Rózának is írok, megvallom: mily igazán szerettem, hogy ő leszen végső gondolatom. Ha már nem leszek, keresd fel Rózát, iparkodjál őt szeretni, vedd el, tedd boldoggá és emlékezzetek rólam! — Szívem lágyúl — többet nem írhatok.

XVII.

27. Maji.

Jelentem, hogy élek.

Ha az ember boldogtalanúl szeret, a halált könynyűnek tartja; de ha rá kél a dolog, az ember mégis fél. Én is eleinten mindenre kész valék; de midőn azon fatális órához közelíték, bátorságom hanyatlott. Lépfalvit akartam intermediátornak meghívni, de sehol nem találhattam; azért inasának adtam a levelet, melyben érintém a dolgot s egyszersmind kértem: hogy a bezárt levelkét juttassa Róza kezébe. Háromfertály ötre, erőt vevén szívemen, ezer küzdő érzéssel az erdő felé indulok. Cséli más két ifjakkal már az erdő szélén állva vártak reám — látásokra szinte erőt érzék. Cséli kérdi: hol maradt secundánsom? Én magam is tudok lőni, felelék, már rókát, sőt farkast is lőttem. Ő gúnyolva nevetett, mondván: meglátjuk a nagy vitézt! és azzal beljebb vonúltunk, hol egy kocsiról puskát és pisztolyokat vettek le. Megdöbbenve néztem azon öldöklő szerszámokra, de mint lehetett, elfojtám a félelmet.

Az úré a választás! mond Cséli: puskát kivánt, ím itt vagyon, megtöltve a mint illik; én pisztolyokból fogok lőni, ahhoz jobban értek, például tessék ide nézni: arra egyik társa felveti kalapját, Cséli lő, s a golyóbis keresztűl sivított a kalapon. Ez egy szívzúzó példázat vala; de mind e mellett magam is csudálom, hogy férfi maradtam.

Ez mind nem elég! mondám: ha az ember lő, maga töltse a puskát, nekem körömvasat adjanak, hadd nézzem meg a töltést. Erre Cséli fellobban, kérdvén: miért nem hiszek szavának? Mert azon estétől fogva, hogy megfütyöltetett, méltó okom van kételkedni, feleléк. Ő villongani kezde, én tűzbe jöttem és a nagy disputátió mellett szinte elfelejtém, hogy az embernek itt szinte meghalnia is lehet — kíméletlen kikelék ellene. Cséli hirtelen előmbe szö-

kik, felém tartja pisztolyát s ezen szavakkal: halj meg tehát! reám süti. Erre szívem úgy megszorúlt, mintha bele talált volna, szemem világa elveszett, tántorogni kezdék; de csakhamar éktelen kaczagás ébreszt fel; felnézek s látom, hogy tele vagyok pöhölylyel, s a levegőben is pöhölyfelleg szállong. Pöhölyt tett a puskapor felébe s azt sütötte rám. — Ily méltatlan bánásra szörnyen felzúdúltam — megfordítom puskámat és boldog végével egyenest a nevetőkre rohanok. Ezek megijedve szaladni kezdenek, s én tüskén-bokron keresztül nyomban utánok.

Jónás! Jónás! harsog hátúl egy ismeretes szózat — visszanézek s Lépfalvit látom felém sietni; alig lihegve kérdi: az istenért! mi történt? Én elfojtva méregtől, alig tudtam szólni. Ő kérlel — a puskát elveszi tőlem; melyre a három szaladók is közelebb sunnyognak — s a dolog vége az lett: hogy Cséli társaival megkövetett s én diadalmasan, de pöhölytől fehéren Lépfalvival kocsira ültem s a fiákernek kocsija bepöhölyözése miatt való morgolódásai közt haza mentem.

Szobámban elbeszélé Lépfalvi: hogy épen akkor édes atyjával egyezés végett Kamatinál vala, midőn az inas levelemet neki általadá. Róza a levél értelmét hallván, elájúlt, ő pedig hevenyében utánam siete. Mondta: s mindjárt visszatért Kamatihoz.

Barátom! Róza elalélt! Ezt az embert azért nem teszi, a kit nem szenvedhet — ismét remény fakadoz szívemben — még boldog leszek és örömmel neki ülök a pöhölyt kiszedni ruhámból.

XVIII.

29. Maji.

Ma Lépfalvi örömszikrázva jön hozzám hirdetni: hogy tegnaptól fogva vőlegény; egyszersmind Kamatiékhoz invitált, mondván: hogy szívesen várnak reám és már mindent tudnak, a mi közöttünk történt.

Hová az ember örömest megy, oda nem vár unszoltatást; én is mindjárt indulék.

A már boldog Lolli lesett a folyosón, elömbe lejtett és szívesen köszöntve a szobába vezetett. Mily máskép fogadtak most Kamatinál! — az asszony szinte terhelt kegyességgel, az úr szorítgatá kezemet, még Rudi is mosolygott, megtudván, hogy nem leszek instructora.

Ha az ember leányt kér és nem pénzt, mindenhol szívesen látják.

Rózához megyek; mint a levegő, mikor szeles idő uralkodik, úgy piroslott orczája, midőn beléptem hozzá, és Lolli keblén rejté el azt. Mit rebegtem én s mit felelt ő, már azt nem tudom. Ilyetén dolgot az ember hasztalan iparkodik leírni — ezen titkot a természet magának tartá fen, hogy az ember annál mélyebben érezze gyönyörűségeit. Elég az, ő szeret — jószívűségem, mondá, nyeré meg szívét.

Róza bátyja is (ugyan az, kinél a fogadóban volt, hol őt először láttam) itt van — nem ellenzi szerelmünket — s ennélfogva nem viszi el magával.

Ha az ember valaminek igen örül, szinte olyan, mint mikor igen búsúl, nincs helyén az esze.

Hogy többet lakom Rózánál mint lakásomon, az tudni való. Atyámnak ismét írtam.

XIX.

3. Junii.

Ma atyám elérkezett — halotti levelemet kapván, tüstént kocsira ült s éjjel nappal ide sietett. Öröm s harag közt zárt kebelére — mind addig csüggtem nyakán, míg rá nem vettem, hogy ő is eljön Rózához.

Megtörtént. Szokott gravitással lépett be Kamatihoz, kiben is mindjárt hajdani tanulótársát ismérte meg. — Róza igen tetszik neki.

XX.

5. Junii.

Siess! siess, barátom! jer mentől előbb ide, hogy semmi híja ne legyen szerencsémnek.

Egy hónap múlva Rózát haza viszem — Lépfalvi szintúgy Lolliját. Én velek örök barátságot köték.

Így, barátom! annyi viszontagság mellett is szerencsés lettem és a ki bal sorsomban kinevetett, most én nevetem azt ki.

A mit tapasztaltam, mindig elég ily rövid időre; de az a szép s kecsegtető valóság leginkább ébreszti lelkemet, hogy a jó ember mindig feltalálja keblét s ha néha szenved is, utóbb feltűnik csillaga.

Légy boldog! Siess nyílt karjaim közé. Ezentúl ritkábban kapsz levelet tőlem, mert ha az ember ily állapotban néha kibukkan is érzési özönéből, mindenkor szerelme lebeg előtte s keble lángol, azt édes hangokban kiönteni s így nem akarva is költő lesz. Oh mily boldogító a szerelem!

A mit a földiek jót és édest vevének,
Belőle sarjadoz, e lét forrásából,
Magok az égiek szerelmet értének
A nagy teremtőnek legelső szavából,
S az ember akármit tesz,
Előbb utóbb rabja lesz.

MÁSODIK RÉSZ.

TOLLAGI JÓNÁS MINT HÁZAS.

I.

*15a. Novembris.

Amice! feleségemnek annyira feldicsértelek, hogy általam csókoltat; én pedig haragszom reád, hogy nem jöttél magad gratulátiód helyett menyegzőmre. Későn vetem ugyan szemedre; de mikor az ember

megházasodik, eleinte olyan mint az ittas; ki annyi-félét összegondol s mindig a kehely után nyúl; de úgy rémlik előttem, már józanodni kezdek.

Nem igaz, a mit sokan állítanak, hogy a házasság sírja a szerelemnek; már öt hónapja lesz, hogy Rózát haza hoztam s most is szeretem még; de van is ám rajta mit szeretni! Azonban az is igaz: hogy az ember bármi sokat tanúlt is, a szép nemet még sem ismerheti ki. Róza is megváltozott: mint leány alig szólt, a szemtől is félt; most csupa élet s annyit enyeleg, hogy még. Ő szerencsésnek vallja magát: én arra csak mosolyogni szoktam; de ha az ember mosolyog, jele, hogy tetszik valami. Atyám most sokszor van együtt a helység oszlopival, tán valamit szőnek? majd meghallod, mert ezentúl serényebb író leszek.

Úgy tetszik, menyegzőmről még nem is írtam? pedig nagy pompa volt ám! a helység vénei is alig értek hasonlót. De ha az embernek pénze van, nem mesterség pompát csapni; pedig hány csap olyan is, kinek nincsen? Vannak is, hallom, kik orrolják megtiszteltetésemet; de ha az ember boldog, irígyeket talál.

Esküvésem még a városban nagy sírással, de csendesen ment végbe. Lépfalvi ment először, aztán én. Kamatiék adtak vacsorát, s meglehetősen vígan valánk. Első éjjel majd virradtig leczkézett atyám, pedig mikor az ember csupa szív, vajmi nem szeret tanúlni! Másnap új sírás között elindúltunk. Az egész úton nem tudtam, házas vagyok-e? egyszer akartam a sötétben Róza kezét megfogni, de atyámét nyomtam meg, ki ezen szerelmes manipulátióért derekasan lehordott.

Haza érvén, házunkat már tele találtuk vendéggel; édes anyám kitett magáért s minden asztal hajladozott a sok sütemény és főzemény terhétől. Muzsika is volt, s midőn bíró uram egészségünkért ivott, kívül a csőszök salvét adtak s a mozsarakat is elperzselték. Táncz kerekedvén, a korosbak méltóságos

lassúsággal lejték a palotást; az ifjak pedig nagy tripudiátióval sorba is, váltva is, a gombostő-, gyertyás-, dobogó-, sövény-, cziczka-, farkas-, medve-, barát-, vánkos- és csörgő-, vagy lapoczkatánczot; végre mindnyájan derűre-borúra járták a hajnalt. Majd három napig tartott a dínom-dánom, de nekem az idő sohase volt hosszabb. Verset is írtak a lakodalmamra, olvasd:

Tollagi Jónásnak kedves hitvesével
Szentelem én e dalt, Múzsám kegyelmével.
Szerelem! Szerelem! éltünk éltetője!
Általad varratik a szűz fejkötője.
Nélküled a világ puszta síralomház,
A ki téged megvet, csak árnyékot hajház;
S bár keblünket néha mély sebre fakasztod,
Hamar begyógyítja majd égi malasztod.
Te kötötted össze Rózájával Jónást,
És nekünk szereztél ily derék áldomást;
Tág torokkal légy hát dicsérve mindenkor,
Éljen az új pár! ezt óhajtja kántor!

Ennek az embernek volna talentoma; de Múzsája világért sem mozdúl, ha kancsó nem áll előtte. Az egész ünnepen leginkább kimutatta magát mézes-kalácsos kománk; ő két fehéren öltözött leányka által egy szörnyű nagy lobogó szívet küldött marczipánból, mint symbolumát a hív szerelemnek. Légy boldog!

II.

22a. Novembris.

Az ember mindig feljebb törekszik; de ha az embert más tolja magasra, akkor ne kérkedjék; büszkeség nélkül jelentem hát új dignitásomat. Tegnap — épen együtt ülénk Rózával — ő kötött, én pedig azon tanakodtam: mivel mulassam? mert az okos ember is kifogy a beszédből néha — midőn atyám olyan képpel, milyet nagy dolgoknál szoktunk mutatni, hozzánk lépett. Gyermekek! — így szólott — a szerelemnek van ideje, de a világ is megkivánja figyelmünket! ez-

után markába ütvén ki pipáját, kezét vállamra tevé s mély hangon így szólt: Fiam Jónás! én a közügyért eleget fáradoztam, már nyugalomba teszem magamat s ifjabb vállaidra hárítom; te lészsz a helység pennája! A tanács nótáriusnak választott, én csak a fő inspectiót tartom fel. Vidd ügyes méltósággal, s a Tollagi név dicsősége felmarad. — Öltözz és jer a tanács színe elébe!

Tudod, barátom! én nagyságra sohasem vágyódtam; de ha az ember véletlenül valami lesz, mégis örűl. — Felöltözvén elmentünk a helységházba. Bíró uram jeles beszéddel fogadott, atyám neki ékesen felelt; már én is készűltem valami fontosat mondani installátiómra s készségemet demonstrálni, midőn a kisbíró berohan: Uraimék! — monda — huszárok jőnek téli szállásra, már a kovártélycsinálók meg is érkeztek. Ezen hír félbeszakasztá az iktatási ünnepet; a bírák szétfutkostak a polgárokat tudósítani, engemet pedig atyám hivatalos szobájába vezetett, hol a felsőség rendeléseit olvastuk.

E hivatalt alig nyertem volna el, ha többen a tanácsbeliek közül atyámnak nem tartoznának: de az obligátiónak olyan influxusa van az emberre, hogy azt is megteszi, a mit nem akar. Róza mindennek nem örűl, tán fél: hogy majd kevesebbet lát; a jó lélek!

Többet írnék, de a trombita engem is talpra kiált, s míg az ember új valami hivatalban, mindig buzgón viszi.

III.

30a. Novembris.

Hej barátom! minden testnek van árnyéka, minden tisztségnek haszna és terhe; én is olyas valamit érzek, a mi épen nem tetszik.

Helységünk most sokkal elevenebb, de magamról ítélvén, sok szív is új mozgásba jött. Szép hölgyem aligha szemet nem szúrt, mert katona uraimék sere-

gesen sétálnak ablakom alatt; szerencsém! hogy derekasan kezd fagyni, különben tán még most is ott tanyáznának. Ez semmi ugyan, de nézés a szerelem követe s a csillogó ruha, deli termet (bár a szabónak is nagy része van benne), nyájasság s kellemes udvariasság hányszor szorítá már ki a hű szívet! Kötve higyj az asszonynak.

Az ember kiül a polczra, hogy mások süvegöljék s azalatt nem tudja: mi történik otthon.

IV.

5a. Decembtis.

Ma haragos voltam s nem mertem mutatni. Ez annyit tesz: mint köpönyeg alatt fügét mutatni.

Eszmélkedve ülék szobámban, midőn egy fiatal vitéz nagy robajjal rám nyitja az ajtót s mindjárt hetvenkedni kezd: hogy szállása rossz, füstös s több efféle. Én szokott modestiámmal kértem: hogy az iránt végezzen a bírákkal — hogy nekem ahhoz semmi közöm; de ő folyvást pattogott, az asztalt verte, kardjával csörtetett s még füleimet is levágással fenyegeté. Én házi jusomra provocálván, posituraba tettem magamat de ő mindig közelebb hadarászott felém. Az okos enged, gondolám, s már hátrálni kezdék, midőn Róza ijedten beszaladt s a lárma okát kérdé; erre a mord képű harczos oly nyájas, oly szelíd lőn, mint a szerelmes galamb — oly édesen hunyorgott Róza szemébe, annyi szépségeket mondott, hogy én tüskén állva mindjárt sejtettem hadi stratagemáját, mely által színlett csatát kezdvén, Rózát becsalta.

A kalászt verik, hogy magot nyerjenek; ez is belém kötött, hogy Rózát dicsérhesse; de én szavába vágtam és szállását hoztam elő. Bocsánatot, nótárius uram! ily kedves szomszédság minden kellemetlen dolgot kellemessé tészen (tehát szomszéd); most nem cserélném el a legszebb palotáért! — így csevegett és csak a déli harang hívta el. Ebből láthatod: hogy a

gyomor majd egy rangon áll a szívvel. Midőn kikisértem, ő csupa barátságból kezemet félig összezúzván, ismét bocsánatot kért és az udvaron keresztűl hatszor is visszanézett. Ez valamit akar, gondolám, s szobor gyanánt a pitvarban álltam meg. Mi bajod kedvesem? kérdé czirogatva Róza. Semmi, fiam! felelék s nem akarva nagyot sóhajtottam.

Lásd, barátom! házasságban a legokosabb ember is néha olyan pictus masculus — sokat érez s átall szólani — tele gonddal mosolyog, valót keres s hazudik.

V.

8a. Decembris.

Tegnap az itt kormányzó kapitány úrnak névnapja volt; atyám azt proponálta: hogy a helység küldene deputátiót hozzá, őt illendően megköszönteni. Atyám, ki ilyetén dolgokban mindig kolompos volt, most a papolást reám bízta. Tudod, nem vagyok kérkedő; de nehány tanácsbelit odavezetvén, hevenyében olyan orátiót penderítettem, hogy a kapitány örömében alig tudta elfojtani nevetését, azonban engem, mint a sors üldözöttjét itt is fátum ért, mert egyik közel mögöttem álló igen vastag deputátus nagyot tüsszentvén, hasával kilökött helyemből, úgy hogy előre buktomban a megüdvözlendő főtisztnek lábára hágtam s így tele confusióval beszédem fonalát elvesztém. Erre a kapitány köszönetét jelenté, s az én epilogusom elmaradt. Később az asszonyság is megjelenvén, többi között nekem ezt is mondá: Hallom, nótárius úrnak szép, jól nevelt hitvese van, igen óhajtanám társaságát, tessék megismertetni vele. Én megigértem. Itt nincs veszély, a kapitány derék ember ugyan; de a kard és idő nyomától képe olyan mint a kárpit; azonfelül egyik asszony szemmel tartja a másikat.

Mióta házas vagyok, tegnap Róza először ellenkezett velem. Én azt akarám: hogy a vecsernyére édes anyámnak régi nagy bundáját öltse fel, ő pedig csak

könnyű ruhában a máskorinál szorgosabban öltözött, bizonyosan karcsú termetét nem akarta elpalástolni; ízetlenségem még inkább nevekedett, midőn a tiszt urakat útfélben megállni láttam; úgy néztek — úgy néztek, de egyik se rám. Ebből látom: hogy a szépség mellett a tudomány csak holt kincs, s hogy az ember néha fűnek-fának szemet kivánna, néha meg közvakságot óhajt.

A szomszéd vitéz leginkább incselkedik, nappal néz, estve sípolgat; annyit tudok felőle, hogy kadét, különben nem igen derekabb ember nálamnál; de az újság fél szépség. Ma éjjel is többed magával muzsikált; én felkeltem s kinyitván az ablakot a vasrostélyon kidugtam a fejemet — a mint nézegetek, egyik nekem ugrik s előbb, hogysem bevonhattam volna fejemet, gyöngéden megczirógatta: bizonyosan más képet vélt, gondolám s jó ízűt nevettem csalódásán; de ma reggel vettem csak észre, hogy bekormozott.

VI.

15a. Decembris.

Nálunk szörnyű nagy hó esett, kívül minden fehér; csak az én kedvem fekete. Legyen az ember bármi pontos, ha esze otthon jár, midőn másutt dolgozik, megtéved; én is a jegyzőkönyvben nagy zűrzavart okoztam, s ha atyám, mint régi practicus észre nem veszi, kár mellett szégyent is vallok; van is mit hallanom érte; de hagyján! csak qua férj boldog lehetnék, nem bánnám, ha qua nótárius némelykor orrot kapnék is.

Azt mondják: a jó asszonynak nem kell strázsa, önmagát megőrzi; de ha az erkölcs elalszik, vajmi jó akkor, ha a gazda szeme váltja fel! Míg az ember kötelessége után jár, háza nyitva marad az incselkedésnek. A kadétot is Rózánál kaptam, olyan közel ült hozzá, s beléptemkor valamit dugdozott előttem. Én elhűltem; de Róza vidáman felém ugorván mond:

ez az úr Lépfalvi, Lolli férjének öcscse; bátyjának öccse; bátyjának megírván téli szállását, annak üdvezletét s örömét jelenté, hogy ily közel esett kedves barátjához. Lolli is tisztel! Ez mind jó, de a barátságnak is van határa; azért hideg maradtam Lépfalvi iránt, ki úgy látom, hajszállal se jobb bátyjánál, s ha lehetne, jégre vezetne.

Lépfalvi nemsokára elment s az ajtónál ezt súgta fülembe: Nótárius uram féltékeny, sajnálom; de kinek szép hölgye van, tűrni tanúljon. Ez még habeálgatni akar, gondolám, s haragomban mindjárt is szemére lobbantám Rózának, hogy nekem hátam mögött ily vendég igen displiceál, s nem hittem volna, hogy ily csapodár legyen. Róza reám veté szemét, elfordúlt s könnyezett: magamon is kitört a fájdalom és vele sírtam; édes anyám hozzánk jövén s minket oly búsan látván, szinte zokogni kezdett velünk, míg a valamit kérdezni jött szolgáló látván e pityergő scénát, jajveszékelve atyámért szaladt, ki szokott auctoritással megkorholt és szétperelt bennünket. Ah! szegény jó szüleim nem tudják, mi epeszt — magam se tudom; de az okos ember előre néz.

Így él barátod Jónás! Ölelkezés lesz ugyan a síralomnak vége; de a házasság olyan mint a viadal, az ember csöröl-pöröl, aztán megbékűl; de a seb mégis fáj.

VII.

20a. Decembris.

Tegnap reggel szomszéd collegám hozzám toppant s magával leányt kérni meghítt; nem örömest mentem, de még boldog időmbe megigértem neki, azért engednem kellett. De hogy Rózának ne legyen ideje kinézegetni, számolást (s ehhez igen ért) bíztam reá. Ő mindjárt elérté, mit akarok. Mindent megteszek — mond — csak ne kételkedjél hűségemről. Én nem kételkedném, csak a katonák ne kételkednének! felelék.

Hogyhogy? kérdé Róza.

Ha nem kételkednének hűségedről, nem járnának utánad, viszonzám búsan.

Az idő kifog minden balítéleten! mond Róza. Tudtam volna rá sokat mondani; de ha az ember szerelmessel készűl valahová, nincs nyugta; azért collegámmal szánra telepedvén, elröpűltünk nagy csörgetytyűsen.

A leánykérő mindig kedves vendég, mi is szívesen fogadtatánk. Dictum factum! a leány igent sóhajtott, szüléi utána, s a nősző örömében alig lelte helyét, én pedig gondolám: várj csak, collega! majd megérzed, mi a feleség! Az enyém jó, mégis mennyi gondot ád! Az ebéd sokáig tartott, különben is collegámnak annyi mondókája volt, hogy már késő este lett, mire hazaértem. Hálásra eleget hívogattam s marasztottam útitársamat, de erővel ő még az éjjel hazaszándékozott; így tehát nem is engedtem hozzánk hajtatni, hanem a helység végén leszállván, bundába burkolva házunkhoz ballagtam, meglepni vélvén Rózát. A mint a kerítéshez jutok, mindjárt egy emberi alak ötlik szemembe, mely az ablak alatt áll. Ez a kadét! gondolám s közelebb sunnyogok hozzá és csodálkoztam, hogy semmikép se mozog. Kevés vártatva megszólítám: Uram! nem illik idegen ablak alatt kandikálni! Semmi felelet. Meleg vére lehet az úrnak, hogy ily hidegben is itt ácsorog! mondám ismét s félre akarám tolni — de meghökkenve léptem vissza, midőn a kadétnak vélt alak első tapintásra lábaimhoz omlott — nézek, nézek s látom: hogy hótetem volt s reá egy köpenyeg akasztva. A mivel az embernek képzete vesződik, azt látja szeme. Eleinte boszankodván a kadétot nem szántam volna móresre tanítani, mert ez a csíny egyedűl tőle származhatott; de látván, hogy a dolog tanú nélkül ment végbe, csendesen belopództam az ajtón s az öregeket már fekve, Rózát pedig a mesélő fonóknál lelém.

A nehéz útiruhát le akarván vetni, a mi szobánkba

menék s már visszakészültem a fonótársaságba, midőn kívül az utczán dörmögést hallok — az ablakhoz megyek, melynek egyik táblája nyitva volt, s mindjárt megismertem a kadétot egy pajtásával.

Nincs itthon — mond Lépfalvi — a csörgő szánt meg kellett volna hallanunk.

A hóember el volt döntve —

A szél miatt —

Nemde gyönyörű asszony az a Tollaginé? nem tudom, mint botlott bele az a pedánt, bárdolatlan nótárius?

Classicus drótón járó.

Kínjából lett tudós.

Tudósból lett öszvér.

Olyan mint a barázda-billegető.

Mint Faun a Gratia mellett.

Lásd, barátom! ily titulusokat nyer az ember, ha szép felesége van, a romlott irígy világ rajta edzi nyelvét, hogy a szép előtt megdönthesse. Alig tudtam magamat moderálni, hogy vissza ne feleljek; de ha az ember hallgatózik, önszégyenét hallja sokszor; aztán az ilyest jobb ignorálni. — Később ugyan jó embernek is neveztek, de ez csak úgy illett a többihez, mint egy hajszál a kopasz főre. — Elhallgatván szóval, síppal kezdettek ostromolni — oly keserves, oly andalogtató nótát fúvtak, hogy szinte magam is megindúltam; de attól tartván: nehogy a kártékony hangok még Rózát is általcsalják a fonó kalákából, hozzá szándékoztam, csak az ablaktáblát kívántam bezárni — de gondold el! a mint a kárpitot félre hajtván kinyujtom kezemet, Lépfalvi mint a villám odaszökik, megragadja azt: Róza! — sóhajt — ah! miért oly kegyetlen? Én visszaakarám húzni kezemet, de ő keményen szorongatva ajkaihoz nyomta: Most vagy soha! rebegett, azután olyan meleg csókokat czuppantgatott reája, hogy szinte csiklandott, s bármint tartózkodtam, kaczagnom kellett. Erre ő visszapattant, én pedig aludni küldvén őket, bezártam a táblát.

Barátom! ez nekem mégis szeget ütött fejembe; ki lesz kezes, hogy utóbb az igazi kéz mégis ki nem hajlik-e? Az asszony gyarló, ezt már a régi írók hirdették.

VIII.

24a. Decembris.

Könnyezd sorsomat, barátom! én csakugyan hamis fogást tettem, csakugyan meg vagyok csalatva! Nincs hűség e földön, kezemben a rettentő bizonyság. Ily búsan még egy karácsony se talált — bocsáss meg, ha ezen sorokat syllabizálnod kell, mert fájdalomtól reszket kezem.

Mint nótárius én administrálom a szükséges széna- és abrak-portiókat s azokat quietáltatom. Így történt ma, s az előbbeni portiókat Lépfalvi vette által. Ő mintha semmi se történt volna közöttünk, enyelegni kezdett; de minden dologhoz bizonyos seriositás illik, azért csakúgy fél füllel hallgattam reája s a munkát elvégezvén, a quietantiát kértem tőle. Ő erre zsebkönyvét előveszi s kivánságomat teljesítvén, magamra hagyott; én majd elkábultam, midőn az officiosus írás közé egy kis arany karimás czédulát szorúlva lelék; olvasd és irtózzál rettentő tartalmától:

«Róza! egyetlen kedvesem! Igaznak találom, hogy a minapi bal történet óta az ablaknál való összejövetel csak gyanút és lármát okoz és feszes férjedet, kit az ég haragjában csatolt hozzád, még inkább vigyázatra serkenti; azért szíves hálával fogadom el javallatodat s bizonynyal a kert-alatti hársfánál megjelenek; csak te is jó móddal szökhessél ki, tán a karácsony alkalmat ád. Én reménylem, hogy a hideg levegőt elfelejted meleg karjaimban. Ha nem vélt akadály tartóztatna, tűzz valami jelt, p. o. egy pántlikát a sövényre, mindjárt a rés mellett, nehogy hasztalan várjon téged szerető L.»

Ha az embert véletlen csapás éri, mindenhez kap-

kodna s még se tud mozogni — én is sokáig mereden állék, a halálos czédulát tartva kezemben. A kihez így mernek írni, ki a kert alá hívja imádóját, az nem kegyetlen már, gondolám s első hevemben mindjárt Rózához akartam rohanni s az írást mint vétke documentumát elébe tartani; de tagadva szaporodik a világ, ő is majd tagadni fogja és mentegetni magát; így eszmélkedtem s végre csakugyan legjobbnak ítéltem őket in facie loci meglepni, azután szakadjon a szív. Szinte várom és rettegem az estét.

Az ember virág mellé telepedik, mohón szívja az édes illatot s alig fordúl egyet, érzi a tüskét. Ne házasodjál! én már benne vagyok, és szívem repedni készűl.

IX.

25a. Decembris.

Mért van az. barátom? Más ember nem is tudja, mi a tanultság és csendesen él; én annyi classicust tudok könyv nélkül, minden tárgyra kész vagyok egy sententiát mondani s mégis mindenütt megütközöm! Ugyan megjártam ismét, neked sub rosa megpanaszlom, de ne add tovább.

Tegnap már jelentém, hogy kétségben valék, sem enni, sem inni nem tudtam; Róza és szüleim eleget kérdeztek, de én minden nyilvánító vallást elkerűltem. A titkos arczú este beállt, én azt mondottam, hogy a kántorhoz megyek s ott töltöm az estét; köztünk szólván: azzal csak Rózának kivántam alkalmat adni biztosabb kimenetelre. Voltam ugyan a kántornál, hol több felekezetben kártyáztak, ki dióra, ki márjást, ki vojtát, ki filkót, ki oplitánt, s ezt megúnván, ki durnit, ki kopkát, ki putát, ki harminczegyet, ki czapárit. Ez engem mind nem vidíthatott fel. Egy huszár strázsamester ostáblával is kinált, de minthogy az koczkával esik, s én házasságom által úgy is minden nyugalmamat elkoczkázván mindenféle

koczkajátéktól cordicitus iszonyodom, nem fogadtam el meghívását, hanem nyolcz és kilencz óra között a kert alá bujdostam s a sövény mellé lapulván, szemeimet a kijelelt fára meresztém, melynek ágain varjúsereg üldögélt. Várok — várok, zúz- és jéglepte bajuszom peczkesen állt, fogam vaczogott s didergő térdeim össze meg összeütődtek. Az óra tizet ütött, senki nem mozdult, egyéb a varjak röppentek fel néha károgva. Ma tán nem is lesz szerelmes congressus, gondolám s lappangva kémleltem a jelt, melynek az írás szerint a sövényen kell vala lógni; a rést feltaláltam s a mint ott tipegek tapogok a jelt is megláthatni, egyszerre a hársfa s a sövény között a föld megrendűl alattam s én sötét mélységbe sűlyedek, nyakam, fejem megtelvén hóval. Szörnyű ijedtemben kiáltozni kezdék, de senki nem jött segédemre — hasztalan iparkodtam kivánszorogni, a hó dűlt hegyembe is, alám is; de én fel nem kapaszkodhattam; a gondolat: hogy a farkasok martalékja leendek, még inkább szepegtetett s lármázni ingerlett; s íme! alig támad bennem ama borzasztó képzelődés, zörgést hallok s előbb mintsem megfoghattam volna, mi lehet? egy szőrös test zuhan mellém. Félig aléltan az üreg oldalához vonúlva legyintgettem köpönyegemmel feléje s csak akkor eszméltem fel, midőn borzas társam ugatni kezdett, s én benne egyik komondorunkra ismertem. Szinte jól esett, hogy a hív állat hozzám szövetkezett, derék, fogas frigyesemet tekintvén benne. Mikor az ember szükségben van, az oktalan állat is vigasztalást nyújt: én is iszonyú riadalmak közt czirógattam a komondort, csak hogy ne hagyjon el.

Majd félórai ijedség és fázás után lépést hallék a havon ropogni. Jónás! Jónás! kiálta Róza és atyám.

Vide infra! sóhajték fel a mélyből.

Mi a manó! hol bujkál nótárius uram? — dörmögött kocsisunk — mindjárt létrát hozok.

Nem sokára így csakugyan kivergődvén az üreg-

ből, Róza karján a szobába ögyelegtem. Atyám azt véli, hogy mint jó gazda csupa vigyázatból kerültem meg a házat, megdicsért, egyszersmind sajnált is, hogy a farkasverem, melyet addig ásatott, míg én a városban járkáltam, ön fiát fogta be legelőször. Hogy te azt nem láttad, Jónás! Hiszen nád volt torkolatjára téve, s az egész őszön szemed előtt állt! mondá vigasztalólag; de mikor az ember asszonynyal vesződik, akkor pihen a gazdaság. Róza tele gonddal forgolódott körültem, én pedig erővel ki akartam nézni belőle valami csalárdságot, de lehetetlen volt. Az asszonyi szem vexáló tükör gyanánt mindig mást mutat, mint sem akarjuk.

Bajom nincs, egyéb hogy rekedt vagyok.

X.

27a. Decembris.

Ma szobámban ülék s azon tanakodtam: mit tegyek a kadéttal? Ha satisfactiót kérek, kinevetnek; ha nem szólok, nyugtom se lesz. — Még a resultátumot fel sem lelém, midőn ő Rózával hozzám lépett. Mi kadét úrnak köszönettel tartozunk még — mond Róza — mivel hírül adta, hogy tegnapelőtt bajod történt.

Ily csekélység szót sem érdemel — viszonzá Lépfalvi, nem keveset habozva. Künn járván, nótárius uramat kiáltozni hallám, s ha szolgálat nem tartóztat, magam siettem volna segedelmére. Én válasz helyett csak homlokomat dörzsöltem, mert a tréfa és harag között középútat nem leltem, csak midőn Róza magunkra hagyott, vettem elő ama czédulát: ez tán — mondván — nem tartozott a quietantiához?

A szív dolga — viszonzá Lépfalvi — örülök, hogy ily jó kézbe esett. Nótárius uram, tudom, el nem árúl. Máskor, fogadom, jobban vigyázok rá.

Én senkinek secretáriusa nem leszek; e dologhoz ugyan szólásom van, inquiráini is fogom! felelék tűzzel.

Mi jó barátok lennénk, ha nótárius uramnak szép felesége nem volna; igen sajnálnám, ha miattam nyugtalanságot szenvedne, de én arról nem tehetek; a szépnek hódolni kötelességünk! ez a természet örökös törvénye, melynek minden szív alája van vetve! mondá Lépfalvi.

De a szépnek nem szükség és nem szabad minden hódolást elfogadni, kivált ha már egyhez csatolta magát — szólék fájdalmasan, s ő megindúlván, kezét nyújtá, hogy többé nem alkalmatlankodik. Azzal odább ment és engem bizonytalanságban hagyott.

Én olyan vagyok mint a beteg, kihez két orvos jár s mindenik más szert ajánl, s ez által egyik se nyerhet bizodalmat. Ha Rózát szemlélem, azt hiszem hogy ártatlan; de ha ártatlan, hogy mernének neki ily levelet írni? ha szólok s nincs igazam, sajnosan megbántom; ha nem szólok, majd utóbb a szólás késő lesz! Tán legjobb lesz mégis a környülményekhez alkalmaztatnom magamat. Ha jobb gondolat ötlik eszedbe, írd meg!

Nemde, barátom! az asszonynyal nyugodtan élni, legnagyobb remeke az életnek? és minden ritkaságok ritkasága oly asszony, ki ha egygyel lakik is, soknak tetszeni ne vágynék!

Új esztendőre minden jót, áldást, békességet kívánok s tapasztalásimból ezen jegyzésimet küldöm:

Szeresd az asszonyt, de tartsd őt korláton,
Máskép myrtusért fejedre tövist fon.
Dicsérd, ha olykor szelíden engednek,
De másnak ne higyj, csak önnön szemednek.
Tudd meg, az ember ragadozó állat,
Kész megterhelni az idegen vállat.
Saját birtokát csak könnyen megveti,
De annálinkább a másét szereti.
Semmit se próbálj, míg véred meg nem hűl,
Így menekszel majd a farkasveremtűl.

XI.

ioa. Januarii.

Tegnap Rózával a kapitány úrnál valék s nála több tiszteket is lelénk. Ha az ember valami kis appendixe a közigazgatásnak, mindjárt nagyobb respectusa van; engem is, de kivált hitvesemet, nagy udvariassággal fogadtak: ezt (nempe a hitvest) a kapitányné mindjárt más szobába vezette, és okosan; mert a hízelkedő suttogás annyira árt az asszonynak, hogy utóbb tükrét is hazugnak tartja. Lépfalvi kadét is ott volt, de hol az ember legkisebb úr, ott nem igen mer hánykolódni.

Azt mondják: az okos hallgat; de ha az ember soha se szól, hogyan tudhassák mások okos létét; ennélfogva én is beszédbe elegyedvén, többi között tudós reflexiókkal megmutattam, hogy Rómát legiói emelték fel s viszont rontották le; ha azok mindig hazafiak lettek volna, dicső birodalmok most is állana még.

Hagyjuk a múltat s éljük a jelent — mond a kapitány — következő vasárnap kis házi mulatságot adok, nótárius urat is szívesen látom hitvesével; és hogy társaságunk annál vígabb s tetszetősebb legyen, tehát maskarában jelenünk meg. A tiszt urak kaptak ezen s örömzajogva hirdeték helybenhagyásokat.

Azaz álorczát veszünk — mondám én, mivel már Rómában valék — mint hajdan a histriók? Ha meg kell lenni, én se vagyok ellene; de ha csak képemet nem mázolom be, nem tudom, hogy lehessek maskarává?

Lesz arra gondom — viszonzá a kapitány — a ruhák megszerzését én magamra vállalom. Később a Rózával visszatért asszonyság is érinté e dolgot és igen kegyesen hívott meg bennünket. Hazamentünkben Róza egészen felvidúlva beszélé el: hogy ő, mint oláh asszony jelenend meg a kapitánynéval. Én e dolgot otthon mélyebb fontolóra vettem s így okos-

kodtam: az emberi kép centruma minden szépnek, onnan sugárzanak ki minden kellemek, az a mágnes, mely után fordúl a szem, onnan kap élelmet a képzelet; de a vászonkép, bárminő szép is, csak lelketlen jószág, s Róza azzal lesz eltakarva, ennélfogva nem tetszhetik úgy, s ha nem tetszik, nincs mitől tartanom: ergo bízvást elmehetek. Vale!

XII.

16a. Januarii.

Semmi újság! egyéb hogy Róza gyakortábbad eljár a kapitánynéhoz ruhája végett -- ott dolgoznak erősen; de hogy reá ismerjek mindjárt, kesztyűjét mutatta meg.

Tegnap hivatalos szobámba assignátiót hoztak! gondold el csak! az a Céli nevű ifjú ember ment ezen keresztűl, ki a duellumban megpelyhezett és lovakat kért; én rendeltem neki, de régi bosszuságom miatt meghagytam a kisbírónak, hogy a legrosszabb gabancsokat állítsa ki neki. Az ember azért nem bosszúálló, ha rajta elkövetett régi csínyt új csínynyal ró le.

XIII.

18a. Januarii.

A mulatság végbe ment; az ember akármit tesz, ha ki van a sorstól választva, a viszontagság nem marad el.

Szinte feszűlt kebellel (mert sem én, sem Róza nem valánk még maskarák), mentünk este a kapitányi szállásra, hol mindegyikünket másfelé vezettek. A kapitányt, képét kivévén, már egészen felöltözve lelém: szűk kivarrott selyemruhája volt, lábán pillangós czipő, vállán derékig érő köpönyeg függött, fején bársonysapka lobogós tollakkal. Ő magát spanyolnak nevezé — én pedig mondám: ha az ember nálunk télen ily lepke köntösben járna, magával kel-

lene vinni a kályhát, mert ugyan megjárná az ily vendég köpönyeggel. — Nekem egy májszínű selyem leppentyűbe kellett bujnom és hasonló csukiyát húznom fejemre, mely megfordított turószacskó gyanánt nyúlt fel búbosan magasra; képemre egy éktelen orrú lárvát kötöttek, melynek selyem szakálla majd mellemig lógott le. Ezt a kapitány dominónak nevezé; én pedig a tükörnél szüntelen nevetgettem magamat, mert olyan bolond dominus formám volt.

A muzsikusok már ugyancsak dolgoztak, midőn a kapitány ékesen felgyertyázott ebédlőjébe vezetett, hol leginkább látszott, hogy nem üres erszénye. Ott már különféle maskarák jöttek mentek; itt egy pár dajna visított egy fiatal vitéz körül, ott egy pápaszemes öreg úr tobákkal kinált mindent s udvariasan kacsingatott a fiatal szépre, ki kosárban virágokat hordott. Voltak régi s új magyarok, csikósok, törökök, zsidók és több nem ismert alakok is. Egy minden színű foltokból férczelt és összegányolt ruhájú, félig fekete képű legény leginkább szeleskedett és egy czifra recsegő bottal mindig maga körűl hadarázott; beléptemkor reám is mindjárt egyet csettentett és ezen szavakkal: servus Tollagi! ismét odább lejtett. Én reá bámulván nem foghattam meg, hogyan ismert reám, holott a házi úron kívül senki se látott.

Minthogy mindenik beszélt, én sem akartam utolsó lenni, azért is egy törökhöz menvén, ki mindig felém integetett, kértem, hogy engedné meg, ha competens titulusát nem adom meg, mivel nem tudom; őszinte kérdésemre: mint tetszik a distractió? ő visszás hangon ezt harsogá fülembe: jobban mint neked a farkasveremben! Mintha leforráztak volna, oly sebten hagytam oda a törököt, nem keveset bosszankodván, hogy ezen fátumot mások is tudják. Én úgy hiszem, a kadét trombitáskodott.

Lásd, te merően álló maskara! — mondá az ismét hozzám jött török — ez kicsinyben a nagy világ képe, hol szinte mindenik bizonyos álorczát hordoz,

hogy azt, a mi van, elrejtse; vagy azt, mi nincs, kipótolja. Mindenik játszik, s a rovást a tapasztalatlannak kell többnyire kifizetni. Csak nézd: a kérkedő mint cseveg magáról, a betyár külsejét fitogtatja és a tükörbe pislogat, mint a fösvény ládájába, a gúnyoló más hibáin elmélkedik, a könnyelmű mulattat, az uzsorás fukar közel a pazarlóhoz nagy kamatit számlálja, a durva lármáz s mindenben megütközik, a szenvedő csendesen ül, a szerelmes rejteket keres, az eszmélő mosolyog és hallgat, a pulya mindent majmol, a féltékeny néz, habzik és izzad. Szólj! te melyik sorba tartozol?

Én különben az eszmélők sorába tartozom, felelék; a mostanról nem is mervén szólni, mert csakugyan habozva néztem, nem jő-e már Róza; és ha nem épen szükség, az ember maskarában se hazudjék. Még a török sokat beszélt volna, de az ajtó megnyílt és nyolcz oláh asszony lép elő, azért is én őt a faképnél hagyván, többekkel együtt az imént érkeztekhez szorongok — egyik közülök mindjárt kezemet megrázván elsikoltá magát: üdvez légy, Jónás! Én meghajtottam magamat, mert kisebb termetéről láttam, hogy nem Róza. A keztyűt mindjárt megismértem: de más kettőnek is szinte olyan volt és termetök is hasonló Rózáéhoz; azért nem tudtam mit tenni, hanem rendében eljártam őket, kérdvén: te vagy Róza? ketteje elnevette magát, az egyik fejével intett s kezemet gyöngén szorítá meg, aztán odább sétált.

Alig távoztam el onnan, az a tarka legény tüstént ott termett s melléje tolván magát, annyit suttogott fülébe, úgy szorongatta karjait, szóval oly ismerősen bánt vele, hogy engem a méreg egészen elfutott, annyival inkább, mivel külsejére nézve azon tarka alakban méltán a kadétot gyaníthatám. Többször akartam közeledni hozzájok, de azzal a recsegő bottal mindig felém hadarázott, s nem bátorkodtam erőszakoskodni, nehogy lárma támadjon. Itt tapasztalám:

hogy legjobb otthon haragudni; ott az ember bátran kimondja, mit akar, másutt le van kötve nyelve. Egy ideig némán néztem, de utóbb a sok fecsegést csakugyan restellém és az oláh asszonyhoz furva magamat így szólék: én nem tiltom az illendő mulatságot, de az álorczában is kötelességünk az erkölcsöt tisztelni! sapienti sat. Erre az oláh asszony hahotázni kezdett s vállamat megveregetvén mondá: te csak a régi vagy még most is! Azzal elvonúlt, én pedig tele haraggal néztem utána, magamat vádolván: miért hoztam ily helyre, hol az ember azt is tréfának veszi, ha másnak szíve fáj. A török költe fel merengésemből, egy papiroskát nyomván kezembe, melyen ez a vers volt:

Messze irígy tőlünk! hívséget várni nem átallsz
A széptől? ki után annyi epedve tekint?
A napnál egyedűl vágyol melegedni? ne gondold!
Másnak is életet ád lángszeme, hidd nekem azt!

Rossz principium ez! — mondám, nem szeretném ha másra is ragadna! s a más alatt Rózát értettem.

Én félek! — viszonzá a török — e principium az asszony vérében fekszik, s ha nyilván nem teszi, annál inkább tör ki titkon; ne bánd azért, ha szép hölgyed szemed előtt mással enyeleg; de ha elvonúlva ábrándoz, akkor aczélozd homlokodat.

Bár otthon volnék — mormolám — mit használ a tanulás, ha egyszer a kár megesett! a háziúr hozzánk jötte szakasztá félbe a beszédet, ki engem tánczra szólított fel; én vonakodtam eleintén, de meggondolván, hogy táncz közben leginkább magamnál tarthatom Rózát, csakugyan engedtem és az oláh aszszonyt felkértem; ő karját nyújtá s több párral kerékbe állánk. — Most közel hozzá mindinkább úgy rémlett előttem, hogy még se Róza az én tánczosném; Róza karcsúbb, azt véltem; de a keztyű az övé volt — ismét kérdeztem: te vagy kedves? és ő fejével igent billentett.

A muzsika megzendűlt. Tudod, barátom! én a magyart nem rosszúl járom; de az idegenhez nem értek, ez pedig olyan külföldi táncz volt. Össze-vissza forognak benne, nem tudtam mint szokták; azért is egyik erre, másik arra tolt, majd előre, majd hátra unszolt, ránczigált, én szinte örültem lárvámnak, mert saját képemmel agyon szégyenlettem volna magamat — ebből tapasztalám: a mit az ember nem tud, abban ne producálja magát.

Még a táncz el se végződött, midőn tánczosném kiállott a rendből, s a mint észrevettem azért, mivel elfáradt engem húzni vonni — ez hagyján! de akkor láttam, hogy ő nem Róza! mennél tovább néztem, annál inkább valósúlt csalódásom; azért is az ott álló háziurat kértem meg, lenne oly kegyes s mondaná meg: melyik feleségem? Ő nem ismeri meg! felelé. Hát mondja meg, melyik az asszonyság? kértem ismét. A maskarát nem illik elárulni! lőn a felelet. Képzelheted, hogy nekem mind ez nem tetszett, és nyugtalanságom még inkább nőtt, midőn a muzsika elnémúlván, a társaság páronként szétoszlott.

Akár illik, akár nem! én tudni akarom, hol feleségem? ezt dörmögvén magamban, újra keresni mentem Rózát és mindenik oláh asszonyt megtámadtam; néhányat közülök lárvátlan lelék, de oly ismeretlenek voltak mint előbb. Mint a párját vesztett oroszlán rohantam egyik szobából a másikba; belső szorongás, confusió, a vászonkép és a féltés csak úgy öntötték rólam a nagy cseppeket — de oly visszás érzést soha se tapasztalék, mint midőn az utolsó szobába lépvén, a Rózához leginkább hasonló alakot a párnaszéken ülve, fejét a török mellére hajtva s egyik kezét a már saját képű tarka kadét kezébe nyugasztalva lelém; Róza! sóhajtá a kadét egészen elolvadva; én pedig iszonyodva kiálték: hát mégis te vagy? hah! te hívtelen!

Hah te féltékeny! tüstént kövess meg! mondá az oláh asszony és lekapva hamis képét, Lolli mosoly-

gott szemem közé. Hát engem nem ismersz, Jónás? kérdé a török s félretolván álorczáját, idősb Lépfalvi dűl karjaim közé.

Én a véletlen viszonlátáson szívemből megörűltem; de ha az ember valamin aggódik, öröme se tart sokáig, azért rövid ölelkezés után ismét távozni akartam.

Hova Jónás? mi bajod ismét? kérdé Lépfalvi.

Rózát megyek keresni, jer segíts! felelék.

Az eddig nyugszik — mond Lolli — még fel se öltözvén rosszúl érezte magát, haza kivánkozott s minket kért: hogy ne rontanók el kedvét és ne mondanók meg. Keztyűjét én húztam fel, próbára, megismer-e, Tollagi úr?

Így hát én is haza sietek! mondám, s bármint marasztottak, mentem s őket házunkhoz invitálván búcsút vettem. A szobát zárva lelvén, hol mentémet hagyám, csak a maskarában lopództam ki a házból, szinte fájt szívem, hogy a jó hitvest oly méltatlan gyanúval bántám meg.

Künn hó esett, sötét volt, s a kakasok körülbelűl éjfélt kukorékoltak, midőn egyedűl ballagtam, a lárvát képemen hagyván, nehogy meghűtsem magamat. A mint megyek, egy öreg asszony jő felém lámpással. Nem kisérne el engem? — szólítám meg — adok valamit! s az asszony felém tartván lámpását, rám néz, elszörnyed, keresztet vet s ezen szavakkal: minden jó lélek dicséri az istent! fut a mint csak tudott. Ez valami gonosznak vélt, gondolám kaczagva; de nem sokára az ijedés rám kerűlt, mert a mint a fogadó előtt ballagok, valaki szörnyű hangon, nyársát szegezvén mellemre, így rivalt hozzám: állj meg, gonosz! Én mindjárt megismertem ugyan a baktert; de ha az ember előljáró, restelli, ha a pórnép ilyenkor s ily bohón leli, azért nem szóltam, de látván, hogy a fogadóból több ember tódúl elő, s hogy a bakter is a dolgot vastagon veszi, csak megvallám ki vagyok, azaz: nótárius!

Az derék ember — mond a haragos bakter — és nem csatangol éjjel az utczán ijesztgetni az embert. Börtönlyukba veled — s holnap a kalodába.

De nem ismeri kend szavamat? kérdém szepegve. Mozdúlj — kiálta a kőszívű bakter — mert odább böklek. Szerencsémre a kisbíró is a fogadóban iddogált s a lármára kitántorgott; én a lárvát levettem és ő csakugyan megismervén, felszabadított, nem tudván eléggé csodálkozni, mi lett a nótáriusból; én pedig megfogadtam, hogy soha többé maskara nem leszek. Nem is tudom minek? mikor az embert inkább ismerik saját képével.

Haza érvén, Rózát édesden szunnyadva lelém. Nem akarván őt háborgatni, lassan a kályha mellé telepedtem, hogy ott az életről eszmélkedjem; de magam is elaludtam s csak a reggeli fűtéskor ébredtem fel a bűzre — tudniillik midőn ruhám rókát kapott. Nyájas részvéttel hallá Róza bajaimat s édes lelkes tekintetet vetve reám mondá: én igazán szeretlek, de sajnálom, hogy gyanud által másoknak nevetségűl szolgálsz. — Én megilletődve dűltem karjaiba, s a mi élet volt bennem, egy édes sóhajtásban oszlott el.

XIV.

20a. Januarii.

Tegnap mindjárt a kapitányhoz mentem s köszönetemmel együtt a ruhát visszavittem. — Lépfalvi házunkhoz jött. Lolliból derék asszony lett, de Rózát nem adnám érte. Ők mondák, hogy ez alkalommal meg akarának lepni bennünket s egyszersmind az ifjú Lépfalvit is meglátogatni.

Idősb Lépfalvi sokat beszélt velem, többi között kérdé: igaz-e, hogy én féltékeny vagyok? öcscse sugá be neki. Én nem vagyok féltékeny, felelék, de az ember nem azért házasodik, hogy felesége mást is szeressen.

Lásd Jónás! — viszonzá Lépfalvi — féltékenység-

gel csak rontjuk az asszonyt, ön gyöngeségünkkel csak mások érdemeire teszszük őtet figyelmessé, s így sokszor a hasonlítás kárunkra válik.

Könnyű az okoskodás, de nehéz a házasság! — viszonzám én — már a feleség tartás sok bajt ád, de a tartóztatás még többet és a tartozás legtöbbet.

Az ész mindenen segíthet — mondá Lépfalvi — ha feleséged jó, úgy is boldog ember vagy; ha rossz, légy philosophus. Sok derék embernek otthon nem úgy megyen dolga, mint kivánná; de azért nem áll ki a piarczra s nem panaszolja baját, hanem tűrve zárja be szemét s azt gondolja: emberek vagyunk. Több ilyesekkel meggyőzött, hogy a házasság jobb a komor agglegénységnél — és én annál inkább elhittem, minekutána a kadet megvallá, hogy Róza ártatlan s azt a levelet, mely engem a verembe ejtett, boszúságból koholta, mivel kezemet megcsókolá. Lépfalviék néhány nap itt mulatnak, aztán a városba mennek.

XV.

25a. Januarii.

Ma Pál fordulása napján az én kedvem is megfordúlt. Örülj, örvendezz barátom! házasodjál meg mentül előbb, ha ily boldog akarsz lenni mint én.

Gondold el! én atya leszek; ez oly érzés, melyet az embar hasztalan igyekszik definiálni. Ma édes anyám sírva mondá meg. – Az egész ház örömben úszik. Jőj, ha lehet. Az ember messziről is szereti barátját, de azt is megkivánja, hogy néha mutassa meg magát személyesen. Isten veled.

HARMADIK RÉSZ.

TOLLAGI JÓNÁS MINT ATYA.

I.

Édes Barátom! Ezen sorok tán együtt érnek veled haza. Én örülök, hogy nálam voltál olyan meszsziről, de azért haragszom, hogy nem akkor jöttél, mikor szerettem volna; de az ilyen harag mellett az ember csak a fátumra haragszik. Az az átkozott kalendáriom! én keresztelőre invitáltalak és az most sincs még.

A tavasz itt van, hozott virágokat és háborút. A huszárok elbucsúztak tőlünk. Én a kapitányt igen sajnálom, Róza feleségét sajnálja; modice a kadétot is sajnálom, mert utóbb csakugyan modestiát gyakorlott s bár eleinten kínból lett tudósnak nevezett, sok bajt és hurutot okozott, mégis quasi barátok lettünk, mert az ember nem azért él a világon, hogy mindig boszankodjék, hanem az elmúltra fátyolt terít és megbocsájt. A féltékeny hírt neki köszönöm, pedig az ember ha feleségét őrzi, jól teszi; hanem azok a nőtelen urak mindjárt kidobolják az embert és a speculáló észt gyöngeségre magyarázzák. Most helységünk sokkal csendesebb, kivévén, hogy néhány menyecske búsúl, de tán több férfi meg örül. Ha jól meggondolom, magam is a több szám közé tartozom. Oh én neked a házasságról sokat tudnék írni, de az ember még sem akar mindent a papirosra bízni, mert sokszor mind reliquia, sokszor azt is profanálja, mihez másnak semmi köze. De az bizonyos: míg az ember nőtelen, sok ágát bogát nem ismeri az életnek; de ha már házas az ember, nem akarva is tapasztalja, hogy a szerelemnek két oldala van: az egyik olyan mint a czifra kert, tele virágokkal, szökő kutakkal, rózsalugasokkal s több effélével; a másik olyan mint a veteményes kert, hová az ember, ha jó föld, ki-ki-

ballag gyümölcsért, kis csemegéért — de ezt sem kell kerítés nélkül hagyni, mert a rókák kárt tesznek.

Egész házam köszöntet; én meg ölellek.

II.

Ma én a más szíve dolgával foglalatoskodtam, mert ha az ember elöljáró, tartoznék a nép erkölcsére ügyelni. Halld csak.

Reggel kisétáltam kaszásaimhoz; a mint az úton ballagok, az árok mellett ült egy leány, előtte kosár. A leány csinos képű vala s magában danolt lesütött szemmel; én feléje lappangtam, a nóta tartalmát érteni. Meg is tartottam fejemben és leírom.

Komám asszony leányának
A pártája elveszett,
S ezen bíró uraméknak
Szíve nagyon megesett.

Mondd meg babám, ki okozta
Néked azt a szörnyű bajt?
Ha megkapom, kalodába
Záratom a gaz tolvajt.

Szőke Bandi az a tolvaj,
Ki a nagy kárt okozta.
Pártám hagyján, de nagyobb baj:
Szívemet is ellopta.

Ha kend okos, bíró uram,
Jobb kalodát tudok én,
Szőke Bandi legyen uram,
Majd fogságba' tartom én.

Ej ej hugom — mondék igen kegyesen — minő jó kedved van! Hol tanultad ezt a dalt? Egy deák csinálta, nótárius uram, viszonzá a leány félig vonakodva és zavarodva.

Én is voltam deák, pedig jó — gondoltam magamban — de ilyet nem firkáltam s a mint így gondol-

kodom, látom, hogy a leány öklével könnyet töröl ki szeméből. Kérdém okát, hogyan tud ily dal mellett siránkozni, hisz nem olyan fájós és jajos, és mint elöljáró a helységben kötelességemnek tartám őt megvigasztalni. Ennélfogva két ujammal megcsiptem az állát. A leányzó nagyot sóhajtott és öklével megint egy könnyet zúzott el. Én hmgettem, mert az ember hamar kiváncsi lesz, ha leányt sírni lát és ujra kérdém baját. A lány nagy pirosan elbeszélte, hogy Szőke Marczi nem költött, hanem valósággal existál, hogy sok mindenféle igéret mellett neki házasságot is igért, de ott hagyta és más gazda ember leányához adta magát s most az ő szíve bús.

Hát a dal egészen rád illik — mondám — s nem haragudnál, ha a bíró kaloda helyett karjaidba zárná?

Nem biz én — monda őszintén a leány — de ha minden leánynak karjába zárnák, a mennyit már megcsalt Marczi, nekem nem sok maradna. Ezzel fejére vette a kosarat és odább ment.

Én nem szóltam, de mikor az ember hallgat, akkor annál inkább dolgozik az ész. Én is rész szerint helységünk Adonisát megismerni kivánván, rész szerint az erkölcs miatt is, mihelyt a mezőről megérkeztem, a helység házához menék. Ott hallám, hogy a Szőke Marczi nagy mester; déltájban utána küldém a kisbírót. Míg a morális reflexiókon tanakodtam, melyekkel őt ostromoljam, belépett Szőke Marczi: derék betyár legény. Én nagy seriositással néztem rá, de Marczi oly hegykén, oly negédesen nézett vissza, hogy méltóságomat szinte megbántottnak érzém és nem tudtam, mint kezdjem a leczkét.

Mit parancsol, nótárius uram? kérdi Marczi.

Te feslett erkölcsű vagy, Marczi, a leányokat elcsábítod, aztán ott hagyod, ez a becsülettel ellenkezik, azonfelül vétek.

Kit csábítottam el? kérdi vissza Marczi.

Több leányt, de egyet plane. — Most zavarba jöttem, mert elfelejtém a leány nevét kérdezni. Mar-

czinak észre kellett venni, hogy a vádolás név nélkül olyan, mint a harang szív nélkül. Szembe mosolygott s azt mondá, ne hinnék a leány-mesének, azok (nemde a leányok) mindig fejkötőről álmodnak, de a férfinak az, úgy segéljen, nehéz szó — aztán ha én tréfálok, nótárius uram, ne higyjék mindjárt a bászlik; én szabadon rugom a port és egy csókért nem vagyok mindjárt az igában.

Én sok jó principiumot hordtam elő, de minthogy bizonyos személyre nem tudtam applicálni, az egész leczke hiányos és hímezés hámozás volt és utóbbi vizsgálatra halasztám. Ha az ember félszegűl indúl, úgy is végez.

Alig ment ki Marczi, midőn egy vén asszony bejött és a bírót nem lelvén, hozzám fordul. «Nemzetes uram is elvégezheti ezt a dolgot, nekem panaszom van.» Notabene, ezt ő szörnyű sok szóval adta elő.

(*Itt megszakad a kézirat.*)

TIHAMÉR.

I. SZAKASZ.

A hajdankor hős vonásin fellengve mulat a buzgó maradék; s a lefolyt idők homályiból világos árnyék gyanánt tűnnek fel a bátrak, kik nemzetök méltóságát érezvén, csillagbetűkkel írák nevöket a századok könyvébe. Kit nem lelkesít első Lajosunk kora? midőn polgári hűség, erő, egyesség, szabadság, szövetkezve törvényes királyi hatalommal, addig nem ért fényre emelék Magyarországot.

Alig múlt két év Lajos koronáztatása után, midőn András öcscse nápolyi király szomorú halála minden szívet méltó boszúra gerjeszte. Hasztalan sürgeté Lajos, ifjú még, de belső erejében férfi, a gyilkosok büntetését; Joanna, András hitetlen hitvese, a szép bűnös, csak gúnyolá a vádat, mely őt részesnek kiáltá erőszakos vesztén nagyreményű férjének. Rákos síkjain tehát lóra szólítja nemeseit a felingerűlt király, néhány száz lovaggal előre küldvén Kont Miklóst pártja erősítésére; s ugyanazon esztendő végén maga is útnak indúlt, kisded, de bátor seregével. Őt követé Apor István erdélyi vajda, lelkes, harczban forgott vitéz; s több nemes férfiak, mezőn mint tanácsban jelesek. Így a király példája sok ifjat hevített e távol versenypályára s tomboló paripákon feszűle keblök az ott nyerendő dicsőségért. Ezek közt leginkább tündöklött Tihamér. Korán árva, Apor udvarában nevelkedett s ezzel már előbb megjárván az olasz földet, gyuladozó lelke ott a Scipiók és Fábiusok honában

lengé körül először a hősek sírjait, kikre nem kevély uraság s hiú ősi czímer, hanem valódi személyes érdem ültete borostyánt. Komolyan tüzelgett szeme átfutván a tábort s lobogó zászlókat, a napot várván, mely hirdesse majd első hadi tettét. Megrezzent buzogánya, midőn a honi partokra pillanta utólszor, s az előbb késztő nyers tárogató rivallott.

Az olasz fejedelmek mély tisztelettel fogadák Lajos királyt, s azonnal több hatalmas frigyesűlt vele; csak Imola- s Faenzánál akará Romagna grófja gátolni útját a pápa parancsára, de látván Lajost, igazságát fegyverrel védendő eltökéltében, hamar kaput nyitott. Így haladott gyorsan a magyar sereg s csak Rimini környékén, gróf Malatesta birtokában, állapodék meg rövid nyugalomra.

Lajos tiszteletére már ezelőtt ideérkezett a német Werner is néhány lovaggal. Ez gyülevész csoportjával hol egy, hol más háborgó olasz fejedelmet szolgált, magát herczegnek hivatá s főkép rablásból, sarczolásból élt. Kont Miklós Olaszországba érkeztekor Lajos zsoldjába fogadta őt. Werner déli korán álla ekkor, s külseje első tekintetre elárulá a kemény bajvívót s vérengző mesterségét. Elbizottság, kegyetlenség, dacz égett konyuló szőröktől takart szemében. Naptól barna képe, torzon bajusza öszvenőve fekete bodor szakállával s izmos alkotása rémítővé tevék. Minden indulat látszott dühösködni azon kebelben, komor elszánást hagyván csak életvezérűl.

«Egy még győztelen kar emeli vasát éretted, nagy király! s jaj annak, kire suhintni parancsolod!» így köszönté ő Lajost, ki csak egyszerűen viszonzá délczeg szavait, megvetvén a bolygó szerencsevadászt, ámbár a környűlállások súlyától nyomatva befogadni kényteleníttetett vad seregével.

Gróf Malatesta Pandolfo fényes ünnepekkel tisztelé nagy vendégét. A belső várudvaron gyászalkat emeltetett, körösleg fekete, tetejére veres zászló tűzve, példázatul: hogy végső csepp vérig üldözendik András

gyilkosait. Itt gróf Malatesta a halotti mise után feleivel hűséget esküvék Lajosnak, hitzálogúl általadván fiát, kit Lajos akkori szokás szerint vitéznek ütött s drága kardot nyújtván neki mond: «Magyarnak hívlak ezentúl; ím ezen kard! méltatlan ne vond ki soha s becstelen ne zárd hüvelyébe. Igazságért harczolj, védjed az ártatlant; így hálálod meg adója kegyelmét.» Ezután Lajos a nagy piaczra kisértetvén, hadi gyakorlásra jelt adatott. Tolongva tódúlt ide a nép az ifjú király szemléletére, kinek tiszteletparancsoló tekintete s hős alakja mindent hódolatra vonza. A sorompó nyugoti részén ékes mennyezet alatt ült Lajos, körűle a háznak szépei, Apor s több alvezérek; jobbra magyar, balfelűl olasz lovagok állának.

A viadal először gyalog kezdődött. Könnyű öltözetű ifjak párosan keltek szálkardra, most ügyes fordulatokkal egymás vágásait kerűlve, most szaladó-, majd győzőképen vívtanak; végre fegyvertelen ölbe kapván, hajlékony mozdulatikkal mutogatták testi erejöket. Eddig egy magyar sem vőn részt e harczi játékban; lóra szokván, senki sem hajla elfogadni a nyertes küzdők versenyajánlatit. Közéjök tekint a király, s Tihamér kilép a rendből s párduczát s ezüst hímzetű mellvasát leöltvén, sugár termete minden szemet magára vont; barna haja, mentve a nehéz sisaktól, gyűrűzve omladozott szerte vállain, nyiltan hagyván nemes vonásait. Így lép ő a pályasíkra szerényen, de bátran. A győztesek közűl mindegyik kiszáll vele; de mintha szunnyadó ereje egyszerre törne ki feszűlt tagjaiból, mindegyik homokba teríttetik általa. Trombita harsog, a nép örömzaja hirdeti diadalmát, a szépektől forró tekintetek röpűlnek feléje; de ő csak királya derengő szemein csügg.

A gyalog küzdőket lovasok válták fel. Már itt több magyar állt ki a viadal térre, s most egyenként, majd egész csapatokban viaskodván, karcsú paripákon tétova szökelve mutaták meg szittya származásokat.

Kiürűlt a küzdőhely, végzettnek vélé mindenki

már a harczi játékot, midőn Werner izmos ménjén, egészen vasba pánczélozva elévágtat s engedelmet nyervén a csatapróbára, fenhéjázó gúnynyal Tihamért imígy szólítja: «Te győztes valál gyalog, küzdj velem lovon, vagy pirúlj; e mén legyen sajátod, ha földre buktatsz.» Szótlan csatoltatja fel Tihamér mellvértjét; s szikrázó szemébe nyomva sisakját, erdélyi lovára pattan, s míg Werner gőgösen szétnyargal csodáltatni magát, általszöktet a sorompófán s pajzsára ütve várja támadóját. Werner egy csapással el akarván szédíteni ellentársát, keményen neki törtet; de csak üres levegőt hasít, mert Tihamér fürge lován könnyeden félre ugrott, meg-meg szembe száll s szinte játszva csalogatá a hiú erőlködőt. Tajtékzik már a mén, széles hab lóg szűgyén, gőzölg s nehezen fúj; Werner titkos mérgében nyúlszivűnek kiáltja őt, ki csak szaladni tud, ekkor neki rohan amaz, sűrű vágástól csattognak pajzsaik, míg Tihamér magáét repedten elveti s forgószélként karikáz körűle. Werner vérig sarkantyúzott nehézkes lován oly hirtelen nem kanyaroghatván, minden ereje s ügyessége mellett egy véletlen lökéstől nagy robajjal a homokba zuhant. Míg a nézők az önhitt lebuktán zajlódva örültek, Tihamér ismét általszöktet a sorompó korláton s régi helyén áll meg; szégyen s harag lángolt Werner arczain s felkelvén a győzőhöz vezetteteti lovát, mondván: «itt a nyert mén, vak szerencséd díja; ez nem utolsó küzdésünk.» — «Készen lelsz mindenkor!» viszonzá Tihamér, semmi érdemet sem látván a játékdiadalban s a nyert lovat Werner szolgájának ajándékozza. Titkon boszút esküdve alázójára, legott elbúcsúzott Werner s Capua felé táborozó seregéhez tért vissza. Lajos pedig a gróffal s néhány biztosival hosszan tanácskozék nápolyi ügyéről.

II. SZAKASZ.

Egyik jó erkölcse volt azon kornak a fentartott asszonyi méltóság; nem vak imádás, azért múlékony

inger: hanem igaz tisztelet bélyegzé azt. Szépnem osztogatá az érdemdíjt, példázatául a durvább erőn győző szépségnek; így nem ritkán tevé egy pár szem sugárzata a hevűlt ifjút jeles bajnokká.

Ez ünnep másnap estve ment végbe. A számtalan gyertyáktól fénylő palotában, drága szőnyegekkel ékesűlt falak közt állt a trónus, környezve hadi jelekkel. Felette hármas halmon szétömlő arany sugárokban látszott a kettős kereszt, ott ült a király, ruhája nemzeti színekből választva; körűle vegyest a vezérek és urak. Jobbra oldalast egy kisebb, Malatesta ház czímjeivel ékesűlt szőnyeges karszékben ült a grófné gazdag öltözetben, mellette asszonyok és szűzek félkörben.

A herold előlép s gazdája nevében a királyt háromszor üdvözli s felolvasván a küzdők neveit, azoknak is köszönetét jelenti. Tihamért hirdeti első jutalmaztatandónak. Erre nyílik az ajtó, s fehér öltözetű gyermekek sorában hozzák bársony vánkosokon az osztandó díjakat. — A grófné int s Tihamér elébe járúl s minekutána főhajtva a szék lépcsőjére letérdelt, a grófné egy aranyláncziot nyakára függesztvén így ejti szavait: «Szelíd érzés hódolva simúl a bátor erőhöz, s míg a hős fellengve a jövendőnek él, gyöngéden nyújtja neki a jelen rózsáijit. Vedd ezt emlékjelűl! s miként e harczi játékban győztes valál, úgy lengjen körűl az asszonyi kegy édes malasztja!» Szelíd méltósággal fogadá el Tihamér a díjt, lelkes szavakkal hirdetvén a szépség hatalmát. Szorongva néztek a szűzek a szép ifjúra, ki önérzete lángjaival így dicsőíté nemök érdemét. Őt követék a többi jutalmasok is, választott igékkel mindegyik a szépnem iránt viseltető hódolatját kijelenteni buzogván.

Ott az ének honában, hol az akkor élő Petrarca minden szívet elbájolt, minden hatalmas versenge udvarában lantosokat marasztani, kik nem szolgai bér, de baráti tisztelettől lekötve zengének szép és magas érzelmeket. Hallgatók lángjától hevűlt az énekes, és

szabad röptével nemesült az élet. Művészetnek kelle itt is befejezni az ünnepet; azért, mihelyest a díjosztás elvégződött, csendes harmóniától zendült meg a palota, s egy kar szívhatólag zengé a király dicséretét, mely utóbb harsány diadalénekkel némúlt el. Azután egyes lantosok és szűzek váltva vetélkedtek önszerzett dalokban; a tárgy bajnoki tett vagy hű szerelem vala; de egyszerre minden lecsendesült: «a szép Róza!» suttogák a várbeliek, szinte feszülten a következőre; s ím egy ősz lantos, nyolczvan évtől görnyítve lép halkan elé; hószakálla mellét verdesi, de ősz pillái alatt nemes tűz lángol, nyugodtan nézve a meglepett urakra; bal karján csügg hárfája, jobbjára öltve egy sugár szűz, szép mint a hajnal. A tél s bimbózó tavasz együtt látszott andalogni e párban. Titkos félelem s a szemérem égi pírja önté el aczait, szemében csodálat s örömláng reszkete. Szőke haja fürtökben lengé körül belső gerjedelemtől hullámzó kebelét. Egész külseje mutatá e bájalaknak távol éghajlati születését. Könyragyogva néz a királyra s magyarjaira, kik néma várakozással meredtek reája.

«Soká élj, király! — mond a lantos — «e szív gyönge lobbanása derítse lelkedet; a mit adok, vedd úgy, mint a téli napsugárt, mely röviden melegít s elborúl.» Visszaifjadni látszik erre az ősz, tüzesen nyúl húrjai közé s a képzettől vezetve most andalgva, most harsány accordokban özönli hangjat; lassúdan lankad ez a haldokló szív gyanánt, még egyszer ébred és tágúl és — megáll. Esti homályban így zengé dalait Ossian, hőslelkei vékony felhőkön odalebegve hallgaták szavait, s kopár ormokon tompán viszonzák azokat a harcznak fiai.

Mélyen hata bár az öreg játéka az egész gyülekezetre, mégis mindenki csak a szép szűzre figyelmezett; habozva nyúl ez hárfájához s melléhez szorítván ez első biztosát, gyöngéd hangokban ömledezteti érzetét s mintegy édes álomból serkenve kél szózatja reszkető ajkain. Búsan éneklé az elválás gyötrelmeit s veszte-

ségét a szerető szívnek, mely számkivetve édes hazájából idegen földön könnyezetlen hervadoz. Ön sorsát látszott panaszlani, oly valóan lebbent el fájdalmai titka. De csakhamar szinte fentebb erőtől lelkesítve vígabbra fordul éneke s mintha üdvözlené a jövevényeket, bájosan zengé el a hazafiúság felséges érzetét s a viszontlátás égi boldogságát. Öröm kapá el a hallgatók szívét, zajongva hirdeték magasztalásikat: csak őt nem érdeklé a köztapsolás, magába vonúlva hajló fővel karolta által hárfáját.

A grófné elhagyván székét, Lajosnak nyujtá a jutalomkoszorút, melynek virágai közt keleti gyöngyök ragyogtanak, s ezt Róza nyeré el. Lángolva tér Róza a királyi trónustól helyére és kiragadtatva szinte magából, fogván hárfáját, remegve átfutja húrjait s fellengző néztekkel, magyar nyelven ezen dalt éneklé:

«Itt a langyos ég virányin
Édes illat tévedez,
S a múlt nagy kor omladékin
Hős kivánat ébredez,

A természet bájos képe
Andalító kéjivel,
Felmosolyg a déli naphoz
Mindig ifju zöldjivel.

Ah de bármi szép az élet,
A hazátlan árva szív
Kelyhiből a nyílt örömnek
Bút csak és keservet szív.

A napkölti ég alatt, hol
Fellegig nyúl a havas,
Hol sötét erdők hegyette
Száll s mereng a büszke sas;

Ott, hol harczfi a nemes mind,
Ég a szent szabadságért,
S létét kötve birtokához
Megvet minden szolgabért:

Ott hazám, hol egykor Árpád
Érczkarral csatára kelt,
S élve halva nemzetének
Messze fénylő trónt emelt.

Ott hazám, hol a Tiszának
Lejtnek könnyű habjai:
Arra szállnak, arra kelnek
Lelkem néma vágyai!»

Ki szülőföldjétől távol, váratlan hazai nyelvét hallá, képzelheti azon örömérzést, mely csapongva tört ki a jelen volt magyarokból. Felindúlva mindenki, közelebb akará látni a rokon ajkút; de ez hirtelen visszavonúl az őszszel, az ajtóból lövel csak vissza

még egy tekintetet s ez minden egével Tihamérra szállott.

Az eltűnt lőn most a beszédek főtárgya. Lajos maga kérdést tőn iránta, de a gróf csak keveset értesítheté felőle, tudniillik: az öreg lantos néhány év előtt jött birtokába s nem messze lakik a vártól egy magános házban. Az ősz magát olasznak vallja ugyan; de a szűz eredetét mély titokban tartja. «Ki kérdi a zengő fülemiléről, melyik bokorban marada fészke? művésznek az egész világ hazája», ez mindeddig a tőle nyert válasz.

«Hazája enyém is — mond büszkén a király — sajnosan látom országom ily gyöngyét idegen földön ragyogni; holnap magától akarom sorsát érteni.» Ezzel hódolatját jelentvén a várasszonynak, szobáiba vonúlt, s minekutána tölt billikomok vígan körülforgának, szétoszlott az egész társaság, s a kerengő zajt mély nyúgalom váltá fel.

III. SZAKASZ.

Ej vala, halotti csend a várban. Sürű köd lepé a földet. Tihamér korán elszökvén a vigadóktól, magán tünődék s áradozó érzetén. Róza lebegett körűle, annak édes hangjait lihegte vissza szorúlt kebele. Az itt történtet álomnak vélte, csak Róza tekintete fénylett uj élet gyanánt a gyönyörű valóra. A szürkülő hajnal ébren lelé s mindjárt is kardot övezve, ment le az udvarba s az első fellelt grófi szolgát kéré; vezetné őt az öreg lantoshoz. Ő kívánta Rózát Lajoshoz vezetni s ezzel forró vágyait teljesítni. A fáradt szolga vonakodott, míg néhány körmöczi nem erősíté tagjait. Elindúltak.

Míg Tihamér szép reményeket röpíte a jövendőbe, kísérője őt mulatni akarván, elbeszélte: hányszor hívta már grófja Rózát udvarába s nem jött; mily büszke imádójaihoz s korántsem oly vídám mint az olasz

leányok. — A küzdésnél is jelen volt — mond továbbbad a szolga.

«Jelen?» kérdé hirtelen Tihamér s nem akarva örűlt szerencsés viadalának.

«Igen is, jelen — felelt a szolga — de úgy befátyolozva, hogy magam is csak magas termetéről ismerhetém meg. Mind e mellett a szépet mindjárt kifürkészik a férfiak: őt is több lovag kerűlgeté.» Fellobbant Tihamér; de kelletlen ingere lecsillapúlt hamar, midőn valami ezer lépést haladván, az olajerdő-nyíláson Róza lakása fehérlett elébe. Kisded ház vala ez, körülnőve szőlőtőkkel; jobb oldalán kert, ennek közepén olajágból fűzött remeteség látszott, az egészet illatos olajerdő környezé. A mint Tihamér a bokor kerítéshez jut, egy nagy fris sebtől vérző házi szelindek neki ugrik, de rövid szaglalás után nyöszörögve ismét a kertbe vonúl. Az ajtók tárva, senki sem mozdúlt. Szívdobogva megy a házba Tihamér; az első szoba padlaton vér s egy rozsdás kard, a mellék szobában a még bontatlan nyoszolyán eltépett fátyol, a földön törött hárfa fekszik. «Uram, itt raboltak!» kiált a szolga a dermedő ifjúhoz, ki vadon forgó szemekkel kardmarkolatját szorongatá.

«Nézzünk a kertbe!» mond ismét a szolga, s Tihamér félig kábultan követi. Ott a fahajléknál vonaglik a hív kutya s már már szakadozó párával az ajtót kaparja; gyors taszintástól felzörren az, s világos lőn a rettentő éji cselekedet: vértől elöntve, mellébe tőr mártva fekszik ott az ősz lantos, marka öszvegörcsülve, szelíd vonásai kín- és haragtól széthúzva alig ismerhetők. «Irgalom Istene!» kiált az ilyeshez szokatlan Tihamér, s míg a szolga haza siet a szomorú hírrel, ő kardrántva bőszülten futkos az erdőben a rablókat nyomozni, éltét elszánva Róza váltságára; de sikertelen, s végre az életerő sem bírván ösztönit forró indulatjának, lankadtan öszveroskadt.

E gyilkoló rablás szörnyen behatott az udvarra; magyar és olasz nyomozó csapatok különös irányokon

száguldoztak el. A király s Malatesta nagy díjt vetének a rablók fejére; mind hasztalan: tikkadozva tértek vissza a lovagok, Róza elmaradt, s méltó gyanú senkire sem eshetvén, minden töprengés csak puszta sajnálkodásba oszlott el.

A fáradt Tihamért egy kémcsapat fellelvén, a várba kísérte. Hajnali csillagként, mely szebb létbe világít, tűnt fel Róza Tihamérnak, mélyen érzé sebes borúltát, bár hiú panaszszal nem hirdeté. Különös állapot inkább rokonít, mint a közpályán való ismerkedés; így serken többször az indulat, veszélyek s tartós áldozatok még inkább nevelik azt. Ha Róza külső ékei valami ürességet hagyának is a közléten túl vágyó ifjú keblében, fölösleg betölté bal esete a hiányt s az óhajtott dicsőség Rózába vegyült, s úgy nézett utána, mint a vándor a leszálló napra, tudván: útja még vad sivatagon viszi keresztül, de a czélnál szent béke jutalmazza.

Az öreg lantos hideg teteme más nap földbe takaríttatott, s temetési pompa végzé a fellengző ünnepet, miként halál a legfénylőbb életet. Most Rózához.

IV. SZAKASZ.

Károly király, Lajos atyja udvarában élt Zács Feliczián, büszke, nemes, kemény erkölcsű férfiú; előbb a híres zendítő Trencsényi Máté párthíve, később Károly meghitt tanácsosa. Ennek ritka szépségű leánya, Klára, udvarnokszűz gyanánt szolgált Erzsébet királyné mellett. Kázmér, a királyné öcscse, utóbb lengyel király, Visegrádon mulatván szerelemre gyuladt Klára iránt, s minthogy vétkes indulatja meg lőn vetve. erőszakkal töré le a virágot, mely sorsára nézve alatta, érdemére nézve sokkal felette tündöklött. — Tudva lévén, hogy a királyné öcscsét határtalan szereté, s hogy Klára mindig társaságában élt, a felingerült atya a királynét tartá az alacson tett eszközének s vizsgálatlanúl, boszú-

jától őrülésig ragadtatva dühösen rohan a palotába, hol a király önnönivel ebédnél ült; a királyné jobb kezének négy újját elvágja, a hitvesét védő király karját megvérzi, azután Lajos és András nevendék herczegekre sujtá halálos vasát: de minekelőtte vak szándéka teljesűlhetne, az oda siető udvarnokoktól megöletik. Zács egyetlen fia hív szolgájával el akarván szökni, megfogatik s lófarkon hurczoltatva irtatik ki az életből.

Az eddig történtet Feliczián irtózatos tettével s a királyi házhoz kötelező jobbágyi hűség megszegtével mentegethetni; de az akkori bírák szégyenét, kik hízelkedéstől vezéreltetve az utóbbi ítéletet hozák, semmi idő nem moshatja le. A szerencsétlen, ártatlan, oly rútul megbántott Klára megfogatik, orrán, ajkain, kezein megcsonkítva, félholtan lóra köttetik s az utczákon szerte vonczoltatva kínok közt ezen kiáltásra kényszeríttetik: «így járjon a király támadója!» Zebának, Zács idősb leányának, bár nem is sejté atyja vétkét, Léván feje vétetik, s Kopai, ennek férje, legott éhen múlik ki a tömlöczben. De hogy a fejedelmi bűnös ellen egy tanú, egy vád se maradjon fenn, Zácsnak minden ivadéka harmad iziglen hóhérpallosra, többi rokon vérsége pedig örökös szolgaság- s birtokvesztésre itéltetik.

Demeter, Zács elhunyt hugának férje, még jókor hallván a veszélyt, elkerűlé az érte küldött poroszlókat s hat évű leányával, vérző szívvel hagyá el azon hazát, melynek elsői mellékes hasznokért áldozának fel egy ártatlan nemzetséget, álnév alatt olasz földre költözött, hol egykor tudományait gyakorolta. Itt tengődött, szüntelen rettegvén Károly kémjeitől; s noha életét pénzzé tett drágaságai szükségtől felmenték, fogyasztó bú rágódott mégis belsején, szenvedő lelke egyedűl hazájáért epedezvén.

Így nőtt fel Róza sínlődő atyja mellett, mint a magános virág a mohosúlt síron. Fő gondja atyjának, híven osztozott annak bújában s tudván, élte hajnalán

mily veszély környezé, mily kétszínű többször az igazság, komorrá lőn előtte minden földi ragyogvány; de annál inkább épűlt belső világa, népesűlve tündér alakival képzetének. Még inkább erősűlt lelke ez irányban, midőn atyja Páduában egy híres lantossal szoros barátságot kötött.

Földi zavar közepett tisztán folydogál a művész élete, s habár az indulat lánghullámi dagadnak is, hattyúként lebeg a zajló habokon; mert a vadság dölyfein játszva győz fensége a szépnek. Carlo, még ősz korában is csodált, tisztelt lantos, békén járt a háborgó nagyok közt s megismervén a rejtező, de előtte megnyilt honvesztett hazafit, frigyesűlt vele s Rózát oktatva művész ösvényre vezérlé; a szűz lágy érzete s hajlékony lelke könnyíté buzgalmát. Kis idő múlva ezer ajak ömledeze Róza dicséretében, s az elbájolt nagyok udvarjok díszére őt magas igéretekkel csalogatták; de semmi szédítő kilátás nem tántoríthatá el, egyedűl atyja s tanítója körében lelé boldogságát. Mind e mellett hazai nyelvét sem felejté el; csak ebben lehellé ki titkos vágyait legbiztosabban a néma magánynak.

Az alatt Magyarországban Károly sírja felett a rég ellenkező felek kezet fogtak s Szent István székébe űltetvén Lajost, a nemzet ismét szabad egész testté vált. Örömkönynyel hallá ezt Demeter, visszakészűlt honába; de a rég lankadót halál lepé meg.

Rózát árva léte még inkább Carlóhoz csatlá s ennek gyámoltában lele vigasztalást; ki is erejét fogyni érezvén, Riminibe költözött, ismervén birtokosának korát túl haladó lelkét. Hasztalan unszolta Rózát vígabb sors-választásra; büszke lévén ez meghálálhatni jótéteit, nyugodtan követé őt magányos lakásába. A grófi ház kegyes gonddal ápolá őket, kedvet lelvén lelkes társaságokban, a kisded házi gazdaságot Róza intézgeté s az öreg Paolo, kinek főtisztje vala naponkint a szükséges táplálékot átszolgáltatni a várból.

Díszei teljes nyíltában álla Róza, midőn Lajos hadával megindúlt. Mily szorongva hallá jöttét! Paolo alig győzte hírekkel. Lajos érkeztekor forró kivánatit eléggé nem tudván oltani, elment a harczi játékhoz, csak Paolotól kisértetve; ott látta Tihamért és — ebben valósúlt azon édes kép, melyet szűz keble titkosan alkotott, s magát feledve, ébredő szive hevűltében nem is sejté más szemek kémlelő nyilait. A díjosztás miként hata rája, nyilván mutatá elragadtatása, önkényt lefátyolozván mind addig gondosan eltakart születése titkát. Ábrándozva tért azon estve még haza, szívlángjaiba avatva a kegyes őszt, ki csendes aggódással, de tiszta részvétellel hallgatá kedveltjét. Első szerelme nyiltán a sors megbékűlni s új tartalmat látszott adni életének; s míg Carlo azon eszmélkedett, mi módon intézze ügyét a magát elárúlt szűznek, ő az ideálok körébe szállva, érzete csapongásait ez énekkel kísérte:

Hajnali kellemű fény
Hinti mosolyogva sugárát,
Melyre az ifju remény
Rakja le fellegi várát;
S édes irányra feszűlten
Nézi magas remekét,
Érzete istenesűlten
Fölleli biztos egét.

Így öröm-áldozaton
Myrtuszi lenge hűsében
Kél az erő szabadon
Tettre hevűlt kebelében.
Képzete lángözönéből
Egy alak ömlik elé,
S elrepes élte szükéből
Álma világa felé.

De miként a hang, úgy reppen el az ifjonti álom is. Sajnosan érzé ezt Róza: mert egyszerre lódobogás s a házi szelindek éktelen ugatása felrezzenté andalgásiból, s minekelőtte megfoghatná e szokatlan zajt, négy álképű férfi, sötét köpönyegbe burkolva, Carlohoz lép, a többi künn maradt az udvaron. Carlo mindjárt rablókat gyanítván, feltárja szekrényét s tölt erszényt feléjök tartva mond: «művészi éltem kis szerzeményét áltadom, csak távozzatok!»

«Minek ott arany, hol fris kebel piheg — szól egy magas férfi, kitől a többi függni látszék — veled

semmi dolgom, ősz ember, csak társadat bízd velősebb karokra. Hol Róza?»

«Uram, elégedjél! — mond ijedten Carlo — vidd mindenem, csak túl ne hágj az emberiség határin!»

«Nem jöttem én erkölcsi leczkét hallgatni — kiált háborodtan a férfi —: nélküled is fellelem én, a kit keresek»; s félre taszítván Carlot, a másik szoba felé megyen, hol Róza, hárfáját pajzsként magához szorítván, remegve egy szögletbe lapúlt.

«Ne tovább! — mond Carlo — —; ősz hajamra esküszöm, csak testemen törhetsz keresztűl a szűzhöz!» s lekapván régi kardját a falról, utját elállja; Paolo pedig felrettenvén álmából egészen elrémülve ölelgeti a támadó lábait; int ez s két czinkosa Paolot hirtelen kiragadja.

«Félre az útból, rekedt síp, különben nem pengetsz többé lantot», kiált mérgesen a férfi. Carlo eltökélve kardját csapásra emeli; de a vívni szokatlan, erősb vágástól véresen a földre hanyatlik.

«Ah öregségem!» sóhajt Carlo s vánczorgó testével a küszöbre roskad. Róza ezt hallván, borzadva veti el hárfáját, rezegve pattantak szerte a húrok; elszánva Carlo sorsában osztakozni, kirohan az ajtón s tőrt ragadván ki a rablónak övéből, lángzó szemekkel s védelemre feszűlt karral az ősz megett áll.

«Kíméld erődet, szelíd galamb — mond a férfi —; még az éjjel messze kell röpűlnöd; minek e játék, vas mellemen megtompúl aczélod.»

«De nem saját keblemen — kiált Róza s a tőrt szívének irányozza. — Így halok mint szabad leány, de békódat nem tűröm!» Meglepetve lép hátra a férfi s elmerűl a felséges szűz néztében, önsülyedtét érezvén annak lelki nagyságában.

«Nyugodtan, édes leányom! — rebeg a vérző lantos — engedj a sorsnak, bármi tövispályára vet, míg híve léssz magadnak, dölyfei nem ártanak. Nyújtsd kezed utoljára; válnunk kell: én örök nyugalomra — te» — itt szava megakad, s halálszín borítja el képét.

Ezen búcsúszavak megrendíték Rózát; feszűlt erei lankadnak, homály vonúl szemére s tőrét elejtve oda omlik az öreg mellé.

«Ő is csak asszony, szűlni tud, de nem magasban érzeni», mond a férfi, komoran szemeit a halovány vonásokban legeltetvén.

«Ilyen az asszony — mond kaczagva a másik —: előbb ez öldöklő angyalként álla s mint a sárkány őrizve kincseit; most érzéktelen fekszik itt s ha feleszmél, ismét nevet. A csirkét megsíratja, de jó kedvvel megeszi.» Erre Róza fátyolát eltépi s ágyára veti mondván: nyugodjál szűzjel! ha birtokosod vissza térend, más szemmel tekint reád.

«Most fel! siessünk!» mond a rablók elseje s izmos karjaival felölelvén Rózát, lóra kap s ápoló gonddal az ájúltat maga elébe veszi; a többi hamarjában öszvehordott mindent, a mit zsákmányra méltónak lelt; lóra kerekednek. Paolot is velök menni kényszerítvén. A felüdűlt Carlo mécset fogván, roskadozó léptekkel a kertbe támolyg, hogy ott a remeteséget meggyújtván, a várbelieket fellázítsa; de egy elkésett rabló megsejtvén szándékát, a végső erővel küzdőt átgyilkolja s testét a hajlékba veti, ekkor az urát védő hív kutya is mardosván a latort, mély sebet kapott.

Elszáguldtak; borzasztóan hangzott el robogások az erdőn; s ott, hol nem rég a megindúlt szív dala zengett, most az egyedűl élő kutya dermedezve vonított, s az éjjeli szél nyögve suhogott az üres szobákon keresztűl.

V. SZAKASZ.

Négy napi nyugvás után Lajos királyi ajándékokat osztván a grófi háznak, megindúlt hadával Volturno kies partjain telepedett meg. Itt Tarenti Lajos, Joanna második férje, szép külsejű, de gyáva férfiú, s Acciajoli vezér Capuánál táborozva fegyverrel akarták gátolni átmentét a vizen.

A legyőzendő veszélyek Tihamért tettre ébreszték; Róza képe szívmélyébe vonúlt; s míg egy osztály Urticellónál az ellenséget megkerűli, Lajos a capuai hídat ostromolja, ő más osztálylyal átúsztat a vizen, bevág s megzavarja az ellen-lovasságot. Néhány óráiglani harcz után gyérűlten fut az ellenség; vezérjei magok lettek hírmondói veszteségöknek.

Tihamér a szaladókat űztében félre az úttól, egyes házaknál Werner csoportját rablásban leli. Épen akkor hurczoltak ki egy férfiút s gyilkot szögezve mellének, pénzért unszolták. Közéjök robban Tihamér s markában villogatva vasát, békét parancsol; meghökkenve eresztek el azok foglyokat.

«Ott benn szabadíts!» esdeklik a férfiú s reszketve a házra mutat, honnan asszonyi sikoltás hangzott ki. Tihamér leugrik lováról, villámként ötlék szivébe Róza története s néhány magyart leszállíttatván, a segédért jajgatónak váltságára siet; a megmentett férfiú is hozzá szövetkezik.

Benn a házban nagy volt a zavar; a rablók mindent törtek, szaggattak, egymás kezéből ragadozván a prédát. Halált dörögve a hadi törvényszegőre, keresztűl nyomúl ezeken Tihamér, míg a végső szobába jut; hol egy fiatal asszony, bortól hevűlt herczegi tiszt ölében vergődik.

«Rendet a király nevében!» kiált Tihamér alig bírhatván fellázadt vérével.

«Werner a mi urunk! — felel büszkén az asszonyt karoló s csókot czuppantván az elbágyadt hölgy halovány képére, kaczagva mond: itt nem osztozunk, magyar!» Kardlappal válaszolt erre Tihamér, s oly hathatósan, hogy az elzsibbadt kar nem tartható prédáját, s a kimentett asszony férje keblére simúl. «Ne hadd magad, Stefano!» kiált több rabló s kardot ránt; de Tihamér a tisztet s nehány pártfogóit jól megjelelve, hátra vonúl, sértetlen vezetvén ki a ház lakóit. Azonban az éktelen lármára Werner ott terem.

«Zabolázd népedet, vezér! — mond Tihamér igazsága érzetében — elől az ellenség, ne vívjanak a csendes polgárral.»

«Pelyhezd ki magadat, ifjú: aztán oktass férfit; nagyra vittek álmaid, hogy velem kötelességről mersz szólni», mond Werner feszesen.

«Ha elmulasztád azt, ügyelj az ifjabbra, midőn királya parancsolatit hirdeti», viszonzá Tihamér.

«Tán a szerencsés kardjáték téve oly elbizottá, hogy ott is bírálsz, hová kisded hatásköröd nem terjed? Vigyázz! itt az eszköz megkurtítni szárnyaidat, ha idétlen röpülésre izgatnak», mond Werner s villámzó szemeit Tihamérra szegezve kardjára csattant.

Tihamér fellobban, gyorsan lovára kap s Wernerhez szökvén «kard, ki kard! — kiált fendörgő haraggal — vagy pergő nyelvedre ütöm vasamat!» Werner oly bátor mint kevély, boszúlehelve kardot ránt; mindegyik felekezete harczra készül s a felbőszült gyűlölség vérszomját aligha károsan nem oltja, ha István vajda jókor oda nem érkezvén, szelíd méltósággal szerte nem választja a háborgókat. Tihamér okát adja szertelen lángoltának s szerényen engedve a tisztelt vezérnek, eltávozik, ótalmába ajánlván mentettjeit, kiknek buzgó hálája követte.

«Az ifjú tüzes, szeret vagdalkozni», mond Werner színlett nyugalommal Istvánhoz.

«Midőn a közös ügy sérelmét látja. Néped zsoldja kijár pontosan, gátold sarczaikat. Kíméltetni óhajtja királyom a fegyvertelent», viszonzá nyomósan a vajda.

«Ura seregemnek, én számolok tetteikért; de minden pórázon nem szoktam tánczolni!» mormolá Werner s elfojtott méreggel kürtöt fuvat, s a mint lehetett öszveszedé zsákmány után kószáló csoportját.

Nem lévén czélunk Lajos királynak tetteit s Durazzo Károly herczegen vett véres boszúját leírni, csak azt adjuk elő, mi szorosan függ öszve történetünkkel: azért is Nápolyba követjük, hova egyszerű pompával tartá bementét. Tihamér vivé előtte a gyászzászlót, a

megöletett András képével; bús emlékjel minden jobb kebelnek. A fővárosnak minden újságon kapó lakosi örömzajjal fogadák az érkezőket s látván a szoros rendet, mely a magyarokat leginkább különzé, szűnve szűnt a rettegés, mely nem rég minden szívet nyugtalaníta. Lajos átvevén a nápolyi kormányt, öcscsének kinyomozta gyilkosait keményen megbünteté s mindenkép iparkodott a közbátorságot helyre állítani s a szédelgő elpuhúlt népet hathatós törvény alá szorítani. Tihamér napról-napra kedvesebb lőn előtte. Apornál szerzett ismereti s munkás, de önérzetétől függő lelke, fentebb czélokra jegyzék őt az érdembecsülő királynál. Minden bájai az olasz szépeknek, minden hevítő s szabad éleményre buzdító mulatságok, újak bár az egyszerű magyarnak, nem törülheték el benne Róza emlékezetét; azon lelkek közűl volt ő, kik ha egy tárgyat felfognak, többé el nem eresztik azt. Eleget serénykedett az elrablottnak nyomára juthatni, de nem vala képes a gonoszság fondor szövevényibe hathatni, melyeket itt közelebb szemlélünk.

VI. SZAKASZ.

Werner, miként feljebb említők, előbb jött Riminibe Lajosnál, hol a gróf őt, mint a magyar király zsoldosát, ismerve bár véren épűlt hirét, minden becsülettel fogadá. Ott látá Rózát s czéljává jegyzé vad ösztönének s bár kivánatát tiszta hódolattal leplezgetve közelíte is hozzája, egyebet hideg tiszteletnél nem nyerhete s megbántott gőgje még inkább gyulasztá őtet. Nemtelen czélját az öreg Paolo segíté elő; ez tudniillik nem keveset tartván magáról, ha Rózát a grófhoz kisérheté, mindenütt rajzolgatá e szűz tulajdonít. Wernernek egyik biztosa csakhamar kivett belőle mindent, mi használhatna urának, sőt a házához is elvezetteté magát.

A büszke Werner örömest köszönte volna magá-

nak a Rózán vett diadalt, azért vizsga szeme föllelvén őt a harczjáték nézői közt s elértvén, miként hata reája Tihamér, ezt önhitten viadalra hívá ki, megaláztával akarván fényleni. A küzdés bal kimenetele vak gyűlölségre forralá őt a kétszeri győzedelmű ifjú ellen s Róza kellemeit féltékenyűl irígyelvén, őt elorzani eltökélé; de hogy minden gyanút elhárítson magától, meghitt kémjét hagyván a várban, búcsút vőn s néhány mérföldnyiről másnap visszatérvén, az erdőben rejtezett s a díjosztás éjjelén kémjétől, ki Rózát nyomban követé, mindenről tudósíttatván, nemes vért ontva teljesíté pokol-súgta szándékát.

A sebes nyargalástól életre tért Róza elszörnyedt Werner karjai közt; de ijedelmét csakhamar bátor elszánás váltá fel, hideg megvetéssel mondván a kérlelő Wernernek: «Merítsd ki erődet, éjjeli gyilkos, urává tehet ugyan durva hatalmad éltemnek; de nem soha e szívnek!» Néma komolysággal hallgatá rablója szerelmi esküvéseit s kedvező ajánlatit, eltökélve végső perczig védeni erkölcsét. Paolót kérte egyedűl társaságúl, s Werner, ki a szükségtelen tanút inkább megölette volna, még sem tagadá meg ez első kérelmét, az időtől reménylvén önkényes hajlását. A balgatag nem tudta, hogy a szerelemben csak a pillantat jutalmaz, az idő soha sem.

Külön táborozván a magyar seregtől, könnyű volt rejtegetni Wernernek foglyát, hív őröket tartván körűle; útközben nem is sokat háborgatá jelenlétével, nehogy valami szembetűnő tettről elárultassék.

Nápolyban, egy tengerparton álló házban élt Brigitta, azon elvetettek egyike, kik rút nyereségért minden bűnt oltalmazva, kaput tárnak a feslett életnek. Werner a háború előtt Nápolyban mulatván, megismerte az asszonyt s mind a hely állapotja, mind ön bátorsága végett oda szánta Rózát, képzelvén az elveszettet ott senki rem sejtheti. Nápoly elfoglaltatását követő éjjel mellékes útakon ide kisérte foglyát. Az előre tudósíttatott Brigitta várta már s

a felső emeletre egy ékes szobába, melynek ablakjai a tengerre szolgáltak, vezeté őket. Róza örült elvégre asszonyi társaságba juthatására; de irtózva fordúlt el, midőn Brigitta ördögi mosolygással a selyem kárpitozatú ágyra mutatván, mond: «itt nyugszol, szép fülmile!» — s átszúró tekintettel mérvén Rózát, Wernerhez fordul — «sok szerencsét, herczeg, jól választál. Mily szőke, nyúlánk, fiatal! Hm!» Róza megrendűlt a kígyófullánkként vonagló szemektől, komoran Wernerre néz, mintha mondaná: ez méltó hozzád.

Werner nem akarva becsűlni kénytetvén Rózát, hirtelen az asszony szavába vág: «semmi illetlenséget — mond keményen — szorgalmadra bízom ugyan e szűzet, de tisztelve akarom látni őt.» Ezzel, mintha ön vádja riasztaná onnan, eltávozik, maga után intvén Brigittát, kinek sivatag élettől korán eldúlt képén az elrögzött gonoszság új fertelmet hagya sejteni. Nyugtalan tünődött Róza kétes jövendőjén, de csak némán lebbentek el sóhajtási az alatta tomboló hajósok vad lármái között.

A veszély nagysága igaz mértéke a belső erőnek. Róza, ámbár szünetlen kitéve szerelmi ostromnak s mindig önvédelemre feszűlve; még sem csüggede s nem hiú könnyekkel, hanem elhatározott érzéssel távolítgatá magától Wernert, ki többször megjelent s vad indulatban most fenyítő dühre mordult, majd lábához omolva esengett; de állhatatosságát nem rendítheté meg sem Werner, sem az incselkedő Brigitta, ki a bűnt s minden földi éleményt bájszínekkel rajzolgatván, minden módon buja kéjekre buzgott hevítgetni az ártatlant.

Így élt Róza ön erejétől támogatva; de elzárt madárként énekre nem nyíltak ajkai. Paolo enyhíté egyedűl fogságát: élelem-szolgáltatáskor szabad volt ennek Rózát meglátogatni; a múlt lőn ekkor beszédök tárgya s jótét a viszonyos kiömlés. E balesetért magát vádoló öreg váltig törte fejét, miként tudatná

Róza sorsát a magyarokkal; de sikertelen: sűrű rostély a tenger felől, s az elzárt folyosón járkáló őrök gátlának minden közösülést.

VII. SZAKASZ.

Az első szerelem bármi czéltalan, mindenütt életet s reményt talál; így andalgott Róza egykor elmerűlten nézve a tengerre, melynek csendes tükrén a búcsúzó napsugárok tűzfolyamként nyúltak el. Képzelete Tihamért festé elébe mint szabadítót; őt látá érte harczolni s győzni. A gondolat: véle s neki élni! édes kivánattá olvadt ellágyúlt keblében. Egyszerre a szomszéd ablakból ezen — érzetével épen ellenkező — dal zengedez:

A tavasz bájkellemében
A szép rózsa mint virúl!
Harmat reszket nyílt ölében
S attól édesb lángra gyúl:
S bármi szíven ringadoz,
Kéjlehelve illatoz.

Róza felserken. Eleintén úgy vélé, még egy áldozat tartatik foglyúl mellette, de tévedéséből hamar feleszmélt; mert nem bú hangja volt az, a mi tovább hallatott:

Boldog a jelent kedvellő!
En malasztit érezem;
S rám melegre a hűs szellő
Honnan jő, nem kérdezem;
Kétszer él a csapodár,
Míg a hív tövisen jár.

Nem irígylem szerencsédet! mond Róza s el akar fordúlni, midőn egy más igen kellemes ifjonti szózat figyelmét ismét arra vonzá:

Büszkén száll a magyar vitéz,
Sötét zászló kezében!
Minden szem csak reája néz
S andalg szemléletében.
Mért láttalak!
Szép hősalak!
Nincs nyugtom, nincs, az óta már!

A többi szavakat érthetetlenné tevé a kaczaj, mely ezen dalt követé; csak Minetta név hangzott ki néha az enyelgő zaj közűl. E daltöredék különösen hata Rózára; önnön érzetét hallá fakadozni s csendes bizodalommal hajlott az ismeretlenhez. Már azon tünődék, megszólítsa-e szomszédját; midőn Brigitta kémlelve hozzá lappang. «Melletted vígadnak — mond erőltetett részvétellel — neked is szebb lét derűlne, ha intéseimre ügyelnél. Lásd! ők az én tanítványaim.»

«Sajnálom őket!» felel Róza s megvetve löki vissza elébe nyújtott kezét a csábítónak.

«Nem illik harag ily szelíd képhez — mond hunyorgatva Brigitta, mint a ki más kárán örűl — im jó hírt hozok: a herczeg tüstént itt lesz. Te hallgatsz? úgy véled, annyi szép ruha az égből hull számodra? azonfelől egy bajnok. — Lásd! én is fiatal valék, a hét szépség közűl bírtam legalább hattal s mégis oly férjem jutott, ki pénzét kivévén, nem ért egy szerelmes álmat. De látom, te sem vagy újoncz, a makacsság vonzóbb, dicsérem mesteredet. De mégis, Róza, ennek is van határa: adj mindent; csak úgy intézd dolgodat, hogy az egésznek minden tagocskája hasznot és gyönyörűséget szerezzen.»

«Nem értelek — mond Róza komolyan — ha annyiszor ajánlád barátságod — add jelét s távozzál!»

«Nem jövök üres kézzel — folytatja Brigitta, gyűrűt vesz elő, s azt forgatja. — E gyűrűt a herczeg küldi; nézd, mint ragyog! Más ember csak puszta szívvel áldoz s annyit kíván érte: hogy agyon ásítnók magunkat csupa szerelemtől; a herczeg küldi e gyémántot, saját képét.»

Róza egy könnyet töröl le s szótlan az égre tekint.

«Ah! szelidűlsz, kegyalak? Miért pihegsz oly nehezen, mintha már is ölelne? Nos? mit izensz a herczegnek?» kérdé az asszony gúnyredős arczczal.

«Nekem szánta herczeged e gyűrűt?» kérdé viszont Róza.

«Neked, neked! szép angyal!» felel Brigitta.

«Legyen sajátod — mond Róza büszkén — csak távozzál s mondd a herczegnek: én inkább tőrét mint szerelmét választom.»

«Köszönöm — mond Brigitta — te oly nagylelkű vagy, mint szép, kívánom, soká maradj itt.» Ezzel a gyűrűt fonnyadt ujjára vonja s örömmel nézegeti. Ekkor belép Werner, Brigitta hozzáfordul: «a gyémánt nem használ, folyamodjál karjaidhoz.» Ezt súgván, mosolyogva megy ki.

«Ily méltatlanra bitangolod szerelmem adományait — mond komoran Werner — magadra vess, ha türelmem szakadtával sorsod nehezűl.»

«Ha ily méltatlanra bízál, ne csodáld ajándékidat is azon kézben látni; különben tapasztalhatád, mily keveset indítnak fenyítő szavaid; nincs ugyan erőm lerázni lánczodat, de lelkem szabad röptét le nem bilincselheted», viszonzá Róza.

«Egy kedvező tekintet szabaddá tesz — mond Werner szelídebb hangon — símulj e szívhez, s minden örömért kétszeresen adózik.»

«Gyilkos! — mond Róza felhevűlten — tőlem vársz szerelmet? tőlem? ki undok tettedet látta és érzi —»

«Feledd a múltat, csak előre nézz» — esdeklik Werner.

«Van is okod fátyolt vetni a múltra — mond fontosan Róza —; én örömmel nézek vissza s emlékezetem egy szikráját nem adnám egész jövendődért.»

Werner szemöldöki öszvehúzódnak, s mérges kaczajjal dörgé: «ismerem bálványodat! tán az a karcsú ifjú —»

«Ki porba sújtott», esik hirtelen szavába Róza, büszkén tekintve Wernerre.

«Hah! — kiált ez, indulatja teljes kirohantával, féltés- s boszútól égve. — Legyen tehát, imádd az idétlent; de kimélést tőlem többé ne várj: még ma

eltépem pártádat s czégérül teszem ki e bűnháznak. — Kifakadó dühhel. — Érezd tehát körmét a vadnak, ha szelíd bánás nem lágyíthata el!» s vad mozgással közelít hozzája: Róza félre szökik s borzasztó elszánással a rostélyt ragadja meg.

«Erőd elalél a hideg tetem felett — mond lángzó szemmel — ha csak egy újjal hozzám érsz, e rostélyon szakad szét fejem; nézd véremet folyni, de tanúld tisztelni az asszonyi erkölcsöt!» A nap végsugárát veti reá, megtörve omlik el a szobában s Róza mintegy színváltozott lélek álla reszkető fényben. Werner hátra lép, ajkai remegnek, kezei alá meredeznek, mint azé, ki mohón valami után kap, de szörnyű rémlettől visszaijesztetik.

«Róza, te rettentő vagy: mennyire vonzasz, anynyira taszítasz vissza — mond nagy hallgatás után a magával küzdő Werner — szólj, miért gyűlölsz?»

«Szánlak — felel a szűz — szánlak, hogy annyira rabja lehetsz indulatidnak; van erőd s mélységben veszteglesz, s a gyöngeség játszik akaratoddal.»

«Igaz — viszonzá sötéten Werner — a szabad vitéz, most asszonyimádó! de legyen úgy — kifakadó érzéssel. — Halld Róza! te vagy az első, kinél ezen kivánatom éledt! légy hölgyem, s oly fénytetőre emellek, honnan büszkén nézhetsz alá bármely királynéra; van érzetem dicsőségre; van hatalmam érte vívni; légy hölgyem, s aranysugárait fűzöm homlokodra.»

«Ha vérpályád nem rettentne is — mond Róza — lehetetlen veled egyesűlnöm; bár oly sértőleg vágtál is életembe, megcsalni nem tudlak — halkan pirúlva — én szeretek. Elégedjél e szíves vallással; de ha szándékod tiszta: én magyar leány vagyok, s készűljön bár pallos árva fejemre, nemzetemhez vágyom.»

«Én áldozzak ily fagylaló hidegért? — kiált Werner mérges hahotával. — Te itt maradsz, s szenvedésed enyhítse bosszúmat. Túlesvén a lágy koron,

mely veszteségét csendes könnyek közt felejti; tőlem ne várj nagylelkűséget. Tudd meg, te oly házban vagy, melyet pirúlva kerül a jobb érzés, hol a szerelem alku szerint megy, s az adó, vevő, egyiránt csalódik. Én a pulya községnek martalékúl vetlek; váltságot ne remélj, mert itt hitvest csak bolond kereshet.» Öszve borzad Róza, habzó keble kifakadni látszik, fehér homlokán gyöngéd erei kékre dagadoznak; de csakhamar felerősűl s nemes méltósággal mond Wernerhez: «Romlottság közt épen maradni oly érdem, a mily alacsonyság ide hozatásom; ez nem változtat, csak téged inkább megvetni ösztönöz. Oh miért nem vagyok férfi, hogy pór melledbe mártva kardomat, megboszúlhatnám a megbántott szemérmet. Bátran lépek sorsom elé s ha minden elhágy is, egy tű, egy üvegdarab elég a halálra.»

Szégyen, bosszú szaggatá Werner belsejét; most gyilkos, most szerelmi kívánat zavará elméjét, hasztalan kerese szót háborgó érzetinek; tűzkerék gyanánt forgó szemével ott áll mozdulatlan, míg az ajtón kívül harsány szózat nem ébreszté fel kábultából; hirtelen felnyitja Róza ajtaját, s egyik őre Paolót hurczolja elébe: «többször mondtam, minek hízlaljuk hijába ezt a vén dudvát; ím, késsel támadott meg, s ha jókor nyakon nem kapom, talpra kiáltja az egész házat s elárúl» dörmögé a meghitt őr.

«Örök átkom reátok!» kiált Paolo s száraz öklét Werner felé szegzi. Róza reszketett. Werner lecsillapodva mond: «zárd el őt, adj neki bort, hadd oltsa tűzzel tüzét.» Paolo elvezettetik. Werner Rózához fordúl: «te most vér felől gondolkodál? légy nyugodt: az oroszlánnak is vannak szelíd pillantatjai!» — Ezzel szorongva kiment s távozása szintoly jól esett neki mint Rózának; elgyöngűlten hanyatlott ez székére; a szomszéd ablakban pedig így zeng ismét az ének:

A földre kék homály terűl,
A bús álomba szenderűl:
S hová nyílt szem nem juthat,
Oda elzártan elhat.

VIII. SZAKASZ.

«A nyelv kész halni, de nem a szív», mond Brigitta Wernerhez, ki nála komoran fel s alá jár: érezvén hogy ott szeret, hol megvettetik; csodál, hol örömest gyűlölne. «Te szomjús vagy, s a forrás csevegését bámulod — mond ismét Brigitta. — Sokat változál, herczeg, mióta rabod rabja lettél; előbb a könny még vonzott, s nagy hőse valál házamnak: most elijeszt az erkölcs, mely gőgnél nem egyéb. Látom álomporra lesz szükségünk.»

«Vipera — mordúl ellene Werner — szíjat vágatok hátadból, ha valami szerrel élsz parancsolatom ellen.»

«De csakugyan szerelmes vagy — mond gúnyolva Brigitta — s úgy rémlik, más boldog áll édened előtt. Miért lángolsz? eltaláltam? Az semmi, vannak neked derék embereid, kik döféshez jobban értenek, mint imádsághoz; egy taszintás — s vége: a leány sír és sírtában az élő után nyúl.»

«Nem! — mormolá Werner magában — orozva nem gyilkolom meg az ifjút: ő nyiltan aláza meg, boszúm is nyilvánságos legyen; így kivánja hírem; — Brigittához fordul: — te pokol szülöttje! más módot keress, aranyat adok, de mást gondolj.»

«Bízd reám — felel Brigitta — majd bővebben értekezzünk. Most mennem kell, mert oly vendégeket várok, kik nappal sokat papolnak tiszta életről» s elmegy.

Kétkedve tért haza Werner; mi előbb csak vérjáték vala, naponként erősb szerelemmé vála benne s váltig kiforgatta magából, vízbe sülyedőként minden hab után kapkodott. A csábító Brigittától most kajánkodva tartott, majd segédet reménylett s így

nyughatatlankodva bünteté önmagát szerelem-, féltés-s boszútól egyiránt dúlt kebele.

IX. SZAKASZ.

Azon palotának, hol István vajda megszállott, földszinti szobáiban lakott Tihamér is. A téli hold magasan állott már a csillagos égen, midőn ő megvizsgálván az éji őröket, haza tért lovászával, s míg ez honi dalait fütyörészve fegyvereit tisztogatá, ő a langyos levegőben hűtözött. A toronyőr éjfélt kiálta s Tihamér is feküoni készült, midőn egy lassú ének ablakjanál egyszerre minden csepp vérét gyors szökésre forralá; tartalma ez vala:

Sírva nyögdel a fogoly szűz,
Bú emészti napjait:
S az kiért ég, bar közel van,
Még sem oldja lánczait.
  Bajnok, ébredj! híved vár!
  Nincs szerelmed, szíved már?

Bajnok, fel! ragadd aczélod
Szép ártatlant védeni:
Díja édes; jer, ne késsél
A bízót kimenteni.
  Róza, Róza, Róza kér.
  Ébredj, ébredj, Tihamér!

«Róza?» kiált Tihamér s hirtelen kardot ragad s pánczélinget öltve, kirohan az ajtón, majd eldöntvén a vajdai strázsát, ki bámulva néz utána, egyenest az énekes felé siet, ki árnyékba vonúlt. «Csendesen — mond egy sötét leplezetű alak — most ne kérdezz semmit, az idő rövid, csak kövess bátran!» Ezzel gyöngéd szorulattal fogja kezét s az álmélkodót elvonja magával. Szűk utczákon keresztűl a tengeröböl felé majd félóráig mentek így; Tihamér tűretlenkedve többször megszólítá vezetőjét, de az ajkára tett ujjával hallgatásra inti. Végre egy barna ház előtt megáll az asszonyalak s kendőt vesz elő: «most engedd bekötnöm szemedet — mond — mindjárt czélodnál lészsz.»

«Vakon nem megyek — mond Tihamér — ha tiszta szándékod, vezess nyílt szemmel; én védlek.»

«Esküvésem kötelez — mond az alak — sem a házat,

sem rablóját a magyar szűznek fel nem fedezhetem. Köszönd, hogy szabadúlását eszközlöm. A mit tudni kivánsz, később Rózától meghallod, nekem szólni tilos.»

«Akárki légy, rejtélyes alak — mond Tihamér — Róza nevével hatalmamba esél s vezetned kell.»

«Mint mondám», felel amaz.

«Így hát kényszerítlek!» mond tűretlen Tihamér s vezetőjét erővel tartóztatja; de ez ügyesen kifordúl hóna alól s a nyílt mellékkapun besurran. Tihamér utána iramt, de sötétség fogta körűl.

«Még rajtad áll, magyar! — hangzott feléje a sötétből — Most vagy soha!»

«Jer! vezess!» kiált Tihamér szorongva.

«Békötött szemmel? — lőn a válasz. — Igérd ezt nemesi szavadra!»

«Legyen úgy — kiált amaz — csak jer!» A sötét alak ismét hozzá suhog és szótlan beköti Tihamér szemeit. Néhány száz lépést haladván, Tihamér ajtózörrenést hall s forró vágyástól égve, szorosan tartja vezetőjét. «Mind a ketten elveszünk — súgá ez — ha csak egy szó lebben ki ajkidon; akármit látsz és hallsz, fel ne zendűlj, különben Rózát örökre elveszted: mert, légy bármi erős, engedned kell a nagyobb hatalomnak.» Ezzel feloldja szemkötőjét. Keskeny csigagrádicsnál álltak. A képét szorgosan rejtő kalauz levesz a falról egy lámpást s világít. Örömborzadozva s kardját megmarkolva megy Tihamér fel a lépcsőkön. Szűk folyosóra jutnak s a mint egy ablak előtt elmennek «Tihamér! Tihamér! szabadíts!» hangzik egy szózat a sötétből. Szívdobogva áll meg ez, de kisérője tovább vonja: «mindjárt meglátod — súgván — a szerencsétlen még felkölti az őröket.» Ezzel egy ajtót tár fel, s a gyöngén világított szobából, hol egy pánczélos férfi, képét sisakjába nyomva mélyen alunni látszott, egy fehér öltözetű sugár alak, sűrű fátyolban Tihamér karjába röpűl. — «Te vagy, Róza? te vagy!» rebegé Tihamér s örömtől, fájda-

lomtól elfogódva, nem hallja nevét szint azon sötét ablakból ismét bágyadtan kihangzani.

«El most, el!» sürgeté Tihamért előbbi vezetője; a karjába ragaszkodott fátyolos alak is esdeklő jelekkel sietségre inti. Ellappangnak, s a boldog Tihamér a testesült szerencsét vélte karjain csüggeni; több kérdést rebege, de csak hosszú sóhajtás lőn a válasz. Leérvén a grádicson, Tihamérnak ismét be kellett volna köttetni szemeit. «Nem — kiált Tihamér — én addig nem távozom, míg szeme közé nem nézek a rablónak!» s ezzel a magas alaknak hirtelen felhajtja fátyolát s meghökkenve kardjához kap, midőn egészen más képet látott a lámpás fényénél; e perczben elalszik a lámpás, s egy jelre hat ember rohan Tihamérnak, s míg három kardját facsarja markából, a többiek köpönyeget vetvén fejére elfojtják szavait és megkötözve azon házba hurczolják, hol először elillant vezetője; itt a fulasztó lepeltől megmentik s kaczagva hagyják a sötétben. Szégyen s haragtól égve hijában erőlködött Tihamér eltépni a kezét lábát nyügző kötelet, midőn az őt ide csaló szózat nevét újra hangoztatja.

«Hah kígyó!» kiált Tihamér.

«De nem mérges, sőt szelídebb mintsem illik irántad — felel a szózat — ím elhoztam kardodat, jeléül, hogy nem vagyok ellenséged és lábaidhoz teszem.»

«Ha még egy szikra érzéssel bírsz, csalárd ismeretlen, szólj! hol Róza?» kérdé Tihamér.

«Feledd el és légy boldog — lőn a válasz — ím feloldom kezeidet.» A még fekvő Tihamér alig érzi szabadon azokat, mindjárt meg akará ragadni az alakot; de csak sötét leplét kapható meg, maga eltűnt. Tihamér meglelt kardjával levágván lábairól a köteléket, maga előtt tapogatózva beljebb megy az épületbe, mely egy földrengéstől lerongált klastrom vala; kőhalmok s oszlopdarabok közt tétováz, de feje körül egyebet sivító denevéreknél se nem lát, se nem hall. Hosszú tévelygés után, egy más utczára szolgáló

kapuhoz jut, melyen a járást ismerő személy s férfiak rég elosontak. Zavartan nézi a barna falakat, nem lévén képes összefüggő gondolatokra; szerelme titkát elzárván nem fogható meg, miért választatott épen ő czélúl e kétes játékra s csak magára boszankodott: hogy vak hevében, minden elővigyázás nélkül indúlt a fondorlók cselébe s nem ragadá meg a beavatott énekest azonnal. Hosszú tusakodás után a képzelet, hogy Róza, kinek ittléte felől e történet által bizonyossá lõn, tán említé őt, édesen hata szívére, s eltökélve mindent elkövetni, szállása felé ballag, midőn egy oldalutczából tompa moraj s kardcsattogás arra vonzá lépteit. Egy férfi, falhoz támaszkodva, már csüggedő erővel vív két más ellen. «Kettő egy ellen!» felriad Tihamér s oda siet. A két gyilkos váratlan érkeztén megrémülve, elszaladt.

«A czudarok! — mond szorúlt lélekzettel a megtámadott férfi. — Jó csillagom hozott ide, magyar, különben a gaz lelkek még elrutítnak, pedig magunk emberei.» — Tihamér mindjárt megismeré Werner hadi jelét s távozni akar; de a férfi karjánál tartóztatván kérdé: kinek köszönöm éltemet?

«Csak hogy élsz, minek a név?» felel Tihamér.

«Szent Antal, segíts! kiált a férfi, Tihamért közelébb szemlélvén — az ördög játszik-e vélem? Ismerlek s ha jó móddal hozzád férhettem volna, többé nem lehelnél. Stefanót még senki sem bántotta meg boszúlatlan.»

«Bűntelennek érzem ugyan magamat — felel Tihamér — de ha valami titkos ösztön ellenem izgat, emberedre találtál.»

«Nézd arczámon e sebhelyet, holdfényénél is megláthatod, s emlékezzél a capuai ütközetre, hol szép prédámtól megfosztál s boszúm okát tudod.»

Tihamér mindjárt visszaemlékezett az egyes házaknál történt rablásokra, mond «az emberség törvényét írám képedre; mérséklet nélkül a legszebb diadal is csak hiú véráldozat.»

«Ha el nem nehezít kicsinyt a bor, legottan megadtad volna kardlapod árát — mond Stefano. — Azonban élet életért, ezentúl ment vagy tőrömtől, s ha lehet, megszolgálom tettedet.»

«Jó éjszakát!» mond Tihamér, kedve nem lévén hosszas beszédre s elhagyá a mindig dörmögő Stefanót. Már már megkondúlt a reggeli harang, midőn borongva haza ért.

X. SZAKASZ.

Eltikkadva az éji viszontagság után s Rózát érdeklő tünődésein, ült Tihamér szobájában, midőn egy csinos leány narancs- és fügével beköszönt nála. Szép ízlésű ruhája, bár kaczér inkább mint szerény, mind e mellett kellemes magaviselete különzé őt a többi frissítő szerárosoktól.

Nem volt ugyan ő azon tündér alakok közűl, melyek egyszeri látásra hódolatra késztnek; de kisded termete bájait ügyesen tünteté elő s fürge mozgásival magát tetszetni tudta. Hollóhaja tekercsbe szorítva, nyíltan hagyá hónyakát: csak homlokán lengének sötét fürtök, két tüzes szemet árnyékozva, melyekből lélek, negéd és életöröm szikrázott; kisded piros ajkai könnyelmű jóságot mosolyogtak. Forró néztei mohón legeltek Tihamér alakján; de elkomorodtak, midőn ez alig tekintve reá, távozásra inti.

«Mért vagy oly kedvetlen, szép magyar? — mond a leány, enyelgve fogván meg Tihamér kezét — az élet nyilt öle vár, s magadban epedsz; virágkertben állsz s kietlen pusztádat sínled.» Tihamér reá meredt; úgy rémlett előtte, mintha ez alakot már többször látta volna. «Hálátlan férfiú — folytat a leány — annyit járok körűled s te mindig magadba zárkózva nem találsz méltónak figyelmedre. Ne légy oly hideg mint otthoni levegőd; — te örömre vagy alkotva s nem komor eszméletre, mely árnyékot ölel a szép

valóság helyett.» Elhallgat és csintalanúl kacsintgat Tihamérra, ki néhány darab pénzt nyújt neki, mondván: «vedd ezt tanításodért!»

«A szív csak szívtől vár jutalmat; csak ebben nincs különbség az emberek között — mond a leány s szemei kémlelve villognak — mikor először láttalak, mindjárt érzém, hogy kincsednél inkább szeretnélek.»

«Korán tanultál hízelkedni — felel Tihamér — mi neved?»

«Róza! — viszonzá a leány — de, mi lepett meg annyira? szinte felelevenűlsz.»

«Szép név — mond Tihamér — egyike azon neveknek, melyeket leginkább szeretek.»

«Mégis csak üres hang, ha viselője nem érdemesíti azt» felel a leány kedvetlenűl. — «Igaz!» viszonzá Tihamér, s a gyanútalan tán megvallotta volna, mily sajnos emlékezet csatolja e névhez, ha egy vitéz sietve nem jön hozzá s őt a vajdához nem hívja. «Légy boldog, Róza! — mond Tihamér — s bocsásd meg hidegségemet.»

«Mily részvételt nem okoz többször a puszta név is!» mond habozva a leány s szemei vad lángra gyúlnak. Tihamér észre sem vevén a leány szorongásait, néhány aranyat ád neki: «ha szegény vagy használd — mond — ha nincs szükséged, tartsd meg emlékezetül.»

«Jégtetem! — mond a leány kitörő haraggal — te érzést tudsz csak gerjeszteni, de oltani nem tudod; lelketlen szobor, nem kell adományod» s elveti az aranyt. «Kár nevedért! mond Tihamér komolyan — hová tűnt belőled az asszonyi méltóság, hogy feledve magad, ily úton akarsz szívet lánczolni? Légy boldog!» — Megrendűlve s bosszútól lángolva távozott a leány; Tihamér pedig a vajdához sietett.

«Készülj útra — így fogadá István vajda Tihamért — Dezső, a gravinai várnagy elbetegesűlt, felséges urunk téged neveze helyére; reménylem, megfelelsz a királyi bizodalomnak. Részemről, bár sínlem

távozásodat, mégis örülök a király választásának.» Új pálya nyílt ezzel Tihamérnak s csak Rózán aggódó lelke hagya hijányt örömében; őszinteséggel gondola eleget tenni szerelmének s híven mindent megvallott, mi eddig vele történt, a vajdát kérvén: venné szívére Róza ügyét.

«Ifjú szívnek édes a szerelmi titok, azért nem vádolom tartózkodásodat; gyorsan repűl érzetünk, lépve jár bizodalmunk — mond kegyesen a vajda — hazám leánya engem is érdekel s rajtam nem múlik kinyomoztatása». Köszönetet rebegvén Tihamér, elfogódva tartja nemes nevelője kezét, mint a beteg a biztató orvosét.

«De öcsém! — mond ismét a vajda — az éjjel szíved mégis kijátszá eszedet; az ember sokszor megy vakon hálóba, de legalább nyílt szemmel tér vissza; azonban vigasztalódjál, ki volt még szerelmes és okos?» Szép reménynyel jótevője gondjában tudván Rózát, készűlt Tihamér az útra s még az nap megértvén a király parancsolatit, a következő hajnal őt, kísérve ötven magyar lovagtól, már a gravinai úton lelé.

István vajda a város elöljárói által mindenkép nyomoztatá Rózát, kivált a Tihamértól megjegyzett városrészen minden házat kikerestetett; de a csalárd Brigitta mesterkedései, kinek a keresők közűl többen lekötelezettjei voltak, sikeretlenné tevé szándékát.

XI. SZAKASZ.

Nincs kínosabb érzés, mint a szív kedveltjét erkölcstelennek ismerni; mily fájdalmas tekintet vala Rózának, midőn Tihamért ily helyen és oly méltatlan karokon látta. Borzadva retten fel álmából s édes reményeit sanyarú lemondás váltá fel. Fájdalmiba zárkózva annál nehezebben tűré Werner színlett diadalmát, ki most biztosabban újítá kérelmeit, de nem segített ügyén, s mikor átkozva türelmét kemény-

kedni akart, kifakadó érzetén ellágyúlt vadsága. A csalfa, minden emberi szentséget gúnyoló Brigitta kaczagott magában; különben is az egész dolog csak annyira érdeklé, mennyire Werner rablott kincsei gazdagíták; ennek fejében támadt a gondolat, gyanússá tenni Tihamért s így szerelmét elölni; teljesítését Minetta nevű leányra bízta; ez csinos külseje miatt szüleitől elkényeztetvén korán eltéveszté az irányt, mely nemét redős arczczal is tisztelet tárgyává teszi. Fényt áhító gőgje világi zavarba döntvén, elvégre oly mélységbe sujtá, honnan lankadó ereje nem volt képes menekedni. Megcsalatva hiú vágyásitól utóbb Brigittához kerűlt, de mind e mellett volt érzete jóra s forró vére hűltével többször könynyezve nézett vissza az ártatlanság békenapjaira, midőn magát a legjobbra is érdemesnek tarthatá.

Míg Róza fogyasztó búban sínlődött, húsvét hete közelíte. Nagy pompával ülék Nápolyban a feltámadás ünnepét; ezer szövétnek- s gyertyavilágtól fénylett a város, s a pezsgő nép énekzaja harsogott a levegőben; de éjféltájban éktelen rémülést okozott egy rettenetes orkán: földalatti zúgás közt a feldagadt tenger, mintha ki akart volna forrni ágyából, recsegteté a kevergő hajókat; a föld megrendűlt, itt-ott házak dűltek öszve sűrű, meleg port szórva a tágosabb helyeken szorongó népre; a mély sötétségben csak a Vezuv ropogó üszkei villogtak szemsértő fénynyel az éj kormán keresztűl.

A nehéz álmakból felrettent Róza első ijedtében az ajtóhoz támolyog, de zárva lelé; hasztalan zörget, kiált, az őrök s a többi ház lakosai mind kiszaladtak; de tiszta, semmi bűntől sem terhelt lelke csakhamar erőt nyere s megnyugodván az isteni végzésen, térdére omolva, várta a szabadító halált. Egyszerre felcsattan az ajtó s Werner lélekszakadva rohan be: «Jer, jer a szabadba! minden pillantat szörnyű halállal fenyeget!»

«Megyek — felel Róza — de hogysem ide visszatérjek, inkább hagyj itt vesznem.»

«Te enyém vagy, ellenére minden földi rettenetnek», kiált Werner s erővel ki akarja ragadni; ekkor egy sebes rendűletre az ablak márványsarka elvál a faltól s a rostélylyal együtt leroskad. «Esküdjél az égi haragra — mond Róza — hogy szabadon bocsátasz!»

«Nem, tőled nem állok el! — zúg Werner kitörő indulattal — s ha nincs egyéb mentség, egyesítsen a halál» s a hijában vergődő szűzet magához szorítván, az ingadozó falak ropogása közt lihegte szerelmét. Róza nagy nehezen szakasztja ki magát rablója karjából s az ablaküreghez iramt «a sors maga nyit utat!» mond elszántan s a mélységbe mutat. Werner helyére gyökerezve, tördelt hangokkal kérlelé a szűzet. Az orkán azonban lecsendesűlt, az őrök s a ház lakosi visszatértek, az ellankadt Róza más szobába vezetteték; első gondja Paolo vala, de az öreg békén aludt.

A földrengés nagy károkat tett, de csak előkövetje volt a még nagyobb inségnek, mely e boldogtalan országot pusztítá; mert a tikkasztó melegben rothasztó, lomha ködök boríták a földet, a tespedt levegő elnehezűlt a veszteglő szélcsendben, mintha a természet megszűnt volna munkálkodni egészen, s nemsokára a mirígyhalál rettentő alakokban jelengeté magát. Naponként több több ember hullott el s a temetők telisége miatt meszes gödrökbe hányattak, hogy a mirígyűltek által a ragadékony métely ne terjedhessen. A harangok bús kongásaikkal nem győzték kisérni a holtakat, s papi szolgálat is csak átaljában nyújtatott a népnek, még a templom sem ada menedéket az ostorozó csapás ellen. Minden arczon halálfélelem boronga. Gyámoltalan szülék elhagyatva jajgató gyermekeiktől sorvasztó magányban fetrengtek, s nem rég virágzó ifjak emberi segéd nélkül hervadtak el. Ott fekszik egy anya, előbb házának malasztja, hiában esedezve egy csepp vízért fogyasztó szomja olthatása

végett; nincs ki hallaná, csak mosolygó kisdede csúsz hozzája s a kétséggel küzdőnek fonnyadt ajkairól szívja a halált. Borzongó hajjal látja el a hitves szeretett férjét, férj hitvesét végső vonaglásaiban s nem mer közelítni, megtörött szemeinek bezárhatására. Itt egy pár hív szerető, szoros ölelésben, mérges lehelletet lihegve egymásba alszik el. Nincs nemzetség, mely kedves tagját ne siratná s az emberek bús árnyékként lézengnek elzárt házaikban. Irgalmatlanúl vág az enyészet a büszke élet közé, és sötét nyomdokán éjjeli madarak visítnak.

Lajos király hívei unszoltára s elgyöngűlt serege helyreállítása végett István vajdát nevezvén kormányzónak, elhagyá Nápolyt s Magyarországba tért vissza, egyszersmind Wernert rabló népével zsoldjából elbocsátván, kitiltá az országból. Boszútól égve a magyarok ellen fenni vasát, indítá el Werner felekezetét. Elköltözése napján egy ősz ember jelenté magát Istvánnál, térdén esedezve, venné oltalmába, s ha még lehet, szabadítana meg egy fogoly szűzet. Paolo volt ez, kit Werner, szükségtelennek tartván ezentúl tettét titkolgatni, önkényt elbocsátott. A vajda tüstént oda siete Róza fogházához; de a minden gonoszság alacsony eszközét a mirígy lesujtá már. Ott fekszik Brigitta, kénkő színü teste vad görcsöktől vonaglik; kezei, sárga csontszálak, szünetlen a levegőben hadaráztak, mintha valami szörnyű rémletet akarnának elűzni. Irtózva fordúlt István el a bűnöstől, kinek szétvonczolt képe, sivító hangjai nyilván mutaták a sivatag élet végső szorongásait. Egy a partnál ácsorgó hajóstól érté meg: hogy Werner nem szárazon mint serege, hanem bérlett bárkán, egy fátyolos asszonyt tartván karjain, Calabria felé evezett. A nehéz gondoktól elfoglalt vajda semmit nem tehetett Rózáért, visszás környülállásoktól nyomatva kénytelen volt a szűzet sorsának martalékúl hagyni; mert alig távozott el Lajos, a békételen nagyok visszahivák Joannát, a változást kedvelő s rendet gyűlölő

köznép pártot ütött, s István elgyöngült seregével a zendülést nem gátolhatván, magyarjaival Nápolyt odahagyta.

XII. SZAKASZ.

Werner azonban nem messze a nápolyi öböltől partra szállt s gyors paripákon seregéhez tért. Joannához szegődvén tábort ütött, maga pedig gróf Sanseverino szép kastélyában vevé lakását. E kastélyban Werneren kívül csak az udvari mester, egy hideg fösvény ember lakott; ennek Lucia leánya, a komoly magas alakot, mely néha az erkélyen megjelent, herczegnének tartván, kiváncsi vala megtudni: miért nincs asszonyi szolgálata s kéré atyját, ajánlaná őt a herczegnéhez. A fösvény atya hasznot gyanítván, szólt Wernerrel, s ez annál inkább hajlandó volt Luciát befogadni: minthogy a titkos bútól epesztett szűz arczain az élet friss színe lassanként elhala. Mély alázatossággal jött Lucia Rózához; de miként elhűlt, midőn magukra maradván Róza így szólítá meg: «én nem vagyok herczegné; csak egy szerencsétlen rableány, szegényebb náladnál!» A lágy érzetű Lucia egy titkos szerelemtől még inkább a különöshöz vonzatva, hamar részvétre buzdúlt a fogoly iránt, kinek csendes tűrését és nyugalmát, a tiszta lélek gyümölcsét, nem győzte eléggé csodálni; mindent elkövete sorsa enyhítéséért: hárfát hozott, víg dalokkal mulatván boldog volt, ha egy két mosolygást nyerhete. Rózának is jótét lőn új társa, s az emberekhez való bizodalom, melyet Tihamérral elveszettnek érze, ismét feléledt elzárt kebelében.

Egyik nap Werner rövid időre Acciajoli vezérhez, (ki Joanna részére e tájban sereget gyűjtött) nyargalván, meghitt tisztére bízta foglyát; ez ura ízlését közelebb akarván látni, minthogy a szűz többnyire sűrű fátyolba rejtezett, Rózához megyen, kérdvén, nem parancsol-e valamit? Komoran lép hátra a szűz, meg-

pillantván a czinkost. «Tán csak nem vagyok oly ijesztő — mond Stefano félig megbántva — hiszem nem újság előtted a katona; vagy csak a síma kép méltó kegyes tekintetre?»

«Elég, hogy tűrnöm kell jelenléted — felel Róza — ne terheld azt még puszta csevegéssel!»

«Nagyon fejünkre nőttél — mond Stefano. — Azonban csak ne haragudjál! vigyázok ugyan reád, mint a féltékeny öreg fiatal hölgyére, de nem ártok, ezer villám! mióta Tihamér megbélyegzett, nincs szerencsém a szépeknél.»

«Tihamér!» remeg Róza félig kérdő, félig sóhajtó hangon.

«Ő, ő! száradjon el keze — mond Stefano — azonban ismét megbékültem vele azon este, midőn galamb helyett varjút fogott; valóban, ha az ember így reád néz, nem hinné, hogy imádóidat ekként nyomorgassad.»

«Nem értelek», mond nyugtalanúl Róza.

«Még is lángolsz? — viszonzá Stefano — ne tetesd magadat, mintha nem tudnám, hogy odacsalattad őt, tán csak mulatság végett, pedig érted él hal; azon személy, kit helyetted elvezetett, mondá: mint reszkete örömében s mily szorongva rebegé: te vagy Róza, te vagy? Most is bánom, hogy e tréfát elmulasztám.» Ekként beszélé el Stefano mindazt, a mit az öröktől hallott, s Róza ámbár a történet mélyebb czélzását nem fogható meg, Tihamért mégis ártatlannak vallá, kétsége eloszlott s csak magát vádolá, miként táplálhatott ily fonák gyanút; gyermeki hittel üdvezlé ismét a drága képet, mely tisztább fényben mosolygott életére. Te vagy Róza! ezt rebegé többször, midőn Stefano elhagyá: a szerelem édes hangját vélte ezen szavakban s örömérzéssel fogván a hárfát, szorúlt keblén ez énekkel tágíta:

«Bár a sors tőled messzezára,
Míg e szív ver, csak érted ég.

Édes szerelmed bájsugára
Általhat éltem alkonyára,
S bár a sors tőled messzezára,
Szent kéjre int emléke még;
S ha ébredsz lantom hangzatára,
Egy könny legyen hűségem ára,
Hogy bár a sors oly messzezára,
E szív mégis csak érted ég!»

«Minő hangok! — mond álmélkodva a belépő Lucia — vagy csak erőszakos kiömlésnek tartsam, mely a bút akkor gúnyolja, midőn az leginkább sebesít?»

«A durvaság, mely örömest levonna mindent magához, engem most túl emelt a közember balga vágyain, s a mérget keblemből kiszívta fulánkja — felel Róza — Oh Lucia, soha sem szerettél?»

«Ah! most is az bajom» mond Lucia s elfohászkodja magát.

«Így hát tudod, mily boldog érzés a kedvest egyszersmind tisztelhetni is», mond Róza.

«Érzem — felel Luczia — csak más ember is úgy érezné! mit tagadnám, az uraság kertésze, egy szép ügyes ifjú kéri kezemet; én örömest odaadnám, de atyám nem engedi, mert mátkámnak mily teli a szíve, oly üres erszénye. Atyám azt mondja: jobb klastrom, mint pénzetlen férj; én ezt nem hiszem ugyan, de még sem lehetek úgy vele, mint szívem óhajtja.» Így közlé Lucia szíve állapotját s szíves vallása Rózát is őszinteségre gerjeszté. A gondolat: hogy őt Tihamér szereti, új czélokra edzé erejét s az édes tárgyon szárnyaló elméje fel-felderítgeté.

A tettetést nem ismerő szűzön Werner mindjárt észrevette a gyors változást; de ő ezt a kénytelenségre hárítá, mely úgy vélé, kifog minden érzeten, s hogy ezentúl Róza hazafiaiban se bizhassék, maga tudósítá állapotjok iránt.

XIII. SZAKASZ.

Tarenti Lajos, már nápolyi király, Werner hűségét megnyerni óhajtván, meghívá ezt népével, hogy az öszvegyűlt sereg előtt övedzené fel őt vitézi karddal. E megkülönböztetés Werner gőgjének nagy élemény vala, s ezer igéret s fenyegetés mellett megszaporítván őrjeit, Stefanóra bízá Rózát s reggel korán megindúlt seregével.

Még Werner nem is tűnt el a látkörből, még messziről látszott fényleni tollas sisakja, midőn Róza már szabadúlása lehetőségén tünődött. «Most az idő — mond Lucia karjában — egy bátor lépés s ment lehetnék; ki nem mer, nem is nyer — ah segíts! tanácsolj!» Lucia megdöbbent s eleintén lehetetlennek vélé. «Ha mindjárt innen menekednél is — mond — hová illannál? úgy hallom, mindenfelől rablócsapatoktól forr az ország.»

«Nehezebb sors ennél már nem érhet — viszonzá Róza — szívesen kötném éltemet a leggyöngébb reményre; nincs egyéb választásom: vagy hosszú inség, vagy legfőbb szerencse. Oh csak a szabadban egy lóra kaphatnék, mi kicsinynek látszanék a legnagyobb veszély; ha atyád —

«Nem, nem — szól közbe Lucia — ő soha javallani nem fogja.» Róza elővesz egy arany karkötőt, melyben elraboltatott s Luciának nyújtja «ez saját értékem — mond — boldogúlt anyám hagyománya; nemes szíved, tudom, nem kér jutalmat, de tán atyádat részemre vonhatja.» Lucia lesütött szemmel hirtelen kimegy.

«Reménytelen hágy itt!» sóhajt Róza s mély búnak ered; de égő vágyai ismét felserkenték, nyugtalan jár kel, majd az ablaknál állva a távolba néz, míg az alatta dörmögő strázsáktól vissza nem rezzen, majd gondolatokba merűl, míg ebből is a mellékszobában tanyázó Stefano nehéz léptei nem költik fel, s habozva

így tétováz, míg eljött a dél. Lucia néma komolysággal étket hoz, de Róza se nem evett, se kérdést tenni nem mert, félvén tagadó választól. Délután sétálni kívánkozott, de Stefano bocsánatot kérve jelenté, hogy parancsolatja van, míg ura visszatérend, szobájában tartóztatni. Könnyes szemmel magában tépelődve borúl Róza kezére, nem is ügyelve a szép alkonyi égre, mely arany szőnyeget teríte a kies mezőre; midőn Lucia egy kosár gyümölcscsel hozzá lappang. «Róza! — mond a leány — ha nem csal meg a remény, még az éjjel szabad lészsz» s a felszökött Róza előtt kiöntvén a gyümölcsöt, a kosár fenekéről egy könyű férfiruhát húz elő; örömreszketve áll Róza s nem képes szólani. «Már nincs egyéb mód — folytatja a leány — férfiúvá kell lenned; ím kertészem ünnepi ruháját küldi, ne irtózz felölteni, mert nemes szívet takart.» Róza elpirúl s tekintete hirtelen elröpűl a ruha felett. «Ez úton úgy vélem legtanácsosabb», mond ismét Lucia.» «Elkövetek mindent — mond a meggyőzetett Róza — mindent a szabadságért!»

«Rejtsd el a ruhát, azután feküdjél le s ha majd az éjjel akár mikor a mellékszobában énekelni hallasz, hamar öltözz fel s várd be jöttömet; légy addig nyugodtan» így Lucia s a gyümölcsöt ismét a kosárba szedvén, az ajtót Rózára csattantja.

«Mi boszont úgy, kis leány! — kérdé Stefano Luciát — miért nézsz oly sötéten, mint az elhagyott menyasszony?»

«Mikor annak ott benn — Róza ajtajára mutat — semmit sem tehetek kedvére; akaratos, mivel szép, megátalkodott, mivel imádtatik. Most haragjában lefeküdt.»

«Nem bánom — felel Stefano — ha fel sem kél, míg a herczeg megjő; úgy is vajmi gonosz munka más rovására leányt őrizni. Hagyjuk őt! jer, ülj mellém s mulass, úgy is a sok ásítástól alig maradt párám, s a sok nyujtózástól majd minden csontom kiment helyéből.»

«Köszönöm szépen — mond Lucia csintalanúl — hát csak az unalom —»

«Legyen hát szerelem», szól közbe Stefano s maga mellé akarja vonni.

«Majd későbben!» sugá Lucia s elillan. Róza minden perczet számlált, mint a hívét váró tüzes szerelmes. A harang tompán köszönté az estét, a csillagok lassanként feltűntek, lágy szendergésre intvén a zajos világot. Lucia, ki többször éjfélig is Rózánál mulatott, most ennek betegségét adván örvűl, könnyen menekedett atyjától s egy korsó erős borral Stefanohoz ment; ez nem tudta, a leánynak örűljön-e inkább, vagy a bornak, míg úgy okoskodott, hogy a kettő együtt legjobb lenne: azért vígan neki ült s minden ital után Lucia is szebbnek tetszett előtte s már hálájat csókra hegyesített ajakkal készűlt jelengetni, midőn Lucia tőle elszökvén mond: «látom, távoznom kell, ha le nem csendesűlsz, pedig egy víg dallal mulattattalak volna.»

«Maradj! — esdeklik a lángoló őrtiszt — hol az ének, ott közel a szerelem, s így az agyag lelket szűl. Énekelj, habár szavad nincs, annál szebb vagy magad!» Lucia lassú hangon így énekel:

«Ha kis hajód a sors szirthez veti,
Bízz s tűrj! bú a halál testvéri párja,
S ha szíved egyszer jégölébe zárja,
Ellankadnak legszentebb érzeti!»

«Ez nálad a víg dal? — kérdé Stefano — hiszen úgy zeng mint a nagyböjti vecsernye. De hallgass! odabenn valami mozog!»

«Tán Róza nem tud aludni miattunk s mérgében felkelt», viszonzá nyugtalanúl Lucia.

«Hadd hallja, mint kelljen élni e földön, tán észre jön — vagy a mi van is, elveszti. — Legyünk vígan!» kiált Stefano, egyet iszik s így harsog:

«Üssünk össze, habzik a bor,
Szép leány, most rajtad a sor,
Telve csillog a pohár!

Kéjre, dalra lelkesedve,
Buzdítson az élet kedve,
A hívnek tűzcsókja vár.»

«Te az egész házat fellármázod — mond Lucia szorongva — ha atyám itt lel, boldogtalan leszek!» s ezzel kiszökik a szobából. Stefano dörmögve kiüríti a korsót s egy zavart monologot tart minden üresség ellen s tántorgó léptekkel egy ideig ingadoz, azután székre hanyatlik s nehéz fejét kezére hajtva elalszik. Lucia kinn leskelődvén, az ajtón többször betekinte s Stefanot látván álmában, a már talpig felöltözött Rózához ment s a remegőt szívdobogva az udvaron keresztűl, hol néhány őrök még a vélt kertésznek enyelegve szerencsés jó éjszakát kivántak, a kertbe vezette. Kimondhatatlan érzés fogá el Rózát, midőn a kert végén, egy kis ajtónál, a valóságos kertész elébe jön s egy nyerges lovat eloldván egy fától, így szól: «az ég vezéreljen! ez üdvezlésem s bucsúzásom! Ulj fel, ez árok hosszában egyenesen az országútra jutsz, mely a Bari földre vezet; ott még magyarok vannak, két napig oda érhetsz. Én pontosan mindenről tudakozódtam s azt találom: hogy így leghamarabb menekszel.» Róza hálát akart rebegni, de sűrű könnyei elfojták szavait s némán dőlt Lucia mellére. «Siess — mond a kertész — minden pillantat most drága!» s Rózát a lóra segíti; még egyszer terjeszti ez kezeit a nemes pár felé s eltűnt az éji homályban. «Francesco! — mond ömledezve Lucia — ez a boldogtalan minden értékedet magával elvitte!»

«A legszebb megmaradt — felel az ifjú — a te szíved; a többit fáradság s iparkodás könnyen kipótolja.» Lucia az ifjúra hajol, s szerelmének ezen tettéből még az éjjel édesebb titok szövődött.

XIV. SZAKASZ.

Minduntalan visszanézve, nem sarkalják-e üldözői, nyargal Róza a sötétben; hevűlt vére s a természetes

asszonyi félelem iszonyú rémletekkel ijesztgetik; minden bokrot egy rablónak, minden szélsuhintást hideg karnak vélt, mely őt megragadja s jégcseppektől ázott arcza, bár keble zajlódva forott. Így lelé őt a hajnal; az üres káprázatok megszűntek ugyan, de új aggódás terhelé: mert a kifáradt ló már alig léphete; itt ott utasok is mutogatták magukat, s külön külön kérdésekkel ostromlák. Végre kénytelen volt leszállni, s a mindig nevekedő melegben gyalog vezetni lovát; így haladt egy darabig; de gyöngéd teste, ilyeshez nem szokván, ellankadt, hozzá járulván az éhség, minthogy felingerelt érzéki közt a múlt nap semmi táplálékot se vett magához; fogyaték erővel tehát kifordúl az útból s közel egy faluhoz, egy pázsinton megáll s magát egy platán hűsébe vetve pihent, míg lova mohón ropogva faldosá a friss fűvet.

«Hogy mersz itt legeltetni?» dörög megette egy izmos férfi s káromolva ragadja meg a reszketőt.

«Engedj csak rövid nyugalmat — esdeklik Róza — tüstént távozom.»

«Nem távozol — harsog a férfi — hanem velem jösz s ha nem tudsz fizetni, lovad nálam marad.»

«Ne légy kegyetlen a szegény idegenhez; életem s ez a ló mindenem.»

«Idegen! — kiált mérgesen a férfi — annál inkább velem jösz, különben megérzed kezem súlyát!» e végső szükségben eszébe jut Rózának karkötője, melyet egy asszonyi ruhával kendőbe takarva magával vitt s azzal kínálja. «Ez asszonyi portéka — mond a férfi, majd Rózára, majd az aranyra pillantván — te ezt loptad? valld meg tüstént!» a megszorúlt Róza egy szót sem felelhete. «Találok helyet számodra!» mond ismét a férfi s megkapván a ló kantárát s Rózát a szélső házhoz vezeti, hol az elfáradt egy kőpadra dűl, képét kezével eltakarván.

«Mi baj, atyám?» kérdi egy fiatal leány a férfit.

«Nem elég — mond a férfi — hogy minden hatalmas kénye szerint sarczol, még ily kóborló is pusz-

títja az embert; ez a tolvaj, országfutó kertemben gázolt.» Róza egy esengő tekintetet lövell a leányra s ez mindjárt tüzesen pártját fogta, vélvén: hogy ily szép ifjú országfutó nem lehet; úgy az ide siető házi asszony is oltalma alá vette, s a férfinak bármint dörmögött, elvégre engedni kellett. Míg Rózát a kiváncsi asszony ezer kérdéssel kínozta, sebes vágtatva jön egy lovas s a ház előtt megáll, Róza majd öszveroskada, midőn ezen lovasban Stefanot ismerte meg.

«Hej gazda! — kiált ez — pénzért, szép szóért enni innya s lovamnak szénát; de szaporán, az idő sürget», ezzel leugrik s a mint lovát beljebb vezeti az udvarba, meglátja az előtte rejtező Rózát. «Hát ez a legény mért bukdozik, mint kánya előtt a csirke? — mond — hadd lássalak!» s fején fordítni akar, s a mint Róza kirántja magát, könnyű kalapja és hálósüvege, mely haját öszvetartá, a földre esik, s hosszú szőke haja szétomlott tetemén.

«Ezer villám! — kiált Stefano — ha Róza nem vagy, én lettem bolonddá!» Az elárúlt Róza e kétes állapotban is hamar visszanyeré lelki erejét s csendes méltósággal a bámuló háznépet félre intvén, kérdi Stefanot: «értem jöttél?»

«Szöktem, Róza, szöktem — felel Stefano — de minthogy vaktában rád lelék, együtt térünk vissza.»

«Stefano! — mond a szűz — magadtól hallám: Tihamérnak köszönöd éltedet, ezen tettéhez adom örök hálámat, ne gátold utamat; oh ne légy eszköz a gyilkos markában, hogy kényén pörgesse létedet, míg becstelen oda vet, csúfjára az emberiségnek.» Stefano, ki ha reá kelt a dolog, bátor vitéz a harczban, de ezen kívül többnyire mégis csak az uralkodó pillantattól függött, Róza kérésétől most is könnyen meggyőzetett. «Maradjon hát Werner — úgymond — ha addig nem tudott meghódítani, nem érdemes vesződnünk; merre szándékozol?»

«Bari földre», felel Róza.

«Én kísérlek — mond Stefano — a jó kar min-

denütt lel munkát, most kivált, mikor a világ új borként forr s több szüksége van katonára, mint egyházfira s békés gazdára. De ne késsünk; tedd félre az asszonyt, mert Werner ma este megtér s ha utol ér, én legalább tudom hogy járok.»

«Ó tanított lovagolni — mond Róza — erőm pedig újul oltalmad alatt.»

«Csak jól takard el képedet, mert a merre megyünk, valamennyi asszony fellázad» mond Stefano s hamarjában a lovak után lát és míg néhány drágán fizetett étekkel lakoztak, Stefano egy történetet koholt, melyben Rózát egy nápolyi nagy úr leányának vallá, kit most véletlen meglelvén, egy titkos helyre kisér. A háziasszony, szintúgy leánya, megtudván Róza nemét, mindjárt öszvesuttogtak s nem oly részvétellel néztek reája; ellenben az előbb dagályos férfi szelídebb lőn s a csekély kárért vett zálogot is visszaadta. Körüllengve édes reménységtől folytatá Róza ismét útját.

Az indulat szárnyain siete Werner a kastélyba s Róza helyett ezen írást lelé: «Szabadság az élet fő java, ne csodáld tehát, hogy elszakasztám a bilincset, melyre indulatod fűzött; megbékűlve válok tőled el; végső kérésem ez: ne állj boszút ártatlanon miattam. A mit nálam nem lelhetél, adja meg egy nemes szív s lelki erődet fordítsa nemesebb czélokra. — Légy boldog!» Dermedve álla Werner, mint a kincsásó, a minden értékbe kerűlt s izzadva felemelt üres ládánál, mérges kaczajjal veti el az írást s dühre gyúlva előszólítja őrjeit, kik egy szóval Stefanot vádolták. Hasztalan száguldozott szerte a környékben, az elszököttek nyomára semmikép sem juthatott és nem sokára sóvár tűzzel hallá a harczjelt, mely a véres munkára ébreszté.

XV. SZAKASZ.

Az elgyengűlt magyarok egymás után több várost vesztettek el. Tihamér mindenkép törekedett Gravinát

fentartani; de a többnyire németekből álló őrizet zsold elmaradása miatt pártot ütött. Férfias intézeteivel lecsillapítá ugyan Tihamér rövid időre a háborgókat, míg Acciajoli a várt bekerítvén, azt felkérte; melyre a lázadók öszvegyűltek s vagy a vár feladását, vagy zsoldjokat kérték. Tihamér ezt nem teljesíthetvén, amazt nem akarván tenni, bátran közéjök lép s míg bennök a becsületérzést s vitézi dicsőséget újra felébreszteni buzgott, kívül elrivad az ércz, s az ellenvezér ostromot parancsol. A megrémült zsoldosok elvetvén fegyveröket, vonakodnak a viadaltól. Tihamér ezt látván, bús haraggal magyarjai elé áll: «Csekély számunk, — így szól — a várt nem menthetjük; de ezen rablelkek tanuljanak pirúlva hűséget; ki hazáját szereti, kövessen engem!» Ezzel kitör a kapun és szerencsésen keresztűl vág az ellentáboron. Manfredóniába akart vonúlni, hol a vitéz Csúzi János álla; de útjában gróf de Baux-, a magyarok legdühösebb ellenségével találkozott. Nem volt menedéke, ismét harczolni kellett; elszánva életét drágán eladni, rohan az ellenség közé, utána bátor, de kis számú serege; de az elfáradtakon a sokaság győzött. Tihamér maga védelmezésében, minekutána lova is agyon szúratott, megfogaték s vérző szívvel kelle néznie társai felkonczoltatását; békén részesűlt volna e sorban velök, de a gróf maga elébe vezettetvén, kevélyen kérdi: «Te valál ezen csoport vezetője?»

«Én — felel Tihamér — mit kivánsz tőlem?» De Baux kardjára támaszkodva, sötét szemmel méregetvén őt kérdi ismét: «mily áron válthatod meg éltedet?»

«Sokat nem adhatok, kevéssel te nem elégszel, azért semmit sem igérhetek», viszonzá Tihamér.

«Mit adhatsz, kérdem? a győző előtt állsz!» mond de Baux felingeredve Tihamér egyenes bátor válaszitól.

«Hol ötven esett egyre, ott a győzedelem nem méltó kérdésre», felel Tihamér.

«Könnyen felelsz, én pedig szinte oly könnyen felfüggesztetlek, például a vadaknak, kik ide zúdúlva erdeikből, pusztítják szép földünket», mond a gróf kitörő haraggal.

«Ti buja élet közt sorvadó lelkek, ti hívtok minket vadaknak — mond Tihamér büszkén — ha vadság az: hogy nem tudunk orozva gyilkolni, nem hízelkedni mérges kebellel, nem porban heverni a megvetett előtt, nem minden percznek színébe öltözni; ha ez vadság: akkor nem irígyeljük mívelődésteket, mely hiú gőzével az élet velőjét szárítja el s a természetet elaszalt vázzá törpíti!»

«Lánczot neki! — harsog de Baux — hadd harapja csorbára agyarát; boszúmra kicsiny, nem mocskolom be kardomat véreddel, de a kizsarolt föld népe lássa vesztedet!»

«Poroszló!» mond megvetve Tihamér, békén nyújtván kezét a békolóknak. Gróf de Baux Bitonto városnak vevé útját, hogy ott több vezérekhez csatolja magát. Tihamérnak a rekkenő melegben mindig gyalogolnia kellett, s a földnépe felháborodván a magyarok ellen, kik a zsoldosok kielégíthetése miatt nagy sarczczal terhelék, a merre ment, vad szidalmakkal illeté. Fogsága első napján egy paraszt-házba záratott, száraz földön fekve, elmerülve az élet változásain lepé meg az éj; bágyadtan pislogott a mécs egyik szögletben, halavány fényt vetve a barna falakra; kívül szózat hallatik, s egy fegyveres nemestartású férfival belép egy asszonyalak s a fogolyhoz közelítvén, mond: «Tihamér! a jövő nap léted utolsója; csak egy uton kerűlheted a bizonyos halált el, ha lemondasz hazádról s magadat németnek vallod, vagy olasznak.»

«Ki vagy, te szomorú hírmondó, ki a jótét szavaival sérteni jöttél?» kérdi komoran Tihamér.

«Nézz meg jól; tán megismered bennem azt, kitől inkább boszút, mint segédet várhatál» mond a leány s tüzes szemeit Tihamérra szegzi.

«Róza!» kiált Tihamér, mindjárt megismervén ama

nápolyi frisítőszer-árus leányt, ámbár most egészen más formában jelent meg nála.

«Én vagyok — mond a leány — s megvetésedet így hálálom meg.»

«Köszönöm jóvoltodat, bár sajnálom, hogy oly tettre tarthatál képesnek, mely örök homályt vetne nevemre», felel Tihamér.

«Engedj a szükségnek, legalább fortély gyanánt — mond a leány — több magyar menté meg így már életét.»

«Nemzetem átka reájok — mond Tihamér nemes tűzzel — kik becstelen életért tagadák meg hazájokat. Ki eredetét szégyenli, állatnál rosszabb, szemtelen gaz, mely minden földön elgyökerezni kész. A kötélkerűlte tolvaj mentse így életét, nem szabad vitéz, kinek nagyobb hatalom ereit megnyithatja ugyan, de elfajúltságra nem szédítheti; mint magyar nemes szálltam síkra s mire büszke voltam és vagyok, azt a sírnál sem irtózom megvallani.»

«Így hát minden jó akaratom mellett is elnémúlok — mond a leány s ellágyulva mély gerjedelemmel Tihamér kezét fogja — mennyivel vagy boldogabb mint én, te lánczokkal is dicső, én szabad vagyok, de belsőmbe roncsolt s most éltem szebb kezdetén örök küzdés sorsom; egyet kell szeretnem és — magamat síratnom.» Ezt rebegvén hirtelen elvonúl; a férfi, ki mindeddig szelíd komolysággal hallgatá Tihamért, jobbját nyujtván neki, mond: «én tisztellek, magyar, elégedjél e szóval, míg tettel megmutatom.» Erre a leánynyal együtt eltávozik.

Ámbár Tihamér Rózát képzeltében édesen vonzatott az élethez; a gondolat mégis, nemzettagadóként élni, elkeseríté minden ábrándozatit a földi szerencsének. A vak sorstól függ napjaink száma, ön erőnktől a nemes, a tiszta halál; ez emberlétünk felséges tulajdona, mely akkor is él, ha sírhantunkat már rég az idő elszórta. Igy vígasztalá magát Tihamér s a kakas éjféli kiáltására nyugodtan hajtá le fejét tán az utolsó

álomra; de kevés vártatva künn nagy lárma közt, «kém! kém!» hallatik, s egyszerre a felzörrent ajtón két férfi alakot taszítanak be az őrök: «Itt várjátok a hajnalt — mond az egyik — s holnap az első fára veletek!» Ezzel az ajtó reájok záratik. «Tihamér!» rebeg az ifjabb, reszketve megy feléje, meg-megáll, végre érzéktelen karja közé dűl. Tihamér felfogja a hanyatlót s ruháján tágítani akarván a legszebb asszonykebel hullámzik elébe; lángolva hajtja fel szemére vont süvegét s Rózát sóhajtva, kimondhatatlan érzéssel szorítja magához.

«Az ördög kísértett, midőn szerelmesek közé avatkoztam — mond Stefano, a földre vetvén magát — szép mulatság, ezeket fohászkodni hallani, aztán holnap Ábrahám atyánkhoz ballagni.»

A viszonlátás első öröme édes könnyeket csala ki a feleszmélt Róza szeméből, de a szerelem lágy hangja közé csörgő láncz kínosan érezteté vele a kedves állapotját; a viszonkiömlést minduntalan félbeszakasztá a jelen s a jövendőnek félelme, s minden kérdésnek bizonytalan válasza új rettegést, új kétséget szült. Csak tördelten adhatá Róza elő szövevényes életét, a hosszú beszédnek nem lelvén szavakat. Tihamérnak minden ere megrándúlt, midőn rablója nevét megérté. A kérdésre, miként kerültek ide? mond Stefano: «a szerelem utján, azért vakon.» S elbeszélé, mily szerencsésen érték el a Bari földet, de a sebes úttól elgyöngűlt Rózának egészsége koczkáltatása miatt néhány napig nyugodnia kellett; hogy az alatt Acciajoli seregével oda érkezvén, ők egy pásztorhajlékban rejték el magokat, s midőn Róza egy német zsoldostól hallá: hogy Gravinát Tihamér védelmezi, minő megátalkodva vágyódott arra, de csak az ostrom alatt juthattak azon tájra s hogy messziről látván az elszáguldó magyarokat, ők is utánok siettek, de csak holttetemekre találtak s végre egy a holtakat zsebelő paraszttól hallván a magyar vezér fogságát, Róza feledve hogy a háborúban igen olcsó az élet, makacsúl meg akarta tudni,

mi történik vele. «Fordúltunk volna a tenger felé — így végzi szavát — most jobban állna fejünk, de lappangva mindaddig nyomoztunk, míg kém gyanánt becsiptek.»

«S te mindenütt követted!» mond érzékenyen Tihamér.

«Ha egyszer benne van az ember, mit tegyen? — felel Stefano — Halld, Tihamér! derék fiak voltatok! a csatahelyen járván, szinte fellobbantam; többnyire minden magyar körül néhány olasz feküdt; lelkemre! már így tudja az ember, miért hal.»

Kín s üdvösség fogá el Tihamért, elgondolván, mily szívet nyere s mily szívtől kell neki megválni, egész teljében érzé ezt Róza is, csak a változó szín arczain mutatá keble harczait; így hányattak külső, belső ostromtól a szerencsétlen boldogok a szebb élet s az enyészet határán.

Alig szürkült az éj, egy őrtiszt megjelen, hogy a volt kémeket vallatni kísérje a vezér elébe; megrendűlve simúl Róza Tihamér mellére, ki őt szoros ölelésben tartja, mintha el akarná rejteni a világ elől. «Micsoda játék ez?» kérdi a meglepett őrtiszt.

«Varázs-játék — szólt közben Stefano — mert ha akarom, ez az ifjú oly szép leánynyá változik, hogy csak hűlt helye lesz szívednek; inkább igézni mint kémlelni jött.»

«Mit tagadjam — mond Tihamér — igazság az igaznak legbiztosabb paizsa; ez egy nemes szűz, mely az ellenségtől is méltán tiszteletet várhat, irántam való tette a legtisztább indulatból fakadt; legyen azért a szív birája, gyöngéd neme szószólója s az emberség pártfogója!»

«A fővezérhez vezetem — felel az őrtiszt — ha ártatlan, nem leszen bántása; kövessetek.» Róza mind ezt csak félig hallá, ellankadva az elválás gyötrelmitől, némán hagyá magát Stefanótól elvezettetni, kinek Tihamér kezét tüzesen megszorítván, mond: «ha áldozat lennék, vezesd hazámfiaihoz!» Nem sokára ő is ki-

vezettetett s feloldatván lánczaitól, ló adatott néki. Útfélben gróf de Baux egy boszús tekintetet lövellve reája, nyargalt el mellette, s ekkor hallá, hogy múlt este Acciajoli fővezér hozzájok érkezvén, ennek köszönheté szelídebb bánását.

XVI. SZAKASZ.

Gróf de Baux osztályserege a mezőn tábort ütött, Tihamér pedig erős őrizet alatt Bitonto városba vezettetett, hol a nép megtudván, hogy a gravinai várt nagyot hozzák, tompa zúgással mindenfelől elébe tódult s bámúlva nézte deli termetét s bátor magaviseletét; s a mint többnyire történni szokott, hogy az áldozat láttára a legdühösebb nép is megengesztelődik (mert a háborúban majdnem minden magyar fogoly elvesztetett), itt is a nagyobb szám részére hajla; kiválegy fiatal asszony «ő az, ő az!» kiáltván, minden erővel hozzá szoronkodott, de az őröktől keményen visszahajtatván, kiváncsi csoportot gyűjtött maga körűl s hálás szívvel hirdeté e fogoly emberségét, ki az alatt egy magas épületbe kisértetvén, egy takarékos szobába szállíttatott.

A veszteség villámtűz, mely vagy egyszerre lesujt, vagy az erőt gyors elszánásra készti; de a bizonytalanság oly lassan rágódó féreg, melynek minden perczben új fulánkja nő, s ez epeszté leginkább Tihamért; hiában kérdé a tömlöcztartót Róza iránt, ez csak vállvonítva felelt, s azért szinte könnyebben lehellett, midőn a vezér másnap magához hivatá.

Tágas palotában ült a fővezér, körűle de Baux s több alvezérek; komolyan, de minden félelem nélkül lépett közéjök Tihamér.

«Te emberűl vívtál — mond a fővezér — ezt megvallanom az igazság ösztönöz; de a zivatar az erős tölgyet is a gyöngével ledönti: fogoly levél.»

«Katonasors!» felel Tihamér.

«A kizsarolt nép áldozatot kér s véres boszút kiált pusztítói ellen!»

«Nem a nép, hanem a törvénytelen uralkodó.»

«Nem bízták reád a királyok ügyét» — szólt közbe Acciajoli —

«Királyom jussait védeni szent kötelességem.»

«Ha már zsoldért szolgálsz, mindegy, akár kiért harczolsz — mond Acciajoli — mi többet igérünk, ámbár a szerencse kedvez. Vedd a szabadságot és állj soraink közé.»

«Követlek, uram! mi magyarok nem szolgálunk zsoldért; a rab bérli el kardját, mi hazánk s a király javáért s a becsületért vívunk; kiméld azért szavaidat és ítélj halálra, ha tetszik és ha bakóid pallosai nemzettagadásra bírhatnak, akkor vess meg, mint a legnyomorúltabb lelket», mond Tihamér nyugodtan. Nagy hallgatás lőn, minden szem csak ő rajta csüggött.

«Mit késel vezér? — megszólal de Baux — hadd függjön, mint többi társai, minekelőtt uj veszélyt forralna.»

«Mi nem vagyunk szegődött hóhérok — mond Acciajoli, kemény tekintetet vetve a grófra — élj, Tihamér; de fogadd vitézi szavadra: hogy e városból addig nem távozol, míg a háborúnak vége nem szakad, s nem fogsz ellenünk kardot, míg ki nem váltatol.»

«Ezt igérem», felel Tihamér.

«Bízom lelkedben, ura lészsz szavadnak!» mond ismét a fővezér.

«Bízhatol! — viszonzá Tihamér — Halld, fővezér! ámbár mint idegen, mint ellenség állok köztetek, egyben úgy hiszem mégis hasonlók érzéseink: egyiránt tiszteljük az asszony-érdemet; ez oly égi sugár, mely minden földre elhat; bátran kérem azért vissza ama kém gyanánt elfogott szűzet.»

«Már ő szabad», felel a fővezér.

«Ezzel alacsony rablóját, Wernert, szálkardra hívom

ki — mond Tihamér — idézd ide, fővezér, az éjjeli gyilkost!»

«Nincs idő most személyes megbántásokért küzdeni — felel Acciajoli — a közügyé most minden tehetségünk.»

«Tudasd vele tehát, hogy őt színed előtt haramjának nevezém, ki méltatlan a vitézövre, s hogy ezt kész vagyok minden perczben megbizonyítani, esküszöm istenemre, kardomra.»

«Szabadságod első napja legyen boszúdnak elseje. Légy boldog!» felel Acciajoli.

«Ha így bánol az ellenséggel, minő kegyelem marad a hívnek?» mond de Baux elfojtott haraggal, midőn Tihamér eltávozott.

«A vak gyűlölség többet árt mint használ, vérszomja többnyire saját vérét iszsza — felel Acciajoli — fegyvert a fegyveres ellen, mérséket a meggyőzötthöz; ez a hős jelszava.» Ezután az elkezdendő hadi munkáról értekezett.

A mint Tihamér az udvarra ért, ugyan azon fiatal asszony, ki behozatásakor oly tüzesen pártját fogta, férjével együtt karjába esvén e szavakkal: «jótévőnk, megmentőnk!» szállással kínálja. Azok voltak, kiket Tihamér a cápuai ütközet után Werner embereitől kimentett, s honnan ők, a férjnek atyja itt előkelő polgár lévén, ide költözködtek. Tihamér, kinek Róza égett fejében, vonakodott, fogságával mentegetvén magát; de végre annál is inkább engedett, minthogy a fővezér biztosa, ama férfi, ki a nápolyi leánynyal nála volt, azon polgári házat jelelte neki lakásúl. Szinte diadalmasan kisértetett a házhoz, hol őt egy tisztes ősz fogadta; de mily boldog érzés fogá el: midőn belépvén, Róza, már asszonyi ruhában, lángzó arczczal elébe jő; minden eltűnt körűle, csak a kedves égő pillantatiban lelé életét, világát. «Még fogoly vagyok, nem mondhatlak enyémnek — rebegé Tihamér — ha egyszer a kard oldalamon csörög s rablód vére patakzik, akkor fűzöm a mátkagyűrűt kezedre.»

«Még egy lélek óhajt osztakozni szivedben — mond Róza — ő volt fő eszköze szabadulásomnak; sorsomba avatván a fővezért, az ő könnyei vitatták ártatlanságomat; neki köszönjük e boldog órát.» Ekkor belép Sabina (úgy hívták a fiatal asszonyt) s karján csügg a nápolyi leány; de már ama negédes tűz, mely egykor szemében égett, szelíd komolysággá vála s halavány képe titkos bút hirdete. «Itt hozom — mond Sabina — boldogtalan, eltévedt, de megtért öcsémet!»

«Róza! te itt?» kérdi lágyan a meglepett Tihamér.

«Minetta nevem — mond a leány — Róza névvel egykor csak ingerleni véltelek.»

«Előérzés volt, midőn ama rút házban úgy szívedhez vonzattam, midőn a hívságos dalok közt te a magyar vitézt zengéd», mond Róza.

«S én gyűlöltelek — felel Minetta — mivel szerettetél; szenvedni hagytalak, pedig csak egy szóba került volna váltságod». — Tihamérhoz fordúl: — «Tudd meg Tihamér, én valék az, ki tettetett hangon ablakodnál énekelt s oly csalárd játékot űzött veled; mély sűlyedtemben, a midőn a gyászzászlóval először láttalak, mindjárt bűnhálót szőttem erkölcsödnek, méltó megvetés lőn bérem, s az indulat boszszúra gyuladt; így hagyám el Nápolyt, de Baux karján véltem meghűtni véremet; midőn elfogattatál, a táborban valék s érzetem ismét fellángolt; hasztalan esdeklék a kegyetlen gróf előtt, ő vesztedet eltökélé; ekkor felébredt bennem az asszonyi büszkeség, mélyen érezvén, mily kevés hatalma van a bűnnek, bár habozva nyújtsa öröm-kelyhét, s azért alig érkezett el a nemesb lelkű Acciajoli, hozzá szöktem, oltalmáért és neked kegyelemért esedezvén; ő biztosával hozzád küldött; minthogy több magyarok hazatagadással válták meg éltöket, neked is ezen ajánlást tettem; a nemes, makacsságodról értesített vezér, ez által inkább részedre hajla s sikertelenné tevé a daczos gróf mérges szándékát. Miólta szüleim házát oda hagytam, nem érzék tisztább örömöt, mint

mikor Rózát szebb sorsban és nénémet, ki annyit pirúlt, bánkódott érettem, itt lelém. Bocsássatok meg, ha lehet, minekelőtt egy klastrom magánya elrejt a világtól.»

«Ki megbocsátani nem tud, sem az égbe, sem a földre nem való — mond Tihamér — testvéri szívvel fogadd el kezemet.» Ekkor berobban Stefano. «Tihamér — kiált — én búcsúzni jövök — körülnézvén magát: — ezer villám! mennyi ismerős egyszerre! — Sabinához: — Haha! te vagy? miért fordúlsz el? tán csak nem haragszol most is? jer, béküljünk össze; hiszen tudod, hogy a háborúban nem ér rá az ember órákig egy csókért fohászkodni, hanem a mit hamarjában kap, ahhoz nyúl, aztán nézz arczámra, lám engem is megcsókoltak érted.»

«Stefano — mond Tihamér — mi annyi köszönettel tartozunk!»

«Sohase köszöngess — felel Stefano — én leginkább örűlök: legalább egy jó tettel dicsekedhetem. Most tudd meg: én Acciajoli zsoldjában állok s innen egyenest a táborba megyek magyar fejeket aprítani; azaz, ha lehet. Isten veletek!»

XVII. SZAKASZ.

Cornetto városában sötétkedett Werner, mióta Rózát elveszté, kegyesség és irgalmasság ellenségének hivattatá magát s hol csak lehetett, e nevezetnek meg is felelt. A katonai pompa, előbb élelme, most ízetlenné lett elfásult szívének; komor magányba vonva magát, szilaj vadként csak akkor rohant elé, ha vérben gázolhatott, zordon kedvvel nézvén a tátongó sebeket, melyeknek sötét veres üregéből hörgött ki az élet. De annál vígabban élt serege, zabolátlan örömök közt pazarolván az öszverablott prédát, s az erős falakban bízva, nem ritkán mulaszta el minden hadi vigyázatot. Ily zajos mulatságban

tombolt épen az őrizet, midőn István vajda egy felleges éjjel Wernerre üt s áttörvén a kapukon, seregét megtámadja; elréműlve ragad fegyvert az őrizet, de az álom- és bortól részegek, a zavarba elegyedett lakosokkal együtt levagdaltatnak, vagy elfogattatnak. Werner az éktelen lármára egy ingben kiugrik ágyából, hirtelenében egy lándzsát markol meg s népéhez akar iramlani, de már háza körülvétetett s mindenfelől magyar szablyák villognak elébe: dühösen védelmezi magát, míg lándzsája egy vágástól ketté nem pattan s így fegyvertelen lévén, a ház fedelére szökik. Hajnal hasadtával látszott csak egész szörnyűségében a vérengző munka, minden utcza telve zsákmánynyal s holttestekkel, s Werner a ház felett. Dacz, szégyen s harag köté le nyelvét, midőn ily nyomorúlt állapotban Istvánhoz vezetteték, dermesztő hidegségével egy életúnt embernek hallgatá annak szavait s kifeszítvén széles, szőrös mellét, várta a halálos döfést; csak midőn a vajda Rózát említé, lobbant fel egyszerre elfojtott tüze s mérges kaczajjal csapott ki elzárt ajkain: «Ha még hatalmamban lett volna — mormol — e nap többé nem sütne szemeinkbe!» István vajda a kemény harczostól még hasznot remélvén, népeivel zsoldjába fogadta.

Előbbre lobognak ismét a magyar zászlók s több városok önként megadják magokat. A gyáva tarenti Lajos a harczban megőszült vajdát egy ütközetre, mint valamely kettős viadalra kihívja; az öreg vezér ezt elfogadja. Nap és hely meghatároztatik; de a csatát megelőző éjjel tarenti Lajos haladékot kér, s a vajda észrevévén a vesztére czélzó fortélyt, néhány száz dzsidást rejt el az út mellé s midőn a nápolyiak véletlen meg akarnák támadni, magok esnek a készített lesbe; véres harcz után az ellentábor megfutamlik, s több alvezérek, kik közűl gróf Sanseverino s de Baux a legnevezetesebbek, elfogattatnak. E fényes győzedelem után egész Bari föld meghódolt, s a gróf Sanseverinóért kiváltott Tihamér öröm-

telve röpül Rózával kedves övéihez; hol az öreg Paolo, ki mind eddig Istvánnál maradt, ázott szemmel üdvezli Rózát. Gróf de Baux borzadozva várta a halált, hallván Tihamér váltságát, de ez a bosszú helyett pártfogója lőn s azon feltétel alatt, hogy a háború végeig ne harczolna a magyarok ellen, még szabadulását is eszközlé.

Mint mikor az oroszlán s tigris véletlen öszvetalálkozik, meghökkenve egymás szemébe villant s torzongva, füstölgő torokkal a vívásra bőszül: úgy álltak szemközt Werner és Tihamér, midőn egymást megpillantották. Mindenik kardjához kap, a helyet nézve, hol leggyöngébb az élet. «Régen várt kardom!» mond Tihamér s egy ketté tört nyilat vet lábához. «Életre halálra!» felel Werner s öklét a föld felé szegzi, mintha lesujtna valakit s némán, de zajló kebellel a vajdához mennek engedelmet kérni, s hogy időt rendelne. Kemény tekintettel fogadá ez őket s békére inté; de látván az elrögzött gyűlölséget, különben is az akkori idő lelkét követvén, mely karddal vívott ki minden vitézi pert, a harczi bíróságot elvállalta.

«Jer te is a harczhoz — mond Tihamér a rettegő Rózához — erőmet nevelni fogja jelenléted, s ha vesznem kell, hadd essék reád végső tekintetem!» Szótlan nyújtá kezét feléje Róza s azon magában tett szent fogadással, hogy a kedves vesztével ő is örök gyászba temetkezik, letörlé könnyeit.

Tisztán tűnt fel a nap, a földi pára szétvonult, csak vékony füstként lebegett még a sárga lapályokon. István vajda, reggel korán lovagjait a síkon négyszögletbe állítja, maga pedig Rózával s több alvezérekkel közepett helyet foglal. A tárogató harsog, s a két bajvívó leugorván a lóról, sisak s pánczél nélkül a négyszögletbe lép s fenszóval küzdő vágyódását jelenti a vajda előtt. Werner homlokán a megvetett szerelem s boszú sötétlik; szeme villámai Rózáról hirtelen Tihamérra szállnak, ki elszántan,

a boldog szerelem szelíd tüzével csügg kedvesén. A második jelre mindenik kardot húz; Werner kétélű, széles egyenes vasát; Tihamér görbe, sugár szablyáját, s hüvelyöket a földre vetik. Komor csendességben állnak a vitézek, csak Róza kebléből tör ki néha mély sóhajtás. A küzdők szertemennek, Tihamér haját visszasimítgatja s a távolról nézteit Rózára függeszti, míg Werner vasát próbálgatja. Harsog a harmadik jel, s a háborgók öszveütköznek. Fütyülve hánynak szikrákat a vasak, a mint öszvecsattognak. Az erős Werner rettentő vágásokat sujtogat Tihamérra; ügyesen védelmezi ez magát, s villogó kardjának csak villáma látszik a gyors forgatásban; sokáig felfogja Werner csapásait, de a súlyos csapásoktól erei zsibbadoznak; már két sebből fecskendezik vére s gyöngébben harczol. Tompa zúgás hangzik mindenfelől, a derék ifjat mindenki már elveszettnek tartja. Róza homályos szemmel szédelegni kezd. A köz részvéttől még inkább felingerűlt Werner, habozva emeli kardját a végső, halálos csapásra, midőn bőszült nekiestében bal lába megsikamlik s hanyatt esik. Tihamér büszkébb, hogy sem e vak szerencsét használná, hátra lép s leeresztvén kardját, mond nehéz lélekzettel: «Kezemben volt életed, de ily módon nem akarok győztes lenni.» Werner felugrik, merőn maga elébe néz, elveresűl, keble feldagad, erei vonaglanak s ajakát vérig harapja; tűretlen várakozás ég a jelenvalók képén. «Átkozott szerencse — kiált Werner — többé nem leszek bolondod!» egyszerre kardját ketté töri s a földhez sujtván, Tihamérhoz fordul: «Halld, Tihamér! én meggyőzöttnek vallom magamat, reménylem megelégszel.» Azután Rózához fordúl, szólni akar, de csak tördelt hangokat rebeghet. Lovára kap és elszáguld. A sok vértől megfosztott Tihamér elgyöngülvén, öszveroskadt; de csakhamar felüdült s Róza ápoló karjain szebb életre tenyészett. Werner még azon éjjel eltűnt, merre, hová, azt senki sem tudta meg.

Könnyű lett volna Istvánnak a fővárost ismét elfoglalni, de a németek elmaradt zsoldjokért pártot ütnek és a pénzben szűkölködő vajda ki nem elégíthetvén őket s még nagyobb veszélytől tartván, hív magyarjaival Manfredóniánál hajóra szállt s elhagyá ezen országot, hol ledöntött várfalak, kirablott templomok, leégetett faluk s temetetlen holttestek közt lézengő koldusok, előbb birtokos polgárok, halavány képpel hirdeték a pusztító háborút.

XVIII. SZAKASZ.

Mint a hajós, ki annyi zivatar után kedves hazája partjait kékelleni látja; úgy álla Róza a drága határnál, midőn Tihamér mondá: «Ez a magyar föld!» Hosszan szívta be a honi levegőt, s egy édes könnyből kifejlett lelkes tekintet Tihamérról a környékre szállott, mely bájosan nyílt meg előtte.

Látható örömmel fogadá Rózát a nagy lelkű király s megértvén történetét s nemzetségét, megilletődve emeli fel a lábához borúltat; «a vér-ítélettől felment királyi szavam — mond — az üldözés napja megszűnt. Élj szabadon, nemes szűz, atyád birtokában; a törvény ótalma s egy nemes férj szeretete boldogítsa létedet!»

«Uram királyom! — mond elragadtatva Tihamér — ezen kegyességedért véremmel adózom s csak a legutolsó cseppel szűnjék meg hálám.» Lajos elértvén kiömlését a teli kebelnek, felel: «Vitéz karodat még most elfoglalom; ha egyszer Nápoly meghódol, akkor élj bizvást szíved ösztönének, és a repkény mellett virúljon a myrtus.»

Az új hadviselésre gyors készületek tétettek; a királyát szerető magyar nemesség, országgyűlésen kívül is, számosan megjelenik. Róza fentebben érzett, hogy sem Tihamért csak egy szóval is tartóztatta volna, ámbár valami nevezhetetlen szorongást érze;

mint Tihamér jegyese Apor vajdánénál maradt s édes dalokat röpítvén a távol mátka után, a hárfa lőn ismét egyetlen biztosa.

Lajos király Manfredóniában partra száll s elérkezett seregét megindítja. Útközben a nyughatatlan, csak rablást forraló német zsoldosoknak a gazdag Baroli városa éleszti kapzsiságokat, s minthogy a király zsákmányozásokat gátlani akarta, az engedelmességet felmondják. A felhevült király fenyítésöket Apor Andrásra s Tihamérra bízza; két ezer lovaggal elszélesztik ezek s a városból kiűzik őket; de a zsoldosok egy más kapun ismét visszarohannak; erre szörnyű vérontás támad, mely a zsoldosok s a közéjök elegyedett olasz rablók eltörlésével végződött; de haj! a győzedelem ára Tihamér. — Midőn a pártütők visszafordúltak, ő volt az első, ki közéjök robbant, s míg a másfelől üldöző magyarok segédjére érkeztek, hátul egy rabló nyakcsigolyába döfé lándzsáját. Vérében lelék s néhány óra mulva, Rózát rebegvén, kedves nevelője karjában adá ki lelkét. Komoran állák körül bajvívó társai és sok szem, mely soha nem sírt, könnyezett felette. Fegyverestűl, paizsa vánkosúl, tétetett a sírba, s a szomorú király maga veté reá az első marok földet, mely kedveltjét örökre elrejté.

«Teljesedett tehát az átok és én, egyetlen élő csak nemzetségemből, szerencsétlenebb vagyok, mint a kit a pallos elaltatott!» mond Róza, hallván Tihamér halálát. Anyjáról maradt birtokát szegényeknek osztá el s ama kertésznek, ki egykor szabadulását eszközlé, tetemes jutalmat küldött, mely által az Lucia férje lőn. Paolót a vajdáné ápolására bízván, búcsút mondott a világnak és szent Klára klastromában, fájdalmára mind azoknak, a kik csak ismerték, a fátyolt vette fel. Belseje képét egy szép elmének ezen soraival festjük:

— — Keblét szomorún bezárja,
Nem szeret semmit, de nem is gyűlölhet;
Szíve óhajt még, de üres vadonban
Hal ki nyögése!

Sok évek lefolytak, s Róza mint fejedelem-asszony, az isten mellett Tihamér szívében, egyedül csak sanyarú kötelességeinek élt. Egy zarándok jelenteté egykor magát nála: Róza magához bocsátja és Werner omol lábaihoz. Mély sebhelyek fedék arczait, izmos teteme elgörnyítve a sok viszontagságtól, előbbi erejének csak vázait mutatá; csak a komoly tűz égett még előszűlt pillái alatt. Vad indulatjait az idő elölte, de Rózát szelidült lánggal keblében hordozá. Tíz esztendeig járt s harczolt a szentföldön, de a vágyódás Rózát még egyszer láthatni, Magyarországba készteté. «Oh ifjúságom emlékezete! — sóhajt Róza — mily komoran tűnsz fel! Werner, így látjuk meg egymást?» s a rég elapadt könnyforrás újonnan kifakadt.

Werner remete lett s élelmét a klastromból nyeré. Többször látá Rózát, s midőn a templomban az ájtatos kar megzendült, fellengző lelkét közelebb vélte az élő szentéhez, mely csendes békére tanítá. Nem sokára a harang, mely Rózát kora sírjába kisérte, Werner felett is szomorúan megkondúlt.

Elhamvad a szív
Forró vágyásival,
És a sötét falak,
Hideg tanúi
Csendes fájdalminak,
Reá szakadnak.
De a mit érzett,
Rokon kebelbe tér;
Örök, miként az ég,
A melytől származott.

TARTALOM.

